
بلوچی قصہ ہی لبرزانک

(پٹ ۽ پول ۽ نگدکاری)

ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ

بلوچی اکیڈمی کونٹ

www.balochiacademy.org

Email: balochiacademy@gmail.com

Copyrights©

بلوچی اکیڈمی کونسل
(انسٹریٹ ایڈیشن)

بلوچی قصہ لیزانک
(پٹ پول ۽ نگدکاری)

ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ

اولی چاپ : 2009ء

دومی چاپ : 2016ء

ISBN : 978 - 969 - 9768 - 95 - 8

نہاد :-/200

اکیڈمی ۽ اے کتاب ۽ دومی چاپ ماں شوکت برادرز پریس کراچی ۽ چاپ کتگ۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

(بندات اللہ نامہ کہ مزین مہروان پھل کنوک ایت)

نامء

من وتى اے جھدء وتى دوستیں برات ڈاکٹر فضل خالق
ء نامء کنیں کہ آئی سکین ء راہ در برى ء من ء ہیل کنگ
ء در شان کنگ ء موہ رست۔

ء ایشی ہواریء

وتى ورنامرگیں کسانیں برات ابراہیم جانء نامء کہ آئی
پلیں یات ء نمیرانیں ترانگ گوں منے زندء ساعتاں
ہمگر نیچ ء بندوک انت۔

شکر و منّت

کارسازیں ربِّ بے حساب و بے کسائیں شکر و منّت

وتی اے پٹ و پولی کار و بندات و بگرتا سرجمی و پٹ و پول و ود و ساعتاں
بازیں مہروان، دوست و براہندگاں نہ ایوک و من و دلگوش و مہردات بلکن و بازینے
گون من ہمگام و ہموپگ ات انت۔ آوانی کمک و ردا گوں من چشیں لفظ نیست
کہ آوانی شکر و منّت و گرگ و سرجمیں بزانت بہ دینت، بلئے روایت ہمیش انت
پہمشکہ سرجم کنگ لوٹ ایت۔

من منتاں زیر باروں وتی استاد و نگران پروفیسر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر و کہ آئی
راہد ربری و رہشونی و سکین و دلبدیاں من وتی اے کار سرجم کرت۔
جامعہ بلوچستان و گوستگیں و انس چانسلا رواجہ غلام محمد تاج و منّت واروں کہ آئی
پاے کار و سرجمی و، پہ من مہروانیں جوزہ و واہگ داشت۔

وتی دوستیں برات ڈاکٹر فضل خالق و منّت کہ مدام پہ اے کار و سرجمی و من
آئی جُست و پُسو و لپرزگ اتوں۔

ڈین فیکلٹی آف لینگویجز اینڈ لٹریچر جامعہ بلوچستان پروفیسر ڈاکٹر عبدالحمید شاہوانی ء
کہ آئے کار ء سرجمی ء جہداں مدام گوں من ہم گام ء ہمکو پگ بوتگ۔
دوستیں سا ترہ عطاءء منت کہ وہد وہد ء سرا آئی سرینگ ء سکین منی کار ء
اتک انت۔

وتی ہمکاراے آرداد ء حسن جانان بادینی ء ابید پاکستان اسٹڈیز ء براہندگیں محمد
عثمان توبہ وال ء ڈگری کالج نوشکی ء بلوچی ء پروفیسر محمد یوسف مینگل ء منت واروں کہ چہ
ایشاں من ء شریں کتابانی کمک رست۔
کمپوزنگ ء کارانی کنگ ء براہندگیں عزیز جمالدینی ء منت کہ آئی اے
نیمگاشری ء دلگوش دات۔

لر

تاکدیم	بُن گپ	رد	دَر
11	گوشگی جبر	-☆	
14	پجار (Introduction)	-☆	
25	بلوچی قصہی لیزانک۔ بندات تانوکیں عہدہ		اولی در:
26	قصہی لیزانک ء پجار	-1	
29	بنی آدم ء قصہ گوشگی	-2	
40	گون بلوچاں قصہ ء روایت	-3	
64	بلوچی آزمانک ء راجد پتری پجار	-4	
78	بن نبشت	-5	
81	ناول ء ناول ء ازم		دومی در:
82	ناول ء ازم	-1	
83	ناول ء پجار	-2	
90	ناول ء تہر ء قسم	-3	
99	ناول ء ہمگر نجیں بہر ء تک	-4	
100	پلاٹ	-4.1	
104	قصہ ء قصہی تب	-4.2	
106	کارست (کردار)	-4.3	
108	ماحول	-4.4	
109	گپ تران (مکالمہ)	-4.5	
110	گوشگ وڑ (اسلوب بیان)	-4.6	
110	نقطہ نظر	-4.7	

111	زبان	-4.8	
112	جوزہ درشانی (جزبات نگاری)	-4.9	
112	تکنیک	-4.10	
113	ناول و نوکیں دروٹم	-5	
121	بن نبشت	-6	
125	بلوچی لبر انک و ناول نویسی		سیمی در:
126	بلوچی ناول و دیروی و سفر و بنداتی دروٹم	-1	
138	بلوچی ناول و بن گپ	-2	
141	بلوچی ناول و نگدکاری	-3	
147	بلوچی ناول و باندا ت	-4	
149	بن نبشت	-5	
150	بلوچی و نبشتہ بوگیں ناول و ناولٹ		چاری در:
151	نازک	-1	
167	نل و توار	-2	
174	سوب	-3	
179	مہر و ہوشام	-4	
196	چھیدغ	-5	
208	ہر ساعت چکاس	-6	
220	ریکانی تل و حلکے	-7	
230	بلے کہ ماہ بکپیت	-8	
238	جہد و کاروان	-9	
242	آسکلک	-10	
252	بن نبشت	-11	

255	رجینتگیں ناول ۽ ناولٹ	پنجی در :
256	لبزانک ۽ رجانک ۽ ارزشت	1-
260	بلوچی ۽ رجینتگیں ناول ۽ ناولٹ	2-
262	پیر مرد ۽ زر	2.1-
262	صدف	2.2-
263	حاجی مراد	2.3-
263	سادگیں تاک	2.4-
264	بنی آدم ۽ بخت	2.5-
264	بنگ ۽ مسافر	2.6-
265	کاندیت	2.7-
265	آجوتی ۽ چراغ	2.8-
266	جمیلہ	2.9-
266	کوریں بوم	2.10-
267	جوبان	2.11-
267	درآمد	2.12-
267	یک بے نام ۽ تواریں جنکے ۽ نمدی	2.13-
268	کلیدر	2.14-
268	بے چارگ ۽ بزکاریں مردم	2.15-
268	تنلویں ڈگار	2.16-
269	الکیمسٹ	2.17-
269	پلانی ٹوکری	2.18-
271	بن نبشت	3-

273	پہلوچی قصہ ہی لہز انک ۽ گالہند / اصطلاح		ششمی در:
274	گالہند یا اصطلاح ۽ پجار	-1	
276	بلوچی ۽ قصہ ہی لہز انک ۽ گالہند انی بابت ۽	-2	
282	گالہند انی بزانت (گالہند یات)	-3	
302	سید گنج ۽ لہز انکی گالہند	-4	
321	بُن نبشت	-5	
322	آسر (conclusion) ۽ شوندری کتاب (Bibliography)		ہفتمی در:
324	آسر ی کچینیں جبر	-1	
332	شوندری کتاب	-2	

گوشکی حبر

ہر ہما سرحال ء بن گپ من ء دوست بہیت کہ آئی سربنداتی کارکنگ ء موہ ء موقع من ء بہ رسیت۔ بلوچی قصہ ہی لبزانک ہم انچی سرحالے کہ اے تک ء پولکاری ء نگدکاری ء جہت ء تنیگت ء ہج کار نہ بوتگ۔ یا گڈا، نژ آرتگیں نبشتا کانی رنگ ء سک کم کار بوتگ۔ اے تہیں سرحالے ء گچین کنگ انچوش بہ گوش یک چیلنجے، ء من اے چیلنج من ات ء قبول گرت۔

پٹ ء پول وت یک مشکلیں کارے ء پدا ہما سرحال کہ آئی سراسک کم کار بوتگ پٹ ء پول ء چدو مشکل تر کنت بلتے زانکاراں گوشنگ کہ مشکلاں جہد ء جُست آسان کن انت ء انچوش بوت ہم۔

یک دگہ جبرے ایش کہ جامعہ بلوچستان ء اکیڈمک کونسل ء منوگری ء پداے اولیٰ ’تھیسر۔‘ انت کہ بلوچی زبان ء نویسگ بوتگ، چد ء پیسر ہج تھیسر۔ بلوچی زبان ء نویسگ نہ بوتگ ء اے چیزاے کار ء ارزشت ء ودین ایت ء ایشرا یک تاریخی بستارے دنت۔

منی اے جہد پے محقق ء پولکاراں بلوچی قصہ ہی لبزانک ء بابت ء نہ ایوک ء پٹ ء پول ء راہ ء درے ہج کنت بلکن ء اے سرحال ء سراجٹ ء باوست ء گنجائشے ہم ودی کنت۔ بلوچی قصہ ء دروشم زرتگیں بالاد، بلوچی آزمانک ء وتی پجار کنائینگ ء جہد ء بلوچی ناول ء پے دروشم ء بالاد زورگ ء میدان ء آ بگ اے جہد ء بحث ء باوست ء آ سرائت، بلوچی داستان ء وتی جتائیں تب ء مزاج ہم اے کتاب ء تہاچہ دومی زبانی داستان ء گالبند ء جتا چارگ ء تپاسگ بوتگ۔

اے کتاب ء تہا فوکس ناول ء راکنگ بوتگ، ء اے پزانت بوتگ۔

ایشی سبب ایش انت کہ اگاں ایوک ء ناول ء رازورگ ء بن گپ جوڑ کنگ
بوتیں تہ قصہ ہی لیزانک ء آدگ تک ء بہر پشت کپت انت کہ ایشی سبب ء قصہ ء رواج گرگ
ء ہما تسلسل پرشت کہ آتہر اما پہ ناول ء کاران ء سرکناں۔

دومی سبب ایش کہ فلشن ء گالبنڈ روڈرائٹی ہند ء دمگاں پہ ناول ء ہمینکس کارمرز
بوتگ کہ آہند ء دمگاں اے گالبنڈ ء اشکنگ ء گوں ایوک ء ناول گوں وتی گشتگیں فارم ء
دیما کنیت۔

بلوچی قصہ ہی لیزانک (Fiction) ء بن گپ ارزشت داریں بن گپے ء ایشی
ارزشت ہے حاترازیات بیت ء وڈیت کہ اے تک ء بلوچی لیزانک ء دیمروی ء عمل اگاں
اوشت ء آماچ نہ انت بلتے گامے سک سست انت۔

بلوچی قصہ ء وتی تہذیبی روٹگ ء روایت محکمیں رنگے ء واست انت بلتے بلوچی
قصہ ء اصلیں پوشاک مصنوعی پوشاکانی ردانندیم کنگ بوتگ انت۔

چہ ایشی ابید بلوچی ناول ء لیزانکی ء ازمی بستار ء گیش ء گیوار نہ ایوک ء بحث ء
باوست ء لوٹ ء کنت بلکن ء چہ دومی زبانان رجینتگیں ناولانی بحث ہم پہ بلوچی فلشن ء تجکیں
دروشم ء وجود داریت ء است انت۔

☆۔ بلوچی زبان ء تہا بیانی روایت (Oral Tradition) آیا چہ و تا وجود دار انت؟ ہے

جست ء با پشت ء قصہ ء بیان بلوچاں گوں است انت یا چہ دگراں زورگ بوتگ؟

☆۔ بلوچی ناول ء ازمی راہ ء رپکانی سرا بالاد ء دروشم نہ زورگ ء سبب ء علت چے انت،
لیزانک ء دومی تہر ء صنفانی وڈا دیمروی ء عمل ء ناول پرچے ہوار نہ انت ء چہ روایتی بن گپ ء
سر حالاں پرچے دراتک نہ کنت؟۔

☆۔ رجینگ ء عمل ء بلوچی فلشن ء رادیمروی کنگ ء چوں مکم داتگ ء پہ بلوچی فلشن ء
سازتگیں گالبنڈ ء اصطلاح سازی ء عمل تا کجام حد ء دلاں یکیم کنت؟ اے سر جمیں جست گوں
وتی وتی محکمیں بالاداں منی دیما بوتگ انت۔

اے حبرء ہم گشینگ المی انت کہ منی اے کار 2008ء ء سرجم بوتگ ء ہما انت کہ
 پہ چاپ ء جریدگ انت۔ پمیشکا ایشی تہارندا چاپ بوتگیں لہتیں ناول، آزماکانی دپتریا گڈا
 گالبندیات ء ردالہتیں کتابانی نام نیست انت چوشکہ :

ناولانی تہاڈاکٹر اسلم دوستین ء سوٹکار، غنی پرواز ء شپ جتیں راہی، نزیر ناصر ء اگر تچ،
 منیر احمد بادینی ء واہگانی ساہ کنندن، تہاریانی پسگ، قرنانی قہریں ڈکھ، شال ء گلیں بازار (سہ
 بہرانی تہا)، اے زند ترا بر ازیت، ایش گوں سرالیب ء میری ء بُرج در انت۔

آزماکانی دپترانی تہا غنی پرواز ء بندیں چم کہ تچ بنت، حکیم بلوچ ء دروش جتیں
 ارواح، غلام نگوری ء اشکنندیں واہگ، ڈاکٹر علی دوست بلوچ ء کاپر، ء علی جان قومی ء زرد ء
 پابار ہوار انت۔

ہے پیم گالبندیات ء رداد ڈاکٹر ناگمان ء نوکاز (۲) ء اے آرداد ء کسہی لبزانک ء
 زمینتگیں گالبند ہم آوہد ء چاپ نہ بوتگ ات انت۔

اے منی جہدانی برورد انت۔ اے حبرء من پہ پک گوشیں کہ اے بنداتی ء بُنکی
 جہدے ء پہ اے سر حال ء سراکار کنوکاں یک کشتگیں لکیرے، آوکیں شو باز کار ہے لکیر ء آسر ء
 گدپت ء دیماروت۔ بزاں اے یک بنداتے الم ء است انت۔ آسرے نہ انت۔ ء ہے
 آسر ء چُجگت ء جُہد نوکیں در ء راہانی پچ کنگ ء سبب بیت۔

ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ

پہلے (Introduction)

قصہ ہی لبزانک ہما سر حال ء بن گپ انت کہ ایشی سرا بلوچی لبزانک ء تہا سک کم، ء پٹ ء پول ء شو باز کاری ء رد اچو بہ گوش چچ دلگوش دیگ نہ بوتگ۔ اے یمیں سر حالے ء دست جننگ ارزائیں کارے نہ انت ء اے مشکل ہما و ہدا و دیت و ہدے سیا ہگ ء مواد ء کمی ء تنگی دیما بیت۔

منی اے جہد ء بُنکی مول ء مراد ہمیش انت کہ اے ارزشت داریں سر حال ء سرا بنیادی پٹ ء پولی کار دیما بیت ء اے سر حال ء گوں ہدو کی داروکیں شو باز کاراں بُنکی مکم ہم بہ رسیت۔ پہ اے پٹ ء پول ء ہما کار راہ بند زورگ بوتگ انت آوانی تہا تجک ء چاپ بوتگیں کتاب، لبزانکی گل ء ادارہ بانی ریکارڈ، روتا ک ء تا ک بند ء ماہتا کاں چاپ بوتگیں نبشتا نک ء گوں نبشتہ کار ء پول کاراں گند ء نند ہوا رانت۔

چہ ایشی ابید پٹ ء پول ء نوکیں در ء وسیلہ کہ انٹرنیٹ ء نام ء زانگ بیت، چہ ایشی ہم مکم زورگ بوتگ۔ انسائیکلو پیڈیا، ڈکشنری ء گالبند یات ء سرا چاپ بوتگیں کتاباں چہ ہم پہ اے کار ء مدت ء مکم زورگ بوتگ۔

اے پٹ ء پول ء حد ء اہیل (Dilimitation) ء رد افوکس بلوچستان بوتگ بلئے ایشی ہمرائی ء ایران، افغانستان ء دومی ہند ء ڈیہاں نشنگلیں بلوچانی ساچشت ء نبشتا نکاں چہ ہم مکم زورگ بوتگ کہ چہ ایشی بلوچی لبزانک ء تہا ساچشتی تسلسل ء سازی تب ء بابت ء زانگ ء مکم رسیت۔ لبزانکے ء ردانکی مڈی لبزانک ء شاہیگان کنگ ء اگدہ زورانت ء شاعری ء دیم پہ دیمی ء ردانک، درشان ء درا نگا ز ء تہا نہ ایوک

۽ لبز انڪ ۽ رانيمگ ۽ جھت دنت بلڪن ۽ لبز انڪ ۽ لبز انڪي ۽ تهر ۽ صنفی پجار ۽ دودمانی
شناخت ۽ ٹائينگ ۽ اے مزنیں کردے پیش داریت، ۽ پداردانڪ ۽ تہ ۽ قصہ
لبزانڪ ۽ تڪ ۽ بهراے حاتره بستار داریت كه گوں امیشی ساچشتی بود بندوك انت۔
نگدكارردانڪ ۽ رانه ايوك ۽ لبز انڪ ۽ يك مزنیں ۽ المی نیں بهرے ليكنت بلڪن ۽
هميشتر تعمير ۽ بندگ ۽ سرچمگ ۽ دودمانی زانت ۽ سنج ۽ سفر ۽ بندات هم من انت۔

بلوچی لبز انڪ ۽ تها هم گوں وتی دودمانی مڈیانی هواری ۽ يك مزنیں ردانکی
گنجے است انت كه اشانی تہ ۽ زمین ۽ حاك ۽ وشبو هو ارانت۔ اے ردانکی ۽ ساچشتی مڈی
۽ پنكج ۽ دیروی ۽ سفر ۽ اشانی دروشم زورگ ۽ وڑ ۽ ڈول ہے پولکاری ۽ بن گپ انت۔
اے كتاب ۽ اولی در بلوچی قصہ لبز انڪ ۽ بندات تانوكی عہد ۽ ساچشتی
ریك ۽ راہبندانی هورت چاری ۽ تپا سے كه ایشی تہ ۽ قصہ ۽ قصہ سازگ ۽ تاریخی پڑدر ۽
ابید قصہ لبز انڪ ۽ پجار، بنی آدم ۽ قصہ گوشی ۽ راجد پتر ۽ بنداتی نشانانی چار ۽ تپاس
كنگ هو ارانت۔ گوں بلوچان قصہ لبز انڪ ۽ دود نشانان ابید بلوچی آزمانڪ ۽
راجد پتری پجار ۽ سرا هم ہے در اچمشانكے دیگ بوتگ۔

درشان ۽ درانگا زبنی آدم ۽ نیچر ۽ فطرت انت، آوتی وشیاں، وتی تہلیاں، وتی
سوب مندی ۽ وتی بے سوبیاں درشان ۽ پوشاكے گورادنت۔ چه ایشی ابید سازگ ۽
ساچگ هم بنی آدم ۽ زند ۽ گوں همگر پنچ انت۔

ہے عمل چاگرد ۽ تہانہ ايوك ۽ بنی آدم ۽ پجار ۽ شخصیت ۽ گشین ایت بلڪن ۽ بنی
آدم ۽ تب ۽ ٹیل ۽ درشانی رپكان ۽ ہم پجارے ۽ واہندكنت۔

بندات ۽ بنی آدم وتی عایلں سرگوستاں گوں وتی نزیکیناں بیان كنت، برے
برے سرگوست ۽ بیان ۽ تها همینکس شیر کنی بیت كه آلس مردمان ۽ اثر کن انت ۽ پدا
ہماوانی زبان ۽ اے سرگوست ۽ بیان دیماروان بنت تنکہ پہ وتا یک ہندے ٹائینت

۽ وتارا قصه ۽ بستاره سر کن انت۔ باز بران بنی آدم ۽ انجی واهگ ۽ واب بنت که آ
 سر جی ۽ حد ۽ ابیلاں سر نہ بنت، ہے پیس و اب ۽ واهگ قصہ ۽ قصہ رپکانی ٹاہینگ ۽
 قصہ ۽ راشکنگ ۽ سگ ۽ حد ۽ جاگہ ۽ سرکنگ ۽ مزنیں کردے پیش دار انت۔

اے جہان ۽ ہمک چیز آرٹ ۽ از مے ۽ ردا چارگ بیت انت ہے پیما
 گوشگ، اشکنگ، اشکنائینگ، دلگوش ۽ گور کنائینگ، حبر ۽ تامدارکنگ، اے ہم
 آرٹ انت۔

آرٹ ۽ ہے سفر ۽ راوہدے گوں بلو چانی تب ۽ چارگ ۽ تپاسگ بیت تہ چو
 جہان ۽ زندگیں راجانی پیما گوں بلو چاں ہم ایشی دروشم زرتگیں نشان دست کپ انت۔
 بزاں بلوچ چاگرد ۽ تہا قصہ ۽ ساچک ۽ سازگ، قصہ ۽ اشکنگ ۽ اشکنائینگ بلوچ ۽
 راگوں وتی تاریخ ۽، بلکن ۽ دودمانی زند ۽ گون انت ۽ پیدا ک انت۔

میٹھ، لیجنڈ، فیبل، پیربل، رومانس یا گڈا حکایت ۽ داستان ۽ وڑا بلوچی
 قصہان ۽ بے شک بن گپ ۽ سر حال ۽ ردا تنیگت ۽ جتا جتا کنگ نہ بوتگ بلتے بلوچی
 لبزانک ۽ اے قصہ ہی مدی اگاں سر جی ۽ رد ۽ بند دیگ بہ بنت تہ اے بن گپ ۽ ردا نہ
 ایوک ۽ میان استمانی قصہ ۽ ہمدور بنت بلکن ۽ میان استمانی تک ۽ اے سر حال ۽ سرا
 بحث ۽ باوست ۽ ہم گیشی آرٹ کن انت۔ چو دومی راجاں گوں بلوچاں ہم قصہ ۽
 زورگ ۽ دیگ ۽ روایت است انت، چہ ایشی ابیدوتی سکی درشان ۽ بنداتی نشانی چو
 آدگہ راجاں گوں بلوچاں ہم است انت۔ اے کلان ۽ بلوچی قصہ چاگرد کنان ۽ داستان
 ۽ وتی معنی ۽ بزانت ۽ گوں وتا ہوار گبجیت۔

قصہ ۽ گوں حب ۽ مہر ۽ قصہ ۽ ساچک ۽ گوشدارگ ۽ روایت گوں بلوچاں چہ
 قدیما گندگ بیت۔ بلوچانی سازنگیں قصہ گوں وتی سازگی تب ۽ منیانی ردا یونان ۽
 مصر ۽ عراق یا ایران ۽ ہندوستان ۽ قصہاں گوں از می ہمدپی دار انت۔ بلوچی گیدی
 قصہاں چہ لہتیں انجین انت کہ آ ویدک لبزانک ۽ اثر ۽ ردا گندگ بنت دگہ لہتیں انجین

انت کہ آویدک عہدہ چہ پیسرء لیکہ ء حیالاں دیما کار انت کہ ہے قصہانی تہا تب ء
 بالائیں بزاں مافوق الفطرتیں کارست مان انت۔ ہے قصہانی تہا انجیں کردار ء
 کارست است انت کہ آہنی آدم ء حد ء قد ء چہ بالاتر انت۔

بدھ ء فلسفہ ء فکر ء چہ اثر زورگ ء ردا ہم بلوچ چا گرد ء رواج کپتگیں قصہ
 است انت۔ زرتشت ء آس ء چہ اثر مندیں قصہانی یک مزنیں کسا سے ہم بلوچاں
 گوں است انت۔

اے قصہاں چہ ہے پدربیت کہ اے ہند ء ڈیہہ ء چہ قدیما گوں بلوچاں دومی
 راج ہم آ باد ء جاہ مند بوتگ انت۔

اسلام ء آہگ ء پد بلوچی گیدی قصہانی سرا ایشی اثر شری ء گندگ ء مارگ
 بنت، بلکن ء بازیں کہنیں قصہانی سکی جاگ ہے عہد ء دور ء بدل بنت۔

بلوچی ء گیدی قصہانی نژ آرگ ء کار ء بنات ہژدہمی صدی عیسوی ء چہ
 بنات بوت کہ ہے وداں پہ بلوچی ء عربی ء فارسی رسم الخط گچین کنگ بوتگ ات۔

دست کپتگیں سیاہگ ء موادانی ردا و ہدے چارگ ء تپاسگ بیت تہ اے
 گوشگ رذہ بیت کہ ہوتمان کلمتی ء دست نبشت دست کپتگیں اولی ردا کی دست
 نبشت انت کہ اے قلمی نسخہ ء تہا تاریخی واقعات، جنگی داستان، بلوچی گوشتن ء متل ء
 قصہ ہوار انت۔ اے دست نبشت 1763 ء نویسگ بوتگ۔

”لفظ بلوچی“ کمالان گچکی ء ردا بند دانگیں دومی ردا کی ذر نبشت انت کہ
 اے 1872 ء نویسگ بوتگ۔ چد رندا آریچ (1838) جنرل آف دی رائل ایشیا

ٹک سوسائٹی، ہتورام ء بلوچی نامہ (1872)، لانگ ور تھ ڈیزے، A TEXT
 BOOK OF THE BALOCHI LANGUAGE (1922)

ہما کتاب انت کہ ایشانی تہا دومی تہر ء صنفاں ابید قصہ ء را ہم جاگہ دیگ
 بوتگ۔ ہے پیما ڈی۔ ای۔ میکانزی ء گردی ڈائیلکٹ اسٹیڈیز (1961-62) ء
 تہا ہم قصہ ہوار انت۔

لہتیں پٹ ۽ پولکارانی اے خیال انت کہ بنداتی ۽ بنگلہچی دست نبشت بہرام
شاہ جمال ۽ داستان (قصہ) انت کہ اے داستان (قصہ) پانزدہمی صدی ۽ پد نویسگ
بوتگ کہ اے مکران ۽ نویسگ بوتگ ۽ لندن ۽ میوزیم ۽ ایران۔

نوکیں قصہ لہزانک ۽ پنجہ ۽ ہشت سال ۽ سفر (آ زمانک) ۽ سی سال ۽
سفر (ناول) ۽ آسر ۽ اے گوشگ رذہ بیت کہ بلوچی آ زمانک وتی پجار کنائینگ ۽
منزل ۽ نزیک ۽ انت ۽ بلوچی ناول دروشم ۽ بالادزورگ ۽ وتی پجارے ٹائینگ ۽ جن ۽
ور ۽ انت۔

آ زمانک ۽ نوزدہمی صدی ۽ چہ امریکہ ۽ وتی ازمی بالادٹھینت کہ اے ازم ۽
بن ہشت مس واشنگٹن ۽ 1819 ۽ ارونگ ۽ ”اسکیج بک“ ۽ گوں ایر بوت۔ چد ۽ پد
نیٹھینیل ہاتھارن (1804-1864)، ایڈگر ایلن پو (1809-1849) ۽
برانڈر میتھیوز ۽ اے ازم ۽ راجت ۽ شاہگانی بخشات۔ اے ازم ۽ دیما بروکانی تہا
موپاساں، رڈ یارڈ کپلنگ، ہنری، ولیم سڈنی پورٹر، چیخوف ۽ کیو پریون ۽ نام ہم مزنیں
ارزشتے دار انت کہ ایشاں نہ ایوک ۽ آ زمانک ۽ ازم ۽ گشاد ۽ شاہگانی وڈینت بلکن ۽
نوکیں تجربت ۽ نوکیں بن گپ ۽ سر حالان ۽ آ زمانک ۽ تہا ہوار گیتک۔

بلوچی لہزانک ۽ تہا اومان ۽ دیما آ بگ ۽ گوں آ زمانک ۽ بندات بیت
بلئے اے بنداتی آ زمانک، آ زمانک ۽ ازمی ۽ ٹکنیکی لوٹ ۽ گذراں سرجم نہ کن انت
پرچیکہ اے چوقصہ ۽ بیان کنگ بوتگ انت۔

چد ۽ رند و ہدے ماہتا ک بلوچی چہ کراچی ۽ چاپ ۽ شنگ بیت نہ اے
ماہتا ک ہم آ زمانک نویسانی ساچشتانی دلہڈی ۽ کنت، اے دلہڈی گوں گنٹیں
گاماں دیما روان روان ۽ پہ ماہتا ک اولس ۽ کئیت ۽ سر بیت۔ ماہتا ک اولس ۽ کمال
ایش بیت کہ آ آ زمانک ۽ تہا جت ۽ دلہڈی ۽ کنت ۽ دومی نیمگ ۽ جینتگیں
آ زمانکال ارزشت دنت۔

رجا نکانی نف اے بوت کہ یک نیمگے بلوچی ء وانوک ء آزمانک نویسان ء
 گوں درمی آزمانک کار ء آوانی ساچشتاں گوں دیم پہ دیم بوہگ کپت۔ اے پیما بلوچی
 آزمانک سمائی ء شعوری تک ء گوں پجاروک بوت۔

اے گوشگ رد نہ بیت کہ 1970 ء رند بلوچی آزمانک ء نیمگانشتہ کار ء
 وانوکانی دلگوش وڈات ء 1980 ء رند گوں اے تہر ء نبشتہ کارانی شعوری ہمگر نچی یے
 جوڑ بوت۔ 1990 ء رند بلوچی آزمانک گوں تخر بہاں دیم پہ دیم بوت۔ 2000 ء رند
 آزمانکانی مجموعہانی چاپ کنگ ء رجحان گیش بوت ء تا کبند ء ماہتاک زیات
 چاپ بوت انت۔ بلوچی ساچشتی ردانکی لبرانک ء تہا آزمانک ء ازم ء چہ آدگہ تہر ء
 صنفاں گیشتر دیروی کرتگ۔ اے گوشگ رد نہ بیت کہ بلوچی آزمانک بلوچی قصہ ء
 تسلسل نہ انت بلکن ء بلوچی آزمانک ء وتی جتا نیں فارم ء درگت ء لبرانک ء تہا پہ
 وت ء حد ء منوگری ٹہینتگ۔

بلوچی آزمانک ء بن ہشت ء ایر کنگ ء ماہتاک اومان، کراچی ء بستار
 پمیشکہ تاریخی انت کہ نہ ایوک ء بلوچی ء وت نویسیں (طبع زاد) اوّلی آزمانک
 (بے وفا۔ محمد حسن بلوچ کلا کوٹی۔ فروری 1951) ہے ماہتاک ء چاپ بوت
 بلکن ء بلوچی ء اوّلی رجینتگیں آزمانک (پشومانیں جنیں آدم۔ میکسم گورکی/
 عبدالصمد امیری۔ مارچ۔ 1952) ہم اومان ء چاپ ء شنگ بوت۔ چہ ایشی ابید
 بلوچی ء اوّلی آزمانک تاک (افسانہ نمبر) ہم ہے ماہتاک ء نیمگانگست 1957 ء
 چاپ ء شنگ بوت۔

1951 تا 1956 ء بلوچی ء آزمانک نویسانی لڑسک کسان انت کہ اے
 لڑ ء 1957 ء بگرتا 1959 ء کمے گیشی اتک۔

اے دور ء آزمانک گیشتر رہ رواجی بن گپ ء سر حالانی سر ء ات انت کہ
 اشانی سرا اردو آزمانک ء اثر تچک ء گندگ ء مارگ بیت۔ اے عہد ء آزمانکانی تہا

نہ ایوک ء یک شلی ء روانی ء نزوری مارگ بیت بلکن ء صاف ء ذگریں زبان ء کار
مرزی ہم گندگ نہ بیت۔ بلوچی لبرانک ء تہا آزمانک ء پجار کنائینگ ء اے بنداتی
سکینے ات۔

وہدے چہ کراچی ء ماہتاک بلوچی آزات جمالدینی ء سروکی ء (جون۔
1956) ء چاپ ء شنگ بوت تہ اے ماہتاک ء آزمانک ء نبشتہ ء دلہڈی کرت کہ
چہ ایشی بلوچی آزمانک نویسانی کساس وڈ ات۔ اے ماہتاک ء چاپ بوتگیں
آزمانکاں چہ بلوچی آزمانک ء دروشم کے گہتر و بوت بلتے بن گپ ء سرحالانی ردا
اے ماہتاک ء بلوچی آزمانک ء تہا بازیں بدلی آورت نہ کرت۔ ہمارہ رواجی
سرحال ء بن گپ آزمانک ء ہوارات انت۔

بلوچی آزمانک ء 1961 ء رند پوت کے شترتیں دروشم ء بالادے زرت
وہدے چہ کوٹہ ء (دسمبر۔ 1961) امان اللہ گجگی ء شوکاری ء ماہتاک ”اؤلس“ چاپ
ء شنگ بوت۔ ہے وہا آزمانک ء صنفی تک ء راشعوری جہدانی برکت ء یک
شترتیں رنگ ء دا بے دست کپت۔ اے عہد ء آزمانک نویسی آزمانک ء تکنیک ء
سر پدترات انت۔ اے عہد ء اردو آزمانک ء اثر ء ہمراہی ء بلوچی آزمانک ء انگریزی
ء چاپ بوتگیں آزمانکاں چہ ہم اثر زرت کہ چہ ایشی آزمانک ء نیمگ ء سمت تچک تر ء
پدر بوت انت۔ بلوچی ء آزمانک نویسی ء ردا ہاوشتے کہ بلوچی لبرانک ء تہا اتلگ
ات، اؤلس ء اے، اوشت ء را پروشت۔ نوکیں نام گوں نوکیں آزمانکاں دیما تک
انت کہ اے آزمانکانی تہا نوکیں تجربت ء نوکیں زانشتے ودی بوت۔ بلوچی آزمانک
ء دیروی کنگ ء دروشم ء بالاد زورگ ء ردا چہ دومی زبانان بلوچی ء رچینتگیں آزمانکانی
مزنیں کردے کہ چہ ایشاں نہ ایوک ء بلوچی ء آزمانکاراں آزمانک ء ازم ء تکنیک ء
ردازانت ء سر پدی زرتگ بلکن ء چہ ہے رچینتگیں آزمانکاں بلوچی آزمانک ء تہا
حیال ء لیکہ ء درشان ء در ء وسیلہ ہم ودینتگ انت ء بلوچی آزمانک ء وتارا آزمانک

نویسیء شعوری جہدان گوں، ہمگر نچ کرتگ۔

بلوچی آزمانک ء پجار کنائینگ، دیروی دیگ ء ایشرا لبرانکی صنفے ء درگت ء قبولیت ء حد ء سر کنائینگ ء ماہتا ک ء تا کبندانی مزنیں کردے۔ 1961ء بگرتا 1994ء چاپ بوتگیں ماہتا ک ء تا کبندانی اے ردا جوانیں جہد کرتگ کہ اشانی تہا نوکیں دور، زمانہ، بولان، لبرانک، بام، نوائے وطن، سوغات، شبینگ، برانز، بندیک، منزل، تپتان، بہار گاہ، رژن، چاگرد، میار، سنگار، بانگواہ، آساپ، زندمان، گوانک ء روج ء نام گرگ کرزانت۔

گچین، کاروان، شبندان، کچ، کلکشان، سنج ء دومی تا کبند ہم آزمانک ء دیروی ء جہد ہوارانت۔

نوکیں عہد ء ماہتا ک بلوچی ء ابید چنگ، شپانک، بلوچی زند، بلوچیہ ء خاصیں صورت ء رنگے ء دزد جوانیں جہدان گوں دزگت انت۔

نوکیں بلوچی آزمانک ء تہاتب ء میل ء نوکیں رویہ ء مزاج ء زرمبشتانی بابت ء ہم گچینیں آزمانک دست کپ انت۔

آزمانک ء راجد پتری پجار ء بلوچی آزمانک ء نگدی تک ء پہناتانی نیمگا ہے عہد ء دلگوش گورکنگ بوت کہ اے عمل بلوچی آزمانک ء دیروی دیگ ء اہمیں کردے پیش داریت۔

نویں بلوچی آزمانک تجربہ ء ہر رنگ ء چہ آشنا انت، بن گپ ء سر حال ء ہمک داب ء چہ پجاروک انت۔ جنس، سیاست، نفسیات ء فلسفہ ء بن گپ ء سر حالان ابید نوکیں درشانی تکینک ء ہم بازیں رنگاں چہ شناسا انت کہ چہ ایشی نہ ایوک ء بلوچی آزمانک نویسی ء کساس وڈاتگ بلکن ء بلوچی آزمانک سنگین ء ردا ہم شر تر بوتگ۔

اے کتاب ء دومی درناول ء ناول ء ازم ء سرا انت کہ ایشی تہانا ناول ء پجار ء ہمرانی ء ناول ء تہر ء قسم، ناول ء گوں ہمگر نچیں بہر ء تک (پلاٹ، قصہ ء قصہ ہی تب،

کارست، ماحول، گپ تزان، گوشگ وڑ، تقطنہ نظر، زبان، جوزہ درشانی ۽ تکنیک ۽ ناول ۽ نوکیں دروشم ہوارانت۔

اے دومی در۽ ناول ۽ جوڑشت ۽ ابیدتجر بہانی رداہم ناول ۽ تاریخی حوالہ دیما آرگ بوتگ انت۔

سیمی در بلوچی لیزانک ۽ تہا ناول نویسی ۽ چار ۽ تپا سے کہ اے گوں بلوچی ناول ۽ دیروی ۽ سفر ۽ بنداتی دروشم ۽ بنگلج بیت۔ ہے در۽ بلوچی ناول ۽ بن گپ ۽ سر حالانی سرا ہم بحث ۽ تران است انت۔ چہ ایشی ابید ہے در بلوچی ناول ۽ رانگدی رپک ۽ راہانی سرا ہم چارگ ۽ جہدے کنگ بوتگ۔ بلوچی ناول ۽ ساچشت ۽ گوستگیں جاوڑ ۽ استیں و ہد ۽ جہدانی پڑ در۽، بلوچی ناول ۽ باندا ت ۽ سرا ہم بحث کنگ بوتگ۔

چارمی در بلوچی ۽ نبشتہ بوتگیں ناول ۽ ناولٹانی سرا انت۔ اے در۽ تہا ہما ناولٹ ۽ ناولانی بابت ۽ سرجمی ۽ نویسگ بوتگ کہ آ کتابی دروشم ۽ دیما اتلگ انت۔ نازک، نل ۽ توار، سوب، مہر ۽ ہوشام، چھیدغ، ہر ساعت چکاس، ریکانی تل ۽ حلکے، بلے کہ ماہ بکپییت، جہد ۽ کاروان ۽ آسکلک ہما ناول ۽ ناولٹ انت کہ اشانی سرا نگد کاری ۽ راہ بندانی ردا بحث کنگ بوتگ ۽ اے ناولان ۽ گوں وتی بن گپ ۽ سر حالانی ردا، کردارانی سازگ ۽ ردا، قصہ ۽ گچین کنگ ۽ دیما برگ ۽ درگت ۽، تکنیک ۽ اسلوب ۽ زورگ ۽ تک ۽ چارگ ۽ تپاسگ بوتگ انت۔ چہ ایشاں ابید ہے در۽ گد سرا دگہ ناول ۽ ناولٹ ۽ سر حال ۽ ہما ناولانی ذکر ہم کنگ بوتگ کہ آہانی بابت ۽ وڑے ناوڑے معلومداری دیما اتلگ۔

بلوچی ۽ نبشتہ بوتگیں ناولانی تہا بن گپ ۽ ردا اے گوشگ ردنہ بیت کہ تنیگت ۽ بلوچی ناول وتی بنداتی حد ۽ سیمسر ان انت، رہ رواجی بن گپ انت کہ مدام قصہہانی صورت ۽ رنگ ۽ بیان بوآن ۽ پیدا ک انت۔ بنی آدم ۽ تہی سرگوست ۽ جوزہ ہی مارشت تنیگت ۽ بلوچی ناول ۽ وتی نزیک ۽ نیارتگ انت۔

بیسٹمی صدی کہ لبرزانک ۽ تہا جہد ۽ جز ۽ زر مہشت ۽ آشوبانی صدی زانگ
 بیت کہ اے صدی ۽ درشان ۽ رنگ ۽ داب بدلینتگ انت، ایشی برکتاں چہ بلوچی ناول
 تنیگت ۽ ز بہر انت۔

لبرزانک ۽ تہا رجانک ۽ ارزشت ۽ اہمیت ۽ بسات ۽ بستار ۽ ہمک ہند ۽ دگ
 ۽ نبشتہ کارمن انت، بلوچی لبرزانک ۽ تہا ہم نبشتہ کاراں اے تک ۽ ر ارزشت داتگ ۽
 ناول ۽ ناولٹ ۽ رجینگ ۽ عمل ۽ ر ابرجاہ داشتگ۔ اے کتاب ۽ پنچی درہے بن گپ ۽
 سرا انت۔ بلوچی ۽ رجینگیں ناول ۽ ناولٹانی کساس چہ وت نبشتیں ناول ۽ ناولٹاں
 زیات انت۔ چہ ایشی اے جبر ۽ اندازہ جننگ گران نہ انت کہ بلوچی ۽ نویسوک گوں
 رجانک ۽ عمل ۽ چینکس سنجیدہ انت۔

ہما ناول ۽ ناولٹ کہ بلوچی ۽ رجینگ بوتگ انت، آ گچینیں ہند ۽ دمگانی،
 گچینیں نویسوکانی گچینیں ناول ۽ ناولٹ انت بلتے چہ ایشی ابید ہم اے گوشگ ر دنہ
 بیت کہ جہان ۽ نامدار ۽ متاثر کنوکیں بازیں ناول ۽ ناولٹ تنیگت ۽ بلوچی ۽ رجینگ نہ
 بوتگ انت۔

ششمی در پہ بلوچی قصہی لبرزانک ۽ جوڑ کرتگیں اصطلاح یا گالبندانی سرا
 انت۔ ہے در ۽ ہما گالبند پولگ ۽ درگیجگ بوتگ انت کہ آ ہان ۽ وہد وہد ۽ سرا بلوچی ۽
 نویسوکاں وتی نبشتانکانی تہا کارمرز کرتگ، چہ ایشی ابید بازیں اصطلاح ۽ گالبندے چہ
 وتا ہم جوڑ کنگ بوتگ انت۔

بلوچی لبرزانک ۽، خاصیں وڑے ۽ پہ قصہی لبرزانک ۽ اے نویں تجربہ ہے۔
 چہ پیسر گالبندانی سرا کموباز و کار بوتگ بلتے گوں اے وڑیں گیشواری یے ۽ اے
 بنداتی کارے۔

گالبند یا اصطلاح پجار، بلوچی ء قصہ لبرانک ء گالبند ء اصطلاحانی بابت ء
دوارزشت داریں بن گپ انت کہ ہے درء ہوار انت۔

گڈسری بہر، آسر ء شوندری کتابانی انت۔ ء ہے آسری بہر ء چہ بلوچی، اُردو
، انگریزی ء فارسی ء کتاب ء تا کبند ء ماہتا کاں ابید گالبند یات ء کتاب، بزانت بلد،
انسائیکلو پیڈیا ز ء ویب سائٹس آنی ریفرنس ہم زورگ بوتگ انت کہ چہ ایشی نہ ایوک ء
پٹ ء پول ء مزین کمکے رستگ بلکن ء پٹ ء پول ء اکیڈمک ارزشت ہم وڈ اتگ۔

بلوچی قصہ ہی لبر انک۔ بندات تانو کیں عہدء

- 1۔ قصہ ہی لبر انک ء پجار
- 2۔ بنی آدم ء قصہ گوشى
- 3۔ گوں بلوچاں قصہ ء روايت
- 4۔ بلوچى آ زمانک ء راجد پترى پجار
- 5۔ بن نىشت

1۔ قصہ ہی لہز انک ۽ پجارج

بلوچی ۽ ”قصہ ہی لہز انک“ انگریزی ۽ ”Fiction“ ۽ ”اُردو ۽ افسانوی ادب“ ۽ معنی ۽ بزانت ۽ ہمدپ ۽ ہمدروری ۽ زورگ بوتگ، یا اے گالبند سازگ بوتگ۔
 انچو کہ لہز انک ۽ صنف ۽ تہرانی یک شملیں بزانت ۽ معنی یے کشینگ نہ بوتگ ہے پیمہ قصہ ہی لہز انک ۽ بزانت ۽ سراجٹ ۽ باوست انگت بوگ ۽ انت کہ اے بحث ۽ باوست ۽ آسره قصہ ہی لہز انک ۽ گالبند وڑوڑ ۽ نوک نوکیں دروشم زوران انت۔
 بندات ۽ اے گالبند پہ لہز انک ۽ ہماردانکی تہر ۽ صنفاں کارمرز بوتگ ات کہ آ تہرانی تہا قصہ درشان کنگ بوتگ ات۔ داستان، قصہ (گوں وتی سرجمیں بن گپ ۽ سرحال ۽ تہراں) ڈرامہ، ناول، ناولٹ، آزمانک (سرجمیں تہر) فلشن ۽ تہا بے ۽ شمار کنگ بوتگ ات انت بلتے و ہدے گوزگ ۽ گوں لہز انک ۽ ردانکی تہرانی تہا و ہدے بدلی آہان بوت تہ اے بدلیانی اثر ہے گالبند ۽ سراجٹ کپت انت بزاں اے گالبند ۽ معنی ۽ بزانت ۽ ہمرانی ۽ ایشی راہ ۽ رپک ہم بدل ات انت۔
 یک و ہدے انچیں اتک کہ کواس ۽ نگد کاراں چہ ایشی تہا ڈرامہ ۽ ازم کش ات ۽ آرا یک چٹ جتا نیں رنگ ۽ دروشمے دات۔ آوانی دلیل ایش ات کہ ڈرامہ اسٹیج ۽ گوں نز یکی کنت ۽ چہ ایشی ابید اے کنگ ۽ پیشد ارگی عملے پمشکہ اے تہر ۽ سراجٹ فلشن ۽ جتا چار ۽ تپاس ۽ بحث ۽ باوست بہ بیت۔

ڈرامہ ۽ تہر ناول ۽ آزمانک ۽ ازم ۽ گوں نز یک بوگ ۽ ابید ہم چہ ایشان جتا زانگ بیت پرچیکہ ڈرامہ ۽ نز یکی گیشتر گوں اسٹیج ۽ چار وکاں بوتگ ۽ ہے سبب انت کہ ڈرامہ اسٹیج ۽ تھیرٹ ۽ چار وکانی گذر ۽ تب ۽ لوٹ ۽ واہگانی ردا ساچگ ۽ جوڑ کنگ بوتگ۔ و ہدیکہ ایشی دیم پہ دیمی ۽ ناول یک انچیں دراجیں قصہ کہ آئی تہ ۽ کردار عمل

(پیش دارگ) ء جہان ء چہ چٹ جتانٹ۔

چہ ڈرامہ ء ابید داستان ء قصہ ء راہم چہ فلشن ء جتا کنگ ء جبرگوں اے بحث ء
دیما تک کہ اے تہرگو شک ء بیان کنگ ء رپک ء راہانی سرانٹ، نبشتہ کنگ نہ بیت۔

”فلشن کے بارے میں سب سے آسان بات یہ ہے کہ فلشن ان
طرح کے افسانوں سے الگ ہوتا ہے جن کا تعلق کم و بیش زبانی
بیان سے ہے لہذا داستان، عوامی کہانیاں، Fables، بچوں کی
کہانیاں، Fairy Tales یہ فلشن نہیں ہیں۔ محض اس وجہ سے
نہیں کہ اصلاً ان کا تعلق زبانی بیان سے ہے بلکہ اس وجہ سے
زبانی بیان کی تکنیک، اس کے فنی تقاضے اور ایک حد تک اس کی
جمالیات جس طرح کی ہوتی ہے وہ ان تحریروں میں نظر نہیں آتی
جنہیں ناول یا افسانہ کہا جاتا ہے۔ اسی طرح اردو، ہندی کے وہ
قصے کہانیاں جو داستانی طرز کے ہیں، اگرچہ وہ کبھی سنائے
نہیں گئے بلکہ چھپ کر مقبول ہوئے مثلاً حاتم طائی، چاردر ویش،
طوطا مینا وغیرہ وہ بھی فلشن نہیں ہیں۔ تمشیل (Allegory) بھی
فلشن نہیں۔“ 1

اے گالبنڈ نوں ایوک ء پہ ناول ء آزمانک ء کارمرز بیت بلتے اے گالبنڈ ء
شاہگانیں بزانتی لوٹ ء ردا بازیریں ہندا ایشی سرا بحث ء باوست تننگت ء بوہگ ء انت۔
فلشن ء گالبنڈ یک مانگشتگیں (Complex) گالبنڈے کہ اے وتی
مزن پہناتی ء گوں بازیریں جا گہاں ردریں معنی ء بزانت ء رداردریں معنی آں گوں کارمرز
ہم بوتگ۔

اے لفظ ء بن زہ لاطینی زبان ء ”فنگو“ (Fungo) انت کہ ایشی بزانت
بلدی معنی ردر ء بنددیگ یا جوڑ کنگ سیگ انت۔ 2

یک ردیں بزانتے پہ فکشن ء اے ہم بوتگ کہ اے اصطلاح ء نر یکی ”راستی“
 ء چسک دورانے ء مدام ایشی تہار دگوشگ ء دروگ بندگ ء گمان است انت۔
 اے لیکہ ء راہتیں نبشتہ کار نہ من انت ء آ فکشن ء گالبند ء ایوک ء راستی ء
 رنگ ء چار انت۔

”ہمارے ہاں تو لوگ فکشن کو حقیقت کے بالکل الٹ کوئی چیز سمجھتے ہیں جبکہ فکشن حقیقت میں حقیقت کی حقیقت کو جاننے کا نام ہے۔ شاید پھر اسی لیے حقیقت پسند قوموں کے حقیقت پسند مصنفین نے فکشن کو فکشن کا نام دے رکھا ہے۔ یعنی

3_ Facts+Fiction=Fiction

مارٹن لنگز ء ولیم شکسپئر ء ازم ء سراوتی یک نبشتانکے ء نبشتہ کرتگ کہ یک مزین ازم کارے چہ و تا کائنات ء دروشم دنت۔ آ ہما جہان ء کہ نشنگ ء وتی ہمرو چینگیں زند ء گوازینگ ء انت، آئی تہاوتی واہگاں، وتی ہلاں ء وتی واہاں ہوارگیجیت ء یک انچیں نوکیں جہانے ساچیت کہ آ گوں کوہنیں جہان ء یک نیمگے یک وڑہم بیت ء آئی چپ ہم بیت۔

جوزف کارنرڈ (Joseph corand) ء جاگہ فکشن ء غیر فکشن ء نیام ء تفاوت پدرکنان ء گوشنگ کہ فکشن جہان ء ساچیت بز اں آ Creati کنت ء غیر فکشن جہان ء پیش کنت بز اں Represent کنت۔ 4

فکشن ء پچار ء گیش ء گیوار ء تہا بدلی آ ہگ ء سبب ء نوں ایوک ء آ زمانک ء ناول فکشن گوشنگ بنت، لہتیں رودراتگی ہند ء دمگانی بازیں نگد کاراں فکشن ء گالبند ایوک ء پہ ناول ء پشت گیتنگ آوانی دلیل ایش انت کہ فکشن زند ء تپاس ء زانت ء یک سرجمیں (کل) رنگے ء کنگ ء لوٹ ء کنت ء ایشی دروشم زورگ ء کلیں راجد پتری، دودمانی، چاگردی ء اقتصادی سرپدی ء الٰہی لیکیت، اے رداناول وتی سرجمیں دروشم ء

ہے ہندء جاگہ ء اوشنتیت ء دگہ لیزانکی تہر ء صنف اے گنجائش ء نہ دارانت۔

اے نگد کارانی اے ہم گوشگ انت کہ آدگہ لیزانکی تہرانی نسبت ء ناول بنی آدم ء را، آئی مارگان ء، آئی واہگان ء شاہیگانیں تناظرے ء چاریت ء ہے فکشن ء لوٹ ء گذرانت۔

ناول ء تہا عمل ء عہد ء دور قدیم ہم بوت کنت، استیں وہد ہم ء آؤکیں وہد ہم کہ اے جاوردگہ لیزانکی تہرانی رداسرجی نہ زورانت۔

”فکشن (بالخصوص ناول) میں زندگی کا مطالعہ ایک ”کل“ کی صورت میں

کیا جاتا ہے لہذا اس کل کی تشکیل کرنے والے جملہ تہذیبی، تاریخی، سماجی اور اقتصادی امور سے آگہی ضروری ہو جاتی ہے۔“ 5

رودراتکی ہند ء دمگانی لس وانوک ء بازیں نگد کارے وہدے فکشن ء لفظ ء اشکنت تہ آچہ اے گالبند ء ایوک ء ناول ء وتی ذہن ء جاگہ دینت۔ 6

2۔ بنی آدم ء قصہ گوشی

وتی مارشتانی دراگازوتی دیستگ ء مارتگ ء سازا تگینانی بیان ء وتی سرگوستانی درشان بنی آدم ء تب ء مئیل ء تہا است ء ہوارانت، اے عمل قدیمیں عملے، ہما وہد ء چہ کہ بنی آدم ء زند ء رد ء بندی ء دودمان ء سازگ ء کسانیں بود ء کمالے دست کپت، اے عمل گوں آئی زانت ء سماء ء سنج ء ہمگر پنچ ء بندوک انت۔

اے جبر بنی آدم ء تب ء سرشت ء ہوارانت کہ آوتی چم دیست ء سرگوستاں یا چہ دگرے ء اشکر تگیں قصہ ء واقعاہاں وتی نزیکیناں سر بہ کنت چہ ایشی آرا یک اندری آرام ء راحتے رستگ۔

نبشتہ کاراں قصہ سازگ ء قصہ گوشگ ء راجد پتر ء بابت ء ہر دیں کہ نبشتہ

کرتگ یہ کیشتر بینانی نبشتا کانی تھا اے جملہ ۽ تکرار است انت کہ قصہ گوشگ ۽ اشکنگ ۽ راجد پتر انچو کھن ۽ قدیم انت چو کہ بنی آدم ۽ زانت ۽ سر پدی ۽ دو دمان ۽ تاریخ انت۔

”پرانے زمانے میں جب انسان جنگلوں اور پہاڑوں کی گھپاؤں میں رہتا تھا تو اس وقت نہ تو اس کے پاس تہذیب کی دولت تھی اور نہ اپنی بات پہنچانے کی کوئی ایسی صورت جو اس کا تعلق دنیا کے دُور دراز علاقے میں رہنے والوں سے قائم کر سکے۔ اس لیے کہ اس زمانے میں انسان بہت ہی محدود انداز کی زندگی گزارتا تھا۔ عورتیں گھر کا کام کیا کرتی تھیں اور مرد دن بھر روٹی روزی کمانے کی فکر میں جنگل اور ویرانے میں مارا مارا پھرتا تھا۔ ظاہر ہے جب مرد اپنے سفر سے شام تک واپس آتا تھا تو کبھی وہ دشمنوں سے مقابلے کی کہانی سناتا تھا اور کبھی شکار مارنے میں اپنی بہادری اور جواں مردی کے واقعات کو بڑھا چڑھا کر پیش کرتا تھا۔ قدیم زمانے کے لوگوں کے لیے اس

کے علاوہ آرام اور ذہنی تفریح کا کوئی اور ذریعہ بھی نہ تھا۔ 7

اے پیاجنیں آدمیاں چوتی مردیں آدمیاں اشکر تگیں قصہان ۽ وتی دز گہارانی
 دیما ہم بیان کرتگ، اے پیما کیے ۽ چہ دومی ۽ دومی ۽ چہ سیمی کس ۽ را اے قصہ سر بوآن
 بوتگ ۽ آیشرا دیما بران بوتگ انت۔ چہ اے پیما میں واقعہ ۽ قصہاں لہتیں انچووش ۽
 تامدار ۽ مشہور ۽ نامدار بوتگ انت کہ آلس قصہ ۽ حد ۽ بستار ۽ اتنگ ۽ سر بوتگ انت۔

اگاں ما پہ ساعت ۽ دمانے عہدی نیں دور ۽ نوبت ۽ مردمانی بے کار ۽
 ہشکیں نندگ ۽ بابت ۽ گمان بہ کنناں تہ اے گوشگ ہم رد نہ بیت کہ آہاں وتی و ہد ۽
 تیلینگ ۽ دیما برگ ۽ پہ قصہ بیان کرتگ انت۔ روج ۽ کاراں چہ دمبر تگیں بنی آدم
 و ہدے شپ ۽ وتی دوست ۽ بیلی آنی مجلس ۽ نشنگ، یاسارتیں شپاں آس ۽ چپ ۽ چا گردا
 کلاکانی کلاک نشنگ تہ آہاں ہے سارتی ۽ مارشت ۽ کم ترینگ ۽ ہم قصہ بیان کرتگ

انت۔ چہ ایشی یکے و آوانی و ہدو بیا شنگ ء دومی زند ء جیڑہ ء جبالانی مارشت ء چہ آہانی خیال ہم نکل اتگ۔

وڑوڑیں نیاد ء مجالساں وتی ہے سرگوست ء واقعاہانی بیان ء چہ اصل ء قصہ ء تو م چندگ بوت۔ قصہ سازگ ء جننگ ء اشکنگ ء اشکنائینگ ء نشان مارا کساس ہمک راج ء قوم ء دودمان ء تہا گندگ ء کنیت۔ ء، ہمیشکہ رچرڈ برٹن ء گوشنگ کہ ”قصہ کلیم جہان ء رادوست انت“ 8۔

انچو گوش انت کہ بنی آدم نہ یوک ء قصہ جننگ ء سمر قدرت ء اختیار داریت بلکن ء ایشی درشان آئی مجبوری ء لاچار یے ہم است انت۔ اے لاچار یے ء مجبوری ء سبب چہ انت؟

یک لیکھے ایش ہم است انت کہ بنی آدم:
 ”اپنی نفسیات کے دینے اور اپنے مستقبل کے خواب کو انہی قصوں کے آئینے میں دیکھتا ہے، خواہ وہ قصے دیوی دیوتا، جن و پری و حوش و طیور کے ہوں یا اشجاعِ پاکستان اور ہمارے آپ کے ایسے چلتے پھرتے انسانوں کے۔ یہ سارے اقسامِ قصص کے اس ایک مظہر کی مختلف صورتیں ہیں کہ جن نعمتوں سے ہمیں زندگی میں محروم کیا جاتا ہے، ہم ان کی آرزو اپنے خوابوں کی دنیا میں کرتے ہیں۔“ 9۔

چہ اے لیکہ ء اے باوست دیما کنیت کہ بنی آدم وتی ہمارمان ء واہگاں کہ دست ء وت پیلو کرت نہ کنت، خیال ء وابانی تہا آہاں سرجم کنت۔ یا آئی نزیک ء گور ء دومی ”مخلوق“ کہ وتی وتی خاصیت دارانت، آہما خاصیتانی گمان ء، گوں وت بندیت۔ آبرے مرغانی بانزلاں زوریت بال کنت، برے شیر ء طاقت ء شہار ء زوریت، برے غیبی واک ء طاقت ء واہند بیت ء گوں دیہہ ء بلاہاں جنگ دنت، درچکاں حبر

پر مائینیت، جانورانی بولیاں پوہ ۽ سر پد بیت، گوات ۽ ہمرائی ۽ بال کنت، لٹے دست ۽ کنت ۽ وتا اندیم کنت، غرض وڑ وڑیں دروشماں وتی درانگا ز ۽ درشان ۽ کنت۔

جو گیدی شاعری ۽ گیدی قصہ ہم لس مردمانی لیکہانی عکس ۽ شون دینت، اے ہم جو گیدی شاعری ۽ سینہ در سینہ چہ یک پدر پیچے ۽ دومی پدر پیچ ۽ سر بوتگ انت۔ سر بوتگ ۽ اے عمل ۽ تہا اے گیدی قصہ ہانی شکل ۽ دروشم ۽ تہا کے باز کمی گیشی ہم اتلگ۔ ردانک ۽ نظم ۽ ہر دو کیں دروشماں گیدی قصہ دست کپ انت، اے گیدی قصہ ہستو مندانی در بارہ ہم جننگ بوتگ انت بلتے بن اصل ۽ اے گیشتر لس مردمانی حاترہ بوتگ انت، میلہ ۽ میڑ ہاں ابید سور ۽ عاروسانی و ہدے، مچی ۽ دعوتانی ساعتاں ہم گیدی قصہ جننگ ۽ دو دست بوتگ۔

گیدی قصہ ہانی تہا نیک راہی اصل ۽ ذگریں دروشم ۽ دست نہ کپیت پر چیکہ اے قصہ ناواند ہیں مردمانی نیک راہی ستکانی ردا انت اے قصہ ہانی تہا وش ستکی (خوش اعتقادی) ۽ ضعیف ستکی (ضعیف الاعتقادی) گیشتر گندگ بیت۔ 10

باز رنداں یکیں گیدی قصہ باز چا گرد ۽ راجانی تہا کے فرق ۽ پیر ۽ گوں یک پیم ہم گندگ ۽ مارگ بنت۔

”مشرق و مغرب کے مختلف ممالک میں راج کہانیوں کا رنگ و روپ جغرافیائی، نفسیاتی اور سماجی اسباب کی بنیاد پر تھوڑا بہت مختلف ضرور تھا لیکن ان کے موضوعات میں بہت کچھ مشابہت تھی۔ ابتداً خونین حادثات، اسرار و رموز، عورت اور عشق یا جانوروں کی جو کہانیاں وجود میں آئیں، ان کے پشت پر قبیلے کے سرداروں اور جواں مردوں کی بہادری کے قصے، مختلف قسم کی جذباتی آویزش، کیفیات، عقائد، رسم و رواج اور بعض حادثات ہوا کرتے تھے۔ آہستہ آہستہ کہانی کے حدود اور موضوعات وسیع ہوئے، تخیل کا عمل دخل بڑھا، تجربات و

مشاہدات نے بھی اس کی تراش خراش میں ہاتھ بٹایا اور اس طرح قصہ کہانی کا سفر جو تہذیب کے ابتدائی نقوش کے ساتھ شروع ہوا تھا، منزل بہ منزل آگے بڑھتا رہا۔ “11

قصہ ہانی ہے یک تیمی ء بابت ء آرزو چودھری نبشتہ کنت کہ اگاں قصہ اشکنوک یک وڑیں دل ء یک تیمیں ذہنے ء واہندا انت تہ قصہ جنوک ء فکر ء جو ہم یک وڑا تچیت۔ چوہون ء بنی آدم ء جوزہ ء واہگانی رنگ ہم یک وڑانت، ہے حاترا قصہ ہانی تہ ء سحر ء ڈول یک وڑانت۔ چاریں نیمگانی سرچار ء ہیر و انچو گندگ بنت چوکہ یکیں ہند ء بولک ء سرچار بہ بنت، جبر ء حالانی تہا، نند ء پادا آہگ ء، رنگ ء دروشم ء، چاگرد ء روژناہی ء تفاوت و بیت بلے دگہ فرق گندگ نہ بیت۔ جنگ ء چوپ، صوت ء چوگان، مہر ء شررنگی، مہم جوئی، نزیکی ء دوری، بنی آدم گری، اُمیت ء نا اُمیتی، رومان دوستی، فکر انگیزی غرض اشانی ہمک رنگ ء ہم سنگی است۔ 12

چہ ایشی ابید ہمک چاگرد ء تہا قصہ گوشگ ء آگدہ ہمانی کوپگاں بوتگ کہ آئی اشکنوک ء تب ء لوٹ ء واہگان ء یک قرار ء دارگ ء ازم زاننگ۔ قصہ ہانی گچین کرتگیں کردار چاگرد ء ہما مردم بوتگ انت کہ آ آئیڈیل ء جہت ء چارگ ء زانگ بوتگ انت۔ بادشاہ، شہزادگ، نواب، سردار، وزیر ء گزیر ء دگہ ہے تیمیں کردار۔

گیدی قصہ ہمک عہد ء دور ء ساچک ء سازگ بوتگ انت ہے حاترا اشانی تہا ہمک عہد ء دور ء رنگ ء وشبو گندگ ء مارگ بنت۔ گیدی قصہ ہانی تہا فطرت ء زیبائی ء براہ داری ہم گندگ بیت ء بنی آدم ء بے غرضی ء آئی سادگی ہم۔

گیدی قصہ ہانی شری ء براہ داری ایش انت کہ اشانی اندر ء ہندی رنگ ء ہندی تب ء مینیل گندگ بیت۔ ہمک راج ء ہمک زمین ء گیدی قصہ ہانی وتی وتی تب ء مینیل ء ہے تب ء مینیل ء ردا آوانی تاثر دیگ ء وتی برکت انت۔ ہے حاترا زاننگاراں گوشنگ کہ اگاں تو ڈیہہ ء ہندے ء راج ء قومے ء، قبیلہ ء ٹک ء بولکے ء بابت ء

زانگ لوٹے تہ آوانی گیدی قصہاں بوان کہ ہے گیدی قصہاں اندر آوانی سرجمیں
زندہ یک وحدتے گندگ بیت۔ قصہ ء اے سفر ء مارا زبان و بیان ء سادگ ء
مانگشنگیں رپک ء ہنر ء رنگ گندگ کابنت ء ہرچون کہ بیان ء پیما بدلیت ہے وڑا
قصہ ء تہرہم بدل انت۔

یک و ہدے ات کہ قصہ ایوک ء قصہ ات، نہ آئی تہرے ات ء نہ دگ
رپکے، بلتے ہر دیں سر حال ء بن گپانی در شان ء دوست دارگ ء گچین کنگ ء، یا یکے ء
چہ دومی ء ارزشت دیگ ء تب ء نیل چہر زوران بوت تہ جتا جتا نیں سر حالاں گوں دگ
دگ قصہ دیما تک انت ء اے پیما قصہاں تہر ء قسم گش ات انت کہ رو برکتی ہند ء
دمگاں اشان ء فیبل، پیر یبل، متھ، لیجنڈ ء رومانس ء نام دیگ بوت۔

فیبل (Fable)

فیبل کسانیں ردانکی یا لچھی الیگری یے کہ ایشی تہا بنی آ دماں ابید حیوان ء
بے ساہیں چیزان ء ہم بنی آدمی خصلتانی تب ء گوں ہمدپ کنگ ء چہ آوانی گفتار ء
کردار ء بنی آدمانی عمل کنگ ء پیما ء سراچمشناک دیگ بیت۔ بنی آدم چہ اے
قصہاں اخلاقی درس ء سبقے زوران ت۔

نامداریں فیبل چہ یونانی غلامے ایسپ ء نسبت دارانت کہ ایسپ ء عہد ء
دور چہ مسیح ء شش صد سال پیش مننگ بیت۔ شنک ء گرک، حرصی نیں کچک ء آئی
عکس، شیر ء مُشک، دروگ بندیں شو انگ، انگور تریش انت ء تنیگیں کلاگ وڑیں
نامداریں قصہ ایسپ ء مجموعہ ء مان انت۔ 13

ڈاکٹر جانسن ء گوٹنگ ء ردانکی فیبل یک بیانہ یے کہ ایشی تہا حیوان یا بے

سائیں چیز مردمانی زبان ء حبر کنان ء نیک راہی ء درس ء دینیت ء چونہی آدم ء کارکن
انت۔ فیہل ء تہا ایوک ء یک سادگ ء تچکیں سرگوستے بیان کنگ بیت۔ 14

پیرہیل (Parable)

پیرہیل گوں فیہل ء نزکی ء ہمدپی کنت۔ پیرہیل ء کردار بنی آدم ہنت۔ اشی تہا
حیوانانی ذکر حیوانانی ردابیت۔ ایشی پلاٹ فیہل ء نسبت ء گیشتر گمان ء گون نزیک انت۔
پیرہیل ء بزانت دیم پہ دیم کنگ بزاں Comparison کنگ
انت، ایشی اندر ء دیم پہ دیمی جاورے ء گوں دلیل ء مثال ء ردایک سبق ء اخلاقی
در سے موجود بیت۔ 15

میٹھ (Myths)

میٹھالوجی اصل ء یونانی لفظے کہ اے دولفظانی ہواری ء گوں سرجمیں معنی ء
بزانتے دنت، بزاں Mythos کہ ایشی لفظ بلدی بزانت قصہ نیگ انت ء
Logos کہ اے بحث ء باوست ء بیان ء بزانت ء زورگ بیت۔ اے پیامیٹھالوجی ء
لفظ بلدی بزانت قصہہانی زانگ ء زانشت نیگ انت۔
لہتیں خاصیں راجانی چوش کہ یونانی، ہندوستانی ء چینی آنی۔ یادومی بالائیں
قومائیں بنی آدمانی کہنیں روایتی قصہ میٹھالوجی گوشگ ہنت۔
گیشتریں راجانی وتی وتی Mythology ہنت کہ آیک خاصیں پدرتچے
ء چہدومی پدرتچے ء مدی ء میراث ء دروشم ء سر بوآن ہنت۔

متھ دودانی، ربیدگانی، نیک راہی، ستگی راہبندانی، کائنات، وودی کنگ، فطرت، پدراہی، جتا جتا نین ماورائی واکانی فرض کر تگیں سُر پُراں بن گپ جوڑ کنت۔ 16

اُردو، انسائیکلو پیڈیا کہ چہ فیروز سنز، نیمگا چاپ بوتگ ایشی تنہا علم الاصنام (Mythology) گشواری چوش کنگ بوتگ۔

”علم اساطیر، صنمیات، دیومالا۔ کسی قدیم تہذیب کے دیوی دیوتاؤں اور فوق البشر سورماؤں کی داستانوں کا مطالعہ جنھیں خرافات سے تعبیر کیا جاتا ہے۔ دیومالا یا علم الاصنام کا مذہب سے گہرا تعلق ہے اور تقریباً تمام قدیم تہذیبوں کی دیومالائیں ان لوگوں کے مذہبی عقائد کے بارے میں معلومات مہیا کرتی ہیں جنھوں نے یہ کہانیاں تخلیق کی تھیں لیکن ہم انھیں محض خرافات کہہ کر مسترد نہیں کر سکتے۔ دیومالا دراصل اپنے وقت کی سائنس تھی کیونکہ یہ ہمیں مظاہر قدرت کی اصل بتانے کی کوشش کرتی ہے۔ مثلاً کائنات کس طرح وجود میں آئی، بادل کیسے گر جتے ہیں، زلزلے اور طوفان کیسے آتے ہیں اور درخت اور پھل پھول کس طرح پیدا ہوتے ہیں۔ دوسری قوموں کی نسبت یونانیوں نے اپنی دیومالا کو انسان سے قریب تر کرنے کی سعی کی انھوں نے انسان کو نامعلوم کے خوف سے نجات دلائی اور اُسے کائنات میں مرکزی مقام عطا کیا۔“ 17

ڈاکٹر وزیر آغا متھ، لفظ، بن زہ، ”مائی تھوس“ قرار دنت، ایشی گیشواری، کنان، گوشت کہ ہما جبر کہ چہ زبان، ادا کنگ بوتگ، بزاں قصہ۔ متھ، بنداتی لیکہ، تصور ہے بوتگ بلتے رند ترا کہ وہدے قصہ ہانی تہر، قسم کشینگ بوت انت، متھ، گال بند، پہما قصہاں کشینگ بوت کہ آبانی تہا دیوتا ہانی کارنامہ بیان کنگ بوتگ ات انت یا ہما شخصیا تانی مہم بیان کنگ بوت انت کہ آروے زمین، دیوتا ہانی نما سندرہ، چہ ہلگیر ات انت۔ 18

لیجنڈ (Legends)

اے راجے ۽ یا گروہ ۽ ٹولی یے نیم تاریخی روایت انت۔ راجد پتر ۽ تاکانی تہا اشانی ذکر نہ بیت یا سر جی ۽ اشان ۽ گیر آ رگ نہ بیت، تاں مزینں و ہدے ۽ اشانی رواج گرگ ۽ سبب ۽ مردمانی ستک ۽ تہا اشان ۽ راستی ۽ دروشم رسیت۔

اے مذہبی ہم بوت کن انت ۽ مذہبی ۽ ابید ہم بوت کن انت۔ رستم ۽ سر مچاری، لیلیٰ ۽ مجنون ۽ مہر ۽ داستان، فرہاد ۽ کوہ ۽ پروشگ ۽ شیر ۽ جو ۽ تاجینگ، یونان ۽ تحت ۽ چچی کنگ، سلندر ۽ آ دینک ۽ جوڑ کنگ ۽ دگہ ہے پی میں سر حال ۽ بن گپ لیجنڈ ۽ بن گپ ۽ سر حال بنت۔ 19

رومانس (Romance)

یک انجیں واقعہ ۽ سر گوستے کہ آ ”غیر معمولی نیں“ واقعے بہ بیت ۽ لچھی یا رداکی رنگ ۽ پیش کنگ بہ بیت آ رومانس گوشگ بیت۔

رومانس بندات ۽ فرانس ۽، ۽ رند ۽ دومی ملک ۽ ڈیہاں ہم رواج گپت۔ ایشی خاصیں تک ۽ بہر سر مچاری ۽ جنگولی، مہر ۽ شر رنگی ۽ ایمان ۽ نیک راہی انت۔

اے یک راجے ۽ بنداتی فکری راجد پتر ۽ بنجی دودمان ۽ رنگ ۽ سینگار انت۔ چہ ایشاں گوست ۽ دلکشی ۽ وتی نیم گادگوش ۽ چنگ ۽ سکین رسیت۔

قدیمیں عہد ۽ گیشتریں روایت ۽ قصہ چہ ہمیشاں دست کپ انت۔ 20

رومانس ۽ تہا مہر ۽ عشق ۽ سر گوستانی ہمراہی ۽ ہمک وڑیں واقعہ ۽ مہم ہوار گیجگ بنت۔ عشق، نیکراہی ۽ جنگ رومان ۽ بتکی پچارزانگ بنت ۽ اے سہ نیں تکاں گوں وت زورگ ۽ ابید ہچ وڑیں قصہ رومانس ۽ حد ۽ سر بوت نہ کنت۔ اے پی میں قصہ ہانی شری ایش انت کہ اشانی تہا ”ما فوق الفطرت عناصر“ وتی سر جمیں ظاہری ۽

گوں ودی بیت۔ بزاں رومان ء تہا منطقی ہنج (استدلال) ء تاریخی واقعاتانی بدل ء
 شعری خیال ء چہ اٹکل ء ہم دُوریں واقعہ گیشتر جاگہ دیگ بنت۔ 21
 چہ اے تہر ء قسماں ابید مئے نزیگ ء گور ء زبان ء لبز انکانی تہا ہم پہ قصہبانی
 تہر ء قسماں اصطلاح ء گالبندر رواج گپتنگ انت، بزاں حکایت ء داستان۔
 فیہیل، متھ ء لیچنڈ گیشتر گوں حکایت ء نزیکی کن انت و ہدیگہ رومانس گوں
 داستان ء ہمدپ گندگ بیت۔

حکایت

ہما کسانیں لچھی یاردانکی قصہ کہ آئی تہا فرضی کردار ء فرضی واقعاتانی کمک ء
 بنی آدم ء رہ در بری ء راہ بندے شون دیگ بہ بیت، حکایت گوشگ بیت۔ حکایت ء
 کردار بنی آدم ہم بوت کن انت ء حیوان ء جناور ہم، پریشنگ ہم ء بے سائیں شے ہم۔
 چہ ایشی غرض ہما سر پدی انت چہ کردارانی عمل ء واقعاتاں رسیت۔
 شرریں حکایتانی گڈ سری بہر ء دلگوش گور کنیں جملہے بیت کہ ہے جملہ حکایت
 ء پلاٹ ء حاترہ نقطہ عروج ء کار ء دنت۔ ہما سر پدی ء فہمیدگی کہ حکایت ء درشان ء
 سبب بیت، آہے بہر ء تہا بیت۔ 22

داستان

داستان خیالی ء اندیمیں جہانے ء قصہ انت کہ ایشی تہا مہر ء مہم جوئی، سحر ء
 موٹ وڑیں جتا ئیں تک ء بہرانی نیمگا دلگوش دیگ بیت کہ اے ساچشت کار ء آ جو ء
 زرخیزیں خیال ء ساز تلگین انت۔
 داستانانی تہا تب ء بالائیں (ما فوق الفطرت) شے، سرگوست، ہند ء جاگہ

۽ ڪارستاني مڇي يه بيت۔ جادوئي چيزاني، جادوئي سرگوستاني، شهر ۽ حزانگ، جن ۽ جنس ۽ ديبه ۽ پري وڙي مخلوقا گون اشکنوک ۽ گوشداروک وارو اردچار کپ انت۔ بني آدم شادو جوڙ بنت ۽ شادو نستعلیق ۽ زبان ۽ جبر کن انت۔ مردم سنگ ۽ بت جوڙ بنت ۽ وتي نجات ديوک ۽ ودار ۽ کن انت۔ درچڪ ۽ چنڊگ ۽ گون چاتاني دپ پڇ بنت که اے چه ٿڪ ۽ اشرفياں پڙ انت۔

داستاناني عهد لس مردمانی عهد نہ انت بلکن ۽ بادشاهاني، نواباني، بادشاه زادگ ۽ نواب زادگاني، وزير ۽ گزيراني عهد ۽ دوران پميشکه داستاناني تهبا بنجابهی ارزشت هم هميشان ديگ بوتگ۔ اشاني گيشترين کارست دروري (مثالي) دروشم ۽ بوتگ انت۔ داستان چه مئے عملی ۽ دري زند ۽ چه سک ۽ دور ۽ گستان انت، اے یک انجیين خيالی ۽ دروري جهانے ۽ بيان انت که اشاني تهبا دروري کارست جاگه کن انت ۽ اے دروري کارستان ۽ دروري سرگوست ديما کارانت که اے گڈ اسرا دروري آسرے ۽ سربنت۔ 23

داستان ۽ ازم گوشگی رپک ۽ راهاں گون گيشتر همدپ ۽ نزيک انت ۽ اُميت ۽ سوب مندیں تک ايشي پنچکي شري يه شمار کنگ بيت۔

”داستان میں غير معمولی لوگ، غير معمولی حالات اور غير معمولی واقعات کی مدد سے ایک غير معمولی فضاء پيدا کی جاتی ہے اور اس کے لیے مبالغے سے کام لیا جاتا ہے۔ یہ مبالغہ واقعہ نگاری، منظر نگاری اور کردار نگاری تینوں میں نظر آتا ہے۔ 24

اے پيا قصه سازگ ۽ ساچک ۽ گوشگ ۽ گوشدارگ ۽ تب ۽ هيل گون بني آدم ۽ چه قد يما بندوک انت ۽ یک پيمی (يکسانيت) ۽ چه وتارار کينگ ۽ آقصه ۽ راه ۽ رپک ۽ تهر ۽ بيانان هم بدليناں انت۔

3۔ گوں بلوچاں قصہ ء روایت

قصہ ء سازگ ء ساچگ ء گوشگ ء گوشدارگ ء روایت چو آدگہ راجانی پیمانہ بلوچانی تہا ہم چہ قدیما گندگ بیت۔ اے قصہ کہ بلوچ چاگرد ء تہانا مدار ء مشہور انت اشانی تاریخ چینکس قدیم انت؟ اے بابت ء دلسردیں پٹ ء پول نہ بوتگ بلئے قصہانی درو شم ء تب ء مینیل ء گندگ ء گوں اے گوشگ رد نہ بیت کہ بلوچانی قصہ چو یونان ء مصر ء عراق ء قصہاں یا گڈ اہندوستان ء ایران ء قصہانی قدامت ء گوں ہمدپی کن انت۔ تاریخ ادبیات مسلمانان پاک ء ہند ء چار دہمی جلد (علاقائی ادبیات مغربی پاکستان ء دومی جلد) ء تہاشیر محمد مری ء 1968 ء چاپ بوتگیں یک نبشتانکے ”بلوچی اساطیر“ ء حوالہ ء گوشگ بوتگ کہ:

بلوچی گیدی قصہاں چہ لہتیں انچین انت کہ چہ آواں ویدک لبرزانک ء اثر گندگ ء مارگ بیت، اے درگت ء ”پرو“ پہ درور پیش کنگ بیت۔ اے قصہ ء تہا پیش دارگ بوتگ کہ ہر دیں ڈیہہ ء سمرادر آمدانی ارش بیت تہما زمین ء یک بہرے ء بادشاہ بے توکل ء بے ہمت بیت ء آگوں ڈر مناں سہل ء تران ء صلح کنت۔ ہے پیمانہ ویدک قصہ ء تہا راجہ پرو پیش دارگ بوتگ کہ آوتی لس مردمانی ء گوں وتا ہمتیا کیں راجانی منشاء چپ ء گوں ارش کنوکاں ہم دل ء ہم ستک بیت۔

بلوچی ء لہتیں گیدی قصہ انچیں ہم است انت کہ آویدک عہدہ چہ پیسر ء لیکہ ء خیال ء گمان ء دیما کار انت ء ہے قصہانی تہا تب ء بالائیں (ما فوق الفطرت) کارست ہوار ء مان انت۔ اے قصہانی کردار انچیں کار ء کرد پیش دار انت کہ آبنی آدم ء وس ء واک ء در انت۔

اے عہدہ ء قصہانی تہا شررنگی ء زابلول ء بنجاہی بسات ء کردے است انت بلئے ساز ء زمیل ء ذکر اشانی نسبت ء کم انت اے دور ء قصہانی تہا بنی آدم گوں مرگ ء

دست و پنچنگ انت و آسرسوب بنی آدم بیت۔

بلوچی و دگ لہتیں گیدی قصہ انجیں ہم است انت کہ آوانی تہا بدھ و فلسفہ و فکر گندگ بیت و دگ لہتیں چہ زرتشت و آس و چہ اثر مند گندگ و کاینٹ۔ چہ اے قصہاں ہے پد ر بیت کہ اے ہند و ڈہیہ و زمین و چہ قدیم و گوں بلوچاں نہ ایوک و دگ دگ راج ہم آبات و جاہ مند بوتگ انت بلکن و اے ہند و زبان و لہزانک و دو دمان و سہرا آریہ، بدھ و زرتشت و عقیدہ و سٹک و باوری و دو دمانی اثر ہم گندگ بنت۔

وہدے اے ہند و اسلام و منوگر و ذات و زیات بوت انت تہ ایشی اثر ہم گیدی قصہاںی تہا گندگ و مارگ بوت انت۔ 25

حبر و پٹ و پول و آسرا ایوک و اثر زورگ و ردا پشت نہ کپیت بلکن و ہمد پی و یک پیسی ہم باوستے و بنیاد بوت کنت پرچیکہ ہندی جاور و دگی رپکانی حساب و ابید دنیا جہان و گیشتریں متھ یک پیم گندگ و کاینٹ۔ فرانس و نامداریں پٹ و پولکار Agnes Kirsopp Michels و گوشگ و ردا ہندوستان، آئس لینڈ، ایران و رومن متھ و نیام و ہمد پی گندگ و کئیت۔

دگ لہتیں متھ زانتاں یک متھ یے و رامتھ و بن ہشت من اتگ کہ اشاں چہ کلاں دیما تریں روچ و متھ (Sun Myth) زانگ بیت۔ روچ متھ میان استمانی متھ و بنیاد و پنچنگ زانگ بیت۔

داستان و قصہاںی ہم پنکی رد و بندی یک پیم انت۔ خیال و باز درشانی، تب و بالائیں چیز، مثالی کارست، حبر کنوکیں حیوان و دز چک و دار گیشتریں ہند و ڈیہاں داستان و قصہاںی تہا یک پیم گندگ و کاینٹ۔ 26

”جس قدر زیادہ انسان اپنی برادری میں ایک ہوتا جا رہا ہے۔ ایک جگہ کا قصہ دوسرے جگہ کے قصے سے ماخوذ نظر آتا ہے۔ پھر یہ تو دیکھیے، ان کے طریق فہم اور ان کے قصہ گوئی کی تکنیک میں کس قدر یکسانیت ہے۔“ 27

بحث ایش انت کہ قصہ ہانی تھا اے یک پیمی ء یک وڑی ء ہمدپی ء
 سبب راجانی گوں یکے دومی ء ہواری ء یکے دومی ء چہ اثر زورگ ء ابید ہم
 چارگ ء تپاسگ لوٹ ایت پرچیکہ بازیں راج ء قومانی نیام ء پچ وڑیں
 نز یکی یاد و دمانی تعلق داری یے نیست ء نیکہ نیام ء دگہ چشیں راجے
 است انت کہ آدو ء نیام ء بر ء آر ء کار ء بہ کنت۔

”اس کی تو ایک یہی نفسیاتی وجہ ہو سکتی ہے کہ اب اگرچہ تہذیبی معائیر،
 تمدنی اندازِ تعلیم و تربیت کے مخصوص سانچوں، سماجی تحریمات اور مذہبی
 اقدار سے فرد اور اس کی سوچ کو شعوری یا لاشعوری طور سے ایک خاص
 ڈگر پر ڈالا جاتا ہے لیکن ابتدائے انسانیت میں ایسا نہ تھا۔ تخیل
 پر شعوری فکر کے پہرے نہ تھے اور انسان کیونکہ ہر حال میں انسان ہی
 ہے اس لیے مقامی حالات کی استثنائی مثالوں سے قطع نظر بالعموم
 ایک ہی انداز میں تخیل کو جولانیاں دکھانے کا موقع ملا۔ جب ایک
 ملک کا ادب دوسرے ملک پر اثر انداز ہوتا ہے تو اس سے بھی یہ نکتہ
 واضح ہوتا ہے کہ زمان و مکان کے بعد کے باوجود بھی انسانی سوچ
 اساسی لحاظ سے ایک جیسی ہی ہے۔ ورنہ ایک ملک کی کہانیاں
 دوسرے ملک میں کبھی مقبول نہ ہو سکتیں اور جب ٹنگ کے ادیب
 کو ”اجتماعی آدمی“ (Collective Man) قرار دیا تو اسی بنا پر
 کہ اس کے بقول ”وہ انسانیت کی لاشعوری نفسی زریست کی تجسیم کرتے
 ہوئے اس کے فروغ کا باعث بنتا ہے۔“ 28

”تو تا کہانی“ ء بیست ء چارمی قصہ ء خیال اے پیم انت۔

کابل ء یک بیپاری یے است ات کہ آرا یک شر رنگیں جنکے است ات۔
 ملکہ ء سہ ورنہ بیپاری ء در ء اتک انت ء وتی وتی واگے در شان کرت انت۔ اے

سینیناں چہ یکے گاریں چیزانی شوہازگ ء آوانی بابت ء حال دیگ ء ماہرات۔ دومی
 انچیں اسپے ء شرننگ ء ٹائینگ ء کہ آ سلیمان ء تخت ء ہم پشت ء پشت بہ گجیت ء سہمی
 نشانہ بازے ء جہت ء پہ وتی ٹک تیری ء بلد کارات۔

شپ ء پیپاری ء جننک گار بوت۔ او لی ورناء وتی ہنر ء زور ء معلوم کرت کہ
 جننک پری ء فلان ء دوریں کوہے ء برتگ ء دومی ورناء دار ء اسپے ٹائنت ء سہمی ہے
 اسپ ء سوار بوت ء او لی ء سوچ ء پداپہ ہما کوہ ء رہادگ بوت ء پری ء راکشت ء جنک
 آؤرت۔

نوں چے اے سینیں ورناباں ہر کسی واہگ ات کہ جننک گوں ہمانی آروس
 بہ کنت۔ توتاء فیصلہ کرت کہ بنداتی دوئیں ورناباں ایوک ء وتی وتی ہنر پیش داشتگ
 انت و ہدیکہ سہمی ورناء وتی ساہ ء پرواہ نہ داشت ء جننک ء را آؤرت ہمیشکہ جننک
 ہے سہمی ورنابادیک بہ بیت۔ 29

اگاں ”توتا کہانی“ ء اے قصہ ء را گوں بلوچی ء ”چار مرد کہ زال ء بت اش
 ٹائنت“ ء گوں دیم پہ دیم بہ کناں تہ لہتیں کسان کسانیں فرق ء پیراں ابیداشانی تھیم ء
 یک سرجمیں ہمدپی یے گندگ بیت۔ 30

چہ ایشی ابید ”سہ بے دروریں ٹیکی“ ء قصہ ہی تب ہم گوں ہے قصہ ء ہمدپ انت۔
 سرجمیں جہان ء گیدی قصانی تہا بازیں ہمدپیں جبر ء جاور گندگ ء مارگ بنت کہ ایشی
 بابت ء دو وڑیں حیال درشان کنگ بنت، یکے ایش کہ اے ہمدپی جتا جتا نیں راجانی
 نیام ء پگر ء خیال ء یک پتیمی ء آ سر ء بوتگ انت۔ یا۔ دومی ایش کہ اے قصہ ہانی اے
 بہر (بازیں براں بنکی حیال ء لیکہ) چہ وتی یک بنجا ہے ء شنگ ء شانگ بوآن ء دومی
 ہند ء جاگہاں سر بوتگ انت۔

ہمدپی ء اے بحث ء را گوں وتی داشتگیں لیکہاں ما قصہ ء گوشگ وڑ ء ردا ہم
 چارات کناں۔ بزاں بلوچی ء قصہ گوشگ ء راہ بند چون انت ء آ دگہ راج ء ز بانانی تہا

چے پیما انت۔؟

دنیا جہان ء قصہبانی راجد پتر ء پولگ ء تپاسگ ء گوں اے جبر تچک بیت کہ
ہمک راج ء تہا قصہ گوشگ ء وتی وتی راہ بند ء رپک ء راہ انت۔ قصہ گوش ء قصہ
جنوکاں پہ قصہ ء قصہ ء دلگوش گور کنگی بہراں انجیں لفظ ء جملہ گشتگ ء سازاتگ کہ آنہ
ایوک ء وہد ء گشٹین انت بلکن ء کارستانی پجارے دیما آرگ ء آوانی شخصیت ء بالاد
دیگ ء ہم ہے لفظ ء جملہ ہمیں کردے پیش دار انت۔ ہے جملہ گوشداروک ء دلگوش ء پہ
وت چک انت۔ ہے ج ملہانی تہا آوانی ستک ء عقیدہ ہم وتی پیش داری ء کن انت۔
بلوچی قصہبانی تہا ہم اے شری است انت کہ سرجمیں قصہ دلچسپ کنگ ء پیش کنگ
بیت۔ بلوچاں قصہ ء سہ ۳ ہند ء جاگہاں وتی دلگوش شری ء گور کرتگ ء پہ آواں وتی
مخصوصیں جملہ گشٹینگ انت۔

اولی: قصہ ء بندات ء

دومی: قصہ ء نیام ء

سیمی: قصہ ء ہلاسی ء

قصہ ء بنداتی جملہ

دلگوش ء گور کنائینگ ء دلگوش ء تادیراں گوں وتادارگ یک آرٹ ء ازے
اگاں مردم گوں وتی بنداتی دانک ء جملہ ء گوشداروک ء سرجمی ء متوجہ بہ کنت گڈ آ
گوشداروک ء دیم ء جبرانی اشکنگ ء دلگوش گور کنگ ء الم ء تیار ء چاڑ کہ بیت۔
بلوچی قصہبانی تہا یعنی آدم ء ہے نفسیاتی تب ء راشری ء مارگ ء ایشی سرا عمل کنگ بوتگ۔
قصہ جنوکاں بنداتی جملہ ء گچین کنگ ء پہ زانت ء سمائی جہد کرتگ کہ اے جملہ دلچسپ ء
عجب بوتگ انت اشکنوک یک وڑی ء یکسانیت ء آماج مہ بیت ہے حاترہ قصہ
جنوک ء اے جملہبان ء وہد وہد ء وڑ وڑیں مجلساں بدلینگ انت ہم کہ ایش ہم نفسیاتی
توجیلے ء جہت ء مارگ بیت۔ جاگہ جاگہ اے جملہبانی بدلگ ء توجیل ہند ء علاقہ ہم

است انت۔

بلوچی ء قصہ گیشتر چوش بنگیج بنت۔

☆ روچکاں است ات بادشاہے، بادشاہ اللہ تعالیٰ ء جندانت، مجازی نیں بادشاہے
ات۔

☆ بیتہ یک بادشاہے، بادشاہ حدائے جندانت آدی زمین ء ٹکرے ء امروزی چیار
روشانی مسترات۔

☆ است ات بادشاہے، بادشاہ اول خدا انت، خدائی جندانت، امے زمانگی بادشاہے
ات۔

☆ است ات است ات یک بادشاہے، بادشاہ خدا انت، ہمے چار مجول ء دو دارے
بادشاہے ات۔

☆ بیتہ یک بادشاہے، بادشاہ حدائی جندانت، آں دے زمین ء ٹکرے ء واجہ ات۔
☆ بیتہ یک بادشاہے، بادشاہ حدائی جندانت، آں دے خاک کی نیں زمین ء بادشاہے
ات۔

☆ است ات یک بادشاہے / است ات یک مردے / است ات یک سوداگرے۔
☆ است ات انت چار برات۔

☆ است ات است ات یک بادشاہے / است ات است ات یک سوداگرے۔
☆ وخت ء زمانگ ء گپے / پیشی دور ء نوبت ء گپے / یک وہدے ء گپ انت / اول وختی
قصوے / وشیں وہدانی قصہ انت۔

☆ پیش ء قصہ کن انت / مردم قصہ کن انت۔

قصہ ہانی اے تیمیں بنداتی جملہ مارادومی راجانی قصہ ہانی تہ ء ہم گندگ ء کابنت۔ چائندہ،
سنٹرل ایشین، سنٹرل یورپ، انگلینڈ، انڈیا، آئرش، نیٹیو امریکن، رشین ء اسکاٹش ء
دگہ ہند ء جاگہانی یا راجانی Tales آنی تہا اے وڑیں بنداتی جملہ گندگ بنت۔

*A long Time ago.....

*long long ago There was.....

*once there was a family.....

*this Happend a long,long Time ago.....

*once upan a time

*In a village there lived a poor widow with her Daughter

*Before the Days of.....

*there was once a king and a queen

*once on a time and twice on a time and all Times together as ever

1 heard tell of ,theres was a

*Far ,far away in a town of india

*People Tell a story

*It was in the good Days

*In the days of long ago.....

*Many many years ago.....long ago

*In days gone by there was a king

*In norroway ,long ago.....31

اے پیا اگاں چارگ ء تپاسگ بہ بیت تہ قصہ ء بندات ء حاترہ بلوچی ء جملہ ء
لفظانی گچین کنگ ء رپک چہ جہان ء آدگہ راج ء قومماں ہیچ وڑاپشت ء نہ انت قصہ ء
بنداتی جملہانی ردااے پیمیں درشان ء تکنیکی لوٹ ء ضرورت ایش انت کہ پہ کزد قصہ ء
تہا عہد ء دور ء ہند ء جاہ (زمانی ء مکانی) ء دوری ودی کنگ بیت -

وہدے قصہ جنوک قصہ ء تہا یک دگہ زمانہ ء عہدے ء یادگہ جاگہ ء شہرے ء
ذکر ء کنت تہ چہ ایشی آقصہ اشکنوک ء ذہن ء گمان ء اے جبر ء مان کنت کہ اگاں قصہ ء
تہا چہ عقل ء سرگوستگیں یا عجیبیں جبرے دیما بنیت تہ آ پہ ایشی شکومہ بیت ء مہ گوشیت کہ

مئے چپ ۽ چاگردا چوش نہ بیت پر چیکہ اے جبر بندات ۽ کشینگ بوتگ کہ قصہ نہ اے
ہند نیگ انت ۽ نیکہ مرو چیکین انت۔ ہے پیا کردارانی سازگ ۽ ہم ہچ وڑیں شک ۽
شبہے پشت نہ کپیت۔

بنداتی جملہ ہانی اے وڑیں یک تیمی یا ہمد پی اگاں یک نیکے بلوچ چاگرد ۽
زانہ ۽ سطح ۽ ٹچک ۽ پد رکت تہ دومی نیم گاہنی آدم بوہگ ۽ جہت ۽ مارگ ۽ یک وڑی ۽
ہم شون ۽ دنت

قصہ ۽ نیام

قصہ جنوک قصہ گوشداروک ۽ دلگوش ۽ وتی نیم گاشری ۽ سمر اگور کنا نینگ ۽
قصہ ۽ تہا برے برے انجیں ڈا نیلاگ دیما کارانت کہ چہ ایشی قصہ گوشداروک ۽ دلگوش
یک پیا قصہ جنوک ۽ قصہ ۽ نیم گاشری بیت۔

چہ ایشی ابید بلوچانی تہا قصہ جننگ ۽ روایت گیشتر شپ ۽ بوتگ، پہ گوشداروک ۽
ابینگ ۽ واب کپینگ ۽ گمان ۽ راہم دیما دارگ بوتگ۔

اے حد ۽ قصہ جنوک ۽ جملہ گیشتر ہما مردماں گوں مخاطبیں وڑ ۽ بوتگ انت یا
کندینگ جملہ دیما آرگ بوتگ انت یا گڈا انجیں (گیشتر ترسینگ ۽ لپرزگ کنوکیں)
جملہ گوشگ بوتگ کہ گوشداروک بہ گڈیت ۽ ابینگ ۽ واب آئی نزیک ۽ چرہ مہ جنت۔
یا چہ ایشی ابید قصہ گوشوک ٹچک ۽ اشکنوک ۽ مخاطب کنت ۽ آئی جنہ ۽ مثال ۽ دنت
چوش کہ بادشاہ ۽ بچ انچو براہ دارات چو کہ تو۔ اے حد ۽ جملہ ہانی سازگ قصہ جنوک ۽
وتی حُب ۽ تب ۽ رد ابوتگ انت۔

قصہء آس

ہر دیں قصہ جنوک قصہ ء ہلاں کنت تہ اے حد ء ہم آئی لفظ ء جملہانی
 سازگ ء کاراست انت کہ آ بے شک گوں قصہ ء تعلق نہ دارانت بلتے اے جملہ جتاء
 دگہ پیم ہم گندگ نہ بنت۔ و ہدے قصہ جنوک قصہ ء ہلاں کنت تہ گوشتیت:
 ☆ قصہ پہ جھرے، من وار تہ میورے، بانگھ شر رنگ رنگیں مرد مے، کئے، تراڈ سانی۔
 ☆ تی حیر / قصو حیر / قصو پہ حیر۔

☆ مور مرت، مور ء بادشاہ مرت، دیوان اسات ء پسات بوت۔
 قصہ ء جنوک قصہ ء نیام ء ہم ء قصہ ء ہلاں بوہگ ء رند ہم جاگہ جاگہ وتی جند ء ہوار
 گجیت۔ چوش کہ:

☆ من شمودا موکل گپت ء وتی وطن ء احت ء سر بوتن۔
 ☆ من شمودا برگشتن آحتن۔

☆ من شمودا برگشتن، پہ شامایمان ء ٹکرے آ ورتن / برگشتن ء پہ شمانان ء گوشت آ ورتن، راہ
 ء کچک ء من ء گٹ کرت ء نان ء گوشت شہ من برت۔
 چہ ایشی ابید اے جملہ گوں قصہ ء ہلاسی ء جملہ ء ہمدپ کنگ ہم بیت چوش کہ ”توتو ء
 درنو“ ء قصہ انت۔ اے قصہ ء گڈ سری جملہ انت۔

”سودا گر ملامت بوت برگشت، من ہم برگشتن توتو ء درچک ء اشتن“
 ☆ من کسمیلی ارساں رچوک اشتن ء دیم پہ وتی ہند ء جاگگ ء برگشتن۔

چہ بنداتی نیامی ء آسری جملہاں چہ اے لیکہ پک بیت کہ نہ ایوک ء قصہ گوٹوک،
 قصہ اشکنوک ء سرجمیں دلگوش ء گوں وتادارگ لوٹیت بلکن ء قصہ ء مواد ء رادچسپ
 کنگ ء ہمرائی ء قصہ ء پیش کنگ ء نیمگا ہم آ ہانی دلگوش است ات ایشی ابید درشان ء
 تب ء پیل ء ہم گوں آدگہ راجاں ہمدپ ء یک پیم انت۔

اے بحث و غرض اے ہم نہ انت کہ دگر زبانانی بچ وڑیں داستان و قصہ بلوچی
 ء ہوار نہ کپتگ انت۔ فارسی و عربی و بازیں حکایت و داستانے بلوچی و ترینگ و پیش
 کنگ ہم بوتگ انت کہ اے گیشتر نظم و فارم و انت۔ اے زبانانی قصہ و داستانانی
 ترینگ و عہد و دور چہ اسلام و رند انت و اے سرگوست گیشتر اسلامی واقعہانی یا اسلام
 و سروکیں کردارانی بابت و انت۔

بلوچی شعرانی نامداریں پولکار فقیر شاد و رد و بند دا تگیں ”میراث“ و تھا اے
 پیہیں لہتیں مثال است انت کہ آوانی بخجاہی خیال در آمدین انت۔ چوش کہ:

☆ حضرت علیؑ و بی بی حنیفہ و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 748)

☆ حضرت علیؑ و (چک) محمد حنیفہ و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 754)

☆ مہتر محمد حنیفہ و بی بی زیتون و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 770)

☆ مہتر محمد حنیفہ و بی بی شاری و لچہ (تا کدیم۔ 778)

☆ مہتر محمد حنیفہ و شاہ ارم و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 761)

☆ حضرت علیؑ و بلاہ و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 786)

☆ حضرت علیؑ و جنگ و لچہ (تا کدیم۔ 792)

☆ حضرت علیؑ و شاہ بربر و شعر (تا کدیم۔ 799)

☆ حضرت علیؑ، شاہماراں و سیرگ و لچہ (تا کدیم۔ 804)

حضرت علیؑ و شاہ ماران و سیرگ و لچہ اے شعر جیسو نامیں شاعر نیگ انت و
 ایشرا نلا کمالان و دپگال کرتگ۔

اے داستان و قصہ چوش انت کہ یک روچے نبی سلطان تاجدار و گور و یک مرغ
 بال کنان و کئیت۔ اے و ہد و حضرت علیؑ ہم نندوک بیت۔ مرغ گوں نبی و حیدر و
 عرض کنت۔

دژمنے است انت ماں ہے برّ ۽ جنگل ۽
 اتلگ جاگا ہے کتگ منی ہند ۽ منزل ۽
 ماں ہمک سال ۽ وارت منی چکاں آبلہ
 سیرگ ۽ حالانی گوشدارگ ۽ رند حضرت علیؑ گوں آئی درائینیت۔
 گشت علیؑ ۽ گوش بکن مرگ ۽ فیل ور
 چنگل تئی شیریک ۽ توکن ۽ نرفیلی شکار
 تو وتی قد ۽ بانزل ۽ بالاں شر بچار
 پرچے پیا تئی چوریاں وارت ”شاہ ۽ مار“
 حضرت علیؑ ۽ اے جبرانی اشکنگ ۽ رند سیرغ شاہ ماران ۽ بابت ۽ گوشیت۔

گوشتگ مرگ ۽ یا علی سلطان شاہ سوار
 آیک بلا ہے کہ ساز اتگ شاہیں کردگار
 چہ منی زور ۽ قوت ۽ گیش انت بے شمار
 سرگش ۽ کوہ ایت ۽ دپ گش ۽ چاہ ۽ گار
 شاہ ۽ دنانے حنجر انت مثل ۽ نیزہ دار
 بے پر ۽ بے پاد ۽ ہما شمسین نابکار
 چہ دپ ۽ باپ ۽ آپ بنت ساہ بندیں تلار

حضرت علیؑ شاہ ۽ ماران ۽ کشیت ۽ ٹکر ٹکر کنت۔ مرغ مچ بنت ۽ حیدر ۽ کرار ۽
 سلام دینت ۽ منتانے گرانٹ۔ گڈسرا حضرت علیؑ اشاں رخصت کنت ۽ روت پاکیں
 پیغمبر ۽ دربار ۽ حاضر بیت ۽ آراشاہ ۽ ماران ۽ کشگ ۽ حال ۽ دنت۔

گشتگ رسول مر حبا منی شیریں پہلوان

اے پیبادستان ۽ قصہ وتی آسرا سربیت۔ 32

نوں اگاں مردم اے داستان ۽ راگوں امیر حمزہ ۽ داستان ۽ دیم پے دیم بکننت تہ

یک تپھی ء یک وڑی ء جاوے ودی بیت۔ داستان ء امیر حمزہ ء تہا نبشتہ انت کہ:
 ”امیر ایک درخت کے سائے کے نیچے بیٹھ کر صحرا کی فضاء دیکھنے
 لگے۔ ایک ساعت نہ گزری تھی کہ ایک درخت سے شور و غل پیدا
 ہوا۔ امیر اس درخت کے نیچے جا کر غور سے دیکھنے لگے معلوم ہوا کہ
 سیرغ کے بچے شور و غل کرتے ہیں۔ سیرغ کے بچوں کو جو دیکھا تو
 باوجود گوشت کے لوٹھڑے ہونے کے ہر ایک ہاتھی سے زیادہ قد آور
 ہے۔ جسم ہر ایک کا کوہ کے برابر ہے اور بے تحاشا چیختے ہیں۔ امیر
 ادھر ادھر دیکھنے لگے کہ انھوں نے کس چیز کو دیکھا ہے کہ جس کے
 خوف سے بھڑکتے ہیں۔ دیکھتے دیکھتے نگاہ امیر کی ایک اڑدھے پر
 پڑی کہ اس درخت پر چڑھا چلا جاتا ہے کہ جس کے منہ کے پھونک
 سے سبزہ بیابان جلا جاتا ہے۔ امیر نے تیروں سے اس اڑدھے کو مارا
 اور ٹکڑے ٹکڑے کر کے برچھی کی نوک سے سیرغ کے بچوں کو کھلایا۔
 ان کو اس اڑدھے سے بچایا۔ ان بچوں کا جو پیٹ بھرا، آشیانے میں
 گھس کر سو رہے۔ 33

ہے پیمان سیرغ ء گپ تران دیماروان انت دڑیں نبی حضرت علی ء را حکم دنت کہ
 آگون مرغ ء بہر و ت ء ایشی دژمن ء گار ء گمسار بکنت۔

حضرت علیؑ لانک ء بندیت، بلاہ نیشیں زحم ء زوریت، رخصت گیپت ء
 دلدل ء زین ء سوار بیت ء دیم پہ ”کوہ ء کاشلان“ ء رہادگ بیت۔ آوہدے ہما جاگہ ء
 سر بیت تہ شاہ ء ماران واب بیت۔ وہدے مار چماں پچ کنت ء حضرت علیؑ گندیت
 تہ درائنت:

جواب دات مار ء گشت گوں شیریں حیدر ء

یک ہزار ورنہ گوں یک ہزار بگدی اشتر ء

پہ گل ء شادہ نوش کتگ سھب ء سر ء

نوں تو وتی بالاد ء مدئے مرگ ء حاتر ء

اے گوشگ ء گوں اثر دہاچہ غار ء دراتک، آسک ہیمناک ات۔ پہ جنگ ء

مطء مرغ جہہ جنت بلئے حضرت علیؑ گوں اے فکر ء نعر ہے درگار کنت کہ اگاں من پائیں

پیغمبر ء گور ء بہ رویں گڈاچے بہ گوشیں؟ حضرت علیؑ ء توار ء نعرہ ء چہ نہ ایوک ء کلین بر ء بحر

لرزانٹ، نہ ایوک ء دریا سندانٹ ء آپ بہر بہر بیت، نہ ایوک ء کوہ ء تیہر ء ماہبند میں

حصار پرش انت بلکن ء شاہ ء ماران ء ہم سر ء ہوش رؤت ء چمتے تہار بنت۔ گڈا:

ہر جنگ شیر ء آبلاہ نوشیں ذولفقار

گردنے داشتگ ء چپتے یک پٹے سگار

آبلاہ نوش ء سستگ ات چومثل ء عیار

درچاں بوتان اشتر ء بگدی ء کتار

مرگ ء چوریک بوتان گوں سیمرگ ء دچار

لانگ ورتھ ڈیمز ء ”پاپولر پوسٹری آف بلوچیز“ کہ ایشر اگوں لہتیں

شعرانی گیشیاں جسٹس خدا بخش بجارانی مری بلوچ ء قدیم بلوچی شاعری ء نام

داگ، اے کتاب ء تہا:

☆ - شیریں ء فرہاد ء نظم (تا کدیم۔ 163)

☆ - لیلی ء مجنون ء نظم (تا کدیم۔ 175)

☆ - حضرت عیسیٰ ء بری فقیر ء نظم (تا کدیم۔ 205)

☆ - حضرت علی ء انصاف (تا کدیم۔ 224)

☆ - حضرت علی ء سخاوت ء نظم (تا کدیم۔ 227)

☆ - حضرت موسیٰ ء سلطان زم زم ء نظم (تا کدیم۔ 235) 34

زحم ء زیمیر کہ اسلامی جنگانی شعر گوشگ بوتگ انت، ایشر اغوث بخش صابر ء

ردء بند داتگ۔ اے کتاب ء تہا شاعرانی ہبده 17 شعر نژ آ رگ بوتگ انت۔ 35
 ہے وڑاٹی جے ایل منیر ء، کہ ایشی حوالہ لانگ ورتھ ڈیمز ء ہم داتگ،
 نژ آرتگیں شعران ء عبدالرحمن براہوئی ء چہر ء بدل داتگ۔ اے کتاب ء تہا ہم ہے
 تہمیں داستان ہوار انت۔ چوش کہ

☆۔ حضرت موسیٰ (تا کدیم۔ 23)

☆۔ مہتر موسیٰ (تا کدیم۔ 81)

☆۔ حضرت عیسیٰ (تا کدیم۔ 85)

☆۔ پرات (فر باد) (تا کدیم۔ 88) 36

ٹی جے ایل میسر ء نژ آرتگیں ہے نظم کہ آئی سرحال مہتر موسیٰ انت، اے نظم ء
 بابت ء ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی ء گوشگ انت کہ اے نظم ء واقعہ گوں حضرت موسیٰ ء
 ناں بلکن ء گوں حضرت عیسیٰ ء منسوب انت پر چیکہ ہرچی راجد پتری شعر ء سلطان ججمہ
 ء قصہ ء دگہ روایت است انت، چہ آواں ہے ثابت بیت۔

اے نظم ء تہا قصہ بیان کنگ بوتگ کہ یک روچے حضرت موسیٰ پہ سیل ء سواد
 ء در کئیت، بیابانے ء آیک کڈ و لگے گندیت کہ آ کڈ و لگ ء چم چہ حا کاں پڑ انت ء
 گوش چہ کر ماں ء گرانزے دنزین انت۔ آئی اسپتیں دناناں چہ یکے پشت نہ کپتگ۔
 حضرت موسیٰ حاوند ء در ادعا کنت کہ ”اے پاکیں پروردگار کڈ و لگ ء ساہ
 مان کن“ دعا قبول بیت ء کڈ و لگ جبر ء لگیت، آ حضرت موسیٰ ء جست ء پسو ء
 در اینیت کہ من بادشاہے بوتگوں ء منی نام سلطان زم زم (سلطان ججمہ) بوتگ۔ مال
 ء دولت چہ کلاں منی گور ء زیات است ات، منی رنگ چہ منی سرجمیں رعیت ء رمگاں
 زیات ات، منی سہ ۳ صد مولدات انت کہ آوانی لبیس سہت ء زیوراں بارات انت
 ، من ء دو ۲ ہزار زنگی غلام است ات ء دہ ہزار منی پیالہ نوش ات انت۔

ہے پیاقصہ دیما روان بیت، روان روان ء آوتی نادراہی ء پدا مرگ ء ذکر ء کنت ء

پداوتی ہمانز یکنانی ذکرء کنت کہ آراپہ قبرء برانت۔ گدسرا حضرت موسیٰ درائینیت کہ ”ہر دیں تو بادشاہ ات ات تہ حاکی ءنشہ ءتئی چم بندات انت، وتی فیصلہانی و ہدء تو غریبانی خیال نہ داشت ء آوانی سرازوراکی کرت ہے پیمائے قصہ دیماروان ء آسر بیت۔ 37

ہے نظم ءرالانگ ورتھ ڈیمز ء ہم وتی کتاب ”پاپولر پوسٹری آف بلوچیز“ ءتہا نقل کرتگ۔ چہ نقل کنگ ءابید آئی ء چہ لکھن ء بگانا میں پہلوانے ء چہ ہم اے شعر گوش داشتگ۔ 38

ہے قصہ ءرا ”سلطان جمجاہ ءشعر“ ء نام ء ملا عبداللہ ء ہم نظم کرتگ کہ آیشی تہا اے واقعہ ءراگوں حضرت عیسیٰ ء منسوب کنت۔ 39

قصہ ءاے جاوہر بلوچی ء مہری داستانانی تہا ہم دیماکا بیت۔

بلوچی مہری داستاناں چہ عومر ء ماہو ء داستان نزیک تریں عہد ء داستانے شمار کنگ بیت۔ یک روچے و ہدے ماہو وتی لوگ ء ایوک ء تہنا بیت تہ عومر آئی لوگ ء کئیت، اناگت ء ماہو ء برات ہم رس ایت۔ ماہو ء برات و ہدے اے دوئیناں گندیت تہ گوں وتی زحم ء ہر دُکاں کشیت۔

اے پیمیں کشگ داستان ء عجب نہ کنت بلکن ء قصہ ہما جاگہ ء عجب بیت کہ اے دوئیں جتا جتا قبر کنگ بنت بلئے دومی روچ ء یکے ء قبر ء دپ پچ بیت ء مردم و ہدے دومی ء قبر ء پٹ انت تہ اے دوئیں ہوار گندگ بنت۔ قبر ء کوچگ ء اے عمل سہ ۳ رندا کنگ بیت ء ہر سنیں رنداں اے پدا یکیں قبر ء بنت۔ آخر مردم قبر ء کوچگ ء یلہ دئینت ء آوانی عشق ء مہر ء من انت۔

عاشقانی اے پیمارگ ء رند ہوار بوہگ ء تصور دنیا ء دگہ بازیرں ملک ء ہند ء دمگاں ہم است انت، عادل شاہی دور ء چھٹی قصہ ہانی تہا مقیمسی ء وتی نویستگیں مثنوی ”چندر بدن ومہیار“ بیجاپور ء اولی کسانیں عشقیہ مثنوی انت۔ اے مثنوی ابراہیم عادل

شاہ ثانی (۹۸۸ھ - ۱۰۳۰ھ) ءِ عہدہ نویسگ بوتگ کہ ایشی نسخہ انڈیا آفس لائبریری، ایڈنبرا یونیورسٹی ءِ نواب سالار جنگ بہادر ءِ کتاب جاہاں است انت۔

اے قصہ ءِ تہا سندر پٹن ءِ راج کماری چندر بدن ءِ تاجرے ءِ بیچ مہیار ءِ مہر ءِ داستان بیان کنگ بوتگ۔ اولی گشتاں اے دوئیں جاتراء میڑہ ءِ دچار کپت انت۔ مہیار ءِ چندر بدن دیست، آئی ہڈوکی ءِ حب ءِ واہگ پہ آئی زیات بوت انت۔ مہیار ءِ آراوتی مہر ءِ باوری ءِ حد ءِ سر کنگ ہم لوٹ ات بلتے چندر بدن چہ آئی بے کمار ات۔ نامر ادیں عاشق در پہ در بوت۔ سالے ءِ رند آ پدا ہے میڑہ ءِ دچار کپت انت۔ راج کماری ءِ آرا پدا بیچ کمار نہ کرت۔

اے بے کماری ءِ سگ ءِ او پار چہ مہیار ءِ سگ ءِ گیش ات ہمیشکہ وتی دوستدار ءِ پادانی دیما تلوسان ءِ آئی ساہ دات۔ مردماں آئی لاش ءِ راجست کرت، شششت ءِ شود ءِ رند آرا پہ قبر کنگ ءِ برگ ءِ ات انت۔ راہ ءِ وہدے جنازہ چندر بدن ءِ ماڑی ءِ نریک ءِ رست تہ آوت سراوت اوشتاں انت۔ اے واقعہ ءِ اثر ءِ چہ چندر بدن مسلمان بوت۔ وتی دزگوارے رخصت کرت انت ءِ انچو وپت کہ پدا پاد نہ اتک۔ یک رندے پدا مہیار ءِ جنازہ دیم پہ قبرستان ءِ ر ہادگ بوت۔ وہدے جنازہ سر بوت ءِ تا بوت بیچ کنگ بوت تہ یکلیں مردم حیران ءِ ابکہ بوت انت کہ ہر ڈک یکلیں کفن ءِ تہا انت۔ جہد کنگ بوت کہ اشان ءِ جتا کنگ بہ بیت بلتے سوب مند نہ بوت انت، آخر کہ ہر دکان ءِ یکیں قبر ءِ کل کنگ بوت۔ 40

سسی ءِ پنوں ءِ مہری داستان ءِ آسر ہم ہے رنگ ءِ انت۔

مہری داستانانی تہا اے پیہیں جاورانی ودی بوہگ ءِ ردا شفیع عقیل وتی پٹ ءِ پولی ءِ ر جیننگلیں کتاب ”سسی پنوں“ (ہاشم شاہ) ءِ تہا صوفی غلام مصطفی تبسم ءِ حوالہ ءِ نبشتہ کنت۔

” مشرق کے سارے قصوں میں اس قسم کا روحانی رنگ ضرور ملتا ہے یعنی پیدائش اور موت، دونوں عام موت اور پیدائش سے الگ

ہوتی ہے اور عاشق و معشوق کی محبت کا انجام بھی روحانی وصال سے ہوتا ہے۔ اگر وہ دنیا میں ایک دوسرے سے نہیں مل سکتے تو اگلے جہان میں دونوں کی روحوں مل جاتی ہیں۔“ 41

ہست و حقیں واقعہ ء سرگوست جاگہ جاگہ داستانانی تھا انچوش پیش کنگ بوتگ انت کہ آ ”مبالغہ“ ء حدء چہ ہم دستے آ دیم بوتگ انت کہ چہ ایشی ہے کردار ء گوں آ ہاں ہمگر نجیں جاوراں چہ تب ء بالائیں (ما فوق الفطرت) جاورالے ودی بوتگ چوش کہ:

شئے کہیری پہ صلح ء تران ء وہدے میریں چا کر ء گور ء کابنت، آوانی گپ ء تران بے آ سر بنت ء آ و تر کن انت تہ پشومانی ء در شان بیت۔ کہ ما پر چے اشانی جبر نہ زرت انت، اے ہما انت کہ اشانی دست ء چا بک یک زدی مار انت، اے گوں وتی بزرگی ء در چکاں ہم پہ وتی سواری کار مرکز کن انت۔

بالاچ کہ دوداء کستریں برات بیت ء دوداء ہیرا چہ آئی جوریں بداں گپیت، چہ جنگ ء ہیر گیری ء پیسر آ لال شہباز قلندر ء در گاہ ء روت ء وتارا پہ قولی ہمودا درنجیت ہم، آ راسبز پوشاکیں بزرگے واب ء کئیت ء سوب مندی ء بشارت ء دنت۔ آ روگ ء سک تیز بیت۔

حمل کہ گوں پرتگیزاں جنگ کنت ء آوان ء پروش دنت، وہدے آرا بے انانی دزگیر کنگ بیت تہ پرتگیز آرا صلح جن انت کہ حمل چہ پرتگیزیں جنکاں یکے آروس بہ کنت تنکہ آہانی راج ء تہا حمل ء وڑیں نترس ء جنگول ودی بہ بیت۔ حمل پہ وتی ساہ بخششی ء اے شرط ء نہ منیت ء نہیٹ پرتگیز آئی سراگڈ انت ء آئی بدن ء ٹکر ٹکر کن انت ء آئی بدن ء گوشتان وتی جنیں آدماں ء دینت۔ پرتگیزانی ہمک جنیں آدمے کہ حمل ء گوشتان وارت چہ اے گوشتان آوانی لاپ پربنت۔

مست توکلی کہ بلوچی ء مزن نامیں شاعر ء سموء عاشق انت، سموء مردم آرا یک

روچے چہ کوہ ء سردار کہ دینت تہ آچومرغ ء بال بیت ء جہل ء ایرکپیت - چہ ایشی ابید
 و ہدے سردار جمال خان لغاری آرا مکہ ء زیارت ء وتی ہمرائی ء بارت تہ سردار ء لہتیں
 مردم راہ ء آرادریا ء چگل دینت، و ہدے سردار ء کاروان مکہ ء سر بیت تہ مسست توکلی
 آدانی وش اتک ء پیسرا اوشتوک بیت -

سمو ء مرگ ء رند مسست توکلی گوں سمو ء ارواح ء تریت - کجام جاگہے آ بلوطیت،
 سمو ء ارواح ء گوں دیم پہ دیم بیت ء گپ ء تران کنت -
 اے کردار ء گوں ایشاں ہمگر نجیں جا ورا ل ء سرگوست اے داستانانی تہا متھ ء صورتحالے
 ودی کن انت -

و ہدے جبر داستانانی بوگ ء انت تہ یک جبرے ء کشینگ المی انت کہ
 داستان ء آ لیکہ ء تصور کہ عربی، فارسی یا اردو نیگ انت، بلوچی ء ایشی گالبندانی بزانت ء
 دروشم کے جتا انت -

سید ظہور شاہ ہاشمی ء وتی بزانت بلد ”سید گنج“ ء تہا قصہ، داستان ء آ زمانک
 یکیں بزانت ء مفہوم ء زرتگ انت و ہدیکہ آئی ء اشانی تہا دگہ دگہ وڑ بوگ ء اشانی نیام
 ء فاصلہ ء خیال نہ داشتگ - 42

بلوچی ء داستان سرجمی ء منظوم انت و ہدیکہ آ دگہ زبانانی تہا داستان منظوم
 بوگ ء ابیدردانکی تہر ء دروشم ء ہم است انت -

بلوچی ء داستان (مہری ء جنگلی) گیشتر راستیں کردار ء راستیں سرگوستانی بابت
 ء انت (آخیالانی سرپہ درانت کہ آہان ء مادر آمد لیک اتگ) و ہدیکہ دومی زبانان
 داستانانی قصہ ء کردار گیشتر فرضی ء خیالی انت -

بلوچی ء داستان بندات ء سرناگ دار انت و ہدیکہ آ دگہ زبانانی داستانانی
 بندات گوں قصہ ء بیت -

چہ اے فرق ء تفاوتان ابید چو آ زبانانی داستانانی وڑ ء بلوچی داستانانی تہا ہم

جنگ ۽ ابید، عشق، سوج ۽ پنت ۽ دومی راجد پتری بن گپ درشان ۽ دراگاز کنگ
 بنت۔ بلوچی ۽ داستانانی تہانہ ایوک ۽ ہمر و چینگیں زبان ۽ جاور حال بیان کنگ بوتگ
 انت بلکن ۽ گوں مثال ۽ گشتن ۽ گال بند ۽ بتلاں اشان ۽ براہ دار ۽ ڈولدار کنگ ۽ جہد ہم
 کنگ بوتگ۔ بحث بنیادی صورت ۽ قصہ ۽ سرا انت پمیشکہ یک رندے پدا بلوچی
 قصہانی نیگا دلگوش برگی انت۔

بلوچی گیدی قصہانی مزنیں کسا سے انجیں ہم است انت کہ آوانی تہا
 درشان ۽ رنگ، ردانک ۽ تہا بوگ ۽ ابید ہم نیام ۽ آوانی تہا شعری دراگاز گنگ
 بیت چوش کہ:

☆۔ کدو، بزرک ۽ زنگلک، کڈک ۽ مشک، ٹوٹو ۽ درنو، کسمیل ۽ گرہیو، بجن لالا
 (ماتونگ ۽ کینگ)، لالاشا جمال و دادا ماہکان ۽ دگہ بازیں قصہ۔ لہتیں قصہ انجیں
 ہم است انت کہ آسرجم ۽ شعراء دروشم ۽ انت چوش کہ بزوز شیردے، (بلک ۽ پشی)
 مورچچڑ پساں ژانگلو، مور ۽ کنگ ۽ دگہ بازیں۔ بلوچی گیدی قصہانی تہا لہتیں دگہ انجیں
 ہم قصہ است انت کہ آوانی تہا دومی زبانانی شعر یا لفظ کارمرز بوتگ انت۔ چوش کہ
 گیدی قصہ (ہپتھی) ۽ تا کدیم 7 ۽ بلک ۽ پشی ۽ قصہ انت، اے قصہ ۽ تہا و ہدے پشی
 چہ صدر ۽ نادر بیت تہ آ دعا کنت۔

”یاربی یاربی لافح سینعتن، خیر الذی یاربی“

ہے پیامانی شیرانڈی وروبا، ۽ قصہ ۽ تہا روبا سندھی ۽ حبر ۽ انت ”مانی
 شیرانڈی شیرکتے ونجو؟“ (تا کدیم۔ 26)

محمود خان مری ۽ رد ۽ بند داتگیں گیدی قصہ (دومی) ۽ تا کدیم۔ 9 ۽ حرمت
 خاتو ۽ تہا ہم ہے وڑیں جاورے گنگ ۽ کئیت۔

پہ درور ۽ مثال ۽ اے پی میں دگہ قصہ ہم است انت۔

اے قصہانی تہا دگہ لہتیں گیدی قصہ انجیں ہم است انت کہ آوانی تب چو

چاچہ ۽ پیمانہ کہ بوجگ لوٹ انت، چوش کہ سیار لیں مرد، ہمک چیز ۽ نج، سہ بے درو ریں ٹیکی، چار مرد کہ زال ۽ بت اش ٹاہینت ۽ دگہ لہتیں۔
 لہتیں قصہ ہانی تہا پنت ۽ نصیحت ۽ عقل ۽ دانائی ۽ حیرانت چوش کہ:

ہما بادشاہ کہ دیما دانگے اتے، بادشاہ ۽ جنک ۽ ہما مرد کہ دراہیں شپ ۽ آپ ۽ تہا بوتگ، سیار لیں مرد، ہمک چیز ۽ نج، کدو، بزرک ۽ زنگلک، بلک ۽ پشی، تو تو ۽ درنو، سخن لالا، ہما شپانک کہ بادشاہ بیتہ، سیار لیں چور ۽ دگہ بازیں۔ پنت ۽ نصیحت ۽ عقل ۽ دانائی ۽ حیر بلوچی گیدی قصہ ہانی تہا تچکیں پجاری ۽ ردا گندگ بیت ۽ گیشتریں قصہ ہانی تہا اے تب گندگ ۽ مارگ بیت۔

بلوچ روایتانی تہا دیہہ ۽ جن ۽ بلا ہانی تصور است انت پرچیکہ وتی پہوالی زند ۽ بلوچ بازیں اڑ ۽ جبالاں گوستگ ۽ ہے سٹک ۽ مننگ کہ جاگے راہ ۽ گٹ بوگ ۽ گوں ہے گمان کنگ بوتگ کہ دیما جن ۽ بلا ہاں راہ بستگ، ہے رنگ ۽ بلوچ ۽ روایتاں دیہہ ۽ بلاہ گوں بلوچ روایتاں سیادی کن انت بلتے جن ۽ تصور بلوچ چاگرد ۽ گوں کم نزکی کنت پرچیکہ جن ۽ تصور چہ اسلام ۽ پد انت ہے سبب بوتگ کہ بازیں جاگہاں جن ۽ دیہہ ۽ بلا ہانی جاگہ کپتنگ۔ اے قصہ سینگ در سینگ سفر کنگ ۽ سبب ۽ بدل ہم بوتگ انت۔ دیہہ ۽ جن ۽ بلاہ ۽ پریانی قصہ ہانی مزینں کساے بلوچی قصہ ہانی تہا گندگ بیت۔ اے تب جہان ۽ ہر ہماراج ۽ قوم ۽ تہا است انت کہ آہاں قصہ سازتگ، گوستگ ۽ اشکتگ۔ بلوچی گیدی قصہ ہانی تہا:

کوہ ناکو، چا کر چارچم، ترکک ۽ سلیمان (پس پتی ماس وتی)، حسن شکس، لال بادشاہ، ہزار خشت، پریانی بادشاہ، قسمت پری ۽ دگہ بازیں۔ دگہ لہتیں قصہ ہانی تہا انجیں جاوردیما کنیت کہ نہ ایوک ۽ جناورگپ کن انت بلکن ۽ درچک ۽ دار ۽ دومی ساہ دار ہم وتی درشان ۽ وت کن انت۔ چوش کہ بلک ۽ پشی، گوچک، بزرک ۽ زنگلک، کڈک ۽ مشک، مائی شیر انڑی ۽ روباہ، مور ۽ چچر، کسمیل ۽ گریہو، بانگو، مور مرگ،

بادشاہ ء چارڈز، مرد، زال، مزار ء توگ، توتائ لالی، ساواطوطا، بجن لالا، شہزادہ نہال ء ماہی۔

بلوچی ء اے قصہ ہانی تہا لہتیں قصہ انجیں ہم است انت کہ نہ ایوک ء اے قصہ ہانی کردار ء جاگہ راستین انت بلکن ء اے قصہ ہانی عہد ء دور ہم ٹچک ء پدرانہ انت، چوش کہ عبداللہ خان ء سامری، نادر شاہی پیرا، وائے وطن، واشک ء بر ء آئین، بی بی دری ء دگہ۔

بلوچی ء اے گیدی قصہ ہان ء جننگ ء اشکنگ ء یک جتا نیں و ہد ء پاسے ء چہ اے گشتگیں و ہد ء پاس ء ابید قصہ جننگ ء اشکنگ نہ بیت۔ بلوچانی گور ء قصہ شب ء و ہد ء (اولی پاس ء) جننگ بیت۔ روج ء قصہ جننگ ء تصور نیست انت۔ بلکن ء بلوچانی گور اے شرک ہم است انت کہ اگاں کسے روج ء قصہ بہ جنت تہ آئی دشتار پیر بیت ء اے شرک ہم است انت کہ اگان روج ء قصہ کسے بہ جنت تہ مسافر وتی راہ ء شמוש انت۔ راہ ء شמושگ ء لیکہ ہندو میتھالوجی ء تہا ہم است انت۔ راجندر سنگھ بیدی ء آزماکانی مجموعہ ”گرم کوٹ“ ء آزماکانک ”بھولا“ ء تہا و ہدے بھولا چہ وتی پیرک ء قصہ ء اشکنائینگ ء لوٹ ء کنت تہ آپسودنت۔

” بھولے... میرے بچے! میں نے بھولے کوٹالتے ہوئے کہا، ”دن کو

کہانی سنانے سے مسافر راستہ بھول جاتے ہیں۔ 43

بلوچی قصہ جنوک گیشتر جنیں آدم بوتگ انت ء بلک ء پیریں جنیں آدم اے تک ء گیشتر زانکار زانگ بوتگ انت ہمیشکہ اے قصہ ہمیشانی زبان ء پزہرگانہ حاترہ درانگا زکنگ بوتگ انت۔ میر عاقل خان مینگل و ہدے قصہ ہاں (گیدی کسو۔ ہپتیمی) نزکاریت تہ آوتی کتاب ء پیش لفظ ء تہا اے جبر ء گیشنیت کہ آئی اے قصہ گیشتر چہ جنیں آدمائ اشکنگ انت۔ ہے جبر ء سید ہاشمی ہم وتی کتاب ”بلوچی زبان و ادب کی تاریخ (ایک جائزہ) ء تہادیماکاریت۔

” شعری ادب کا پندرھویں صدی سے پہلے کا جو سرمایہ ضائع ہوا
ہے نثری ادب کا وہی سرمایہ آج تک لوک کہانیوں کی شکل میں
عورتوں ہی کی مہربانی سے باقی رہا۔“ 44

بلوچی ۽ گیدی قصہ ہانی رد ۽ بند دیگ ۽ نزا آرگ ۽ کار ۽ بندات ہژدہمی صدی
عیسوی ۽ چہ بوتگ۔ اے ہما و ہدات کہ پہ بلوچی ۽ نبشتہ ۽ حاتر اعربی ۽ فارسی ۽ رسم الخط گچین
کنگ بوتگ ات۔

تنگیت ۽ دست کپتگیس مسودہ ۽ موادانی ردا اولی قلمی ردا نکی نسخہ ہوتمان کلہستی
نیگ انت کہ اے دست نبشت آئی 1763ء ۽ نویتگ۔ اے قلمی نسخہ ۽ تہا تاریخی
واقعات، جنگی داستان، بلوچی گوشتن ۽ متل ۽ قصہ ہوارانت۔

کمالان گچی ۽ کتاب ”لفظ بلوچی“ کہ 1872ء ۽ نویتگ بوتگ، بلوچی
ردا نکی لہز انک ۽ دومی دزنبشتی کتاب زانگ بیت۔

رائے بہادر ہتورام ۽ کتاب ”بلوچی نامہ“ کہ 1872ء ۽ دیما تک ۽ لانگ
ورتھ ڈیمز ۽ کتاب A text book of the balochi language کہ

1922ء ۽ چاپ بوت، اے کتابانی تہا ہم بلوچی ۽ لہتیس گیدی قصہ ہوارات انت۔ 45
بنداتی ۽ پنکجی دست نبشت ۽ قصہ ہانی بابت ۽ میر عاقل خان مینگل ۽ خیال ایش
انت کہ بہرام شاہ جمال ۽ داستان (قصہ) بلوچی ۽ پانزدہمی صدی ۽ پد نویتگ بوتگ۔

اے دستاویز مکران ۽ نبشتہ کنگ بوتگ ۽ لندن ۽ میوزیم ۽ ایرانت۔ 46
میر عاقل خان مینگل بلوچی گیدی قصہ ہانی ردا آر لچ ۽ ہم نام ۽ گپست کہ اے
کار ہتورام ۽ لانگ ورتھ ڈیمز ۽ کار ۽ چہ پیسرانت۔

”دمنگلچر، چھپر، چاتی ۽ کور و کار چاپ ۽ لانگو بلوچی ۽ کردگالی ہر دوز باناں وڑ وڑیں
نقالی کن انت۔ یک انگریزے واجہ آر لچ سن 1837ء ۽ قلات ۽ گور ۽ چار
مڑدک زال ۽ بت ٹائینت“ نامی نقالی ۽ یک کسو ۽ وڑ نزا آرت ۽ سن 1838ء

ء ماں جنرل آف دی رائل ایشیاء ٹک سوسائٹی ء ناپ سیمی ء چہ کلکتہ (ہند) ء

چاپ ء شنگ کت۔ 47

اے قصہ رند ترا ڈیرہ غازی خان ء ہند ء دمگ ء لانگ ور تھ ڈیمز ء اشکت کہ
آئی ایشراوتی کتاب ”اے ٹیکسٹ بک آف دابلوچی لینگو تچ“ ء تہا ہوار گیتک کہ اے
کتاب چہ لاہور ء چاپ بوت۔

ہے قصہ ء راڈی ای میکانزی ء وتی کردی زبان ء کتاب ”کردی ڈائیکٹ
اسٹڈیز“ کہ دو تا کاں بزاں 62-1961 ء چاپ بوت، ہوار گیتک۔ میکانزی ء اے
قصہ چہ عراقی کردستان ء دست کپتنگ ات 48

بلوچی گیدی قصہانی نژ آرگ ء رد ء بند دیگ ء چاپ ء شنگ کنگ ء مستریں
کار بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ ء چہ بوتگ۔ بلوچستان ء بازیں ہند ء دمگاں نامداریں قصہانی
مچ کنگ ء ردا جندی ء انفرادی تک ء ہم جہد ء کوشش بوتگ انت کہ بلوچی چاپ
بو وکیں تا کبند ء ماہتا کاں اے جہدانی دلبدی کرتگ ء آوان ء چاپ کرتگ۔

ڈی ایل اشلیمان ء ”دی لائن ان داواٹر“ ء نام ء قصہانی ”Fables
of Type 92“ ء تہا بلوچی ء ہم یک قصہ مان انت۔ اے سلیکشن ء تہا اے قصہ چہ
ایم لانگ ور تھ ڈیمز ء گچین ء چہ زورگ بوتگ کہ اے قصہ ء نام "The Tiger
and the fox" انت کہ ایشی سوریس ایش انت۔

M. Langwrth Dames, "Balochi Tales", Folk-lore:

A Quarterly Review of Myth, Tradition, Institution, and Custom,

Vol. 3 (1892), PP. 517-518- 49

ہے وڑ اصا بر بدل خان ء (Balochi Oral Tradition (Oral Tradition, 18/2 (2003): 229-235

ہم بلوچی ء زبانی روایتانی رداشون داری دنت۔

چہ ایشی ابید بدل خان 1999 ء حوالہ ء

"A Brief Note on Balochi folktale and folktale Studies" in the study of
Ethno- Religious images in Jahalawan and LasBela Provinces [Sic]
in Balochistan .ED.by k. Maeda. Tokyo:

Wako University . PP. 83-88

چہ ایشاں ابید بلوچی قصہ ”بُزء گرگ“ آقائی محمد جانفشاں ء مس البرزء کوہانی
دامان ء قم ء شہرء نزا ارتگ کہ آئی گوشگ ء ردء اے قصہ وڑے نہ وڑے تنیگت ء اودء
گوشگ بیت۔ 50

حبرء بحث ء نزا آران ء اے گوشگ رد نہ بیت کہ بلوچ ء قصہ ء سیادی قدیمیں
سیادی یے ء بلوچ چا گردار اگون قصہ ء چہ بندات ء یک دلی حُب ء واگے بوتگ۔
بلوچ چا گرد ء تہانہ ایوک ء تنیگت ء بازیں قصہ است انت کہ آسینگانی
باہوٹ انت ء نزا آرگ لوٹ انت بلکن ء بلوچی قصہ ہانی بن گپ ء سرحالی ردء بندی ء اشانی
ازمی رپک ء راہانی سرا بحث ء باوست ء درے پچ انت کہ آوتی نویسوک ء ودار ء انت۔

4۔ بلوچی آزمانک ء راجد پتری پچار

آزمانک ء بنادات نوزدہمی صدی ء چہ امریکہ ء بوت ء چہ ہمودا ایشی لبزانکی بسات ء بستارے زرت۔ اے ازم ء بن ہشت 1819 ء مس واشنگٹن ء ارونگ ء ”اسکیچ بک“ ء گوں ایر بوت۔ ہمیشی اے جبر مارت کہ نہ ایوک ء آزمانک ء را لبزانک ء ردانک ء تہا فارمے (Form) ء جہت ء دیما آرگ بوت کنت بلکن ء پہ ایشی راہ ء رپک ء راہبند ہم گشینگ بوت کنت ء ایشرا یک جتا میں دروشمے (انفرادیت) ء جہت ء ہم دیما آرگ بوت کنت۔ آئی خیال ء آزمانک ء مول ء مراد اصلاح کنگ نہ انت بلکن ء سواد (تفریح) ء پچارینگ انت ء پہ ایشی وانوک ء را یک خاصیں چاڑے پکار بیت۔ آئی گوٹشگ ء رداپہ آزمانک ء پلاٹ ء ڈرامائی عمل ہم المی نہ انت۔

آزمانک ء راجد پتر ء دومی ارزشت داریں نام نیتھینیل ہاتھارن (1804-1864) ء گرگ بیت۔ ہاتھارن ء انچیں قصہ نویس ات کہ آوانی پس منظر تمشیلی ات انت ء ایک گشتگیں جاوڑے ء چپ ء چاگرد ء ات انت۔ ہاتھارن ء جہد کرت کہ آزمانک یک سنگینیں از مے ء دروشم ء جہان ء دیما بیت۔

چہ اے دونیں بنداتی ناماں ابیدہ آزمانک ء دروشم دیگ ء آئی تکنیکی لوٹانی سرجم کنگ ء آرا انفرادیت ء جتائی یے بخشا ہگ ء ایڈ گرایلن پو (1809-1849) ء رابنداتی ء مزن در بری ء درجہ دیگ بیت۔ پوء آزمانک ء جتا جتا میں المی میں بہر گشینت انت۔ آئی ہاتھارن ء آزمانکانی (1842) ریویو ء تہا آزمانک ء تھیوری ء سرا بحث کرت ء سرجمی (Totality) ء راپہ آزمانک ء المی لیک ات۔ آئی لیکہانی رداپہ قصہ ء گوٹڈی، ہمگر نچی ء ہم زیل بوہگ ء ابید آئی تہا زگری (originality) ء برجمی (Compression) ء بیان ء اصلیت ء بوہگ سک المی انت۔ 51

1885ء وہدے برانڈر میتھیوز ء وئی نامداریں نبشتا نک

The Philosophy of Short Story شنگ کرت تہ گوں ہمیشی ء
آ زمانک ء یک جتا نیں لبزانکی تہر ء صنفی ء دروشم زرت ء گوں ہمیشی آ زمانک ء
کسان بوہگ ء را ہم مننگ بوت ۔ میتھیوز ء لیکہانی بن ہشت پو ء خیالاں گوں
بندوک ات انت ۔ آئی لیکہانی ردا زمان ء مکان ء عمل ء کارست ء ہمگر نچی آ زمانک
ء ارزشت داریں بہرات انت ۔

فرانس ء مزن شانیں آ زمانک نویس موپاساں (1850-1893) ء چہ پو
ء اثر زرت ۔ تکنیک ء لیکہ ء ردا آئی نویس اتگیں آ زمانک یک ڈیوائے ء بستار ء دار
انت ۔ رڈ یارڈ کپلنگ (1836-1865) ء آ زمانکاں اے صنف ء تہر ء دیروی ء
مزنیں کردے پیش داشت ، ہمیشی آ زمانکانی تکنیک ء چہ دگہ بازیں امریکہ ء
آ زمانک نویساں اثر زرت چوش کہ او ۔ ہنری ء ولیم سڈنی پورٹر ء نام گرگ بنت ۔

آ زمانک ء را یک براہ داریں دروشمہ دیگ ء روس ء آ زمانک نویسانی
ہم سوب مندیں جہد ہوار انت ۔ چیخوف (1860-1904) ء کیو پریون ء اے
درگت ء چہ دومی آ زمانک نویساں گیشتر نام کٹ اتگ ۔

مروچیکیں آ زمانک پو ء لیکہانی سرا بوہگ ء ابید ہم یک جتا نیں راہے ء
رہادگ انت کہ ایشی شونداری پو ء جند ء ہم کرتگ ۔

”پہلی عالمی جنگ کے بعد مختصر کہانی نے ایک نیا موڑ لیا اور اب
اقتصادی اور سماجی تھیم کو لے کر کہانیاں لکھی جانے لگیں ۔ جدید افسانہ
نگاروں میں سامرسٹ ماہم (1874-1965) بہت مقبول ہوئے ۔
دور حاضر میں جیمس جوائس (1882-1941) فنی تخلیق میں محسوس
زندگی کے احساس کا جو یا ہے اور احساس حیات کو فن کا معیار سمجھتا
ہے یعنی افسانہ میں زندگی کی دھڑکن ہو، اسے پڑھ کر قاری پر وہی

کیفیت طاری ہو جو عملی طور پر اس واقعہ کے خود اس پر گذرنے سے
 طاری ہوتی۔ اس نے افسانہ سے اسی شدید تاثر کی توقع رکھی۔ گویا اس
 کی نظر میں افسانہ کا مقصد محض تفریح طبع نہیں تھا۔“ 52

آزمائے ازمٰں، ازمٰں، بندت، دیمروی، اے کسانیں راجد پتری پجار، پد
 و ہدے ما بلوچی آزمائے ازمٰں، نیمگا دیما تریناں تہ اے گوشگ رد نہ بیت کہ ردانک
 تک، بلوچی آزمائے ازمٰں، چہ آدگ لبزانکی تہر، صنفاں دیما تر، دروشم زرنگیں تہر، صنفے۔
 گوں قصہ، بلوچ، قدیمیں تعلق، ابیدہم بلوچی آزمائے ازمٰں، قصہ، تسلسل نہ انت
 بلکن، جتائیں دروشم، لبزانک، تہا پترتگ بزاں تکنیک، فارم، ردابلوچی لبزانک
 تہا آزمائے ازمٰں، یک نوکیں تہر، صنفے، جہت، مننگ، قبول کنگ بوتگ۔

”بلوچی آزمائے ازمٰں، گوں نوکیں لبزانک، ودی بیگ، سرچست
 کرت۔ بلوچی آزمائے ازمٰں، ردوم چہ بلوچی گیدی قصہاں نہ بوتگ
 بلکن، گوں دری آزمائے ازمٰں، کانی آسرا انت۔ بندت، ماں بلوچی، اردو
 انگریزی آزمائے ازمٰں، رجانک کنگ بوت انت۔ چہ ہے رجانکاں
 بلوچی آزمائے ازمٰں، دودکپت“ 53

بلوچی لبزانک، تہا آزمائے ازمٰں، پجار ماہتاک، اومان، کراچی (فروری۔
 1951) چاپ، شنگ بوگ، گوں بوت۔ اومان نہ ایوک، بلوچی آزمائے ازمٰں
 پجار کنائینوک انت بلکن، نوکیں بلوچی لبزانک، بازیں تہرانی بن ہشت چہ ہے
 ماہتاک، درآگ، ایر بوت۔

اومان، آزمائے ازمٰں، نویسوکانی لڑمزن انت، آعہد، نامدار تریں آزمائے ازمٰں
 نویسانی تہا محمد حسن بلوچ کلا کوٹی، عبدالغفور بلوچ، انور شاہ قحطانی، نثار احمد بلوچ، برکت
 اللہ، آرات جمال دینی، شیر محمد مری، شاہ بیگ آسکانی، تاج محمد، فقیر محمد عنبر، ملک محمد
 بلوچ، محمد موسیٰ طور کوٹوئی، غلام محمد عابد، محمد نور خان راز، محمد اسحاق بلوچ، نسیم دشتی، علی محمد
 بلوچ (بلم) نام ہوار انت، اے نام اومان، بندت، عہد، نام انت بزاں 1951 تا

1956ء سالانی تہا ہے نویسوکاں آزمانک نویسیء تجر بہ کرت۔

چدء رند ہم دگہ لہتیں نام اے لڑء تہا ہوار کپت انت کہ آوانی تہا عارف بلوچ،
عبدالرحیم صابر، رھگوز، شمیم دشتی، ناصر بلوچ، ادیب یوسف زئی ء احمد علی امان ء نام ہوار
انت۔ اے نام 1957ء بگرتا 1959ء سالانی آزمانک نویس انت۔

”اومان ء وتی دہ سال ء زندء بازیں بلوچی آزمانکے دیما آورت او
ایشی کار مستر انیاے واہگ بوت کہ بلوچی ء ردانک ء آزمانک کمیں
وہدء تہا دیما بہ روت و تکنیکی پکار و کیلواں پورا بنیت۔ چوش ہر تاک ء
یک آزمانکے گونات ء بید چہ وت سازیں آزمانکاں اندگہ زبانی
مستریں نوشتہ کارانی آزمانک بلوچی کتنت کہ بلوچی ء آزمانکار چہ
دنیا ء مستریں زانکارانی راہ بنداں او آزمانکی تکنیک ء دستا بنیت 54

اومان ء تہا ایوک ء چہ وتا آزمانک نویسگ ء دود نہ کپت بلکن ء رجانکاری ء
نیمگ ء ہم ہے عہد ء دور ء دلگوش گور کنگ بوت۔ ء ہے دلگوش ء سبب انت کہ بلوچی
آزمانک کے بازیں محکمئی ء حد ء سر بوتگ۔

اومان ء ریکارڈ ء رداری زبانی اولی آزمانک کہ آبلوچی ء رجینگ بوتگ
آ ”پشومانیں جنیں آدم ء نام ء انت کہ اے میکسم گورکی ء آزمانکے ء ایشرا عبدالصمد
امیری ء بلوچی ء رجینتگ۔ اے رجانک ماہتاک اومان ء مارچ 1952ء تاک ء
تہا ہوار انت۔

چہ اے آزمانک ء رجانک ء ابید شیر محمد مری ء کرشن چندر ء عبداللہ جان
جمال دینی ء چیخوف ء، اکبر بارکزئی ء پرکاش پنڈت ء سراوہنری آسکروائلڈ ء، عبدالرحیم
امیری ء ری انوسوکی ء، نسیم دشتی ء موپاساں ء، عبدالصمد امیری ء مطبع الدولہ حجازی ء، محمد
اسحاق بلوچ ء رابندر ناتھ ٹیگور ء آزمانک بلوچی ء رجینت انت ء اے رجینتگیں
آزمانک ماہتاک اومان ء تہا و ہد ء سراچاپ ء شنگ بوت انت۔

اے بنداتی جہد بلوچی آ زمانک ء رادروشم ء بالاددیگ ء جہدات ء اے جہد
 ء راہے تناظر ء چارگ ء تپاسگ ء رنداے گوشگ ردنہ بیت کہ:

”اے دور ء آ زمانکانی سیاہگ زیات راجی نابروبری ء چست ء ایر،
 سردار، میر ء معتبر، زردار ء برزی ٹک ء مردمانی زلم ء ناروانی، غریب ء
 ازگار ء نیام ء پرک ء تپاوت، سل ء ناروانیں رسمانی پدیری، گژن ء قحط سالی
 ء آ ماچیں اولس ء مارشتانی پدیری، مہر ء دوستی ء کسہہ ء بے وس ء ناداریں
 جنینانی لگت مالی اتنت۔“ 55

”اومانی عہد“ ء اے آ زمانک گوں یکے دومی ء یک وڑ ء ہمرنگ ات
 انت ء اشانی پکر ء حیال ہم یک تیمیں ات انت۔ اے عہد ء آ زمانک اُردو
 آ زمانک ء رندگیری ء دیماروان ات ہمیشکہ اے آ زمانکانی تھا آ زمانک ء
 وڑ ء بیان ء رپک ء ردا اُردو آ زمانک ء اثر شمری ء گندگ ء مارگ بیت۔
 اے آ زمانکانی لفظ ء بیان ء سمر اُردو اثر تچک ء درانت۔ یک شلی ء روانی ء نہ
 بوہگ ء ابیداشانی زبان ہم صاف ء پگار نہ انت۔ 56

اے بنداتی عہد ء بلوچی ء آ زمانک نویسی ء تب ء نیل ء را بنداتے و بے
 شک دات بلتے اے بندات ء نویسوکانی شمریں کسا سے ودی کرت نہ کت۔
 ”بلوچی آ زمانک نویسی ء بنیچی دور ء چشیں آ زمانگرے وانوک نہ
 گندیت کہ آئی ء چار ء پنچ آ زمانک ء گیش نویستہ۔ اگال چشیں
 آ زمانک نویسیے در کئیت گڈا یک ء دو ء گیش نہ انت۔“ 57
 ایشی بزانت اے ہم نہ انت کہ آ زمانک نویسی ء ردا اومان ء نیمگاچہ وانوک
 ء نویسوکان ء آ زمانک نویسگ ء سکین دیگ نہ بوتگ۔

”اگست 1957 ء اومان ء یک جتانیں ”آ زمانک تاکے“ درکنگ بوت
 بلتے اے کلیں جہداں پدہم اے گوشت کنن کہ ہے عہد ء بلوچی آ زمانک وتی
 طفلی ء کسانکی ء عہد ء ات۔“ 58

وہدے آزمات جمالدینی ء سرکماشی ء جون 1956 ء چہ کراچی ء ماہتاک
 بلوچی چاپ ء شنگ بوت تہ اے ماہتاک ء نہ ایوک ء آزمانک نویسی ء ہے تسلسل
 برجہداشت بلکن ء بلوچی ء آزمانک نویسانی کساس ہم وڈینت۔ قرۃ العین طاہرہ روجی
 عالیانی، امان اللہ گجگی، محمد صدیق، رونق بلوچ، زبیدہ بلوچ، غنی طارق، خالد فدائی، میر
 خان ہدیانی، ایوب بلوچ چہ بنداتی آزمانک نویساں ابیدائے لڑے تہا ہوار بوت انت۔
 ماہتاک بلوچی ء آزمانک ء نیمگادگوش دیگ ء ابیدہم بلوچی آزمانک ء
 تہا شاہیگانی آرت نہ کرت۔ بلوچی آزمانک ء دروشم ء را کے گہترکنگ ء ابیدائے
 ماہتاک ء تہا ہم آزمانکانی بن گپی یک پیسہ مننت۔

”گیشتر آزمانکانی تہا بلوچی رسمانی ثابتی ء قدرانی پکانی پدرکنگ بوتگ چوکہ
 ”بلوچ پہ ننگ ء غیرت“ یا ”بلوچ ء زندروت بلے دستار نہ روت“۔ پا ”بیر
 بلوچانی تاں دوسدسال ء“ ء ہے رنگیں دود ء ربیدگی قدرانی شوندری سک باز
 انت۔ گیشتر آزمانکانی تہا ڈکال ء شد ء گژن ء کسہ انت۔ چریشی ء اے جبر
 پدربیت کہ آدور ء معاشی صورت ء بدحالی سک باز بوتگ۔..... اگرچہ
 گیشتر آزمانک اصلاحی، دود ء ربیدگی ء رومانی بوتگ انت بلے بازیں
 سیاسی آزمانک ہم گندگ ء کابینت چوکہ ”شیرزال“ ء سیاہگ ء سیلانی ء
 آزمانک کہ دادشاہ ء قوم دوستی، بہادری ء گڈسرا آئی شہادت ء دردناکیں ء
 بے دووریں پدرانی انت۔ (بلوچی۔ مارچ۔ 1958) 59

وہدے دسمبر 1961 ء چہ کوئٹہ ء امان اللہ گجگی ء شونکاری ء ماہتاک اولس
 چاپ ء شنگ بوت تہ ہے وہدے بلوچی آزمانک گوں جہان ء نوکیں آزمانک ء
 شرتریں وڑے ء پجاروک بوت۔ ازم ء کساس ہر دو تکاں آزمانک ء نیمگ ء ہے
 وہد اشعوری جہد ء بن ہشت ایرکنگ بوت۔ اولس ء سہ شونکاراں (امان اللہ گجگی،
 حکیم بلوچ ء صورت خان مری) اے پڑے جوانیں جہد کرت۔

”اولس ء وئی شنگی عہدء لہتیں جوانیں آزمانکارودی کرتگ کہ انگت کم و باز
 نوشتہ کنان انت۔ اے آزمانکانی مستریں شری ایش انت کہ نوکتریں تکنیک
 ء پوہ تر، اردو ء گیش انگریزی یورپی زبانانی آزمانکاں کہ انگریزی ء راہ ء سر
 بوتگ انت، اثرزرتگ، چریشی ابیداشانی بن حیال بنی آدم ء آدمی آجونی،
 راج ء راجانی جخال، ء ہے پیہیں نوکیں نوبت ء حیال انت..... شنگیں
 آزمانکاں شرودی بیت کہ پے تکنیک ء حیال بلوچی آزمانک آزمانکی کیلواں
 سر بوآن انت۔“ 60

آزمانک نویسانی کساس ء وڈگ ء ہمرائی ء بلوچی آزمانک ء نیگ ء
 سمت ء گیشنگ ء اے ماہتاک ء جہد پے مدامی یات دارگ بنت۔ اومان ء بلوچی ء
 آزمانک نویسانی ہمرائی ء نوکیں آزمانک نویسیں دیما تک انت چوشکہ:
 عبدالحکیم بلوچ، محمد بیگ بلوچ، ڈاکٹر نعمت اللہ گچگی، صورت خان مری،
 عزیز بگٹی، محمود خان بزدار، عصمت اللہ جمالدینی، طاہر محمد خان، کریم دشتی، نسیم دشتی، پیر
 محمد زبیرانی، دلراد ساجد، عظیم سرور، م سلطانہ، عقیل احمد شاد، عبدالغنی، عبدالرحمن غور،
 الفت نسیم، عبدالغفار گچگی، ظفر گمی، گلزار خان مری، قربان علی مری، اختر ندیم، منیر
 بادینی، یار محمد یار، جعفر خان بلوچ، راشدہ بلوچ بلوچی ء نوکیں آزمانک نویسانی جہت
 ء دیما تک انت۔

ماہتاک اولس ء رجانکاری ء تک ء ہم خاصیں دلگوش دات۔ ہاتھورن
 پیشکن، جیودت قدرت، سارتر، احمد ندیم قاسمی، خلیل جبران، جمال ابرو ء دگ
 آزمانک نویسانی آزمانک بلوچی ء رحینگ بوت انت۔

بلوچی آزمانک ء دیروی ء مستریں کردتا کبند ء ماہتاکانی انت پمیشکہ
 اے نیگ ء چار ء تپاس برجاہ انت۔

اکتوبر 1961 ء بگرتا 1994 ء چاپ بوتگیں ماہتاک ء دومی تا کبند چوش کہ نوکیں
 دور، زمانہ، بولان، لہزانک، بام، نوائے وطن، سوغات، شبینگ، برانز، بندیک،

منزل، تپتان، بیتاپ، بہارگاہ، رژن، چاگرد، میار، سنگار، بانگواہ، آساپ، زندمان،
 گوانک، روچ اے پڑءوتی وتی جہداں گوں دیما اتلگ انت۔ 61
 گچین، کاروان، شبندان، کچ، کلکشان، سنج، رخشان، گچینیں ردہم اے
 درگتء جوانیں جہدانت۔

ماہتاک بلوچی ءدومی (آزات جمالدینی) ءپداسی (عبدالواحد بندگی)
 زندء بلوچی آزمانک ءرامز نہیں کمکے دات۔

نوکیں عہدء تہا سہ ماہی چمگ ناصر آباد ءشپانک کراچی، بلوچی زند نوشکے،
 بلوچی، چاگرد، آزمانک ءتک ءوتی وسیں جہد کرت انت یا جہداں گلانش انت۔
 سہ ماہی درد گوادراے تک ءشریں وڑے ءنہ ایوک ءساچشتی داباں گوں
 چاپ بوگ ءانت بلکن ءآزمانک ءتب ءمیل ءنوکیں روئیہ ءمزاج ءزرمبشتانی
 بابت ءہم ایشی تہانبشتانک دیما پیداک ءانت۔

اے ماہتاک ءتا کبندانی تہا کہنیں نامانی ہمرائی ءنوک نوکیں نام ہم دیما
 اتلگ انت سید ہاشمی، غنی پرواز، عبدالرحیم ظفر، اللہ بخش جوہر، درمحمد بلوچ، غلام فاروق
 بلوچ، قادر بخش بلوچ، ن م نجیب، غلام نبی راہی، غوث بخش صابر، غفار ندیم، انور
 ساجدی، محمد اکبر سارجنٹ، اکرم صاحب خان، صبادشتیاری، منیر عیسیٰ، احمد شاہ مری، محمد عمر
 مسعودی، محمد اسلم بلوچ، عبدالستار مطاہر، الہی بخش فدا، عبدالغنی نقش، سلیمان رحمانی،
 طارق رند، غوث بہار، رزاق نادر، ڈاکٹر فضل خالق، ڈاکٹر علی دوست بلوچ، عباس علی
 زیبی، مبارک علی، قیوم سر بازی، تاج محمد طاہر، اسحق محمود، یاسین مجروح، حفیظ حسن
 آبادی، اے آرداد، ڈاکٹر ناگمان، حفیظ شریف، یونس حسین، مقبول انور، واحد
 بزدار، اللہ بخش بزدار، فریدہ انجم، ع ع دشتی، بانل دشتیاری، اسلم دوستین، مولا بخش
 مشاق، چا کر علی ابرار، غفار پرویز، حبیب اللہ امیر، مبارک قاضی، منیر مومن، کریم
 آزات، عبداللطیف عادل، روف راز، عطا اللہ قحطانی، اشرف ملازئی، عبدالحمید ایران
 نژاد، علی شاکر، عبدالغفور کوچی، مولا بخش شاکر، رحمان عارف، صادق رہچار، عزیز

الرحمن کلکتی، غلام محی الدین، آ حر داد، گوہر ملک، اسماعیل امیری، حسرت بلوچ، امام بخش امام، علی رئیس، اصغر علی آ زگ، طارق سخی، عظیم دھکان، عارف قریشی، عید محمد عید، عیسیٰ گل، عابدہ بلوچ، شرف شاد، داد محمد، نیاز، میزان صبا، غلام فرید بلوچ، محسن بالاچ، اکبر غمشاد، ولید گربنی، صادق مراد، امین ارمان، عابد رحیم شہزاد، حنیف حمل، بوہیر کلاچی، اقبال بابی، عصا ملگ، غنی پہوال، وہاب شوہاز، رفیق زاہد، امید امین، منظور بسمل، نور محسن، سعید صدق، یونس نصیر، امین قریشی، علی جان قومی، غلام نگوری، شکیل آپسری، طاہرہ عمرانی، شمس الدین شمس، نثار یوسف، ریاست جامد، غفور ساجد، ستار سنی، سلطان نعیم قیصرانی، نونک بلوچ، سید میار نوری ء دگہ بازیں نام ہے دور ء عہد ء بروردانت۔

چہ ماہتاک ء تا کبند اں ابیدوہدے ما آ زمانک ء دیمروی ء گل ء ادارہانی نیمگا چک ء تریناں تہ اے ردابنداتی کار بلوچی ادبی دیوان ء 13 مارچ 1965 ء چاپ بوتگیں گچین انت کہ ایشر بلوچ اسٹوڈنٹس ایجوکیشنل آرگنائزیشن۔ کراچی ء نیمگا چہ دیما آرگ بوتگ۔ اے گچین ء یک بہرے پہ آ زمانک ء کشینگ بوتگ کہ وت نبشتیں (طبع زاد) آ زمانکانی ہمرائی ء یک رجائکے ہم ہمیشی تہا ہوار انت۔

اے ردابلوچی اکیڈمی، شال ء جہد کے گیشتر انت۔ مئی 1970 ء عبدالحکیم بلوچ ء گچین (آ زمانک) رد ء بندوات۔ اے گچین اصل ء بلوچی آ زمانک ء ودی بوہگ ء ردگ ء تجکیں جاواراں پدرکنت ء ہے جاور گچین ء تاریخی بستارے دنت۔ بلوچی ء آ زمانک نویس ء دومی زبانانی آ زمانکانی رجینوک ہم چہ ہمدگش انت ء جتا بنت۔

شیر محمد مری، مراد ساحر، نسیم دشتی، نعمت اللہ گچگی، م م طاہر، عبدالرحمن غور، صورت خان مری، عصمت اللہ جمال دینی، ط۔ رومی، محمد بیگ، عبدالغفار گچگی، کریم دشتی، گلزار خان مری، قرۃ العین طاہر، عنبر پنجگوری ء برکت علی آ زمانک نویسانی لڑ ء ہوار انت وہدیکہ عبداللہ جان جمال دینی، عبدالصمد امیری، غوث بخش صابر، عبدالحکیم بلوچ، نسیم دشتی، نعمت اللہ گچگی، تاج محمد جمالی، کریم دشتی، امام بخش بلوچ، قاضی

عبدالرحیم صابر، مراد ساحر، حمل، محمد اسحاق رجانکار، جہت، اے اے گلچین، ہوار انت۔
 دومی کتاب کہ اے ہم بلوچی اکیڈمی، چاپ کرتگ، ملگزار انت۔ ایشی تہ
 آزماکانی رجانک کار غوث بخش صابر انت اے کتاب بلوچی اکیڈمی، کساس
 1973ء چاپ، شنگ کرتگ۔

سبی کتاب شدیکیں سنگ انت کہ ایشرا بلوچی اکیڈمی، 1996ء چاپ،
 شنگ کرتگ۔ اختر ندیم، غوث بخش صابر، ر جینتگیں آزماکانی رد، بند دیوک ہم
 ہے وت انت۔

چاری کتاب ہم بلوچی اکیڈمی، نیمگاچہ 2004ء چاپ بوتگ کہ ایشی نام
 ’سچکان‘ انت۔ اے ڈاکٹر بیزن بلوچ، ترجمہ کرتگیں آزماکان انت۔
 بلوچی آزماکان، نیمگا آ وڑیں دل یکمیں دگوشے تنگیت، ودی نہ بوتگ
 کہ بوگ لوٹیت۔ آزماکان، وانوک، نوسوکان، آ سکین تنگیت، نہ رسنگ۔ ایشی
 اندازہ گول ماہتاک، تا کبندانی ’آزماکان نمبر‘، رد اجوانی، جننگ بیت۔
 وہدے ماہتاک بلوچی وتی ’آزماکان نمبر‘، جار، جنت تہ آراپہ ایشی
 مزین ودارے کنگ کپیت۔

’چہ دراجیں مدتے، پد اے دومی آزماکان نمبر انت کہ شمنے دست،
 انت۔ پرے آزماکان نمبر، سالے، گیش انت کہ ماچہ آزماکان
 کاراں دست بندی کرتگ ات کہ آوتی آزماکان، پہ آزماکان، بابت،
 نبشتا نکاں پہ آزماکان نمبر، شات بہ کنت، مارا پہ اے نمبر، چاپ کنگ،
 سوہین بہ کنت..... آ پیمانے واہگ ات ماسوہین نہ بوتیں‘۔ 62

بزاں جد، پیسر ہم ہے وڑیں جارے پرینگ بوتگ، 1993ء یک
 آزماکان نمبرے چاپ بوتگ۔ اے نمبر، تہا یک چشمیں نبشتا نکے نیست کہ آ بلوچی
 آزماکان، چاگرد بہ کنت، ایوک، سہ نبشتا نکاں رجانک ہم شمارہ، ہوار انت۔

بلوچی ء آ زمانک تاک ء کشک ء دود او مان ء ایر کرتگ ء ء اے سلسلہ و ہد
 و ہد ء سرادیماروان انت بلتے تنیگت ء ایشی جوانیں آ سرے نہ داتگ۔ چہ او مان ء
 بلوچی ء ابید بلوچی لبرزانک حب ء کاروان ء درد آ زمانک تاک شنگ کرتگ۔
 آ زمانک ء بابت ء نبشتا کانی ذکر بوت نہ نگدی تک ء پہناتاں تنیگت ء پہ
 آ زمانک ء چشیں چار ء دلگوش نیست انت۔ البتہ لہتیں نبشتہ کارانی نگدی ء چممشانکی
 نبشتا نک و ہد و ہد ء سرا ماہتا ک ء تاکبنداں چاپ بوتگ انت کہ اے پہ لنکک
 حساب کنگ بنت۔

بلوچی آ زمانک ء سرانسیم دشتی، طاہر محمد خان، عبداللہ جان جمالدینی، صورت
 خان مری، حکیم بلوچ، غلام فاروق بلوچ، غنی پرواز، محمد دیدگ، اللہ بخش کرار ء نبشتا نک۔
 آ زمانک نویسانی سراغنی پرواز، محمد بیگ بلوچ اے آرداد، حنیف شریف
 ، ناگمان، ء دگہ لہتیں نویسوکانی نام است انت۔

آ زمانک ء راجد پتری پچار ء ازم ء سراغوث بہار، علی رئیس، محمد بیگ بلوچ
 ، عبدالحمید ایران نثراد، غوث بخش صابر، اے آرداد ء دگہ۔

نبشتا کانی رجانک ء ردامولا بخش رئیس، اعجاز ذاکر، اے آرداد ء دگہ لہتیں
 نبشتا نک، چممشانک، نگد ء رجانک دیما تلگ انت۔

ہے ردا کہ جبر بوہگ ء انت ایوک ء ڈاکٹر ناگمان ء یک کتابے ”نگدانک“
 ء نام ء چاپ بوتگ۔

ایوک ء اکبر غمشاد ء نبشتا نک اے ردا پٹ ء پول ء سرجمیں تکاں گوں نزکی
 کنت کہ اے نبشتا نک ”بلوچی ء کلیں آ زمانک نویس ء آبانی اولی آ زمانک“ ء نام
 ء بلوچی لبرزانک حب ء ستمبر اکتوبر 1995 ء شمارہ ء تھا ہوار انت۔

اے نبشتا نک ء تھا 1951 ء بگرتا 1994 ء کلیں بلوچی ء آ زمانک نویسانی
 اولی آ زمانک، ء ہما ماہتا ک ء تاکبند ء گوں ماہ ء سال ء ذکر کہ آبانی تھا اے

آزما نك چاپ بو تگ انت۔ اكبر غم شاد ء چار صد ء سه (403) آزما نك نوي ساني
ردا وتي اے نبش تانك رد ء بند دا تگ۔

ادبي گل ء ادار هاں وتي نيا د ء ديواناني تها آزما نك واني ء آزما نك ء سرا
نگد كاري ء روايت ء رااير كنگ ء هم جهد كرتگ۔

لوز چيز غ، بلوچستان اكيڈمي انجيس ادار ه انت كه اے درگت ء اشاني كار ء
جهد راجد پتر ء تا كاني بهر انت۔

آزما نك ء سات ء سفر ء ديروي ء رفتار ء كساس ء چار ء تپاس ء اے هم المي
انت كه تنيگت ء چينكس آزما نكاني مجموع ه چاپ ء شنك بو تگ انت۔ اے ردا پ بژان
گوشگ كبيت كه اے كساس سال ء سرايكي هم نه بيت۔

اگاں سيد هاشمي ء مير گند ء را آزما نكي مجموعاني ردا پ بئ كنگ هم به بيت ته اے
سفر 1969 ء چه بنديت بيت ء اگاں چوش مه بيت ته عزيز بگٹی ء نود ء رغام (1981)
بلوچي زبان ء اولي آزما نكاني مجموع ه انت۔ چه ايشي ابيد:

الفت نسيم ء گژان ء آ جوني

غني طارق ء جلا ر ء گژان ء كاروان

غوث بهار ء زر گوات ء كر كينك

عباس علي زيمي ء اوبال

مولا بخش مشاق ء سالونكي ء سهر

تاج محمد طا هر ء وا بگ ء مرگ

حفيظ حسن آبادي ء پي نيس گور بام

رزاق نادر ء زامريں زند

ياسين مجروح ء دوز حيس زند ء جنتين دروشم

غني پرواز ء سانكل، بے منزليس مسافر، مھر پھ بہا گپت نہ بيت ء مرتگيس مرد ء

پچيس چم۔

صبادشتیاری ء ہون ہوشام، ترانگانی بنزہ ء آس ء آسب

منیر عیسیٰ ء نودی شل، کپند ء گر کی تل

مراد ساحر ء گر میں ساہگ

ناگمان ء دار ء اسپ

مقبول انور ء ماہکان ء جلشک

تنیگت ء ایوک ء ہے آ زمانکانی دپتر اے سفر ء حاصل انت۔

تا کبند ء ماہتاک، ادبی گل ء ادارہ ء آ زمانکانی مجموعہانی چاپ ء شنک ء
ردااگاں ہورتی ء چارگ بہ بیت تہ اے گوشگ ردنہ بیت کہ بلوچی ء چشمیں آ زمانک
نویسانی کساس سک کم انت کہ آہاں گوں ہے پجار ء سفر کنان ء بلوچی آ زمانک ء تہا
پہوت ہند ء جا ہے ٹائینگ۔ اے ردامنیر بادی، حکیم بلوچ، ڈاکٹر نعمت اللہ گجلی، غنی
پرواز، صبادشتیاری، حفیظ حسن آبادی، انجیں نام انت کہ اے ایوک ء آ زمانک ء
صنف ء گوں پجاہ آرگ بنت، وہدیکہ بازیں نویسوکاں نون نویسگ یلہ داتگ ء دگہ
لہتیں انجیں نویسوک ہم است انت کہ آوتی پجار ء لبرانک ء دگہ تہر ء صنفانی
نیمگبران انت۔

وہدے ما بلوچی آ زمانک ء بندات ء دیروی ء سفر ء گنداں تہ اے سفر ء
آسر ء اے گوشگ ردنہ بیت کہ۔

”بلوچی آ زمانک ء بنگیج چہ لہتیں حاسیں چاگردی، مہری ء دگہ
ہے وڑیں بن گپاں بوتگ ات۔ وہدے کہ نون ایشی ء بن گپانی
توک ء فلسفہ، نفسیات، سیاسیات، قومی سیاست، میان استمانی
سیاست، انسانی حق، جنینانی حق، چکانی حق، جنس، دین، فرقہ ء
دگہ بے حساب چیز ہوار بوتگ۔ ایشی ء بنگیج چہ کوہنیں بیانی ء
چاگردی حقیقت پسندیں تکنیکاں بوتگ ات، وہدے کہ نون

ایشی ء تہا وڑ وڑیں تکنیکی تجربہ بوگا انت کہ آہانی تہا علامتی ،
 تجریدی ، سرریلی ، بازیگی ، وجودی ، شعور ء رو ، آزاد تلازم خیال
 ء دگہ بازیں تکنیکی ہور انت ۔ ایشی ء بنگیچ چہ سادگ ء یک رنگیں
 اسٹائل ء بوتگ ات و ہدے کہ مروچاں ایشی ء اسٹائیلی تجربہ ہم باز
 بوگا انت کہ آہانی تہا سادگ ، پیچیدگ ، یک رنگ ، رنگارنگ ہر
 پیس اسٹائل ہوار انت ۔“ 63

مروچی بلوچی آزمانک کساس (Quantity) ء ردا ہم وڈ اتگ ء سنگینی
 (Quality) ء ردا ہم جوان تر بوتگ ۔ اگاں جاو رہے پیمایاچہ ء شرت رد بیماروان بہ بہیت
 تہ بلوچی آزمانک وتی یک رنگ ء دروشمے زورگ ء دیر نہ کنت ۔

بن نبشت

- 1- شمس الرحمن فاروقی۔ افسانے کی حمایت میں۔ تا کدیم۔ 74-75
- 2- روجرفاؤلر۔ اے ڈکشنری آف ماڈرن کریٹیوکل ٹرمز۔ تا کدیم۔ 94
- 3- طاہر اسلم گورا۔ فیکشن گیلری (جدید پاکستانی افسانہ 92-1990)۔ تا کدیم 9
- 4- امجد طفیل۔ ”مارکیز: یاد، طلسم اور تخیل کا امتزاج۔ سہ ماہی ادبیات۔ اسلام آباد۔ (خزاں۔ 2000) تا کدیم۔ 124
- 5- ڈاکٹر سلیم اختر۔ داستان اور ناول (تنقیدی مطالعہ)۔ تا کدیم۔ 14-15
- 6- روجرفاؤلر۔ اے ڈکشنری آف ماڈرن کریٹیوکل ٹرمز۔ تا کدیم۔ 94
- 7- دردانہ قاسمی۔ ”داستان، ناول اور افسانہ۔“ ماہنامہ قومی زبان۔ کراچی۔ اکتوبر 1991۔ تا کدیم۔ 55
- 8- آرزو چودھری۔ داستان کی داستان۔ تا کدیم۔ 15
- 9- پروفیسر ممتاز حسین۔ نقدِ حرف۔ تا کدیم۔ 252
- 10- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم۔ 158-159
- 11- قمر الہدیٰ فریدی۔ اُردو داستان (تحقیق و تنقید)۔ تا کدیم۔ 12
- 12- آرزو چودھری۔ داستان کی داستان۔ تا کدیم۔ 58
- 13- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم۔ 139
- 14- ڈاکٹر گیان چند۔ اُردو کی نثری داستانیں۔ تا کدیم۔ 49
- 15- ایضاً۔ تا کدیم۔ 24
- 16- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم۔ 81
- 17- اُردو انسائیکلو پیڈیا۔ فیروز سنز۔ لاہور۔ تا کدیم۔ 703
- 18- ڈاکٹر وزیر آغا۔ تخلیقی عمل۔ تا کدیم۔ 51
- 19- ڈاکٹر گیان چند۔ اُردو کی نثری داستانیں۔ تا کدیم۔ 25

- 20- ایضاً۔ تا کدیم 26
- 21- ڈاکٹر فرمان فتحپوری۔ ”داستان اور داستانیں“۔ نگار (پاکستان)۔ 1966 تا کدیم 88
- 22- ابوالعجاز حفیظ صدیقی۔ کشف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم 70
- 23- ایضاً۔ تا کدیم 77
- 24-
- 25- کیپٹن سید فیاض محمود۔ تاریخ ادبیات مسلمانان پاک و ہند۔ تا کدیم 375
- 26- ڈاکٹر سلیم اختر۔ داستان اور ناول۔ تا کدیم 31
- 27- ممتاز حسین۔ نقد حرف۔ تا کدیم 259
- 28- ڈاکٹر سلیم اختر۔ داستان اور ناول۔ تا کدیم 31-32
- 29- ڈاکٹر گیان چند۔ اُردو کی نثری داستانیں۔ تا کدیم 47
- 30- لانگ ور تھ ڈیمز۔ گیدی کسو (اول)۔ تا کدیم 11
- 31- ویب ٹیلز۔ ٹیلز آف ونڈر
- 32- فقیر شاد۔ میراث۔ تا کدیم 804-805
- 33- داستان امیر حمزہ۔ (دفتر سوئم)۔ 1969 (یازدہم)۔ تا کدیم 360
- 34- جسٹس میر خدا بخش بھارانی مری بلوچ۔ قدیم بلوچی شاعری
- 35- غوث بخش صابر۔ زحم و زبیر
- 36- ٹی جے ایل منیر/عبدالرحمن براہوئی۔ عہدی شاعری
- 37- ایضاً۔ تا کدیم 81
- 38- جسٹس خدا بخش بھارانی مری۔ قدیم بلوچی شاعری۔ تا کدیم 230
- 39- غوث بخش صابر۔ زحم و زبیر۔ تا کدیم 20
- 40- قمر الہدیٰ فریدی۔ اُردو داستان۔ تا کدیم 82-83
- 41- شفیع عقیل۔ سسی پُنوں (ہاشم شاہ)۔ تا کدیم 29
- 42- سید ہاشمی۔ سید گنج۔ تا کدیم 419-425
- 43- راجندر سنگھ بیدی۔ گرم کوٹ۔ تا کدیم 20

44- سید ہاشمی۔ بلوچی زبان و ادب کی تاریخ (ایک جائزہ) تا کدیم۔ 165

45- واحد بزدار۔ بلوچی، براہوئی زبان و ادب۔ تا کدیم۔ 57

46- میر عاقل مینگل۔ گیدی کسو (ہپتھی)۔ تا کدیم۔ د

47- میر عاقل مینگل۔ گچین (کسمانک) اشیر شاہوانی۔ تا کدیم۔ 82-83

48- ایضاً۔

49- www.pitt.edu/~dash/type0092.html

50- ماہتاک۔ ہنر و مردم۔ تہران (ایران)۔ فروری۔ مارچ۔ 1972

51- ڈاکٹر نگہت ریحانہ خان۔ اُردو مختصر افسانہ۔ فنی و تکنیکی مطالعہ۔ تا کدیم۔ 18

52- ایضاً۔ تا کدیم۔ 19-20

53- عبد اللہ جان جمالدینی۔ ”بلوچی آ زمانک ء دیروی“ ماہتاک اولس۔ کوئٹہ۔

مارچ۔ 1991 تا کدیم 19

54- طاہر محمد خان۔ ”آ زمانک، بلوچی آ زمانک“۔ ماہتاک اولس۔ کوئٹہ۔ ستمبر۔

1973۔ تا کدیم۔ 35

55- غلام فاروق بلوچ۔ ”بلوچی آ زمانک۔ تاریخ، رہبند، رنگ ء دروشم“۔ لبرانک۔

حب۔ جنوری۔ 1993۔ تا کدیم 17

56- طاہر محمد خان۔ ”آ زمانک، بلوچی آ زمانک“۔ تا کدیم۔ 35

57- نسیم دشتی۔ ”بلوچی آ زمانک“۔ ماہتاک اولس۔ کوئٹہ۔ جولائی۔ 1972۔ تا کدیم۔ 15

58- طاہر محمد خان۔ ”آ زمانک، بلوچی آ زمانک“۔ تا کدیم۔ 35

59- غلام فاروق بلوچ۔ ”بلوچی آ زمانک۔ تاریخ، رہبند، رنگ ء دروشم“۔ تا کدیم 17

60- طاہر محمد خان۔ ”آ زمانک، بلوچی آ زمانک“۔ تا کدیم۔ 36-37

61- اکبر غممشاد۔ ”بلوچی ء کلیں آ زمانک نویس ء آہانی اولی آ زمانک“۔ لبرانک۔

حب۔ ستمبر۔ اکتوبر۔ 1995۔ تا کدیم۔ 59

62- شوگال (آ زمانک نمبر) ماہتاک۔ بلوچی۔ کوئٹہ۔ اکتوبر۔ 1999۔ تا کدیم۔ 5

63- شوگال (غنی پرواز۔ مہمان شوگال)۔ ماہتاک۔ بلوچی۔ کوئٹہ۔ اکتوبر۔ 2004

ناول و ناول و ازم

- 1- ناول و ازم
- 2- ناول و پجار
- 3- ناول و تهر و قسم
- 4- ناول و همگر نچیں بہر و تک
 - 4.1- پلاٹ
 - 4.2- قصہ و قصہ ہی تب
 - 4.3- کارست (کردار)
 - 4.4- ماحول
 - 4.5- گپ تران (مکالمہ)
 - 4.6- گوشگ وڑ (اسلوب بیان)
 - 4.7- نقطہ نظر
 - 4.8- زبان
 - 4.9- جوزہ درشانی (جزبات نگاری)
 - 4.10- تکنیک
- 5- ناول و نوکیں دروشم

1- ناول ء ازم

ناول ء ازم (فن يا آرٹ) ء سراجبر کنگ ء پيسرا اے الہی انت کہ ازم (فن يا آرٹ) ء معنی ء بزانت ء گیش ء گیوار ء سراجبر کے جبر بہ بیت۔ اے درگت ء اے جبر ء گیشنگ ہم الہی انت کہ پہ ازم ء چشیں تجکیں ء پکائیں بزانتے گیشنگ نہ بوتگ، اے درگت ء ایوک ء اے گوشگ بوتگ کہ:

راستی ء زند ء انجیں پیشداری یا شونداری یے کہ آئی آ سرگل ء وشى ء شاد ء حد ء ابیلاں سر بہ کنت، ازم گوشگ بیت۔ ہے پیا درشان انت کہ ہمک مردے کنت بلتے ازم ء تہا ایوک ء درشان کنگ بس نہ انت بلکن ء درشان ء ڈولداری ء زیبہداری ء سمائی ء شعوری جہد ہم الہی انت۔

ازم کار (درشانوک، سازوک یا ساچوک) ء وتی جند ء شخصیت ء ساہگ ء عکس کہ ایشی تہا آئی چا گردی زانت مزنیں ء بنکی بستارے داریت۔ زند ء دلگوش ء حد ء ابیلاں سر کنگ ء آرا ہے پیمیں دروشمے دیگ ء ازم کار ء خیال ء ہواری۔

چہ ایشاں ابید ازم ء بابت ء اے ہم چارگ لوٹیت کہ ازم کار ء گوشداروک، گندوک، چاروک ء اشکنوک (چاروک ء اشکنوک ء تفاوت ء گوں) تجکیں مارشت کہ آوانی سر بوہگ ء آسر بیت۔ ازم ء بابت ء اے جبرانی گیش ء گیوار ء رندونوں ناول ء بابت ء جبر دیما روت۔

2- ناول ء پجار

ناول ء بزانت ء بابت ء يا ايشى بزانت ء رانچڪ ء يك راه كنگ ء حاترا تنيگت ء سرجم ء دجھميس بزانت ء معنيٰ يے كيشنگ نہ بوتگ۔ ناول ء بزانت ء بابت ء بحث ء باوست ء گپ ء حبراني تاريخ دراج انت، بزاں چہ ہاودا کہ اے صنف ء تہرديما اتلگ ايشى بزانت ء كيشنگ ء بابت ء حبر بوگ ء انت۔ ہے پيم ناول ء ازم ء تہابدلي ء ديروي ء گنجائش مدام بوتگ۔، بزاں Discussion ء تجربت ء درناول ء ازم ء حاترا مدام پچ بوتگ انت ء تنيگت ء است انت۔ ہے وڑاناول ء بزانت انت۔

ناول ء گالبد (اصطلاح) اطالوي زبان ء ناويلا (Novella) ء چہ انگریزي ء زرتگ۔ اُردو ء وڑاناول بلوچي ء ہم ہے معنيٰ ء بزانت ء کارمرزبيت کہ ايشى بزانت نوکيس يا يکتا ء جتا ئيس حبرانت۔ 1

انگریزي ء ناول ء لبزانکی تہرے (صنف) ء دروشم زرتگ ات بلے اٹلی ء نظم ء ردانک ء وتي ہمروچيگيس زند ء سرگؤستان ء رد ء بنديس رنگ ء ”ناويلا“ ء نام داتگ ات۔ اے قصہباني بنياد برے برے ”رزمیہ“ بوتگ انت ء برے برے ہمروچيگيس سرگؤست ء نياداں چہ ناويلا ء بن ہشت ٹہينگ بوتگ ات۔ اے پيميس داستان گيشتر تر ء گردکنوکيس صوت الہان کنوک ء لڑ ء بارکنوکيس (خانہ بدوش) مردمانی زبان ء ياگڈا ہما مردمانی زبان ء کہ آواں داستان گوشي پيشہ ء کسبے ء رنگ ء زرتگ ات ء دراج کشيس داستان ء حفظ کرتگ ات، الہان کرتگ انت۔ فرانس ء اے تہريس داستانانی کہن تريس نمونگ ء درور Chansons de geste يا سرمچاري ء صوت ات انت، يازدہمی صدی عيسوی ء درشان ء اے رنگ فرانسيسي لبزانک ء راجد پتر ء تاکانی تہا دست کپ انت کہ اے گيشتر حاکم ء بادشاہانی نياد ء ديوانانی تہا الہان کنگ بوتگ انت۔ اشان ء الہان کنگ ء اگدہ يا شاعر (Trowvere) ء وتي بوتگ ياگڈا اے

ذمہ واری کبھی نہیں پہلوانانی (Joueur) بوتگ۔ اے صوتانی یک ردے
 Chawsonde Roland..... بزاں رولینڈء صوتانی انت کہ اشانی راجد
 پتری بن ء بیچھ ایوک ء ایش انت کہ شار لیمان (Charlemagne) شمالی ہسپانیہ
 ء عربانی سر ارش کرتگ ات ء آوان ء پرورش داتگ ات۔ انگریزی ء قصہ ہی لبزانک ء
 بندات چہ ہما چاریں داستاناں بیت کہ آوانی اولی رد شار لیمان نیگ انت، چہ ایشی رند
 آرتھر ء قصہ، اسکندر ء داستان ء ڈرائے ء قصہ دیما کابنت۔

اے کلکیں قصہ نیامی قرن (قرون وسطی) ء یورپ ء لبزانک ء ہواریں
 مڈی ء میراث انت ء تا چار دہمی صدی ء انگریزی ء اشانی رواج عام بوتگ۔ اے تھر ء
 داستانی حاترا یک دگہ نامے Romanco کارمرز بوتگ کہ قصہ ہی ناول ء دیم پہ
 دیکی ء ایشی جتانیں وڑ ء ڈولے ات۔ رومانس ء لیکہ انجیں قصہاں گوں ہمگر نچ ء
 بندوک ات کہ آرد ء بند داتگیں دروشم ء سمبہنتگیں وڑے ء گوشگ بوتگ ات انت کہ
 اے پیمیں جاورنا کدی بوتگ ء نا کہ اشانی بوہگ ء گمان کنگ بیت۔ 2

ناول قصہ ء دیمروی کرگیں ء ازمی تکاں رد ء بند زرگیں درشان ء ہمدار ء وسیلہ
 انت کہ گوں زند ء چاگرد ء آئی جاوراں ہمدپ ء ہمگر نچ انت۔

اے دراج کشیں پجاری دانکانی تہا ناول ء بزانت ء سرپد بوہگ ء مکم
 رسیت پرچیکہ اصطلاح ء جوڑ بوہگ اہمیں حبرے بلنے چد ء اہم تریں حبر ہماروتگ ء
 چمگ ء اور بجن ء پولگ انت کہ آ اصطلاح ء گوں ہما معنی ء بزانتاں سفر کنان ء
 پیداک انت۔

” ناول کا اطلاق ان نثری قصوں پر ہوتا ہے جو نہ تو
 داستان کی طرح ہوں اور نہ جن میں صرف فرضی اور خیالی معرکے
 بیان کیے گئے ہوں، اور نہ قصوں کی طرح ان کی بنیاد ما فوق
 الفطرت عناصر پر رکھی گئی ہو بلکہ ناول سے مراد سادہ زبان میں ایسی
 کہانی ہے جس میں انسانی زندگی کے معمولی واقعات اور روزانہ

پیش آنے والے معاملات کو اس انداز میں بیان کیا جائے کہ
 پڑھنے والے کو اس میں دلچسپی پیدا ہو۔ یہ دلچسپی پلاٹ، منظر
 نگاری، کردار نگاری اور مکالمہ نگاری سے پیدا کی جاتی ہے اور یہی
 ناول کے بنیادی عناصر ہیں۔ ان میں پلاٹ اور کردار نگاری خاص
 طور پر بہت اہم ہیں۔“ 3

ناول ردانکی قصہ ہے رنگ و بنی آدم و زندہ عکس و پیش داریت، ناول زندہ
 نگداری و شعری زبان و جوڑی زندگی لیکہ و بدل و سائنسٹی فک و فلسفیانہ رنگ و
 پیش کنت۔ پچ و ڈریں قصہ ہی کتابے تاہا و ہدانا و لے مننگ و بے کنگ نہ بیت تنکہ
 آردانک و تھر و نبشتہ کنگ و نویسگ مہ بیت۔ آئی تہا یک خاصیں ذہنی تب و
 متیلے (لیکہ و حیال) و تی اثراں انچو پیش بہ داریت کہ چہ آئی یک تہمی و یک رنگی و
 رد و بندی پدر بہ بیت۔ 4

ناول و بزانت و پچار و درگت و تنیگت و لہتیں جبر دیماتنگ انت کہ۔

اولی : آئی تہا قصہ بہ بیت

دومی : ردانکی تھر و بہ بیت۔

سیمی : زندہ عکس و پیش بہ داریت۔

چارمی : آئی تہا ربط و یک رنگی بہ بیت۔

بزاں ناول و قصہ نہ ایوک و ردانک یارم و نویسگ بہ بیت بلکن و راستی و
 گوں ہمدپ بہ بیت و یک خاصیں مول و مرادے یا لیکہے و رد و پیش کنگ بہ بیت۔

وقار عظیم ازمی تک و دیمروی کرتگیں ناول و بابت و چوشیں لیکہ و حیالے
 داریت کہ دیمروی کرتگیں ناول و رد و مردم ہاشری و جوانیاں کہ ازمی تک و پولیت چہ
 آواں پلاٹ و آدگہ ازمی جز و بہر یک بستار و ارزشت داروکیں سر حال و بن گپے، ہے
 سر حال و بن گپ و رادیم آرگ و پیش کنگ و جوانیں بندات، مانگشی، دیمروی،
 جہلانکی، منطقی آسر و زندہ گوں ہمگر نچیں کردار، یک تحکیں حیال و لیکہے و استی، لوٹ و

واہگ ء ازم ء وت مس وتی ہمگر نچی ء ہواری، سرحال ء بن گپ ء بیان ء سرجمیں یک
 وڑی، دری ء تہی جاورانی مناسبتیں ہو توری۔ 5

اگاں ماناول ء گوں آدگہ ردانکی تہر ء صنفان گوں دیم پہ دیم بہ کنناں تہ ناول ء
 بزانت ء پچار ء مارا کیشتر کمک رسیت۔

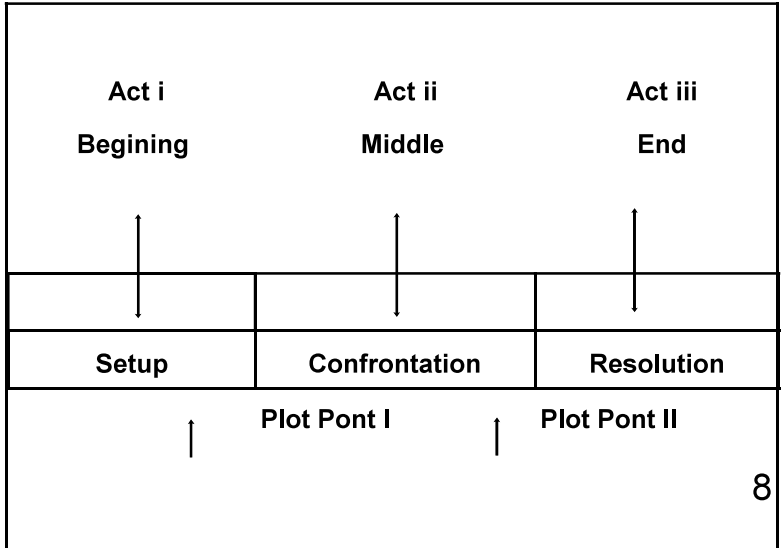
زانت کارانی گوشگ انت کہ آ زمانک ء ناول ء نیام ء فرق زند ء پیش
 کنگ انت پاپیش کنگ ء وڑ ء ڈول ء راہ ء رپک انت۔ آ زمانک ء تہا زند ء یک
 تک ء پہناتے نشان دیگ بیت و ہدیکہ ناول ء باز پہنات ء باز تک انت ء اے زند ء
 باز تکی ء شون دنت بزائ آ زمانک ء نسبت ء ناول ء کینوس سک مزن پراہ ء شاہگان
 انت۔ ہمے وڑ اداستان (بلوچی ء ناں) یک خیالی جہانے ء، ء خیالی کردارانی قصہ ہے کہ
 ایشی تہا (جاگہ جاگہ ء ابید) بنی آدم ء دری زند اندیم ء گار انت و ہدیکہ ناول خیالی ء
 سازتگیں قصہ بوہگ ء ابید ہم مئے است ء راستیں چاگردی زند ء قصہ ہی درشانے۔ بقول
 ممتاز حسین علمی کتاب بازیں سرحال ء بن گپانی سرانویسگ بنت بلتے ناول ء بن گپ
 ء سرحال یکے ء آ زند انت۔ 6

ناول ء کرداروتی جتا میں انفرادیت ء شخصیتے ء دارگ ء ابید ہم مئے چپ ء
 چاگرد ء نندوک انت، آ نہ سرجم ء شرانت ء نیکہ بدانت، آ نہ پریشگ انت ء ناشیطان
 لس مردمانی وڑ اجوانی ء شری دارانت ء کمی ء نقص ہم آواں چہ گندگ بیت، آوانی جوزہ
 ہم است انت ء لاچار ی ہم۔

ڈی ایچ لارنس ء گوشگ انت کہ ناول زندمانی ء یک روژناہیں کتابے۔
 کتاب زندمانی نہ انت، اے ایوک ء سنگ ء جسکینگ انت۔ بلتے ناول انجیں
 جسکینگے کہ بنی آدم ء اندر ء سرجمی ء لرزگے ودی کنت۔ اے یک انجیں چیزے کہ
 شاعری، فلسفہ، سائنس یادگہ کتابی جسکینگ ء وس اے حد ء سر نہ بیت۔ 7

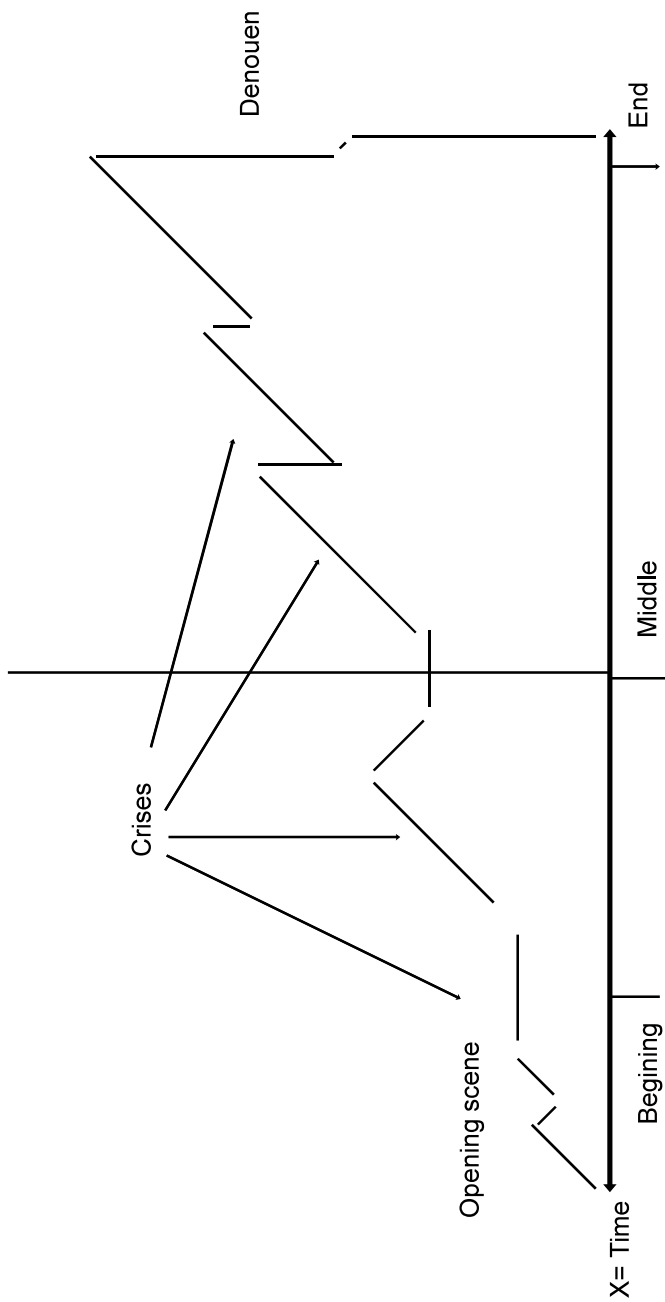
گوں جہل ء داتگیں نقشہبانی کمک ء چہ ہم ناول ء اسٹریکچر ء زانگ ء کمک
 رست کنت۔ بنیادی سہ ایکٹ اسٹریکچر چواے وڑ انت۔

3. Act Structure

Climax

Y= Tension

ناول ء بابت ء گوش انت کہ ردانک ء تہا قصہ ہی (Fictional) درشان ء نام ناول انت کہ اے حاتر داریں دراجی یے ء مزنی یے بہ داریت۔

ناول بیانیہ Form ء تہا بیت، ایشی تہا یک مثالی (Typical) عملے بیت ایشی موضوعی ارزشت (Thematic Value) یے بیت کہ اے ایوک ء گوں ہمیشی ہمگر نچ ء بندوک انت۔ ناول پدیں جاور ء راستی ء تھکی (Appearance and reality) ء تفاوت ء گوں کار داریت۔ بن گپ ء سر حال ء رداناول چہ ”رومان“ ء چٹ جتا نیں چیزے۔ رومان ء بامرد (ہیرو) و تا بامرد ثابت کنت و ہدیکہ ناول ء ہیرو ء انٹی ہیرو بوہگ گوں ناول ء شتر ترمان کنت۔ انچیں ہیرو یے کہ آ سر جی ء پھک ء پلگار نہ انت۔ ناول ء عمل (Action) رومان ء عمل ء گوں دپ و رانت۔ ناول ء ہیرو ء سفر ء رانا رتھراپ فرائی (Northrop Frye) ء شوہاز یلیا Quest ء نام داتگ کہ اے چہ کسانیں فضا ہے ء چہ پراہ ء شاہگانیں فضا ہے ء حاتر انت۔ اے شوہاز ”زمان و مکان“ ہر دکاں بیت۔ اے شوہاز ء آ سرے در بیت یا مکتب بلتے ناول ء ہیرو گڈ سر ء چاچ ء پسو ء دنت کہ پے ہیرو ازم ء حاتر اچ وڈیں بانداتے یا مستقبلے نیست ء آوت ہم یک ادنائیں مردے۔ 10

ناول نہ ایوک ء زند ء عکس انت بلکن ء زند ء تعبیر ء تشریح ہم است انت۔ اگاں گوں دجی ء چارگ بہ بیت تہ پدربیت کہ ناول زند ء لس ہستی آں راستی ء یک انچیں پوشاکے گورادنت کہ وانوک ء راپیلوئی ء آئی سما ء زانت بیت۔ ایشی تہا زند ء انچیں لیکہانی درشان بیت کہ آ آسانی ء راستیان ء ہما وڑاوتی تہا جزب کنت ء جاگہ دنت۔ ناول قصہ ء از مکاری ء گوں پیش کنگ ء دیما آرگ ء نام انت، اے ”تاثراتی“ از مے نہ انت بلکن تجزیاتی از مے۔ 11

3۔ ناول ۽ تہر ۽ قسم

انچو و ہد ۽ حالتانی رداناو ۽ بزانت ۽ پجار ۽ تہا بدلی اتلگ ۽ دیمتر اب دلی کئیت ہے پیماب دلی آ ہگ ۽ بزانت بدلینگ ۽ اے عمل ناول ۽ تہر ۽ قسمانی تہا ہم گندگ ۽ مارگ بیت، پرچیکہ بن گپ ۽ سر حالانی رد او ہد ۽ شاہگانی ودی بیت ۽ درشان ۽ تک ۽ پہنات وڈانت تہ ایشی آ سر ۽ ساچستی دابانی تہا ہم نوک نوکیں نام ۽ نوکیں تہر ۽ قسم دیماکا بیت۔

اے نام ۽ تہر ۽ قسمانی دیماکا آ ہگ ۽ سبب ایش انت کہ ساچشت ۽ اے عمل مطلق (Absolute) نہ انت بلکن ۽ مدام تجربہ ۽ عمل ۽ گوزان انت۔ اے تہر ۽ قسمانی نزکی ۽ تعلق داری یک نیمگے بن گپ ۽ سر حالانی ردانت تہ دومی نیمگا تکنیک ۽ تک ۽ ہم تہر ۽ قسم وتی دروشم ۽ بالاد ۽ دارانت، تہر ۽ قسمانی تہا زرمبشتانی رد اہم بدلی ۽ جاوودی بوتگ ۽ است انت ۽ پلاٹ ۽ ہییت ۽ رد اہم تہر ۽ قسمانی تجربہ کنگ بوتگ۔ اے بہر ۽ تک ۽ تہا ناول ۽ تہر ۽ قسمان ۽ گوں ہے کلئیں جاو راں چارگ ۽ جہد ۽ بوتگ۔

ناول ۽ تہر ۽ قسمانی تہا گوستگیں و ہد ۽ لہتیں انچیں تہر بوتگ انت کہ مروچی آ تہر نہ گواہنت ۽ آ وکیں و ہد انچیں تہر دیماکا بیت کہ مروچیگیں تہراں پشت ۽ چنڈ انت۔ اے عمل یک دائمی عملے ۽ جہت ۽ برجہ مانیت۔

تاریخی ناول (Historical Novel)

اناطول فرانس ۽ گوٹگ انت کہ ”تاریخی قصہ گوئی یک از مے کہ خیال ۽ راہدبری ۽ راہ شونی ۽ سازگ ۽ ساچک بیت“۔ ہے پیماتاریخی ناول ۽ بابت ۽ آرنلڈ بینٹ گوٹیت کہ ”تاریخی ناول یک انچیں قصہ کہ ایشی اندر ۽ گوٹ (ماضی) ۽ عہدے پداودی بیت“۔ 12

چہ اے جبرائیل پدربیت کہ تاریخی ناول گوٹگیں عہد ۽ یک سرگوٹ ۽ واقعہ کہ ایشراگون تخیل ۽ یک دگہ دروشم ۽ زندے خشناہگ بیت۔

ناول ۽ اے تہر ۽ دیما آروکیں لبزانت بایدانت بن گپ ۽ کلین کسان مزینیں تکال پوہ ۽ سر پد بہ بیت ۽ ایشی پزدر ۽ شری ۽ بہ زانت۔ قصہ ۽ تعلق گوں کجام عہد ۽ بہ بیت، آ عہد ۽ شری ۽ جوانی، چاگردی دود ۽ راہ بند، سیاسی جاور ۽ معاشی حالت ۽ شرک ۽ سٹک ۽ بابت ۽ پکا ۽ مستندیں کتابانی وانگ پہنشتہ کار ۽ الی انت۔ چد ۽ شرتربیت اگاں نبشتہ کار گوں ہے تاریخی سرگوٹ ۽ حُب ۽ واہگ ہم بہ داریت، اگاں چوش نہ بوت گڈ اتاریخی ناول لبزانک ۽ حد ۽ ایلاں وتاسرگرت نہ کنت۔

تاریخی ناول ۽ لبزانکی ارزشت ۽ بستار ۽ سرا بحث ۽ باوست ہم باز بوتگ۔ تاریخ ۽ راناول ۽ دروشم دیگ ۽ سرا اختلاف داروکیں نبشتہ کار ہم است انت کہ آدانی لیکہ ۽ ردا تاریخ ناول ۽ دروشم ۽ زرت نہ کنت پرچیکہ ناول ۽ حاترا تخیل، جوزہ ۽ موضوعیت الی انت ۽ تاریخ معرفت ۽ لوٹ ۽ کنت ۽ وہدے تخیل تاریخی جاور ۽ سرگوستانی تہا ہوار بہ کپیت گڈ اتاریخ پشت نہ کپیت پمیشکہ تاریخی ناول ناوے بوت کنت بلتے بھیسہ داریں تاریخے نہ مانیت۔

اے جبرائی بزانت اے نہ انت کہ تاریخی ناول ۽ اندر اتاریخ چہ بنیاد ۽ گون نہ بیت۔ ایشی تہا بازیں سرگوٹے تاریخی ہم بنت، ایشی تہا ہما عہد ۽ تب ۽ لوٹ ۽ گذر ہم

ہوار بنت، تاریخی کردار ہم ایشرامان بیت بلئے اشانی تاریخی بستارء راتھیل ء منزل ء چہ گوازینان ء ناول ء بہرے جوڑ کنگ بیت۔ یک ادنائیں وانو کے اے نہ زانت کہ کجام بہر تاریخی انت ء کجام بہر تھیل ء، کجام کردار تاریخی انت ء کجام وت گڈ ء فرضی، یک تاریخی کردارے ء کجام بہر تاریخی انت ء کجام فرضی، پمیشکہ اے الی انت کہ تاریخی ناولان ء وانگ ء وہد ء ناول زانگ ء وانگ بہ بیت نیکہ تاریخ۔ 13

تاریخی ناول ء جتائیں شرط ء خاصیں لوٹ ء گذر بنت ء ہے ایشی حد ء ایللاں ہم کشین انت۔ شریں تاریخی ناول ء نویسگ ء مستریں جبال ایش انت کہ ناول نویس ء آئی بن گپ ء نیام ء مزینں زمانی تفاوتے بیت انت پمیشکہ ناول نویس دست ء دپی (فرسٹ ہینڈ) چار ء تپاسانی بدل ء پٹ ء پول ء سرا بھیسہ داریت کہ ایشی آسر اے درکنیت کہ ناول نویس چا گرد ء عکس ء پیش کنگ ء بے سوب بیت کہ چہ ایشی ناول ء تاثر حراب بیت ء آ ایراد ء حد اکنیت ء سر بیت۔

تاریخی ناول ء کردار۔ یا گڈا۔ بنجاہی کردار راستیں بنت کہ چہ ایشی ناول نویس ازمی مانگشیاں اڑیت کہ آ ”راستیں“ ء چوں ”قصہ ہی“ جوڑ بہ کنت۔ ء۔ راست ء قصہ ء لوٹ ہم سر جم ء برجم بہ بنت۔

تاریخی ناول یک خاصیں عہد ء دورے ء، تہذیب یا ہندے ء گول رد ء بند دیگ بیت ء صداں سال پشت ء جاوانی فاصلہ ہمیںکس مزن بیت کہ ایشراد گہ زندے بنجشا ہگ گران انت، ہے حاتر اتاریخی ناول نویس ء سراتاریخ ء رابدول کنگ ء ایراد جنگ بیت۔ 14

سیاسی ناول

انچو کہ ناول نفسیاتی، سماجی، تاریخی ء سائنسی بیت، ہے پیماسی ناول ہم ناولانی تہر ء قسمے ء صورت ء است انت ء وجود داریت۔ پے اے تہر ء ناولان الی انت کہ ازمی درشان ء نازرکی ء سیاسی بن گپانی گڑ گڑی (درشتی) ء وت مس وتا کیونی ء ہمگر نچی ء

ساختی عمل ۽ هواری ۽ نیرگا دلگوش گور کنگ بہ بیت۔ بگندے ہے درگت ۽ Irwin
 Howe ۽ گوشنگ کہ سیاسی ناول ہماناول انت کہ آئی تہا سیاسی چست ۽ ایر یا سیاسی لیکہ
 ۽ ہمرائی ۽ ناول ۽ از می راہ ۽ رپکانی خیال دارگ بہ بیت۔ 15

انچیں ناول کہ آئی تہا جوزہاں چہ گیش لیکہاں (Ideas) ارزشت دیگ
 بہ بیت ہمیشتر سیاسی ناول ۽ نام دیگ بیت بلتے سیاسی ناول ۽ اے پچار ۽ تہا پارٹی
 پروپیگنڈہ ۽ اسپاٹیں وڑے ۽ سیاسی واقعہ ۽ تصوراتانی بیان کنگ ۽ رپک ۽ ہنر ہم سیاسی
 ناول گوشنگ بنت، ہے حاتر سیاسی آئیڈیالوجی یا سیاسی جاوران ۽:

”محرمات و عوامل کے طور پر پیش کرنے کے باوجود اگر پلاٹ،
 کرداروں کی پیش کش اور مناسب ترین تکنیک کو فنی وحدت میں
 ڈھال نہ لیا جائے اس وقت ناول کے لئے سیاسی دستاویز اور محض
 سماجی مسائل کا ریکارڈ بننے کا خطرہ لاحق رہے گا۔“ 16

ہے حاتر انچیں ناولان ۽ سیاسی ناول گوشنگ بہ بیت کہ آ سیاسی فینو مینایے
 بیان بہ کنت، آئی تجزیہ ۽ بہ کنت ۽ آوانی معنی ۽ پیش بہ کنت۔ چہ ایشی ابید آ ناول ہم
 سیاسی ناول ۽ حد ۽ سیم سراں سر بنت کہ آوانی تہا از می ہنر کاری ۽ گول بنی آدم ۽ کائنات ۽
 بابت ۽ انکشاف ۽ بصیرت ۽ چا گردے ساچگ بہ بیت۔ سیاسی ناول ۽ رد او ہدے مابلوچی
 لبزانک ۽ ساچشتاں گنداں تہ مارا یوک ۽ یک ناو لٹے گول ہے بن گپ ۽ سر حال ۽
 نزیک گندگ ۽ کثیت ۽ آ عبد الستار پردلی ۽ سوب انت۔

گوٹھک (Gothic)

ہما عہد ۽ دور ۽ کہ ناول ۽ تہا راست واہی (حقیقت پسندی) ۽ دروشم آ رگ ۽ ہوار
 گیجگ بوت انت، ہے عہد ۽ دور ۽ یورپ ۽ گوٹھک (Gothic) ناول رواج گپت
 انت۔ اے پیس میں ناول چہ رومان ۽ سر رتیج ات انت بلتے اشانی قصہانی کردار زندگ ۽
 آ گہیں بنی آدم ات انت کہ اے گیشتر مزینیں مردم ات انت۔ اے پیس میں ناولانی بن

ہشت ایرکنوک ہورلیس والپول (Horace Walpole) ات کہ 1764 ء آئی
 کاسل آف اوٹریٹو چاپ ات۔ ایشی بیست سال ء رند واثق (Vathek) شنگ بوت کہ
 ایشی نبشتہ کارولیم بکفورڈ (William Beckford) ات۔ 17

گوتھ (Goth) رودراتکی جرمنی ء وحشی نیس قبیلہ ات انت کہ اشاں عیسائی
 حکومت ء بنداتی عہد ء یورپ وتی دستاں آ ورت۔ نیامی قرن ء جوڑ بوتگیں ماٹری ء محل
 ہم گوتھک وڈ (اسٹائل) ء بندگ بوتگ ات انت ء ہمے بندگ وڈ ء گوتھک آرکیٹیکچر
 (Gothic Architecture) ء نام دیگ بوتگ ات۔ والپول لندن ء نزیک ء
 اسٹرابری ہل ٹویکینہم (Straw Berry Twickenham) ء جاہ منند بوت،
 اے محل گوتھک طرز ء جوڑ بوتگ ات، بگندے پمیشکہ اے نبشتہ وڈ ء راگوتھک ناول ء
 نام دیگ بوت۔ اے پیس ناولانی تہا سٹنگ ء رد بندی انجیں محل ء ماٹریانی تہا پیش
 دارگ بوت انت کہ آوانی تہا جن ء دت ء جا تو است ات۔ اے پیس ناولانی تہا ترس
 ء بیم ء جاورانی ردا قصہ سازگ بوت انت۔ اے پیس ناول ہم بنی آدمی لوٹانی ردا دیما
 اتک انت پرچیکہ لس وانوک ء ہدوناکی ء حُب راست ء راست نہ بوہگ، ہر دو
 جاوراں گول بندوک ات۔ 18

اے پیس ناول تاں نوزدہمی صدی ء نویسگ ء نبشتہ کنگ بوت انت۔ اے
 وڈیں ناولانی اثر چارلس ڈکنس (Charles Dickens) ء بلیک ہاؤس
 (Black House) میری شلی (Mary Shelly) ء فرینکلنسٹن
 (Frankenstein)، سی آر میچورن (CR Maturin) ء دی فیٹل ریونج
 (The Fatal Revenge) ء دگہ ہمے پیس ناولانی تہا گندگ بنت۔ بیستہمی
 صدی ء ہم لہتیں ناولانی تہا ہمے اثرانی رد ء ناول گندگ ء مارگ بوت انت بلتے نوکیں
 لہزائی تب ء ٹیل ء سبب ء دیمتری عہد ء اے وڈیں ناولانی ارزشت کم ترینت۔
 بلوچی ء نویستگیں ناولانی تہا تنگت ء چشمیں سر حال ء بن گے دیما نہ اتلگ
 پرچیکہ بلوچی ناول گول بندات بوہگ ء نوکیں از می راہ بندانی ردا ساچگ بوتگ۔

رزمیہ ناول (Les Romance Epiques)

رزمیہ ناول انچیں ناولے کہ ایشی ہیرو و کردار پہ وتی مہرء حاترا وڑ وریں
جخال ء مشکلات سگیت ء گوں ہمت ء جرات ء بدء چہ بدتریں جا وراں گوں دیم پہ دیم
بیت۔ وڑ وڑیں کردارانی سر مچاری ء بہادری ء کارنامہانی ردا نویستگیں ناول ء را
فرانسیسی لبرزانک ء یک خاصیں ارزشتے است کہ اشان ء رزمیہ ناول Les
Romance epiques ء نام دیگ بوتگ۔ 19

مہماتی ناول (Les Romance Adventure)

مہماتی ناول ء تہا وتی مہرء حاصل کنگ ء وڑ وڑیں مہماتی دیسپان بوہگ ء
سکین دیگ بیت۔ اے پیسیں ناولانی تہا مزمن مزنیں جخال ء ویلانی آماج بوہگ ء
رندوتی دوستدار ء دست ء آرگ ء سوب مندی ناول ء دروشم ء جوڑ کنت۔ اے وڑیں
ناول فرانس ء تہا ہژدہمی صدی عیسوی ء نبشتہ کنگ بوتگ۔ 20

لوپورسک (Le Burlesque)

اے ہم ناول ء تہر ء قسمے بوتگ ء سک ساڑا ہگ ء دوست دارگ بوتگ۔
ہژدہمی صدی عیسوی ء ناول ء اے قسم سک مشہور ء نامہ و بوتگ۔ اے پیسیں ناولانی تہا
طنز ء مزاح ء را بئنگی ارزشت دیگ بوتگ۔ ناول ء اے قسم آ تہر ء ناولانی چپ ات کہ
آپہ مراعات گریں طبق ء حاترات۔ اے پیسیں ناولان ء چاگرد ء غریبیں طبق ء سک
دوست داشت انت پرچیکہ اشانی تہا مراعات گریں طبق ء دود ء ر بیدگان ء ایرجننگ
ء آ بان ء بد گوشگ بوتگ ات۔ 21

جذباتی ناول (Le Roman sentimental)

جذباتی ناول نگاری ء تہر ء قسم ہژدہمی صدی عیسوی ء فرانس ء دیما اتک۔

اے وڑیں ناولانی تہا انجھیں قصہ بیان کنگ بوت انت ء واقعاتان ء انچورد ء بند دیگ
 بوتگ ات کہ بنی آدم اشانی وانگ ء وہدا عقل ء ہوش ء حد ء سیم سراں در آ تک ء آواں
 وتی جوز ہانی سرا قابونہ بوت۔ 22

کرداری ناول

اے ہماناول انت کہ ایشی تہا ناول نویس پلاٹ ء خیال ء نہ داریت ء آ گوں
 کردار سازی ء پلاٹ ء ہورکیں جاگہاں پڑ کنت۔ اے پیس میں ناولانی تہا وانوک گوں
 کردار ء انچو ہمراہ ء ہوار بیت کہ آئی ذہن ء دماغ ء چہ پلاٹ ء خیال گار ء اندیم بیت۔ 23

ڈرامائی ناول

اے پیس میں ناولانی تہا واقعہ ء سرگوستانی جاور گوں تیزی ء بدل انت۔ چست ء
 ایر ء بدلی انچو تیزی ء گوں دیما کاینت کہ وانوک ایشی اندر ء ڈرامہ ء جاوراں ماریت۔
 اے وڑیں ناولانی آ سرا وانوک ء واہگانی چپ در کئیت 24

اے ناول ڈرامہ ء رنگ ء بیان کنگ نہ بیت بلکن ء کلیں جاور ڈائیلاگ ء
 گوشگ ء رنگ ء دیما کاینت ہرچی گوشگی بیت، تچک ء گوشگ بیت۔ کردار ء عمل یک
 وحدتے ء جاور ء دیما کاینت، وہدے ہے جاور ناول ء تہا درا نگا ز بیت تہ ایشرا ڈراما بیت
 گوشگ بیت۔ اے جاور ناول ء تہا بندات تا آخر ء بے شک نہ مانیت بلتے ہر ہماناول ء تہا
 اے جاورانی کساس زیات بیت آواں ڈرامائی ناول ء نام دیگ بیت۔ 25

واقعاتی ناول

اے ناول ء ہما تہر انت کہ ایشی تہا بازیں سرگوست ء واقعات ہواری ء
 آرگ بنت۔ کردارانی بدل ء اے وڑیں ناولانی تہا باز قصہ ہی جاور ودی کنگ بیت۔
 اے پیس میں ناولانی پلاٹ شلا مگ ء کردارانی جاگہ ء سرگوستان ء ارزشت دیگ بیت۔
 سرگوستانی شنک ء شانگی ء سبب ء وانوک مانکشنگیں جاورے مارانت۔ 26

رومانوی ناول

رومانوی ناول ہما ناول انت کہ ایشی قصہ ء کھلیں دار ء مہ دار پلاٹ ء سرا
انت۔ ایشی تہا زند ء عکس ء پیش دارگ ء بدل ء سیل ء سواد ء اصلاح ء خیال گیشتر دارگ
بیت۔ ایڈون میور ء گوشگ ء ردا زند ء چہ تجگ ء عنصرے ایشی تہا الم ء گندگ بیت۔
ایشی تہا ہما کھلیں ناول ہوار انت کہ آوان ء دگہ دگہ نام دیگ بیت چوش کہ اخلاقی،
تاریخی، اسراری، رزمی، عشقی ء سیل ء سواد (سیاحتی) ناول۔ 27

نفسیاتی ناول

اگان مانفسیاتی ناولاں بہ کشیناں تہاے سہ ۳ اوڑیں بنت۔ یکے ہما کہ چا گرد ء عکس انت،
دومی ہما کہ سیرتی یا کردارانی سرانویسگ بوتگ انت ء سہی ”تحلیل نفس“ ء بابت ء انت
کہ اشانی سرحال ء بن گپ ”تحت الشعور“ انت۔ 28

علامتی ناول

علامتی ناول ء بابت ء لہتیں نگد کارانی خیال ایش انت کہ اے نہ گشتگیں
(Confused) شاعری یے۔ علامتی ناول ء Core ء تہا تنکہ Myth ہوار مہ
بیت آسوب مندیں جہدے بوت نہ کنت۔ James Joyee ء ”یولیس“ یونانی
متھ ء برکت ء صدی ء سوب مندترین ناول جوڑ بوت۔ متھ علامتی درشان ء ناول ء پجگ
ء سر بوگ (ابلاغ) ء سطح ء سر کنت۔ 29

نظریاتی ناول

ناول نویس باز رندا یک جتا ء خاصیں لیکہ ء حیا لے ء ردا، یا زند گوازیگی
راہندے ء جہت ء ناول ء درو شم ء دیما کاریت کہ اے پیس ناولان ء نظریاتی ناول
گوشگ بیت۔ 30۔

چہ ناول ء اے تہر ء قسماں ابیداصلاحی ناول، معاشرتی ناول، جاسوسی ناول ء
دگہ بازیں تہر ء قسماں نام نویسگ بوتگ۔

ناول ء اے کُلّیں تہر ء قسماںی بابت ء جبر کنگ ء رند ہم اے گوشگ رد نہ بیت
کہ ناول ایوک ء ناول انت، آئی تجکیں تہر ء قسم کشینگ نہ بنت۔ یکیں ناول تاریخی ء
جاسوسی ہم بوت کنت ء کرداری ء علامتی ہم، نظریاتی ہم بیت ء سیاسی ہم۔ نفسیاتی ہم
بوت کنت ء معاشرتی ہم یک خاصیں تک ء گیش نویسی ء گیش چاری (Focus) ء
سبب ء نگد کاراں و ہد و ہد ء سراے نامان ء دیما آرتگ۔

ورجینا وولف (Virginia woolf) ء دی کامن ریڈر
(The Common Reader) ء تہا نویس اتگ کہ ناول یک انجیں پراہ ء
شاہگانیں لبرزانکی صنف ء تہرے کہ ایسی تہا ہمک وڑیں چیزمان کنگ بیت۔ 31

4۔ ناول ۽ ہمگر نچیں بہر ۽ تک

لبزانک ۽ دومی تهر ۽ صنفانی وڑا ناول ہم یک انچیں تهر ۽ صنفی یا انچیں سرپورہی (کل) یے کہ چہ بازیں یک یکیاں (اجزاء) چہ ٹہیت ۽ جوڑ بیت۔ ایشی انچیں جزانت کہ وتی وتی جتا نین ارزشت ۽ بستار دارانت بلے اے ارزشت ۽ بستارہما ارزشت ۽ تابع انت کہ اے سرپورہی ۽ راسا چشتی ازم ۽ جہت ۽ رستگ یاد یگ بوتگ انت۔ ناول ۽ ہے ازمی سرپورہی ۽ یکوی ۽ وحدتے دینت تہ آئی پچار ۽ بگرتاں آسرایا آئی اولی جملہ ۽ بگرتاں گڈسری جملہ ۽ نیام ۽ دگہ بازیں طبق ۽ مرحلہ کابنت کہ ایشان ۽ ازمی جہت ۽ وڑ وڑیں گالبندانی (اصطلاحی) نام دیگ بوتگ انت۔ ناول نویس ۽ جہد ہمیش انت کہ آ ناول ۽ وانوک ۽ دلگوش ۽ انچوگوں وتابہ داریت تنکہ آئی خیال دگہ نیمگہ مہ ٹکلیت۔ (32)

بزاں ناول نویسی ۽ بندات ۽ بگرتا آئی دیروی کرتگیں دروشم ۽ قصہ ہی لبزانک ۽ نگدکاراں پہ ناول ۽ لہتیں دود ۽ راہبند گیشنتگ انت ۽ ناول ہے دود ۽ راہبندانی ردا سازگ ۽ ساچگ ۽ نویسگ بیت۔

اے دود ۽ راہبند انچین انت کہ وہد ۽ گوزگ ۽ گول اشانی سرابحث ۽ باوست ۽ راہ ۽ درہم پچ بوتگ انت۔ نوکیں ناول گول نوکیں دروشماں دیما تنگ ۽ آئی وتاراچہ اے دوداں سستگ ۽ جتا کرتگ بلے ناول نویسی ۽ ازم ۽ سر اہر دیں کہ جبر بیت تہ لہتیں بہر ۽ تک یا جاوہر حال پہ آئی گشینگ ۽ الہی بنت کہ ہے ناول ۽ ناولی دروشم ۽ ازم ۽ جہت ۽ ناولوک ۽ چہر دینت بلکن ۽ ناول ۽ سرجم ۽ برجم ہم ہے راہبند ۽ دود کن انت کہ ایشانی تہا پلاٹ، قصہ ۽ قصہ ہی تب، کارست، ماحول، گپ تران، گوشگ وڑ، نقطہ نظر، زبان، جوزہ درشانی ۽ تکنیک ہوارانت۔

4.1۔ پلاٹ

ہمگر نچیں جاوے سرگوستانی ردء بندی کہ ناول ء اندر ء گندگ بیت ، پلاٹ (plot) گوشگ بیت۔ بزاں جاوے واقعاتانی نچیں ردس ردی کہ گوں وتا بندات ، نیام ء آسر ء سیادی یے بہ دارانت ء ہے ردء بندی ء یک تعمیری ہمگر نچی (ربط) یے بہ بیت۔ چہ ایشی ابید پلاٹ ء بابت ء اے ہم گوشگ بیت کہ پلاٹ ناول ء ، سرجمیں ”منصوبہ بندی“ ء نام انت۔ (33)

این ملی گن ء پلاٹ ء گالبد ء بزانت ء راشا ہیگان کرتگ ، آئی گوشگ انت :
” پلاٹ کے تصور میں کسی ناول کا مکمل انداز اور مکمل ڈیزائن شامل ہوتا ہے۔ اس میں وہ تمام عناصر شامل ہوتے ہیں جو اس ناول کی سمت متعین کریں یا اس کے رجحان کی وضاحت کریں۔ اس میں وہ طریق کار بھی شامل ہوتا ہے جس کے تحت مصنف نے اپنا مواد مرتب کیا ہے اور اسے ہیئت اور معنی عطا کیئے ہیں۔ اس میں عمل اور کردار سب کچھ شامل ہوتا ہے۔ یہی اس کا تعین کرتا ہے کہ کردار کیا کیا کام انجام دیتے ہیں اور کیوں ایسا کرتے ہیں۔ اس میں راوی کی تشریحات بلکہ خود مصنف کی آواز، اس کا انداز بیان، اسلوب اور انداز بیان کے تمام حربے سبھی کچھ شامل ہوتا ہے۔“ (34)

” اے ڈکشنری آف ماڈرن کریٹیکل ٹرمز “ ء تہا نبشتہ انت

The simple narrative line which we can
the flash out by considering character and
description ,tone and Texture, pattern and
myth (35)

ہے پیماناول ء ازم ء تہرانی سرانہشتہ بوتکیں بازیں دگہ کتابانی تہا ہم پلاٹ ء
 پجار ء گیشواری ء بابت ء لیکہ ء حیال درشان کنگ بوتگ انت۔ رفیع الدین ہاشمی وتی
 کتاب ”اصناف ادب“ ء تہا پلاٹ ء بابت ء نویس ایت۔

” وہ ذہنی خاکہ جو ناول نگار کہانی کے آغاز، تعمیر، مختلف واقعات
 کی ترتیب، ان کے اتار چڑھاؤ اور کہانی کے تکمیل و خاتمے کے متعلق
 اپنے طور پر بناتا ہے۔ (36)

نہشتہ کار پلاٹ ء شریانی تہا چستی، رد ء بند ء براہ داری، ہم سنگی کم یابی، سرگوست
 ء واقعاتانی تہر تہری، گمان ء حد ء منوگری، وانا کی ء فطری بوہگ ء ارزشت دینت۔
 ہمے پیما چستیں پلاٹ ء بابت ء نہشتہ کارانی گوشگ انت کہ

”چست پلاٹ کی پہچان یہ ہے کہ اگر کوئی واقعہ یا واقعے کا کوئی
 جز پلاٹ میں سے نکال لیا جائے تو پلاٹ میں صرف خلا ہی پیدا
 نہیں ہوتا پلاٹ کی عمارت ہی منہدم ہو جاتی ہے۔“ (37)

وہد ء گوزگ ء گوں ء لبزانکی ء خاص سا چستی تہرانی تہا تجربہانی ردا انجو
 لبزانک ء ازمی کچ ء کیلو بدل اتگ انت ہمے پیما بازیں گالبندانی (Terms)
 بزانتانی تہا ہم بدلی اتگ۔ نوکیں ناول ء دروشم بے پلاٹ ء ہم گندگ بیت۔ چہ ایشی
 ابید واقعاتانی رد ء بند ء سر ء چیری ء تجربہ ہم دیمآ آرگ بوتگ کہ اے سر ء چیری ء تہا
 قصہ ء راہما جاگہ ء چہ بندات کنگ بوتگ کہ اود ء آئی آ سر بوتگ یا قصہ ء راہما جاگہ ء
 چہ آ سر کنگ بوتگ کہ اود ء آئی بندات بوتگ اے درگت ء بنداتی دروشم ء ردا
 فیلڈنگ ء رند لارنس اسٹیرن (lawrence sterne) ء ٹرسٹرم شینڈی
 (Tristram shandy) (1760) ء مثال دیگ بیت۔ لارنس ذہینیں
 از مکارے ء جہت ء و تا ثابت کنت، آ واقعاتانی منطقی رد ء بندی ء انجو پرورشیت کہ
 ”تاثر“ ء زدگ بوہگ ء نیلیت (38)

پلاٹ دو وڑیں بنت یکے چُست (compact) ءِ دومی ڈھیلا ءِ شلیں یا لچک داریں (loose) پلاٹ۔ گیشتریں ناولانی تہا پلاٹ ءِ ہے دوئیں نمونہ دیما کابنت۔ شلیں یا لچک داریں پلاٹ اصل ءِ چہ روایتاں سدگ ات۔
 رد ءِ بند ءِ واقعبانی حساب ءِ پلاٹ ءِ بازیں تہر بنت چوشکہ :

سادگیں پلاٹ
 تل مس تلیں پلاٹ
 غیر منظمیں پلاٹ
 ضمنی پلاٹ

سادگیں پلاٹ ءِ تہا سرگوست ءِ بندات، نیام ءِ آسر ءِ گوں وتا منطقی، ہمگر نچی یے بیت، سرگوست ردمس ردابیان کنگ بنت ءِ بندات تا آخر ءِ یک پیما برز ءِ جہل بنت۔ اے پیمیں قصہ ءِ وانوک آسانی ءِ سر پد بیت۔ تل مس تلیں پلاٹ ءِ رداسرگوست گوں یکے دومی ءِ مانگشنگیں وڑے ءِ ہمگر نچ بنت، بزاں قصہ ءِ بندات ءِ تل مس تلیں آسرے پیش دارگ بیت ءِ قصہ ءِ دیستری بہراں ہے ڈکانی بوجگ ءِ جہد کنگ بیت، ہے جہد ءِ پلاٹ ءِ را مانگشینگ بیت ءِ گڈسر اے ڈک بوجگ بیت۔ ایشی سبب ءِ وانوک ءِ پوہ ءِ سر پد بوہگ ءِ واہگ تا آخر ءِ گوں کپیت۔ اے پیمیں قصہ عجب ءِ وانا ک بنت۔

غیر منظمیں پلاٹ ءِ تہا بازیں سرگوست ہواری ءِ پیش کنگ بنت کہ اشانی تہا یک بنجاہی کردارے محور ءِ کار ءِ کنت۔ اے پیمیں قصہ ہانی تہا وانوک ءِ راقصہ ءِ سرگوست بے رد ءِ بند گندگ ءِ کنت بلئے اصل ءِ اے ازمی بے رد ءِ بندی یے بیت۔
 نبشتہ کارمزنیں چار ءِ بیچارے ءِ رند سرگوستانی تہا سادگی یے ودی کنت۔

یک بنجاہی پلاٹے ءِ ابید بازیں قصہ ہانی تہا ضمنی پلاٹ ہم بیت کہ اشانی واقعہ ءِ سرگوست منفرد ءِ جتا بنت کہ اے قصہ ءِ را آسر ءِ بیچارہ بنت۔
 سادگ ءِ مانگشنگیں پلاٹ ءِ تجربہ یکیں ناول ءِ تہا ہم کنگ بیت آئی بزاں
 یک بہرے سادگ ءِ یک بہرے مانگشنگیں وڑے ءِ بیت۔

پلاٹ لہتیں بہرہ جز ہم بنت کہ آچو اے وڑ انت۔

(Exposition)	-	درشان (درا نگاز)
(Conflict)	-	اڈگ
(complication)	-	مان گیشگ
(Foreshadowing)	-	مستقبل ء اشاریت
(Suspense)	-	جکبھی
(Reversal)	-	پشت بری
Resolution	and)	سنگرگ
		(catastrophe
(Insight or Recognition)	-	زانت

(39)

بازیں نگدکاراں پلاٹ ء راناول ء گوں ہمگرنجیں ہمک وڑیں بہرہ تک ء چہ
گیشتر ارزشت ء بستاردات ء بازیں دگہ نگدکاراں پلاٹ ء ارزشت و من ات بلئے
ایشراپہ ناول ء المی نہ زانت آوانی گوشگ ء رداپہ وانوک ء دلگوش گورکنگ ء اے کارہ
کردار شتر کرکرت کنت۔

اصل ء بے پلاٹ ء ناول رداول (Anti novel) جوڑ بیت ء اے ردا
ناول ء سراچہ وانوک ء نیمگا ڈوبارگی جاوردی بوت کن انت۔

ایڈون میور (Edvin muir) ء پلاٹ ء بابت ء اے گوشتن ء ردا ناول ء
گوں ہمگرنجیں دگہ تہرہ تکے قصہ ء قصہ ہی تب ء بابت ء حبردیما روت۔

"It is a definite term .it is a literay term and it is
universally applicable."(40)

4.2۔ قصہ ء قصہ ہی تب

قصہ ء ذکر ء گوں مردم ء دلگوش خیالی ء تصوراتی جہانے ء نیمگاروت بلتے ناول ء تہا قصہ بوہگ ء مول ء مراد اے نہ انت بلکن ء ایشی بزانت ایش انت کہ سرگوست ء واقعا ہانی انچیں سرجمیں جاو رء رء بندی یے کہ آ زند ء زند ء جاوراں گوں نر یک ء ہمد پ بہ بنت ۔

نوگ تریں ناول ء دیما آ ہگ ء پیش کسی گمان ء ہم نہ بوتگ کہ ناول ء تہا قصہ بوہگ ء نہ بوہگ ء سرا بحث ء باوست بیت ۔ بنات ء نبشتہ کارانی گوشگ بوتگ کہ قصہ پہ ناول ء ہنکی ارزشت ء داریت ء بیدے قصہ ء ناول ، ناو لے مننگ ء بے کنگ نہ بیت ۔ آ ہانی اے ہم گوشگ بوتگ کہ قصہ ء منطقی رء بندی ء آئی طبقی دیروی ناول ء سوب مندی ء اگدہ زور انت ۔ (41)

ناول ء ماڑی ء مستر میں مننگ یک وہدے قصہ لیگ بوتگ بلتے ہر دیں ناول تجربہ ہانی زد ء اتک تہ باز میں ناول نویساں قصہ ء نفی کرت کہ اے پیما قصہ پہ ناول ء المی پشت نہ کپت ء ناول نویساں اے لیکہ ردگرت کہ ناول ء ماڑی ء مستر میں مننگ قصہ انت ۔ اے لیکہ ء ردا ہم باز میں بحث ء باوست ء نبشتہ کاراں آ سردر کرت کہ :

”... قصہ گوئی کا ڈھونگ رچائے بغیر کہیں بھی بات نہیں بنتی ۔ اس سے نہ شعور کی رو والے ناول بچ سکے نہ پس جدید ناول چند افراد کا اور ان کے مابین معاملات کا ذکر کرنا ہی پڑتا ہے ۔ اس سلسلے میں جو کچھ بھی لکھا جائے اُسے کہانی ہی کہا جائے گا ۔ کہانی کی نہایت سادہ تعریف میری برچرڈ اوروس نے اس طرح پیش کی ہے ۔

”کہانی سے مراد کسی عمل میں چند افراد کی شرکت کا بیان ہے“ ۔ ای ایم فوسٹر کے نزدیک واقعات کو زمانی تسلسل کے اعتبار سے بیان کرنا کہانی ہے ۔“ (42)

اے ردا آنچیں ناول نویسانی ذکر ء ہم کنت کہ آہاں قصہ ء ناول ء ہمگر نچی
 بے نہ کرتگ بلتے قصہ گوں آہاں وڑے نہ وڑے، ڈولے نہ ڈولے گوں انت۔ آئرس
 مرڈوک، گراہم گرین، کومپٹن برنٹ، اینگلز ولسن، جون فاؤلر ء دگہ ہے تب ء لیکہ ء
 مردمانی کجام ہم ناولے وانگ بہ بیت تہ آوانی تہا پیہ نہ پیہ قصہ الم ء گندگ ء
 کئیت۔ (43)

پہ سوب مندیں ناول نویسی ء المی انت کہ قصہ انچیں پیہ ء درا نگاز کنگ بہ بیت کہ آرا
 ہمک ٹک ء طبق ء وانوک وتی وتی ذہین ء ردا پوہ ء سر پد بہ بنت ء چہ آئی وشی زرت بہ
 کن انت۔

قصہ ء جننگ (Telling) ء چہ آئی پیش دارگ (Showing) شرتر
 انت کہ ایش آئی تہا تاثر ودی کنت۔ ایوک ء قصہ گشان ء روگ جوانیں ساچستی
 عملے زانگ نہ بیت بلکن ء ایشرا ایشن (Action) ء مک ء پیش دارگ بہ بیت۔
 ”اس حقیقت کی وین سی بوتھ (Whyne c. Booth) ایسے
 نقاد نے بھی حمایت کی ہے۔ وہ اپنی کتاب میں لکھتے ہیں:-

"Showing" which is Artistic and "Telling" which is
 Inartistic" (44)

ہے ذوتاں یک دگہ نوکیں گالبندے رواج گپتگ کہ آرا قصہ ہی تب (کہانی پن)
 گوشگ بیت۔ اے اصطلاح ء دیما آہگ ء سبب ناول ء تہا قصہ ء اندیم بوہگ یا
 ہلا س بوہگ ء گوں جُست ء ہمگر نچ انت کہ:
 قصہ ہی تب چے؟

ناول ء تہا تخر بہانی دیم ء آہگ ء ہم پہ اے گالبندے دیما آہگ ء راہ ء درے پیچ کرتگ۔
 اے درگت ء نگد کار دونیمگاں بہر بوتگ انت کہ چہ ایشاں یک ٹولی یے
 قصہ ء ”مارشت“ ء قصہ گوشیت ء دومی ٹولی روایتی ناول ء تہا استیں قصہ ء پیٹرن ء پہ
 ناول ء المی لیکیت (45)

4.3 کارست (کردار)

بیدئے کردار ء قصہ جوڑ نہ بیت، ناول اے حاترا کہ چا گرد ء عکس ء شون دنت
ہے واستہ ایشی تہا ہمک وڑ ء پیمیں کردارانی بوہگ المی انت کہ چہ ہے کردارانی عمل ء
رد عمل ء چہ ناول دروشم زوریت۔

گیشتر ناولانی تہا یک یادو کردار زیات ارزشت دار انت کہ اشان ء بخاہی کردار ء نام
دیگ بوتگ، چہ اے کردارل ابید ہم ناول ء تہا ہمک گام ء سراسمنی کردار ہم گندگ بنت۔
ناولانی تہا آرتگیں کردار نہ جامد ء بداتگیں بہ بنت ء نہ بے کش ء بے لچکیں۔
یک نیمگی کردار بے جان ء بے ساہ بنت ہے حاترہ المی انت کہ آوانی فعل ء اعمال،
آوانی سر ء پر ء دست جینی، آوانی ہیل ء گپ ء تران چا گرد ء عایلین بنی آدمانی پیما بہ بنت۔
اگال چوش مہ بیت تہ کارست ء کردار وانوک ء دلگوش ء گور کنائینگ ء سوب مند نہ
بیت۔ کردارانی نیکی، بدی، سوب مندی ء بے سوبی، شررنگی، ترس ء ترسی ء دگہ ہے پیمیں
جاورانی تہا توازن ء ہمدپی بہ بیت تنکہ ناول بے رنگ ء بد ڈول مہ بیت۔ (46)

قصہ ء تہ ء سرگوستاں گوں ہما مردم کہ دیم پہ دیم بنت آ کردار زانگ بنت۔ سید عابد علی
کارستانی تہر ء قسانی بابت ء نبشتہ کنت:

” کردار اصل میں دو قسم کے ہوتے ہیں، ایک ٹائپ یا جامد اور دوسرے

ڈرامائی یا متحرک“ (47)

آ ٹائپ ء متحرکیں کرداراں جتا کنان ء نبشتہ کنت کہ ٹائپیں کردار یک طبق،
ٹولی یا چا گردی گل ء ہواری یے ء نمائندگی ء کن انت۔ اشانی اندری کردماہ ء سال ء
قالبانی تہا ہوار کپان ء پھٹہ بنت۔ اے کردار اے حاترا جامد بنت کہ آزند ء بلوکیں
جاوراں گوں وتارا ہمدپ ء ہمگونگ کرت نہ کن انت۔ ناولانی تہا اے پیمیں کردار
چشیں کارے نہ کن انتکہ وانوک آرا ”غیر متوقع“ بزانت۔ وانوک چہ پیسر ء سر پد بیت

کہ خاصیں جاوے ء اے کردارانی رد عمل چے بیت۔ دومی وڑیں کردار کہ ڈرامائی گوشگ بنت زمانہ ء عہد ء سرگوستانی پشترار ء چہ اثر زور انت ء بدل بو آن بنت۔
 ناوے ء لبرائکی قد ء مقام ء کشینگ ء کردارانی نیمگا ہم دگوش دیگ
 بیت۔ اے چارگ بیت کہ نبشتہ کار ء چینکس زندگیاں کارست سازتگ ء جوڑ کرتگ۔
 ” کشاف تنقیدی اصطلاحات“ ء تہا سوب مندیں کردارانی بابت ء نبشتہ کار ء
 گوشگ انت کہ، نبشتہ کار ء ء ہما کردار سوب مند زانگ بنت کہ آمنے جہان ء لس
 مردمانی پیما یک بنی آدمے بوہگ ء ابید ہم لہتیں انجیں شری ء جوانیانی واہند بہ بیت کہ
 ما آ رامز نیں مچی ء میڑی ء تہا ہم پجاہ آرت بکناں۔ آئی سرانہ شیطان بوہگ ء گمان بہ
 بیت ء نیکہ آفرشتہ زانگ بہ بیت پرچیکہ بنی آدم نہ ایوک ء فرشتہ ء پریشتگ انت ء
 نیکہ شیطان انت۔

دومی ہما کردار ہم سوب مندی ء حد ء ایلاں سر بیت کہ پہ ناچ ء نبشتہ کار ء لنککانی
 محتاج مہ بیت بلکن ء آئی وتی یک شخصیت ء پجارے بہ بیت۔ آوتی تب ء ہیل ء ردا
 دومی کردارانی کش ء چیل یا کمک ء چہ پوت راہے درگیتک بہ کنت۔ تھیکرے ء اے
 گوشگ کہ منی کردار منی قابو ء نہ انت بلکن ء من وت آوانی قابو ء اوں ء آہر جاگہ بلوٹنت
 من ء کشان ء برانت۔ ایشی بزانت ایش انت کہ من آوانی شخصیت ء پجار ء آوانی تب ء
 ہیل ء چپ ء آہاں نہ بریں من آواں دُتک (pepit) سرپد نہ ہیں ء نیکہ آہاں چہ
 چشمیں شریں یا بدیں کارے گریں کہ آکار آئی تب ء ہیل ء چپ بہ بنت۔

سوب مندیں کردار ء سیمی شری ایش انت کہ ماحول، و ہد ء سرگوستاں چہ اثر مند بو آن ء
 بدلگ، یا اثر مند نہ بوہگ ء نہ بدلگ ء جواز قصہ ء جاوے ابید آئی تب ء ہیل یا شخصیت ء
 است بہ بیت۔ (48)

ہنری جیمس (Henry James) کرداران ء پلاٹ ء نسبت ء گیشتر ارزشت
 دنت۔ آئی گوشگ انت کہ پلاٹ وت پچے نہ انت بلکن ء ایوک ء کردارانی وت مس

وتی رد عمل انت۔ ای ایم فارسٹر (E.M.Forster) ہم پلاٹ ء نسبت ء کرداروں
گیشتر بے کنت۔ (49)

4.4۔ ماحول

ماحول ء دراج پہناتیں بزانت ء سرا چار ء بیچار کنگ ء گوں انجیں بنی
آدمے ء لیکہ دیما کئیت کہ آ جغرافیائی عوامل، اخلاق ء چا گردی آداب، ہیل ء
عادت، سٹک، راہبند ء رابطہاں گوں بندوک ء ہمگر پنچ انت۔ زانت ء ماحول ء انجیں
نزکی ء وت من وتی یے است انت کہ گیشتریں زانتکاراے جبر ء سرا تپاک انت کہ
زانت راستی ء ماحول ء پیداوار انت۔ اے لیکہ ء راکارل مارکس ء چوش بیان کرتگ۔
” اپنے ماحول کے ساتھ میرا تعلق ہی میرا شعور ہے“ (50)

اے لیکہ ء منوگری وتی جاگہ ء بلتے حساس ء فہمید ہیں مردم ء زانت ماحول ء
لہتیں جاورانی چپ ء ہم روانت، بزانت ء یک انجیں بہرے ہم است انت کہ
آ ماحول ء منوگری ء نہ نیت۔ اے جبر راست انت کہ بنی آدم وتی ماحول ء پیداوار انت
بلتے اے جبر ہم رد نہ انت کہ بنی آدم وتی ماحول ء سازوک ء ساچوک ہم است انت۔
ناول گوں وتی سرجمیں از می راہ ء رپکاں یک چا گردے ء تہا ساچگ ء تخلیق
کنگ بیت۔ ناول ء ساچوک ء پہ ہماہاں کہ ناول ساچگ بیت اے کل ہے چا گردے تہا
ساہ کشگ ء انت ء ناول پہ اے حاترا کہ زند ء عکس ء گوں از می ہنر کاری ء دیما کاریت
پہیشکہ اے خلاء درنجوک ء لونجان نہ بیت بلکن ء پہ ایشی یک ماحولے ہم درکار بیت۔
ماحول ء چہ مول ء مراد ہلک ء دمگ، دمک ء راہ، دود ء ربیدگ، نمائش ء میڑہ، غرض
روئے زمین ء سرا دلگوش گورکنیں واقعہ ء سرگوست کہ آ ماحول ء جز ء بہر بہ بیت، ناول ء
را واناک کنگ ء مزینیں کمکے دینت بزانت ماحول تراشی ناول ء تہاوش نمائی ودی
کنت۔ (51)

4.5۔ گپ تران (مکالمہ)

دو یا چند گیشیں مردمانی گپ ۽ تراناں ہماوانی لفظانی تہا نقل کنگ لبرانکی گالبد ۽ ردا گپ تران (مکالمہ) گوشگ بیت۔ ساچشتی لبرانک ۽ تہا ایشی مزنیں ارزشت ۽ بستارے است انت۔

شریں گپ تران ہما انت کہ آ گوشوک ۽ جبر کنوک ۽ فطرت ۽ شون بہ دینت۔ کم گوشی، پوہد گوشی ۽ لوٹ ۽ ردا زبان ۽ لبرانکی طبق ۽ برجاہ دارگ ۽ ابید کارست (کردار) ۽ عمر ۽ سند، آئی تب، آئی سٹک ۽ منوگری، مول ۽ مراد ۽ مارشت ۽ لیکہ ۽ شون دار بہ بنت، بزائ گپ تران جاورانی ردا بہ بنت ۽ قصہ ۽ دیما بہ برانت۔ (52)

چو بیانیہ ۽ پیما گپ تران (مکالمہ) ہم ناول ۽ سوب مندی ۽ وتی زور ۽ جنت۔ اے گپ تران گیشتر قصہ ۽ دیما بارت، آ رادیروی ٹک (نقطہ عروج) (Climax) ۽ کاریت ۽ سرکنت۔ ہرستیں زما نہاں وحدتے ۽ تہا کاریت ۽ پیش داریت۔ ہے وڑا ناول ۽ فکری ۽ فلسفیانہ پہنات ۽ دیما آرگ ۽ بیانیہ ۽ چہ گیشتر گپ تران کار دنت۔

بلد کارین ازم کار گپ تران ۽ گوں وانوک ۽ چکان ۽ بارت۔ لہتیں انجیں ناول ہم نویسگ بوتگ انت کہ آوانی تہا گپ تران بیانیہ ۽ اگد ہاں سرجم کنت ۽ انجیں ناول ہم دیما تنگ انت کہ آوانی آسرگوں گپ تران ۽ بیت کہ چہ ایشی تاثر و دیت۔ میان استمانی تک ۽ ناول نویسی ۽ ردا ہمیںگوے، ٹالستانی، ہارڈی، ہرمن میلول، تر جنیف ۽ ٹامسن مان ۽ دگہ لہتیں ناول نویس براہ دار ۽ بزانت داریں گپ ترانانی سبب ۽ گیر آرگ بنت۔ (53)

4.6۔ گوشگ وڑ (اسلوب بیان)

قصہء جزانی ردء بندىء گوشگ وڑ ارزشت داریں تک ء بہرے پرچیکہ ہمک از مکاروتی گوشگ وڑء رد اچہ دومیء جتا گندگ بیت۔ ساچشت ء چارگ ء تپاسگ ء ہم گوشگ وڑء ارزشت ء بستارے است انت۔

” اسلوب یا اسٹائل محض موضوع کی زیب و زینت یا آرائش نہیں بلکہ ایک وسیلہ ہے جو موضوع کو فن میں تبدیل کرتا ہے۔ اسی لئے ایک فنکار کے لئے طریقہ اظہار سے واقف ہونا اور اظہار کے مختلف پیرایوں پر عبور حاصل کرنا ضروری ہے۔“ (54)

گوشگ وڑ اصل ء نبشتہ کار ء وتی مول ء مراد ء لیکہ ء خیالانی درشان ء درانگاز ء ہمار پک ء ہنر انت کہ تہر ء صنف ء لبزانکی ریتانی تہا نبشتہ کار ء وتی جتائیں رنگ ء پجارے دنت ء آراگون آئی (نبشتہ کار ء) فہم ء سرپدی، علم ء زانکارى، زند ء لیکہانی ء تپاسگی مارشت ء نبشتہ کار ء ساچشت ء تہا ہوار گبجیت۔

4.7۔ نقطہ نظر

ناول نبشتہ کار ء ہمرائی ء وانوک ء ہم ذہنی چکا سے است انت کہ ایشی وانگ ء گوں آئی زانت (شعور) الم ء آسرے ء سر بیت، چوناول نویس ء وڑاناول ء وانوک ہم وتی جبین ء ڈکاں بوجیت۔

ناول ء راواناک کنگ ء نبشتہ کار ء نقطہ نظر ء لیکہی درشان ہم مزینں ارزشتے داریت۔ ناول نویس ء ذہنی تب ء چہ ناول ء نیمگ (سمت) گش انت۔ ناول گیشتر پہ مول ء مراد ء مقصدے ء حاتر انبشتہ کنگ بیت کہ ایشی گیشواری ناول نویسی ء تب ء میل ء گوں کار داریت۔ لہتیں ناول نویس پہ اصلاحی غرضاں، لہتیں پہ شوق ء شغل ء، لہتیں

ایوک ء ناول ء از می راہ ء رپکانی سراناول نویس ایت۔ شریریں ناول ء شری ایش انت کہ آئی تہا یک خاصیں نقطہ نظرے گوں انچیں از می رپکاں نبشتہ کنگ بہ بیت کہ ناول ء از می ء لبرزانکی بالاد برجاہ بہ مانیت۔ اصلاحی ء تعمیلغی تکانی بالاد ارگ ناول ء ارزشت ء کم کنت (55)

نقطہ نظر ناول نویس ء دید ء جہلانکی (vision) ء پیش داریت ء ہے جہلانکی ء تہا آئی علم ء زانت ء وانگ ء تپاسگ ء پیش داریت۔

”در اصل اعتراض ان فنکاروں پر کیا جاتا ہے جو اپنے نقطہ نظر کو پہلے واضح کرتے ہیں اور قصے کے فنی و فکری لوازمات اور تقاضوں کو ثانوی حیثیت دیتے ہیں۔ ایک بڑا فنکار زندگی کی بصیرت کا خمیر قصے، واقعات اور جزئیات سے اٹھاتا ہے اور یہی طریقہ صائب ہے گو کہ اس کے لئے خون جگر صرف کرنا پڑتا ہے لیکن ناول کے فن کی حرمت کو قائم رکھنے کے لئے اس کی اشد ضرورت ہے۔“ (56)

4.8۔ زبان

ناول ء تہا زبان کردارانی گوشنگیں جبرانی یا آوانی وت جیڑگی گیانی ردا چارگ بیت۔ اے الی انت کہ ہمک کردار ء زبان ء چہ دراتنگیں جملہ ہما کردار ء تب ء مٹیل ء مزاج ء ردا بہ بیت، کردار ء چا گردی ارزشت ء آئی عمر ء سند ء حاتردارگ ہم پہ ناول نویس ء الی انت۔ زبان ناول ء سوب مند ء وانا کنگ ء مزنیں کردے پیش داریت۔

پہ کرداراں لفظ ء جملہانی گچین ء وتی بستارے ہے سبب انت کہ نبشتہ کار آوانی زبان ء چہ وانوک ء ہما جاور ء کیفیتاں چہ گوازینیت کہ آ جاور ء کیفیتاں کردار وت گوزیت۔

4.9۔ جوزہ درشانی (جذبات نگاری)

جوزہ بانی درشان ءِ گوں بنی آدم وتی عمل ءِ پد ر ءِ ظاہر کنت۔ بنی آدم ءِ مہر ءِ
دژمنی، کیننگ ءِ کنت، آئی وشی ءِ شاکامی غرض ہمک وڑیں جاوے ءِ پجگار گوں جوزہ
درشانی ءِ بندوک انت۔ جوزہ بانی سوب مندیں درشان ءِ حد ءِ طبق ہمیش انت کہ وہدے
ناولے ءِ کردار یاناو لے ءِ قصہ ملور ءِ مونجا بیت تہ وانوک ہم ہے وڑ بہ ماریت ءِ کردار یا
قصہ وشی ءِ دروشم ءِ زوریت تہ وانوک ءِ لفظانی سراہم بچکندے ودی بہ بیت۔ بزاں
جوزہ درشانی وانوک ءِ چاگرد بہ کنت۔

4.10۔ تکنیک (Technique)

تکنیک ءِ انچیں معنی ءِ بزانتے ءِ گیشنگ یا اے گالبند ءِ انچیں سرجمیں
پجارے دیما آرگ کہ آدلم ءِ دل یکیم بہ کنت، گران انت۔
”بعض لوگوں نے ڈرامائی تکنیک کو مدنظر رکھتے ہوئے ناول کے
تکنیک کی بھی تعریف کی ہے مگر اس قسم کے تعریف قابل اعتبار
نہیں کیونکہ دوسرے فنون کے مقابلے میں ناول زندگی سے اس قدر
زیادہ قریب ہے کہ تکنیک کی خرابیوں کا خیال نہ تو ناول نگار ہی کو
پریشان کرتا ہے اور نہ ناول پڑھنے والوں کو، اور یہی وجہ ہے کہ اکثر
ناول باوجود تکنیک کی خرابی کے بڑے اعلیٰ پائے کے سمجھے جاتے
ہیں۔ ایک غلط بنی ہوئی تصویر فوراً آنکھوں کو بُری معلوم ہوتی ہے مگر
ساخت کی خرابیوں کی وجہ سے اعلیٰ ناول کو نگاہ سے گرانے کے لئے
ہم تیار نہیں ہوتے۔ اس سے یہ نتیجہ نکال سکتے ہیں کہ لفظ فارم یا
تکنیک ناول کے باب میں کچھ مختلف معنی رکھتا ہے۔“ (57)

تکنیک ناول نویسی ء ہمارا ہندء را گوش انت کہ چہ آئی کمک ء ناول نویسی
وتی بن گپ ء دیما کاریت۔

ناول بندات ء بیانی بزائ بیانہ تکنیک ء نویسگ بوتگ بلتے و ہد ء گوزگ ء
گوں ء نوکیں تجربتانی رداناول نویسی ء تکنیک ء دگہ دگہ وڑیں رنگ ء دروشم ہم زرتگ۔
مروچی ناول چہ بیانہ تکنیک ء ابید کسمانکی بزائ ڈرامائی تکنیک، گپ ء ترانی بزائ
مکالمہ ء تکنیک، زانت ء پڑ رچی بزائ ”شعورکی رو“ ء تکنیک، نمدی ء کاگد ء تکنیک،
وت جیرگی بزائ خود کلامی ء تکنیک ء ڈائری یا ہمروچ نویسی (روزنامچہ) تکنیک ء
نویسگ بوہگ ء انت (58)

زمانی لڑ ء بار ء تکنیک ہم ناول ء تہا پہ آزمودگی دیما آرگ بوتگ اے
تکنیک بزائ Time Shift Technique ء تہا قصہ وار وار ء گوست (ماضی)
ء چہ است (حال) ء، چہ است ء دیم پہ گوست ء بدلیت ء سفر کنت۔
اے جبر ہم آسان نہ انت کہ یک تکنیکے شر ء دومی بدگوشگ بہ بیت پرچیکہ
یک خاصیں مواد ء سیاہگے یک خاصیں تکنیکے ء شر تر اثر دار بیت بلتے ہے سیاہگ ء
مواد دومی تکنیکے ء وتی اثر ء پشت نہ گجیت۔

”پورا جمالیاتی تاثر، مناسب تشکیل اور جزباتی گہرائی پیدا کرنے کے لئے
ہر موضوع اور مواد کو الگ الگ تکنیک کی ضرورت ہوتی ہے۔“ (59)

5۔ ناول ء نوکیں دروشم

نوکی گوں تجربہاں نزکی ء سیادی داریت ء ہے وڑاگاں لبزانک ء ازم ء
جہان ء را تجربہ ء موقع دیگ مہ بیت، آرا یک وڑ ء یک پیدا درشان ء درا نگاز کنگ بہ
بیت۔ روایت ء کشگ اگاں آئی پادانی زمزیل بہ بنت۔ تکنیک ء ہیبت ء اسلوب ء تہا
نوکیں تجربت مہ بنت۔ نوکیں تہر ء صنف ء شوہازگ ء ساچگ ء کار دست ء گرگ مہ

بیت۔ درشان ء بیان ء نوکیں راہبند سازگ ء درگیجگ مہ بنت۔ فکر ء چم دیست ء نوک
 نوکیں تب ء نیل پولگ مہ بنت تہ لبرانکی دیمروی ء عمل اوشت ء آماج بیت ء بد بیت۔
 اے عمل ایوک ء لبرانک ء سراسر Apply کنگ نہ بیت بلکن ء زند ء ہمک
 وڑیں راہبند ہم گوں ہے عمل ء بندوک ء ہمگر نچ انت پرچیکہ یک تسمی ء یک وڑی
 بنی آدم ء زند ء ہم ملور ء بیچاڑ کنت۔ تخر بہانی اے توجیل اصل ء پہ بنی آدم ء جند ء گوں
 آئی وتی سمائی جہد ء سازگ ء ساچگ ء بندوک انت۔

تخر بہ گوں لبرانک ء آئی صنف ء تہراں نہ ایوک ء ہمگر نچ ء بندوک انت
 بلکن ء اے عمل پہ لبرانک ء آئی تہرانی دیمروی ء الی جوڑ بوتگ۔ انچو کہ ما پیسر
 ترا گوشنگ ات کہ نا ایوک ء ناول ء پجار ء بزانت ء سراسر بحث ء باوست ء درے پچ انت
 بلکن ء ناول ء تہر، بن گپ ء سرحال، ناول ء جوڑشت ء اسٹریکچر، اے کلیں تکاں گپ ء
 جبر ء بحث ء باوست بوآن ء پیدا ک انت کہ اے بحث ء باوست ناول ء تہا ”جدت“ ء
 شوندار انت۔

اے بن گپ ء راناول ء نوکیں دروشم ء نام ہم ہمیشکہ دیگ بوتگ کہ اے
 زرمبشتانی جہد ء تخر بہاں ناول ء روایتی رنگ بدلینتگ ء ناول ء را یک نوکیں پوشاکے
 گورا دا تگ۔ ناول ء اے نوکی یا تخر بت الم ء بنی آدم ء لحم ء دل یکیم نہ بوہگ ء
 شوندار ی ء کنت پرچیکہ یک تسمی نہ ایوک ء یک مردے ء را بلکن ء یک سر جمیں
 چاگردے ء را ایبتکی ء ملوری ء امبازاں بارت سر کنت۔ نوکیں جنز، نوکیں جست ء حاترا
 المی انت کہ نوک نوکیں تخر بت بہ بنت۔ زرمبشت دیما بیانت، عہد سازگ بہ بنت،
 دوران ء تب ء نیل دیگ بہ بیت۔ یک جبرے ء سراسر دلگوش الم ء دیگ لوٹیت کہ عہد
 یا تب ء نیل انا گت ء ساچگ ء سازگ نہ بنت بلکن ء یک مدتے ء یک مدتے ء
 لوٹ ء واہگ پہ ایشی کہ ء حاک ء کار ء دینت۔ زند ء تہا، پگر ء سوچانی تہا، ذہنی رویہ ء
 منتیلانی تہا، قدر ء راہبندانی تہا جا کہ گران گران گوں یک دروشم ء بالادے ء اے
 زرمبشت ء تب ء نیل درشان ء رنگ ء وتی پدرائی ء کن انت۔ چہ اے تہراں ناول ہما

لہذا نئی تہرانت کہ ایش از می رپک ء راہانی تک ء یا تلنکی کشکانی ردا مدام تجربہ ء عمل ء
گوزان ء پیدا ک انت۔

ناول ء تاریخ ء چارگ ء گوں ہے وڑیں یک رد ء یک درچیں سمائی ء شعوری
جہدے مردم ء گندگ ء کئیت۔

English Fiction of the Early Modern Period ء تہا نوکیں عہد ء گیشواری 1890 ء ء چہ کرتگ پرچیکہ ہینری جیمس ء ناول
the tragic muse ہے سال ء چاپ ء شنگ بوتگ۔ ہینری جیمس ء ناول ء ازم
ء تہا نوکی آرت، آئی ناول ء ”ہیت“ ء نیمگاسک باز دلگوش گور کرت۔ آئی ء کردار
سازی ء بنی آدم ء فطرت ء بُنکی ذہنی مانگشیان ء دیما آرت۔ ”ٹیس“ ء تہا آئی اے
پیش داشت کہ زرتگ ء وتی کرتگیں دودانی چپ ء مہر ء محبت کنگ بہ بیت، آچے پیم
بنی آدم ء زند ء تاوان بار کنت۔ (60)

اصل ء نوکیں آشوبی پگر مارا کونریڈ ء چہ رسیت۔ النرابیتھ ڈریو ء گوشگ ء
ردا کونریڈ ء ناول ء را یک نوکیں زانتے (شعور) بخشات۔ آئی بنداتی ناول
”Almayer's Folly“ ء مردمان ء اجکہ کرت کہ اے 1895 ء چاپ ء شنگ
بوت۔ آئی قصہ بنی آدم ء ساریں زند (Normal life) ء آئی جیڑہاں گوں سک کم
ز یکی دارانت۔ آئی سازتگیں کردار مئے ہموچگیں زند ء چہ دریں کردارانت آوانی جیڑہ
ہم جتا انت۔ کونریڈ فیصلہ نہ دنت بلکن ء اے کار ء پے وانوکاں یلہ دنت۔ ”نوسٹر ومو“ آئی
انچیں ناو لے کہ ایشی تہا بندات ء تا آخر ء ”ہیت“ ء وتی بزانت ء پجارے داریت۔ ایشی
اندر ء واروار ء قصہ گوست ء چہ است ء (ماضی ء چہ حال) ء است ء پے گوست ء بدلان
بیت۔ اے پیمایمانی لڑ ء بار ء تلنیک (Time-Shift Technique) ء بندات ہم
کونریڈ ء کرت۔ کونریڈ ء ناول اے گمان ء ذہن ء ودی کن انت کہ بنی آدم وتی ایوکی ء
تہناتی ء پروشگ ء لس مردمانی بہر بوگ ء واہگ داری ء خیال ء گوں بے سوبی ء
بدیانتی ء آماج بیت۔ نگدکاراں آرا پیستمی صدی ء ناول ء پیشوک من اتگ۔ (61)

لہتیں مردم جدیدیت ء را ”پیش کنگ“ ء گوں ہمگر نچ کن انت ء اے
 درگت ء انگریزی لبرزانک ء تھا چہ کلاں پیش ڈوروتھی رچرڈسن ء Pointed
 Roofs ء یک بنداتے سر پدبنت۔

نوزدہمی صدی ء بندات ء ناول ء تہر (Genre) ء تھا آشوبی بدلی اتک
 انت۔ وکٹورین عہد ء روایتی ناول و ہدے تخر بہانی زد ء اتک تہ آئی جا گہ ء نوکیں ناول
 ودی بوت کہ ایشی تھا پلاٹ، قصہ ء کردارانی ردا گیشتر مانگشی اتک، اے آشوب ہما
 گلہیں ہند ء دمگاں اتک کہ آ جا گہاں ناول ء وتی گشتگیں ء دیروی کرتگیں حد ء
 بالادے است ات۔ اے تخر بہانی آ سر ء ناول وتی فارم (Form)، مواد ء تکنیک ء
 ردا بدل ات۔ یورپ ء زیات ء کے گوں گنٹیں گاماں امریکہ ء چا گردی جاور، بنی آدم
 ء تہی سرگوست ء جوز ہی جاور حال ناول ء بن گپ ء سر حال جوڑ بوت انت۔ اسٹریکچر ء
 ردا ہم تہ مس تہی ء راہ ء رپک دیماشت انت، اے حد ء رسگ ء رندنگد کاراں ناول ء را
 آرٹ ء بستاردات۔

ortega Y Gasse ء گوشگ ء ردا ناول ء تھا کلاں چہ گیش ء ارزشت
 داریں بدلی اے اتک کہ ناول ء تھا انجیں قصہ بیان کنگ بوت انت کہ آ ہاں نوکیں
 فارم (form) ودی کرت۔

ہے عہد ء ناول نوکیں مارشت ء بیرک دار بوت۔ نوکیں ناول ء نگد کار ء ناول
 نویساں وت ہم اے تب ء ٹیل ء لیکہان ء گوں اے نظر ء چارت کہ لبرزانک چٹ چہ زند
 ء جتا نیں چیزے یا phenomenon انت۔ زند چو ماہ ء روژ ناہیں کنڈل (ہالہ) ء
 انت کہ نیم سلہیں پوشے ء مارا وتی سر پدی ء وت زانتی ء تھا مانے پوشنگ (62)

شہری آبادی ء وڈگ ء گیش بوہگ، ٹیکنالوجی ء چو برق ء دیروی، ہمک
 وڑیں وانگ ء آ سراتی، ہورکیں ساعتانی تھا شاہگانی، چا گرد ء رواج کپتگیں طبقاتی تھا
 بدلی، جندی ء ذاتی وشحالی ء گیشی آ ہگ۔ اے کل نوکیں ناول ء دیما آ ہگ ء بازیں
 سبب ات انت۔ چہ ایشاں ابید لہتیں زانشتی (Intellectual) سبب ہم نوکیں ناول

۽ ٻيگج بوڳڪ ۽ سبب بوتگ انت ڪه آهاني تهبا، مذهب ۽ زوال، سائنس ۽ ديروي ۽ سيڪولريز ليڪه ۽ نفسيات ۽ ديروي هو ارانت۔ (63)

نوزدهي صدي عيسوي ۽ چه فرانس ۽ ناول ۽ تهبادوزر مبعشت ديما تڪ انت، اولي زرمبعشت ۽ رارومانيت (Le Romantisme) ۽ دومي زرمبعشت ۽ را حقيقت (Le Realisme) ۽ نام ديگ بوتگ ات۔ رومانيت ۽ اثرات نوزدهي صدي ۽ بنداتي پنجاه سالان (1800-1850) ۽ حقيقت ۽ اثرات هه صدي ۽ دومي پنجاه سالان (1850-1900) گنگ بنت۔ وڪٽر هيوگو (Victor Hugo)، وني (Vig) ستنرال (Stendhal) ٿارٿاساں (Georg sand) ۽ بل ذاق (Balzac) رومانيت ۽ زرمبعشت ۽ رد امستريز نام زانگ بنت۔ چه اشاں وڪٽر هيوگو ۽ رالے زرمبعشت ۽ پيشوڪ زانگ ۽ مننگ بيت۔ حقيقت ۽ رد افلو بير (Flaubert) ذولا (Zola) ۽ سينت بود (Saint- belive) مستريز نام زانگ بنت۔ (64)

بيستمي صدي ۽ ردانڪ ۽ تهراں چه شاعري ۽ گشتر ديروي ڪرت، ايشي سبب ايش ات ڪه نبشته ڪار ۽ وانوڪاني دلگوش ۽ گور ڪنگ ۽ ردانڪي تهرسوب مندات انت۔ اے صدي ۽ بن گپ ۽ سرحال ۽ ردا انچيز جاور ودي بوت انت ڪه آهاں درا نگار ۽ جهت ۽ شاهگانيز ڪينو سے پڪارات۔ اے جنز ۽ زرمبعشت ۽ آشوباني صدي ات۔ مزن مزنيں آشوب ديما تڪ انت، دوميان استماني جنگ بوت انت ڪه اشاني سبب ۽ لڪهاني ڪساس ۽ بني آدم اے جنگاني ديناشنت انت۔ بازيز ملڪه جوڙ بوت ۽ بازيز پرشت انت، مزنيں ڪساس ۽ مردم بے لوگ ۽ بے ڏيهه بوت انت۔ لڙ ۽ بار ۽ انچيز جاور ۽ ودي بوت ڪه تنيگت ۽ نڙ آرگ نه بيت۔ نوڪ نوڪيز عجب عجب ايجاد ديما تڪ انت۔ اے ڪليز سبهاں جاورا انچونگليگ ۽ مانگشت انت ڪه اشان ۽ زبان ديگ ۽ پيش ڪنگ ۽ ڪارگيشتر ”فلشن“ ۽ ڪوپگاں ڪپت (65)

بيستمي صدي ۽ ناول ۽ تهبا خيالات، بن گپ ۽ سرحال ۽ تڪنيڪ ۽ ردا شاهگاني

اتک کہ اشانی سبب بنی آدم ء را جد پر ء لہتیں مز نہیں سرگوست ء و نیل اتنت کہ بنی آدم
 جد ء پیش گوں اے پیمیں مز نہیں سرگوست ء و نیلاں دیم پہ دیم نہ بوتگ ات۔ ہے صدی
 ء دو مز نہیں جہانی جنگ بوت کہ مز نہیں کسا سے ء بنی آدم ہمیشانی دیناں شت انت، چه
 ایشی ابید سائنس ء دیروی ء انچیں جاوردی کرت انت کہ بنی آدم حیران ء اجکہ بوت
 انت۔ ظاہر ء بنی آدم ان نہ کرتگیں کرت کہ اے جاوراں بنی آدم ء ذہن ء رامتاثر کرت ء
 اے وڑا آہاں روایتی تخر بہانی جاگہ ء نوکیں نظریات ء لیکہ ء جتا میں بن گپ ء سر حالانی
 سراوتی قلم کار بست۔

” ازم پہ ازم“ ء فطرت نگاری ء چه بیزاری درابوت ء ازم ء راگوں زند ء
 ہمگر نچ کنگ ء بنیاد نبشتہ کاراں دست کپت۔ ژاں پال سارتر (Jean paul
 sarte) ء البیر کامیو (Albert cam) ء وجودیت ء لیکہ دیما آرت۔ چه ایشاں
 ابید مارتین دیوگار، رو میں، رادیکے، پروست، آندرے ژید، ژاں ژیانو، آندرے مارلو
 ء دگہ بازی ناں ہے تک ء نام در آرت۔ (66)

ناول ء نوکیں دروشم ء ردادری (خارجی) راستی ء ابیدری ء اندری (باطنی)
 جہان ء نیام ء ابہام، تہ مس تہیں ء اسرار ء پُریں سیادی یے دیما اتک۔ نوکیں ناول ء تہا
 فلسفہ ء نوکیں تب ء نیل ء نفسیات ء نوکیں دریافت ء شوہاز ء عکس ہم گندگ بیت۔ باز
 جاگہ ء نوکیں ناول ء تہا یورپ ء بازیں ملک ء ڈیہانی بنی آدم ء راستی ء لیکہ ء ردا
 (World views) بازی ء پلہ مرزی ہم کنگ بیت، اے پیماناول مئے عہد ء
 لبزانک ء کلاں چیزیات ارزشت داریں فارم جوڑ بوتگ۔

نوکیں ناول ء راوراشت ء دووڑیں تب ء نیل رستگ۔ یکے نوزدہمی صدی ء
 ناول ء راست واہی (حقیقت پسندی) ء جمالیات، بزاں انچیں جمالیات کہ آ فکشن ء
 تہا حوالہ ء تاریخی درشان ء ارزشت ء من انت ء وتی درشان ء پلاٹ ء کردارانی رنگ ء
 کن انت۔

دومی جمالیات اے صدی ء جمالیات واہیں (جمالیات پسند) (Modernist)

جمالیات انت کہ وتی درشان ء ہیت (Pattern) ء دیو مالا ء چہ کنت۔ اے ماڈرنسٹ ناول ء تہا کمپوزیشن ء ناول ء زیل (آہنگ) ارزشت دار انت۔

”یورپ میں ناول نے سترہویں اور اٹھارویں صدی میں ایک ہیت کی حیثیت سے اہمیت اختیار کرنی شروع کر دی تھی۔ اس زمانے سے ناول میں دو قسم کے رجحانات نمودار ہوئے۔ ایک تو حقیقت پسندی، سماجی Documentati اور تاریخی حقائق کا رجحان اور دوسرا کہانی پن (Fictionality) اور ناول کی ہیت کی اہمیت کا رجحان۔“ (67)

اے عہدانی تجربہ بانی ردا ناول ء ہمینکس ڈول ء پیٹرن دیما تک انت کہ پے ناول ء یک کچینیں تکنیک یا معیارے ء کشینگ گران بوت۔ فلاہیر ء مارسل پراؤسٹ، فرنیز کافکا ء چہ ایشاں رند جیمس جوئس ء ناول ء رانہشتہ ء ردا، ء سر حال ء بن گپانی تک ء ہمینکس نوکیں فلسفیانہ تب ء میل، ڈراما سیت، ہم دروشمی ء چیدگ دات کہ اشانی یک دگہ نوکیں جمالیا تی بتارے جوڑ بوت۔

نیطشے ء کیرک گارڈ ء فلسفہاں افلاطونی منطق ء راہبند پروشت ء ٹش ٹش کرت انت۔ زند ء راستیں شوندری ء ردا ایبسر ڈیٹی، غیر منطقییت، دماغ ء بدل ء دل ء حاکمی، مردمانی بنداتی عہد ء لیکہ ء سٹک ء آوانی تہ ء جاگہ کرتگیں ڈرامہ، جند ء چا گردی دتک بوہگ ء خلاف ء بغاوت، چہ روایتاں انحراف، وہد ء ہند (زمان ء مکان) ء منطقی گیشواری ء چہ گستائی، ازم ء الفظ ء تجکیں رنگ ء دروشمانی بدل ء مارگ ء لیکہ، ایوک ء دری راستیان ء بیان کنگ ء بدل ء تہی راستیانی شوندری، اے پیہیں کلہیں تب ء منیوانی درشان ء مارگ ء ساچک ء جاوران ء ہم وتی اثر ء زرت۔ (68)

بیسٹمی صدی ء نزیک ء رندی ناول نویسی ء آوانی ساچشتان ء سہ ۳ بہراں کشینگ بیت۔ ہمانول نویس کہ آہاں جوئس ء فلاہیر ء روایت ء دیما بران ء نوکیں جمالیا ت ء پولگ ء وتی ناولانی تہا ڈراما سیت، غیر منطقییت، ایبسر ڈیٹی ء نبشتہ وڑ ء ردا ازم (آرٹ) ء جتا جتا نیں زرمبشتاں چہ نزیک بوآن ء تجرید جاگہ دات آوانی

دراگاز ۽ درشان ۽ اے رنگ ۽ چہ ناولانی متن ۽ بن گپان ۽ لامکانیت ۽ لازمیت
بخشگ بوت کہ اے زرمبشتاں گیشتر فرانس ۽ دیروی کرت۔ سرنیلی، تجریدی،
ساختیاتی لیکہاں ناول ۽ رانویں نیمگ ۽ جہتے دات۔

دومی ہماناول ات انت کہ آوانی تہا فلسفہی بزانت ۽ مردم ۽ زند ۽ شونداری
چاگردی کش ۽ چیل، حکومتانی زوراک، جنگانی تباہ کاری ۽ دگہ ہے وڑیں بن گپ ۽
سرحال دیما آرگ بوت انت۔

سیمی انچیں ناول کہ آ آ جوئیں چاگرد، جنس ۽ جرم ۽ دگہ ہے پیہیں سرحال ۽ بن
گپانی شوندارات انت۔ سانس فکشن ہم ہے ردا بے کنگ بنت۔ اے زرمبشتانی
آ سراے دراتک کہ ناول ۽ ہما تکنیک کہ ہژدہمی صدی ۽ کشینگ بوتگ ات، نوں
پشت نہ کپت۔ پلاٹ، کردار، سرگوستانی دراج نویسی، چاگرد ۽ ظاہر ۽ تچک ۽ پدیں
عکس، اجکہ کنوک، وشی یا ملوری بخشاؤ کیں آ سرہم نوں آپیم وتی اصلیں دروشم ۽ پشت
نہ کپتگ۔

آر جی کولنس ۽ گوشگ ۽ ردا کہ: ”ازم ۽ بھیسہ ۽ ردا ہمک فکشن ہر ہمانبشتہ کار
۽ تجر بہ انت، آ را گوشگ بہ بیت۔ اے کائنات پہ ترا انت وتی جہانے ساچ، دری یا
اندری..... ناول یکیں و ہد ۽ فارمے بوہگ ۽ ہم واہگ دار انت ۽ وتی گشتگیں دروشم ۽
حد ۽ سیم سراں چہ آ جو بوہگ ہم لوٹیت۔ اے پجار (Defination) ہم کنائینگ
لوٹیت بلتے ہمک ساڑا ۽ گلا ۽ ہلاس ہم کنگ لوٹیت۔ ایشرا زند ۽ فالتیکا ہم لوٹیت ۽ آئی
بزانت ۽ معنویت ہم۔ بزاں:

To have the flux of life and yet to mean (69)

بن نبشت

- 1- ڈاکٹر حسرت کا سگنجوی۔ ”جدید اردو ناول کے انقلابی اوراق۔“ سہ ماہی ادبیات۔ اسلام آباد۔ تا کدیم۔ 162
- 2- ڈاکٹر فرمان فتحپوری۔ اردو نثر کا فنی ارتقاء۔ ڈاکٹر ابوللیث صدیقی۔ ناول فنی نقطہ نظر سے۔ تا کدیم۔ 47
- 3- ڈاکٹر ابوللیث صدیقی۔ اردو کی ادبی تاریخ کا خاکہ۔ تا کدیم۔ 167
- 4- ڈاکٹر ارتضیٰ کریم۔ اردو فکشن کی تنقید۔ تا کدیم۔ 273
- 5- وقار عظیم۔ داستان سے افسانے تک۔ تا کدیم۔ 57
- 6- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم۔ 192
- 7- آل احمد سرور۔ ”فکشن کیا، کیوں اور کیسے؟“ شپ خون (حصہ دوئم) جون تا دسمبر۔ 2005۔ تا کدیم۔ 652
- 8- اسٹوری اسٹرکچر اینڈ پلاٹ۔ ناول رائٹنگ ٹپس۔ / peder Hill structure and plot ,htm
- 9- ایضاً
- 10- آل احمد سرور۔ ”فکشن کیا، کیوں اور کیسے؟ شبخون (حصہ دوئم) تا کدیم۔ 654
- 11- ڈاکٹر حسرت کا سگنجوی۔ ”جدید اردو ناول کے انقلابی اوراق“ سہ ماہی ادبیات اسلام آباد۔ تا کدیم۔ 162
- 12- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تا کدیم۔ 24
- 13- ایضاً۔ تا کدیم۔ 24، 25
- 14- ڈاکٹر سلیم اختر۔ داستان اور ناول۔ تا کدیم۔ 116

15- ابوالکلام قاسمی- آزادی کے بعد اردو ناول کے سیاسی حوالے- تا کدیم- 41

16- ایضاً- تا کدیم- 42

17- فہیم اعظمی- آراء- تا کدیم- 49

18- ایضاً-

19- سجاد بخاری- یورپ کا بہترین ادب- تا کدیم- 32

20- ایضاً- تا کدیم- 36

21- ایضاً- تا کدیم- 37

22- ایضاً- تا کدیم- 38

23- ڈاکٹر ممتاز احمد خان- آزادی کے بعد اردو ناول- تا کدیم- 43

24- رفیع الدین ہاشمی- اصناف ادب- تا کدیم- 120

25- ڈاکٹر عبدالسلام- فن ناول نگاری- تا کدیم- 137

26- رفیع الدین ہاشمی- اصناف ادب- تا کدیم- 121

27- علی عباس حسینی- ناول کی تاریخ و تنقید- تا کدیم- 32

28- ایضاً

29- رضی مجتبیٰ- ”عصری ناول نگاری“ - سہ ماہی- آئندہ- کراچی- تا کدیم- 55

30- رفیع الدین ہاشمی- اضاف ادب- تا کدیم- 121

31- ممتاز احمد خان- ”ناول کی تفہیم و تعبیر کی دشواریاں“ - سہ ماہی آئندہ کراچی- اکتوبر

تا دسمبر- 2004 تا کدیم- 110

32- پروفیسر وقار عظیم- ”کہانی اور حسن بیان“ - اردو نثر کا فنی ارتقاء- ڈاکٹر فرمان

فتحپوری- تا کدیم- 10

33- ڈاکٹر عبدالسلام- فن ناول نگاری- تا کدیم- 23

34- ایضاً- تا کدیم- 26

- 35- راجرفاؤلر۔ اے ڈاکشتری آف ماڈرن کریٹیکل ٹرمز۔ تاکدیم۔ 181
- 36- رفیع الدین ہاشمی۔ اصناف ادب۔ تاکدیم۔ 117
- 37- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تاکدیم۔ 23
- 38- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 43
- 39- ڈاکٹر نگہت ریحانہ خان۔ اردو مختصر افسانہ: فنی و تکنیکی مطالعہ۔ تاکدیم۔ 25، 26
- 40- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 45
- 41- رفیع الدین ہاشمی۔ اصناف ادب۔ تاکدیم۔ 117
- 42- ڈاکٹر عبدالسلام۔ فن ناول نگاری۔ تاکدیم۔ 18
- 43- ایضاً۔ تاکدیم۔ 19
- 44- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 47
- 45- ایضاً
- 46- رفیع الدین ہاشمی۔ اصناف ادب۔ تاکدیم۔ 117، 118
- 47- سید عابد علی عابد۔ اصول انتقاد ادبیات۔ تاکدیم۔ 590
- 48- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تاکدیم۔ 148
- 49- شمس الرحمن فاروقی۔ افسانے کی حمایت میں۔ تاکدیم۔ 82
- 50- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تاکدیم۔ 160
- 51- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 49
- 52- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ تاکدیم۔ 186
- 53- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 50
- 54- ڈاکٹر نگہت ریحانہ خان۔ اردو مختصر افسانہ: فنی و تکنیکی مطالعہ۔ تاکدیم۔ 31، 32
- 55- رفیع الدین ہاشمی۔ اصناف ادب۔ تاکدیم۔ 118
- 56- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تاکدیم۔ 53

- 57- ڈاکٹر محمد احسن فاروقی - ”ناول کی ہیبت“ - نگار پاکستان (سالنامہ) -
1966- تا کدیم- 58
- 58- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی- کشافِ تنقیدی اصطلاحات- تا کدیم- 47
- 59- ممتاز شیرین- معیار- تا کدیم- 18
- 60- ڈاکٹر عبدالسلام- فن ناول نگاری- تا کدیم- 154
- 61- ایضاً- تا کدیم- 157
- 62- رضی مجتبیٰ- ”عصری ناول نگاری“ - سہ ماہی- آئندہ- کراچی- تا کدیم- 52
- 63- ایضاً- تا کدیم 53؛ 54
- 64- سجاد بخاری- یورپ کا بہترین ادب- تا کدیم- 40
- 65- علی حیدر ملک- افسانہ اور علامتی افسانہ- تا کدیم- 29
- 66- سجاد بخاری- یورپ کا بہترین ادب- تا کدیم- 40
- 67- قمر جمیل- ”ناول کی سچو پیشینہ“ - ماہنامہ- سیپ- کراچی- شماره نمبر 53- تا کدیم- 145
- 68- فہیم اعظمی- آراء- تا کدیم- 62
- 69- ایضاً- تا کدیم- 66

بلوچی لبرانک ء ناول نویسی

- 1- بلوچی ناول ء دیرونی ء سفر ء بنداتی درو شم
- 2- بلوچی ناول ء بن گپ
- 3- بلوچی ناول ء نگداری
- 4- بلوچی ناول ء باندا ت

1۔ بلوچی ناول ء دیمروٹی ء سفر ء بنداتی دروشم

بلوچی ناول ء دیمروٹی ء سفر ء بابت ء چیزے گوشگ ء ساری دگہ ہند ء دمگانی ناول ء بابت ء چار ء تپاس کنگ جاورانی سرپد بوہگ ء شرتر کمک کرت کنت، گوں اے لیکہ ء ہمراہی ء کہ ہمک ہند ء دگہ ء ء آہند ء دگہ ء مردمانی وتی تے، منیلے ء مزاجے۔ آوانی وتی چاگردی رویہ انت۔ آوانی لبزانکی جہدانی وتی عہد ء phasas انت ء بلوچ ء بلوچی لبزانک ء، بلوچی قصہ لبزانک ء دگہ تب ء منیل ء مزاجے۔ اے بحث ء ابید ہم صنف ء تہری رنگ ء بازیں چیز ء جاور ہمدپ انت ہمیشکہ دومی راج ء قوم ء ہند ء دمگانی ناول ء دروشم زورگ ء دیمروٹی ء سفر ء سراسر کسانیں راجد پتری چمشتانکے دیگ جاوراں گہتر ء پدر ء تچک کنت۔

میان استمانی پڑ ء فرانسسی لبزانک ء رامزینیں ارزشتے است انت۔ لبزانک ء ہمک تک ء پہنات ء وڑ وڑیں لبزانکی تہر ء صنفان چے ہمے زمین ء ردوم زرتگ ء جہان ء شنگ ء تالان بوتگ انت۔ نگدکاری ء پڑ بہ بیت یا لیکہی ء نظریاتی زر مہشتانی دیما آرگ، فرانس لبزانک ء لبزانک ء نبشتہ کارمدام دیما بوتگ انت۔

مئے سر حال ء بن گپ ناول انت ہمیشکہ اے چمشتانک ہمے صنف ء تہر ء سراسر بیت۔ فرانس ء آزمانک ء خاصیں وڑے ء ناول ء وتی بستارے بلتے وہدے ما اے تہر ء دیمروی ء راجد پتر ء پولالاں تہ مارا عجیبیں جاوراں گوں دیم پہ دیم بوہگ کپیت۔ فرانس ء ناول ء بندات، دروشم زورگ ء دیمروی کنگ ء بابت ء گیشتریں نبشتہ کار چہ یکے دومی ء لیکہ ء حیالاں تپاک نہ کن انت بلتے اے جبر ء سراسر کلبیں نبشتہ کار پت انت کہ دواز دہمی صدی عیسوی ء گڈی بہر ء بازیں نبشتہ کاراں اے جار پرینت کہ آ

ہما جاوے سرگوستانی سرا یک رندے پدا بورتاچی کن انت کہ آوانی پت ۽ پیرکاں ہما جاوے سرگوستان ۽ وتی ساچشتانی بہرے جوڑ کنگ بلئے آوانی نبشتہ کنگ ۽ وڑ ۽ ڈول جتا بیت ۽ آوتی نبشتا کانی تہا دومی ہند ۽ ڈیہانی بابت ۽ وت گڈ ۽ راستیں قصہ ۽ داستاناں ۽ بخجایہی بستارے ۽ جہت ۽ دیما کارنت۔ اے درگت ۽ ہما قصہانی کہ گیشتریں بہرے گچین کنگ بوت انت آ انگلستان بیگ انت کہ اے قصہ ۽ داستان برطانیہ ۽ لڑ ۽ بار کنوکیں ۽ عا میں گشند ہانی دپ ۽ فرانس ۽ پجار بوتنت کہ گشند ہاں اشان ۽ دمک دمک ۽ کسان کسانیں صوتانی رنگ ۽ الہان کنگ انت۔ فرانسسی لبرانک ۽ تہا اے پر بندان ۽ LES LAIS BRETONS ۽ نام ۽ زانگ ۽ پجارگ بیت۔

ہے پر بندان فرانسسی ناول ۽ بنگیج ۽ حاترا بن ہشت ۽ کار دات۔ چہ اے داستاناں یک داستانے کہ آئی سراچہ کلاں گیش ناول نبشتہ کنگ بوتگ آ یک گرالے (GRAAL) ۽ بابت ۽ انت۔ گرال یک انچیں ترسناکیں لوگے ات کہ ایشی سرا اُرش کنگ ۽ ایشراوار جننگ ۽ ایشی بابت ۽ چیر ۽ اندیمیں جبرانی معلوم دار بوہگ ۽ بازیں مردماں جہد کرت بلئے بے سوب بوت انت۔ اے ترسناکیں لوگ ۽ بابت ۽ اے جبر مشہورات کہ ایشی تہا یک انچیں رزانے است انت کہ آئی تہا حضرت عیسیٰ علیہ سلام ۽ خون مان انت ۽ اے خونان ۽ ژوزف دی آرتی ماتی (MOSEPHD' ART, IMARTHIE) ۽ ہے رزان ۽ تہا مان گیتلگ انت۔ (2)

یک دگہ قصہ ہے کہ ہما عہد ۽ ناولانی حاترا زورگ بوت آ برطانیہ ۽ بادشاہ آرتھر ۽ بابت ۽ ات۔ کوہنیں عہد ۽ اے بادشاہ ۽ رابرطانیہ ۽ راجد پتر ۽ ہما بستار ۽ ارزشت دیگ بیت کہ شارلمانیں (CHARLEMAGNE) ۽ رافرانس ۽ راجد پتر دنت۔ اے قصہ بندات ۽ نہی صدی عیسوی ۽ کوہنیں لاطینی زبان ۽ دیما اتلگ ات ۽ دواز دہمی عیسوی ۽ واس (WACE) نامیں مردکے ۽ ایشرا فرانسسی ۽ رجینت۔ اے قصہ ۽ تہا بادشاہیں آرتھر ۽ راہادر ۽ سر مچار ۽ نہ ترس ۽ باج بریں کردارے ۽ رنگ ۽ پیش کنگ بوتگ۔

دوازدهمی صدی عیسویء گڈی بہرء چہ کلاں گیش نامہ وری ”ترستان ء ایزول“
 ء مہری داستان ء سرا نبشتہ بوتگیں ناول ء را رس ات۔ ترستان ء ایزول
 (TRISTANET ISEULT) ء اے مہری داستان ء را بندات ء دو اینگلو
 نارمانڈیس (ANGLO-NORMAND) شاعراں پیش کرت ، رندا ژوزف
 بیدیئے (JOSEPH BEDIER) نا میں مردے ء اے داستان ء را فرانسسیسی ء
 رحینت ء ایشرا ناول ء دروشم دات۔ اے ناول ء قصہ چوش انت کہ یک بادشاہے
 مارک دی کورنوائی (MARC DE CORNOUILLES) ء آئیر لینڈ ء
 یک حیردروشمیں کاڑے دوست بوت ء آئی ایشرا وتی زند ء محبتی ہمراہ جوڑ کنگ ء
 فیصلہ کرت۔ بادشاہ وتی گہارزتک ”ترستان“ آئیر لینڈ ء دیم دات کہ آیزول ء وتی
 ہمرائی ء بیاریت۔ وہدے ”ترستان“ ء جننک زرت ء وتی ڈیہہ ء وا تر کنگ ء ارادہ
 کرت تہ جننک ء مات ء آرا یک شربتے دات کہ اے شربت ء بادشاہ ء بہ دنت۔
 اے شربت ء شری ایش ات کہ اگاں دو مردماں یک جاگہ بہ نشتین ء ایشرا بوارتین تہ
 آواں گول یکے دومی ء باز مہر بوت۔

سفر ء راہ ء ترستان ء ایزول سک تنیگ بوت انت ء اے دوینیاں ہے شربت
 وارت انت۔ آسرا نچوش بوت کہ اے دوئیں پہ یکے دومی ء سک ہدوک ء واہگ دار
 بوتنت۔ اے ہدونا کی ء آہاں اے ہم شموشت کہ آوان ء دیماروگی انت ، جنگل ء تہا
 نشت انت۔

وہدے بادشاہیں مارک ء اشانی حال ء گپت تہ آ دوینیاں رندا کپت ء آوان ء
 درے ہم گیتک انت۔ آئی ایزول ء راوتی ہمرائی ء وتی ماڑی ء برت وہدیکہ ترستان ء
 راسزء حاتراہے جنگل ء پلہے دات۔ ترستان تاں دیراں وتی دوستدار ء جتائی ء تلوس ات
 بلتے پتھی۔ آئی وتی چاڑ ء ویلانی کم کنگ ء گول دگہ جنکے ء آروس کرت بلتے ایزول ء
 دل بریں یات آرادم پہ ساعت آہگ ء انتت۔

یک روچے آئی سگ ء او پار ء جواب دات۔ پہ ایزول ء کلوہے دیم دات ء

گوں آئی دزبندی کرت کہ یک رندے آترستان ءوتی دیدار ء بکنائین ایت۔ کلوه ء رسگ ء گوں ایزول پہ آئی ربادگ بوت، بلتے ترستان ء لوگ بانک ء ترستان ء را دروگیں حالے دات کہ ایزول ء کلوه راہ داتگ کہ آنیت۔ نیاہگ ء حال ء حبر ء آراسک تورینت ء ہمے رنج ء ویلانی آماچی ء آئی اے کوڑہیں امروزیلہ دات۔ ایزول وہدے ترستان ء جاگہ ء سر بوت تہ وتی دوستدار ء مدامی نیں جتائی آئی سگت نہ کرت ء آئی وت وتی ساہ گپت۔ (3)

فرانسیسی ناول ء سفر ہمے وڑا دیما روان انت ء ناول دروشم زوران انت۔ ہمے پیادواز دہمی صدی ء دگہ لہتیں نام دیما کابنت کہ آہاں فرانسیسی ناول ء دیروئی ء وتی جہد کرت انت۔

سیرزدہمی صدی عیسوی تاں شانزدہمی صدی عیسوی ء فرانسیسی ناول ء حاتراہچ پیہیں چشیں گیشی یے نیست کہ آراجد پتر ء تاکانی بہرے بہ مانیت۔ ہبہدہمی صدی عیسوی ء فرانسیسی ناول ء دیروئی ء جوانیں جہد کنگ بوت انت۔ اے دور ء عہد ء ناولانی تہا کلگی ء ڈیہی چاگرد ء ماحول ء عکس پیش دارگ بوتگ۔ اے ناولانی تہا کلگی مردمانی خاصیں وڑے ء شوانگ ء پہوالانی زند ء جاوڑے سرگوست دیما آرگ بوتگ اتنت۔

فرانس ء ناول نویساں اے پیہیں ناولانی نبشتہ کنگ ء سکین چہ دومی ہند ء ڈیہانی ناول نویسانی ناولاں چہ رست۔ بندات ء ہسپانوی ء اطالوی زبانان نبشتہ بوتگیں ناول فرانسیسی ء رجینگ بوت انت ء رندا آہاں وت انچیں بن گپ ء سرگوستانی سرا ناول نبشتہ کرت۔ آہاں کلگی ورناء حیر دروشمیں کاڑانی مہر ء بازیں داستانان ء وتی ناولانی بن گپ جوڑ کرت ء آداستان ء سرگوستان ء پہ مہلوک ء سرگرت۔ اے راہبندتا ہژدہمی صدی عیسوی ء برجہ منت۔ ہژدہمی صدی عیسوی ء فرانسیسی ناول ء جاگہ ء دومی ادبی تہر ء صنفاں گیشتر دیروی کرت، خاصیں صورت ء شاعری، ڈرامہ ء فلسفہ ء بن گپ ء لہزانکی نبشتانکاں سک دیروی کرت۔

ہمے عہد ء فرانسیسی ناول ء تہرانی کہ بندات ء آوانی گور ء رزمیہ ناول

(LES ROMANS EPIQUDS) ءِ قدیمی ناول

(LES ROMANS ANTIQUE) ءِ نام ءِ است انتت ، یک دگہ تہرے

جزباتی ناول (LES ROMANS SENTIMENTAL) ءِ نام ءِ دیما تک ۔

نوزدہمی صدی عیسوی فرانس ءِ کلیں ادبی صنف ءِ تہرانی دیروی ءِ مزنیں

بستارے داریت ۔ اے صدی ءِ فرانسسیسی ناول ءِ بن گپ ءِ سرحال ءِ جہت ءِ ہم مزنیں

دیروٹی یے کرت ۔ میانی استمانی پڑ ءِ فرانسسیسی ناول نویساں وتی مزنیں قد ءِ ہند ءِ مقامے

ٹہینت ءِ دنیا جہان ءِ نبشتہ کارانی دلگوش وتی نیمگا گور کنائنت ۔ اے صدی ءِ نبشتہ

بوتگیں ناولانی لبرانگی راجد پتر ءِ تہما مزنیں ہند ءِ جا ہے است انت ۔

اے عہد ءِ ناول گوں دولیکہ ءِ زر مہشتانی ردا نبشتہ کنگ بوتنت کہ

چہ ایشاں یک زر مہشتے رومانیت (LE ROMANTISME) ءِ دومی راست

نویسی (LE REALISME) ءِ جہت ءِ زانگ ءِ پچاہ آرگ بنت ۔ رومانیت ءِ

جہت ءِ وکٹر ہیو گو ءِ اے زر مہشت ءِ بن حشت ءِ ایر کنوک زانگ ءِ پچاہ آرگ بیت ،

وہدیکہ راست نویسی ءِ ردا فلو بیر ءِ سینت بود مزنیں نام زانگ بنت ۔

نوزدہمی صدی ءِ بنات ءِ بانک دی ستائل نایں زالے ءِ راسک نامداری

رس ات ۔ ہے عہد ءِ یک دگہ ناول نویسے کہ نامے ” شاتو بیراں “ ات ، دیما تک ۔

اے نام گوں ہچ پیس لیکہی ٹکی ءِ یا زر مہشتے ءِ اثرانی آماچ نہ ات بلکن ءِ آئی نبشتہ

کنگ ءِ وتی راہ بند ءِ ڈولے ات ۔

ہے عہد ءِ جزباتی ناول (LE ROMAAN SENTIMENTAL) چا گردی

(معاشرتی) ناول (LE ROMAN DEMOEURS) ءِ فطری ناول

(LE ROMAN NATURALIST) ءِ اصطلاح دیما تک انت ۔ ایمیل

ذولا ، دودے ءِ موپاساں اے صدی ءِ نامدار تریں ناول نویسانی تہا بے ءِ شمار کنگ

بنت ۔ ہے عہد ءِ ناول ءِ پڑا نام کٹوک ءِ درآ روکیں نویسوکانی تہا ژول ویزن ءِ نام ہم

گرگ بیت بلے آرا ناول نویسے ءِ جہت ءِ باز نامداری نہ رس ات ۔ آئی مستریں

بہرداری (کنڑی بیوشن) ایش ات کہ آئی ناول ء راسائسی بن گپ ء سر حالان گوں
 ہوار گیتک کہ اے ناولانی تھا آئی دیما آرتگیں لیکہ سائسی جوڑشٹانی بن زہ جوڑ بوت
 انت چوش کہ آئی ناول ”باج بریں رابرٹ“ (ROBERT LE CONCORANT)
 ء تھا یک انچیں کردارے است انت کہ آبابی گرا بے جوڑ کنت ء وتی جوڑ کر تگیں جہاز ء
 سر اندیت ء بازیں ہند ء دمگانی سنیل ء سواد ء کنت۔

فرانسسی لبرزانک ء ناول نویسی ء سفر و ہدے بیستمی صدی ء داخل بیت تہ ناول
 ء دروشم ء داب ء تھا بازیں گیشی ء کمی کئیت۔ اے عہد ء فرانسسی ناول ء رایک خاصیں
 لیکہ ء زرمبشتے ء ردا چارگ نہ بیت۔ بن گپ ء خیال ء تکنیک ء ردا اے عہد ء ناول ء تھا
 باز شاہگانی گندگ ء کئیت اے صدی ء لہتیں انچیں ویل دیما تک انت کہ چد ء ساری
 بنی آدم ء راجد پتر ء اے تیمیں ویل نہ دیستگ ات۔ اے صدی ء دو میان استمانی جنگ
 بوت انت کہ کروڑانی کساس ء بنی آدم ہے جنگانی دیناں شت انت۔ ایشی ہمرائی ء
 سائسی دیروی ء انچیں عجیبیں چیز دیما آرت انت کہ بنی آدم ء دماغ حشک ء حیران
 بوت۔ ظاہریں رنگ ء بنی آدم نہ بوتگین ء را بوتگین ء تھا بدلینگ ء جہد کرت ء خدا ء اے
 کائنات ء تھا وتی قد ء بالاد ء رامنائنت۔ اے کلیں جاوراں نبشتہ کار ء ذہن ء سرا وتی اثر
 اشت انت، آہاں گوتگیں، مدام گاجیل ء گلاٹ کتگیں بن گپ ء سر حالان چہ دیما وتی
 بورتاچینت کہ آلیکہی حد ء سیم سراں گوں نزیک اتنت۔

”ازم پہ ازم ء“ ء لیکہ ء فطرت نگاری ء زرمبشت ء چہ آہیزار ء سوکی بوتنت ء
 آہاں ”ازم پہ زند“ ء لیکہ زرت ء وتی ساچشتانی بن حشت جوڑ کرت انت۔ اے صدی ء
 بازیں ناول نویسان ء میان استمانی تک ء نامداری رس ات ء آوانی ساچشت
 میان استمانی لبرزانک ء مزنیں ساچشت مننگ بوت انت۔ ژاں پال سارتر
 (JEAN PAUL SARTER) ء الیبر کامیو (ALBERT CA) ء ابید
 مارتین دیوگار، رو میں، رادیگے، پروست، آندرے ژید، فرانسوا مورچاک، ژاں ژیانو،
 برنانو آندرے مارلو ء دگہ بازیں ہے دور ء عہد ء نامداریں نبشتہ کار انت۔ (4)

فرانس ۽ ناول ۽ بنگلج ۽ دیمرونی ۽ مثال ۽ دیگ ۽ مول ۽ مراد ہمیش انت کہ
 جہان ۽ کلیں زبانی لبزانک ۽ چہ گیشتر دیمروی کرتگیں فرانس ۽ ناول ۽ دروشم زورگ ۽
 آئی دیمروی ۽ سفر ۽ قصہ ۽ ہم ما معلوم دار بہ باں ۽ ہمیشی سفر ۽ ردا ناول ۽ راجارگ ۽
 جہدے بہ کنناں۔

چد ۽ رندو ہدے ما دیما پانگلستان ۽ تریناں ۽ اودے ناول ۽ بنگلج ۽ دیمروی
 ۽ جاوراں چاراں تہ فرانسسی ۽ ہسپانوی اثرانی چیرا ادا ہم انجیں قصہ نبشتہ کنگ
 بوگ ۽ اتنت کہ چہ ہمے قصہاں ناول دیما تک۔ للی (LYLY) ۱۵۷۹ء ۽ یوفیوس
 (EUPHEUS) نویس ات سرفلپ سڈنی (SYDNEY) ۽ آرکیڈیا ۽
 ۱۵۹۴ء ۽ ٹامس ناش (THOMAS NASH) ۽ داان فورچونیت ترپولر
 (THE UNFORTUNATE TRAVELLER) نبشتہ کرت۔ ۱۵۹۷ء ۽
 ٹامس ڈیلونی ۽ کتاب جیک آف نیوبری (JACK OF NEWBURY) ۽
 ۱۵۹۸ء ۽ داجینٹل کرافٹ “(THE GENTLE CRAFT) دیما تک۔
 اے کلیں کتاب ہمے پیسیں قصہی دروشماں نبشتہ اتنت۔ (5)

ہمے وڑیں جاورا اردو ناول ۽ دیمروی ۽ ہم دیما بوتگ انت۔ اردو لبزانک ۽ تہا
 و ہدے ناول ۽ نام گرگ بیت تہ بنداتی ناول نویس ۽ ردا ڈپٹی نذیر احمد ۽ نام ۽ آئی ناول
 ”مراتہ العروس“ (1869) دیما کتیت کہ بازیں نگد کاراں آئی نبشتہ کرتگیں ناولان ۽
 ازمی تک ۽ ناول نہ من اتگ بلے اگاں ”توبتہ النصوح“ ابن الوقت، فسانہ ۽ مبتلا ۽ آدگ
 انجیں قصہ ۽ ناول نبشتہ مہ بوتین اتنت تہ اردو ناول ۽ دیمروی ۽ راہ ۽ درتچ نہ بوتگ ات ۽
 قراتہ العین حیدر ۽ ”آگ کا دریا“ عبداللہ حسین ۽ ”اداس نسلیں“ ممتاز مفتی ۽ ”علی پور کا
 ایل“ یا گد اشوکت صدیقی ۽ ”خدا کی بستی“ ۽ دگہ بازیں انجیں ناول دیما نہ اتک انت۔
 اے بابت ۽ دولیکہ بوت نہ کن انت یا بحث ۽ باوست ۽ ہچ وڑیں گنجائش
 پشت نہ کپت کہ اے ناول نہ انت پرچیکہ اشانی تہا ناول ۽ نوکیں رپک ۽ ازمی تک ۽
 پہناتانی ہچ وڑا خیال دارگ نہ بوتگ بلے اے حبر ۽ ابید ہم من ایوک ۽ اے گوشگ

لوٹین کہ اگاں ہے ”کد ۽ حاک“ اگاں قصہ ۽ دیگ مہ بوتیں تہ ناول وتی اے دیروی کرتگیں شکل ۽ دیمانہ اتک۔ ہے سبب انت کہ ناول ۽ جہت ۽ بحث ۽ تران کنوک یک جبرے ۽ سراتپاک انت کہ ناول قصہ ۽ دیروی کرتگیں شکل انت وتی دیروی ۽ اے عمل ۽ ناول ۽ قصہ پشت نہ کیتنگ بلکن ۽ تنیگت ۽ ناول گوں قصہ ۽ دیما روان انت۔ پہ ناول ۽ قصہ چینکس المی انت، اے بابت ۽ ای ایم فوسٹر نبشتہ کنت۔

(The novel tells a story that is the Fundamental aspect with out which it could not exist that is the highest factor common to all novel)(6)

سرحال ناول ۽ تہا قصہ ۽ بوہگ ۽ نہ بوہگ ۽ سرحال انت بلکن ۽ ناول ۽ دیروی ۽ حاترا وتی چا گردے (چہ وتی چا گردا ابیدہم) گیدی ۽ قدیمیں قصہہان ۽ بنیاد جوڑ کنگ نیگ انت۔

باید ایش ات کہ مابنداتی بلوچی ناول ۽ دروشمانی تہا وتی چا گردے موجود ۽ استیں راجد پتری، رومانوی، جنگی ۽ دومی بن گپ ۽ سرحالانی سرحالانی قصہہان ۽ یاد استانان ۽ زند ۽ چا گردے تب ۽ گوں ہمدپ کنان ۽ ناولانی رنگ ۽ دیما بیارتین انت۔ اے تجربہ ۽ مستریں نف اے بوتگ ات کہ منے ناول ۽ قصہ ۽ تہا ربط ۽ تسلسل ۽ ہنکی ۽ نیچرل دیروی ودی بوتگ ات ۽ بلوچی ناول ۽ راجو جہان ۽ ناولانی وڑ ۽ سرگوست ۽ تجربہ ۽ بن گپ ۽ سرحال شترتریں وڑے ۽ رستگ ات۔

قصہی مزاج ۽ بدلینگ (Natural Process) ۽ دروشم زوریت ۽ تنیگت ۽ بلوچی ناول ۽ دروشم نہ زورگ ۽ مستریں سبب ہمیش انت کہ ایشرا ما وتی لبزانکی دیروی ۽ نیچرل پراسس ۽ بہرے جوڑ کرت نہ کرتگ۔

اے سرحالانی بابت ۽ کہ اشان ۽ بلوچی ناول ۽ بن حشت جوڑ کنگ ۽ لیکہ ۽ سرحال جبر بوہگ ۽ انت، استیں قصہ ۽ داستان نہ ایوک ۽ تامدار ۽ واناک انت بلکن ۽ راستیں ۽ بوتگیں کردارانی سبب ۽ گوں زند ۽ چا گردانز یک ۽ ہمدپ ہم است انت۔ راستیں کردار

داستانانی سبب ۽ مئے دیمروی ۽ عمل پہ ناول ۽ ہم چو آ دگہ راجانی ۽ ذوت ترسرجم بوتگ ات۔ چوناباسی سال ۽ لبزانکی سفر ۽ یک تہر ۽ صنف ۽ دروشم نہ زورگ ۽ دیمروی نہ کنگ مزینیں بختے چست کرت نہ کنت پرچیکہ اے عمر پہ اے وڑیں جاوراں سک کم ۽ کسان انت۔ اے لیکہ ۽ ردا بلوچی ڈرامہ ۽ مثال دیگ بدنہ بیت پرچیکہ و ہدے ہے داستان پہ ریڈیو ۽ ٹیلی ویژن یا تاکبند ۽ ماہتا کانی تہا ڈرامہی دروشماں دیما آ رگ بوت انت تہ چہ ایشاں راستی ۽ لیکہ پچکیں وڑے ۽ دیما تک۔ نوکیں عہد ۽ بلوچی ڈرامہ ۽ ازمی تک ۽ پہنات چہ ناول ۽ یکے پہ ہے حاترا محکم ترانت کہ دگہ ڈرامہانی ہمرائی ۽ ہے داستان ہم بن گپ ۽ سر حال جوڑ کنگ بوتگ انت ۽ نوکیں عہد ۽ ڈرامہ ۽ ازمی تک ۽ پہناتانی سرا نبشتہ بوتگیں اے ڈرامہ ہیچ وڑے ۽ چہ نوکیں قصے ۽ گوں نبشتہ بوتگیں ڈرامہاں پدانہ انت۔ عطا شاد ۽ محراب خان شہید ۽ کیا ۽ صدو ۽ میر عاقل خان مینگل ۽ لکے ۽ گراناز ۽ چار مرد کہ زال ۽ بت اش ٹاہینت ۽ امان اللہ گجگی ۽ ”حمل ۽ جیند کلمتی ۽ مہرک، بشیر احمد بلوچ ۽ ”بی برگ ۽ گراناز“ غوث بخش صابر ۽ بالاچ ۽ ”دستی ۽ پنوں“ منظور احمد جمالی ۽ باہوٹ ۽ ڈاکٹر فضل خالق ۽ میر قمبر ۽ دگہ بازیں۔

اے انجییں ڈرامہ انت کہ اشانی مواد دومی رنگ ۽ دروشماں است ۽ موجود انت اشان ۽ بس ہما تہر ۽ صنف ۽ تہا یا آوانی قالب ۽ ترینگی ۽ ہوار گجگی انت۔ ہے سبب انت کہ اے جہد سوب مندی ۽ گوں دیما شنگ پمیشکہ رندا پہ ریڈیو، ٹیلی ویژن یا پہ ماہتا ک ۽ تاکبند اں نبشتہ بوتگیں ڈرامہ دروشم ۽ بالادزرتگیں ڈرامہانی رنگ ۽ دیما اتلگ انت۔ ہے پیماگاں بلوچی ۽ نبشتہ بوتگیں ناول بنداتی رنگ ۽ ہے پیماں بن گپ ۽ سر حال اں گوں دیما بیتگیں تہ الم ۽ ایشی ہم دروشمے زرتگ ات ۽ نہ ایوک ۽ آئی تہا QUALITY بوتگ ات بلکن ۽ Quantity ۽ ردا ہم مروچی بلوچی لبزانک اے چندے ناول ۽ ناولٹانی واہند نہ بوتگ ات بلکن ۽ اگاں سک باز مہ بوتیں تہ دوسری گیش الم ۽ بوتگ ات انت۔

ہے بحث ۽ ردا دگہ تخر ہے ہم بلوچی ناول ۽ دیمروی ۽ المی ات ۽ انگت المی

انت۔ بلوچی ء ناول نویساں بایدات کہ دومی دیروی کرتگیں زبانی ناولان ء بلوچی ء
 زمینتین انت۔ اے نیمگاگاں سرجمیں دگوشے گور بوتیں تہ اے تجربہ ء ہم بلوچی ناول ء
 دیروی کنگ ء دروشم زورگ ء مزنیں کمکے داتگ ات۔ اے ردابنداتی کارایوک ء
 مارایکے گندگ ء کتیت آ ہم یکے ء ناسرجم ء دومی بہر ء قسطانی تہا چاپ بوتگ۔
 ہمیںنگوے ء The old man and the sea کہ ایشراغوش بخش صابر ء
 بلوچی ء پیر مرد ء زر ء نام ء زمینتگ کہ اے رجانک 1967 ء سال ء نوکیں دور ء
 شمارہانی تہا قسط وار چاپ بوتگ۔ کسے ء چھے کپتگ انت ء بازیں چماں چہ اندیم
 بوتگ۔ (7) بلوچی ناول ء دروشم نہ زورگ ء یک سببے ایش ہم است انت کہ اے تہر
 ء صنف ء نیمگانہشتہ کارانی دگوش کم بوتگ بلکن ء نہ بوتگ۔ اگاں مزنیں کسے ء ناول
 نہشتہ بوتیں تہ بلوچی ناول ء دروشم زورگ ء کمک رستگ ات۔

بلوچی لبرانک ء تنقید ء نگدکاری ء نہ بوہگ یا کم بوہگ ہم بلوچی ناول ء دروشم
 نہ زورگ ء سببے۔ چہ ایشی ابید مئے نہشتہ کارانی بازیں نکاں بہر ء بانگی ہم یک سببے است
 انت چوش کہ سید ہاشمی شاعری، فقر محمد عنبر؟ محمد جان رضا؟ خدا بخش بزدار؟ غنی پرواز
 آزمانک، تنقید، شاعری، ڈاکٹر فضل خالق شاعری، ڈرامہ، آزمانک ء تنقید۔
 چوشیں یک مردے تنیگت ء ودی نہ بوتگ کہ آوتار ایوک ء گوں ہے تک ء ہمگر بچ
 بہ کنت۔

تنیگت ء بلوچی ء ہرچی ناول کہ چاپ بوتگ انت آوانی تہا لہتیبانی ناول
 بوہگ ”مشکوک“ انت ء ایشی سبب ایش انت کہ بلوچی ناول ء تنیگت ء وتی دیروی ء
 سفر ء دروشم زرت نہ کرتگ ایشی مثال انچوش انت کہ یک مردے اناگت ء مزنیں
 شہرے ء اولی رندا بہ روت ء دور وچ ء رند پداوتر بہ بیت۔ دومی گشتاں ہفت سال ء رند
 ہے شہر ء پدا اناگت ء بہ روت ء سیمی گشتاں ہم انچیں Gape یے بہ بیت تہ مردم آ شہر ء
 بابت ء وتی ذہن ء دماغ ء چونیں دروشمے ٹائینیت، ہر چیز بے یال بیت ء پشت
 کپیت۔ انچوش گوں بلوچی ناول ء بوتگ کہ دومی ء سیمی تجربہ ء وہد نہ رستگ۔ لبرانک ء

تہا ناول ء بستار سک برز ء مزن ء شاہگان انت بلے بلوچی لبز انک ء ناول ء ازم پٹ ء پول ء نگدی تکان تنیگت ء دل پھکیں ہچ پیسیں کار کتاب ء رنگ ء دروشم ء دیمانہ اتنگ بس لہتیں نبشتا نک ، ماہتا ک ء تا ک بندانی براہ بوتگ انت کہ چہ آواں ہم ناول ء ازم ء پٹ ء پول ء نگدی تکان ء ڈالچار کنگ بوتگ یا گڈا آ نیر گاد لگوش گور کنگ نہ بوتگ۔ میان استمانی تک ء ، ء خاصیں صورت ء روبرکتی ہند ء دمگاں ناول ء تہر ء تہا شاہگانی ء جہلانکی ودی بوتگ کہ بلوچی لبز انک ء را آ ہند ء سر بوہگ ء مز نیں پندے بڑگ کپیٹ۔ روبرکتی ہنداں نبشتہ کار ء وانوک ء از می زانت ء فہمگ ء بالاد ہمیںکس برز ء ہمیںکس پُہتہ انت کہ روبرکتی ناول ہمک و ہد ء دماناں نوکیں سر گوستاں ء نوکیں بن گپاں ، گوشگ ء نبشتہ کنگ ء نوکیں راہنداں گوں دیم پہ دیم انت و ہد یکہ بلوچی ناول تنیگت ء گو کو کنگ ڈوریں جبرے ، لا پ ء چہ چو پتو نیں چک ء رنگ ء ودی بوتگ کہ انکیو بیٹر (Incubator) ء تہا انت ء پہ شہم ء راہندا کسینجے ہم رسگ ء نہ انت۔ گام جننگ ، ردگ ء مزن بوہگ ، اے کل رندی جبر انت۔

لبز انک ء کجام تہر ء صنفے ء سرا کتاب ساچشتی لبز انک ء نبشتہ بوہگ ء رند نویسگ بنت۔ اے درگت ء ڈاکٹر عبدالسلام ء گوشگ انت۔

”در اصل فن یا تکنیک سے متعلق کتابیں تخلیقی ادب کو سامنے رکھ کر لکھی جاتی ہیں۔ اگر قدیم یونانی میں سوفوکلیر ، یوری پیڈیز اور ایکائی لس کے سے ڈرامے اور ہومر کی سی تصانیف موجود نہ ہوتیں تو بوطیقا کا وجود ممکن نہ تھا۔“ 8

وتی بزانت ء مطلب ء معنی ء ردا روبرکت ء ناول نوک ء چہ نوک تریں دروشماں دیما آہان انت بلے بلوچی لبز انک ء تہا ماناں ء رانتیگت ء نوک ء چہ نوک تریں دروشم دیگ ء سک باز پشت کپتگاں۔ بلوچی لبز انک ء ناول ء بنگیج نہ خاصیں زرمبشتے ء ردا بوتگ ء نہ گلی ء ہواریں اگدہ زوری ء رنگ ء پمیشکہ تاں اے و ہدا بلوچی ناول ء سفر ء راما عہد ء دورانی تہا بہر کرت نہ کناں ء ننیکہ ایشر اپدر ء تچکیں تب ء متیلے ء رنگ ء دیست کناں۔ ہر دیں اے پیسیں ناو لے دیما بنیت یا بلوچی ناول ء سرا جوانیں

ۛ شریں بحث ۛ باوستے دیما بنیت گڈامادومی عہد ۛ بنگلج ۛ آسره رست کناں۔ بلوچی ناول تنیگت ۛ یکیں عہد ۛ یکیں دور ۛ سفر ۛ انت۔

ہے پیمان بیان کنگ ۛ جتا نیں راہ بندے ہم اے نوکیں عہد ۛ بنگلج کرت کنت۔ بنی آدم ۛ آئی مارشان ۛ استیں ناولانی درشان ۛ رنگ ۛ چہ جتا نیں رنگ ۛ دروشمے دیگ ہم یک بنگلجے بوت کنت۔ زند ۛ بابت ۛ درشانی ۛ تہا بنجاہی لیکہانی (انفرادی ۛ اجتماعی) بدلگ ہم نوکیں بن ہشتے بوت کنت۔ یا گڈا۔ سکیں مزنیں و نیل ۛ واقعہ ۛ سرگوستے۔ ۛ پیدا آئی بلوچی ناول ۛ تہا درشان ۛ رنگ ۛ تچکیں بالادے زورگ ۛ آئی سرا یک پیمانشتہ کنگ۔ ناول ۛ از می راہ ۛ رپکان ۛ ہواریں دروشمے ۛ زورگ ۛ ناول نبشتہ کنگ ہم یک نوکیں بندا تے بوت کنت۔

اے کلیں جبرانی آسرا یش کہ بلوچی ناول ۛ وتی دیروی ۛ سفر ۛ تنیگت ۛ مزنیں پندے نہ بُرا تگ، انچو کہ ما پیسرا گوشت اے سی سال ۛ سفر انت ۛ اے سفر کسانیں سفرے۔ گوٹڈیں عہدے ۛ نزا تگلگیں و ہدے۔ اے تجربہ انگت بہ بنت تنکہ بلوچی ناول ۛ را دیروی کنگ ۛ مک ۛ مدت بہ رسیت۔

یک و ہدے کنیت کہ بلوچی لبزانک ۛ ناول پہ وتا بنجاہی ۛ ارزشت داریں بستارے ٹاہینیت بلتے اے استیں عہد ۛ شعور ۛ زانت ۛ تہا ناول ۛ پہ وتا چشیں ہند ۛ جاہے ٹاہینت نہ کرتگ۔

2۔ بلوچی ناول ء بن گپ

بن گپ ء سرحال ء بسات کجام وڑیں ساچشتی تھرے ء بَنک ء بنیادی بستارے داریت کہ ہے قصہ ء بن پدا بگرتاں آسرا گون بیت، اگاں اے جبر ء بہ گوشاں ہم رد نہ بیت کہ بن گپ ء سرحال ماڑی ء پلر ء پیمانہ کہ ناول ء سرجمیں جوڑشت (Setting) گوں ہمیشی بستگ ء ہمگر نچ انت۔ بن گپ ء سرحال گوں ناول ء آدگہ جتا جتا ئیں بہر ء تکاں گوں نزکیں سیادی یے داریت۔ ایڈرین۔ ایچ۔ جیف ء ورجل اسکاٹ گوں یک فارمولے ء قصہ ء تہا بن گپ ء سرحال ء گوں قصہ ء آدگہ بہر ء تکاں چوش ہمگر نچ کن انت۔

The Nature of characters (characterisation)

they do (plot) plus what happens to plus what

them as a result of their actions (ending) plus

why they do what they do (motivation) equals

the theme of a story (9)

چہ اے دوئینانی لیکہاں ہے آسردر کئیت کہ کجام قصہ ء سرجمیں بزانت ء آئی ہواریں تاثر ء یک تک ء بہرے سرجم نہ کنت بلکن ء کلیں تک ء پہنات ء بہر ہواری ء قصہ ء سرجم کن انت ء تاثرے پشت گچ انت ء اے کلیں تک ء بہر بن گپ ء سرحال ء نیمگاچکو انت۔

اے پیمانہ بن گپ ء سرحال ء ارزشت کے زیات بیت پمیشکہ ہمک وڑیں ساچشتی لبزانکے ء چار ء تپاس ء اے الی انت کہ بن گپ ء سرحال ء نیمگا دلگوش دیگ بہ بیت۔ چونابا ساچشت کار سرحال ء بن گپ ء مدام چہ وتی چپ ء چاگرد ء چہ وتی کر ء گوراں زوریت، ہما کہ ساچشت کار ء اپیل بکن انت۔ ء ہما کہ آوانی سراناول ء محلے بندگ بہ بیت۔ ناول ء جوڑشت ء دیروی مزنیں سرحال ء بن گپے ء لوٹ ء کنت انجیں

سر حالے کہ آئی تہا زندہ جہان ء خاصیں تکے سرجم گندگ ء بیت۔

وہدے جہان ء زندہ ء خاصیں تکے ء حبر دیما کئیت تہ پہ ایشی جتا میں بن گپے
گیشنگ نہ بیت بلکن ء ہر ہما جوزہ ء واہگ، ہما مارشت ء چم دیست، ہما سرگوست ء
وئیل کہ آئی تہا انچیں شاہگانی یے بہ بیت کہ آسرجی ء حدابہ روت ء سر بہ بیت کہ پہ ایشی
گوست ء است ء باندا ت ء ہیچ وڑیں پابندی ء بند شے نیست انت۔ ہمے لیکہ ء خیالانی
پژدر ء وہدے ناول ء بن گپ ء ردا چار ء بیچار کنگ بیت تہ اے گوشگ ر دنہ بیت کہ:
بلوچی ء نبشتہ بوتگلیں ناولانی بن گپ گیشتر رہ رواجی بن گپ انت ء آوانی تہا
زندہ ء عا میں لیکہ ء خیال زورگ بوتگ انت۔ چا گردی جاوراں ابید تنیگت ء بلوچی ء بنی
آدم ء تہی سرگوست ء جوزہ ہی مارشت ء جاوراں ء ردا بن گپ ء سر حالے ناول ء تہا دیما
نہ اتلگ، ء نینکہ چشیں بن گپے پہ بلوچی ناول ء گچین کنگ بوتگ کہ آنوکیں فارمے
ودی بہ کنت (کہ پہ ایشی وہد پکار انت)۔

فلسفہ ء نوکیں تب ء مئیل ء نفسیات ء نوکیں دریافت ء شوہازانی بن گپ ء
سر حال کنگ مزین حبرے تنیگت ء بلوچی ناول ء تہا بازیں بن ء بکنکی چا گردی جیڑہ
ہم دیما آرگ نہ بوتگ انت۔

یک قصہ کہ بیان بوآن ء پیدا ک انت۔ گژن ء شدہ زندہ، وار ء عزابیں
روح، واجہ ء میر ء امیر ء زردار ء زوراکی ء زوراں سری۔ ء پدا۔ گژن ء شدہ ء واری ء
عزابیں زندہ ء ہلاسی، میر ء امیر ء زردار ء مرگ۔ اگاں ناں گڈا:

مہر ء داستان۔ غریبیں بچک، امیرین جنتک ء نیام ء جیڑہ ء جخال وڑے
ناوڑے وتی مہر ء حاصل کنگ۔

اے اصل ء مئے گیشتریں نبشتہ کارانی تہی complexes انت کہ اشاں
برے مس آ زمانک ء برے من ناول ء بن گپ ء ردا در شان ء رنگ ء دروشم زرتگ۔
اے اصل ء نبشتہ کارانی ہمانا آ سودگی انت کہ چہ وتا اشاں آ سرے دیگ ء رندا آ سودگی
یے وتا بخشانت۔ قول ء مارکیز، ہمک لبز انت وتی سر جمیں زندہ ء یکیں کتاب ء نویس
ایت۔“ (10)

بلوچی ناول بن گپ ۽ ردا تنیگت ۽ آبرکتاں چہ بے بہر انت کہ جہان ۽
 دیروی کرتگیں راجاں آوان ۽ ناول ۽ تہا بن گپ ۽ رنگ ۽ چکاستگ۔ بیستھی صدی کہ
 جنز ۽ زرمبشت ۽ آ شوبانی صدی گوشگ بیت۔ اے صدی ۽ درشان ۽ درانگاز ۽ ردا نہ
 ایوک ۽ شاہیگانی آ ورت بلکن ۽ بن گپ ۽ ردا ہم لہز انکانی بن گپی لوٹ بدلینت انت۔
 دو میان استمانی جنگ ۽ لکھانی کساس ۽ بنی آدمانی اے جنگانی دیناں روگ
 بازیں ملکانی جوڑ بوہگ، بازیں ملکانی پرشگ۔ بنی آدمانی مزینں کساس ۽ دراں ڈیہی
 ۽ لڑ ۽ بار، نوک نوکیں ۽ عجب عجیبیں ایجادانی دیما آہگ، شہری آبادیانی ودگ ۽ گیش
 بوہگ، ٹیکنالوجی ۽ تیزیں دیروی، چاگرد ۽ رواج کپتگیں طبقاتی تہا بدلی، غرض سرجمیں
 جہان ۽ یک مزینں حلکے ۽ (گلوبل ولیج) بدل بوہگ، انجینں بن گپ ۽ سرحال انت کہ
 اشاں جہان ۽ ناول ۽ را بن گپی درشان ۽ ردا اثر انداز کرتگ۔ بلتے۔

بلوچی ناول یکیں قصہ ۽ بیان کنان انت کہ اے زبہری، محرومی ۽ مایوسیانی
 قصہ انت۔ اے زبہری ۽ محرومی ۽ مایوسی شاہگان ترہم نہ بنت، وتی چپ وچاگرد انت،
 نوکیں زبہری جتناں محرومی ۽ دگہ یمیں مایوسی ۽ پولگ (کہ است انت ہم) ۽ جہد ہم
 نہ بیت۔

آ سرحال ۽ بن گپ کہ مئے راجی تب ۽ منیلانی بہر جوڑ بوہگ انت، بلوچی
 ناول تنیگت ۽ چہ آہاں جتا ۽ دور ۽ گستا انت۔ آ بن گپ ۽ سرحال کہ مئے ہوریں زندہ
 ہوار کپتگ انت بلوچی ناول ۽ تجربت ۽ ودار ۽ انت۔ ۽ دیکتر امزن مزینں سرحال ۽ بن
 گپ کابنت کہ آہان ۽ ماپہ بلوچی ناول نویس ۽ باندا ت ۽ یلہ دیاں۔

4۔ بلوچی ناول ۽ نگدکاری

نگدکاری لبزانڪ ۽ ڪجام تهر ۽ صنف ۽ ٻه دروشم ديگ ۽ بالا دزورگ ۽ نه ايوك ۽ الهی انت بلڪن ۽ نگدی راه ۽ رپڪانی زورگ ۽ گون لبزانڪ وتی صنف ۽ تهری دروشماں شری ۽ سرا درانگار ۽ درشان ۽ سوب مندیں حد ۽ ابيلاں برت ۽ سرکرت کنت۔ بلوچی لبزانڪ ۽ تها ڪجام هم تهر ۽ صنف ۽ نگدی تک ۽ پهنا تانی چارگ ۽ گون اے جبر تچک ۽ پدر بیت که بلوچی لبزانڪ ۽ تها نگدی دود ۽ روایت تنیگت ۽ سرجم ۽ برجم ۽ مان نه اتلگ انت۔ چمشنا نک ۽ تبصره ۽ جهت ۽ ما لبزانکی نگدکاری ۽ کیلو ۽ کچ ۽ کسا ساں هم پ کنان ۽ بازیں نبشتا نکاں نگد ۽ تک ۽ بے کناں بلتے اے بلوچی لبزانڪ ۽ جیڑه انت۔ یا گدا۔ هما لبزانکی جیڑه انت که آهاں هم تنیگت ۽ چو بلوچی نگدکاری ۽ ٻه وت روایت نه ثانیتنگ۔

آ لبزانڪ که دیروی ۽ ترقی ۽ حد ۽ ابيلاں سر بوتگ انت۔ یا۔ تجربات ۽ مدامی نیں چکاسانی سمیسراں نزیک انت، آهاں وتی نگدی کچ ۽ کیلو ثانیتنگ انت۔ بلوچی ۽ گیشتریں زانت کار ۽ نبشته کار اے جبر ۽ سرا تپاک انت که بلوچی لبزانڪ ۽ نگدکاری ۽ نیمگ ۽ نگدکاری نیکی پیمیں ۽ مدامی نیں دلگوش ۽ توجه نیست انت، آ اے جبر اهم من انت که تنیگت ۽ نگدی نکاں هچ وڑیں نبشته کار ۽ وتی پجار ۽ شناخت جوڑ نه کرتگ بزاں انچیں نگدکار ۽ که آیوک ۽ هے شعبه ۽ بلدکاری (Specialization) ۽ گون همگر نچ به بیت۔ مئے دگ لهیتس نبشته کار بلوچی نگدکاری ۽ هستی ۽ سرا هم مشکوک انت۔

هے بحث ۽ باوست ۽ پزدره ۽ وهده بلوچی ناول ۽ بابت ۽ چار ۽ بیچار بیت ته برز ۽ نبشتههیں لیکه ۽ خیال گش ۽ راست گندگ ۽ کایت بلتے لبزانڪ ۽ سرجمیں تهر ۽ صنفانی نیمگا چارگ ۽ گون اے گوشگ بیت که سرجم ۽ چوش هم نه انت که مردم بلوچی نگدکاری ۽ هستی ۽ مه نیت۔ ایشرا بے شک یک شل ۽ یک پیم مدامی نیں دیروی یے

نیست انت بلئے ناہج ہم نہ انت۔ ء۔ بلوچی نبشتہ لبزانک ء عمر چینکس سال انت۔؟۔
 پنجہ سال، کہ اے چشیں مزنیں عمرے ہم نہ انت۔ ناول ء تک ء اے عمر سی 30 سال
 مانیت کہ پہ ناول ء نگد ء دروشم ء بالاد زورگ ء اے عمر سک کسان انت۔
 یک جبرے ء سراتپاک بوت کنت کہ بلوچی نگد کاری ء تنیگت ء علمی یا فکری
 لیکہی شاہگانی نہ زرتگ ء ننیگہ چشیں آثارے گندگ ء کئیت کہ پرے ذوتاں بہ
 زوریت ہم۔

بلوچی لبزانک ء تہا نگد کاری ء نام ء بے دودی یے ہم دیما اتنگ کہ چہ ایشاں۔
 اولی: بلوچی نگد کاری ء پڑا یک تہے اے ہم است انت کہ بازیں نبشتہ کاراں پہ وتا
 کشے ہتے (Icon) یے ٹائینگت ء آبت ء بابت ء کجام نبشتہ کار ء نگد کارے اگاں
 علمی ء اکیڈمک محشے ہم بہ کنت تہ بت ء مریداں کشے لٹے گون انت ء ہما مردم ء
 دمب ء کپتگاں کہ ”بہ گوش تئی کجام جاگہ درد کنت“۔

دومی: وتی ناپسندیں نبشتہ کارے ء ہمک وڑین ساچشتے ء راگرگ ء چست کنگ ء
 گراہگ۔ ء۔ آئی کمزور تریں ساچشتانی پولگ ء درگیجگ ء نبشتہ کار ء بابت ء لیکہ ء
 رائے یے جوڑ کنگ۔ یا۔ وتی پسند ء نبشتہ کارے ء ہروڑیں گاجیل ء گلاٹے ء را
 ساڑا ہگ ء برز کنگ۔

چہ ایشاں ابید لہتیں نگد کار کشے تے تڑسے ء آماچ انت کہ اگاں فلان ء
 آزمانک نویس شاعر یا ناول نگار ء ساچشت ء راگوں نگدی تکاں بہ تپاساں گڈ آزاہ ء
 بد ء ہم چک ء پد نہ بیت۔ لہتیں نگد کار ساچشتے ء راگوں زورگ ء چارگ ء (وانگ ء رند
 ناں) وکٹر ہیوگو، ستندال، بل ذاق، فلو بیر، سینت بود، سارتر، کامیو، کونریڈ، ڈورٹی
 رچرڈسن، ہنری جیمس، والٹیر، شولوخوف، دستوفسکی، میکسم گورکی یادگہ ہے وڑیں
 ساچشت کارانی ساچشتاں گون دیم پہ دیم کن انت۔ اے چارگ ء ابید کہ ہمک زمین ء
 ہمک چاگرد ء وتی جیڑہ ء جخال انت، آوانی وتی وشی ء وتی عم انت، مہر ء قہر ء تب ء بییل
 ہم دگہ دگہ پیم انت ء ہمک چاگرد ء وتی وتی بن گپ ء سرحال انت۔

ناواند ہیں نگدکار ہم اے تک ءچہ کس ءپُشت ءنہ انت کہ آلبزانگی نگدکاری ء نام ءترپلی ءسطحیت ءآماج انت۔

دگہ لہتیں انچیں نام گپتیں نگدکار ہم بلوچی نگدکاری ءگلانش ءدزگٹ انت کہ ساچشت ءموادے ءوانگ ءابید ہم ساچشت ءساچشت کارے ءبابت ءوتی دُریں دازکاں چگل دینت۔“ ساچشت کارے ءوتی جند ءنگدکاری اپروچ ءنہ بوہگ ہم ردیں نگدی لیکہانی دیما آرگ ءسبب بیت۔

اے کُلّیں تب ءنیل ءرونیہ علمی ءاکیڈمک نہ انت پرچیکہ :

1۔ کجام نبشتہ کارے ءراوتی آئیڈیل جوڑ کنگ بد نہ انت بلتے ایشی بزانت اے ہم نہ انت کہ آبت ءہمک ساچشت ”شاہکار“ ءکلاسیک ءحد ءدرجہ ءسمرانت۔ یا گڈا۔ کس ءرا آئی ساچشتانی سراگوں دلیل ءجبر کنگ ءحق نیست انت۔ پہ نگدکار ءاے الی انت کہ آئی ءوتی لیکہ ءحیالے (Point of view) بہ بیت ءآ لیکہ ءحیال راست ءگوں ہمگر نچ بہ بیت، ہمے پڑدر ءاگاں کسے، کسے ءساچشتے ءبابت ءبحث کنت آلٹ ءحقدار نہ انت۔

2۔ نگدکار ءوتی پسند ءناپسندیں نبشتہ کارانی تہا فرق نہ کنت بلکن ءآ راست نبشتہ کنت، ہرچی ماریت ہمائی ایمانداریں درشان ءکنت۔ چہ ایشی ابید اے تب ءجند ہم عجب انت کہ یک شخصیتے ءبابت ءسرمجیں لیکہے ءجوڑ کنگ ءآئی نزورتریں ساچشتان ءپولگ بہ بیت ءشترتریں ساچشتان ءبے کنگ مہ بیت۔

3۔ نگدکار چہ ترس ءبیم ءآ جو بنت پرچیکہ آ مردمے ءذات ءسمراناں بلکن ءساچشتے ءسراقلم ءکار بندانت۔ لہتیں جاک ءدپ مزنیں صلوات کنوک نبشتہ کار ءوتی دپ ءپچ ہمے حاترا کن انت کہ آیوک ءساڑا ہگ بہ بنت، آوانی نزوریانی نیمگامردمانی دلگوش مہ روت۔ ء۔ اگاں شت ہم آئی دپ ءترس ءوتی درشان ءکرت مہ کن انت۔ اے چوہما استاد ءانت کہ آیوک ءزہگ ءسرا بیم تالان کن انت، مہر آوانی گور ءنیست، تنکہ زہگ ءراجست کنگ ءہمت مہ بیت۔

4۔ ناول ء جہان ء اے مزنیں نامانی کہ ما پیسر تراذ کر کرتگ ات، اے کل گوں وتی وتی
 اولی ناول ء نبشتہ کنگ ء گوں مشہور ء نامہ ورنہ بوتگ انت بلکن ء اشانی نامداری یک
 مدامی نیں جہدے ء برورد ء زانت ء سنج ء چہر دیگ ء آسرانت، بلوچی ء ہم ساچشت
 کار ء را یک پہتہیں تجربے ء چہ گوزگ لوٹیت۔

5۔ اے مزنین وسیلے ء چہ کم نہ انت کہ ”ناواندہیں نبشتہ کار“ ہم نگدکاری بکن انت۔

6۔ بلوچی نگدکاری ء تک ء اے عجیبیں تجربت ہم بوتگ کہ ساچشت ء سیاہگے ء وانگ ء
 گنگ ء ابیدہم آ ساچشت کار ء آئی ساچشت ء سمر ”نگدکاری“ کنگ بوتگ۔

7۔ انچوگوش انت کہ ہمک ساچشتے وتی ہمرائی ء نگدکاری لوٹاں ودی کنت۔ ء۔ اے
 درگت ء بنداتی لیکہ ساچشت کار ء وتی ذہن ء ٹہنت۔ بزاں آ بزانت کہ آئی ساچشت
 ء قدر ء قیمت چے انت؟ آ ایشرا پر چے سازگ ء انت؟۔ آ راچے پیمیں واک ء
 اختیارے ء یہ ساچشت ء سازگ ء سکین داتگ۔

اے تب ء منیلانی کہ اداذ کر کنگ بوت، باید انت اے پیمیں تب ء منیلانی
 ”حوصلہ افزائی“ کنگ مہ بیت پر چیکہ نگدی تک ء بحث ء باوست ہما مردم بہ کنت کہ
 آ ساچشتے ء را ہما عہد ء لوٹ ء گذر ء واہگانی پداچارگ ء وژن ء بہ داریت، آ بزانت کہ
 دو دمانی، راجد پتری، چا گردی ء اقتصادی جاور چے پیم ساچشتے ء سمر اثر انداز بنت کہ
 ہے چیز ساچشتے ء را سمر جمی ء حد ء سیم سمر کن انت۔ آ از م ء ر پک ء ہنراں ہم پوہ ء
 سر پد بہ بنت۔ اے واستہ کہ ناول ء تہا زند ء درا نگا ز سمر جمی (کل) ء رنگ ء بیت۔ ء
 ناول ء نگد کار ء را خاص ناول ہے لیکہ ء گوں چارگ ء تپاسگ لوٹیت۔

اگاں جہان ء لبزانک ء سمر مردم چممشانکے بہ دنت تہ اے جبر تچک بیت کہ ردا نکی تہرانی
 حاترا نگدکاری ء لوٹ روج پہ روج وڈان انت۔

”اب مغرب میں بھی تنقید کا رخ نثری اضاف کی طرف ہو گیا ہے اور اس
 رجحان نے اتنی اہمیت اختیار کر لی ہے کہ فلشن پر تنقید کے لئے ایک نئی
 اصطلاح کرکشن (Criction) وضع کر لی گئی ہے۔“ (11)

جتائیں گالبندانی سازگ ء عمل بلوچی نگدکاری ء پڑا ہما و ہدا پہ پیم دیما کئیت
کہ نگدی راہ ء در بگیش انت ء تچک بہ بنت۔

بلوچی لبزانک ء تہاناو ل ء نگدکاری ء پڑا تنیگت ء سک کم نبشتہ کنگ بوتگ
کہ اشانی تہا سرجم ء کتابی رنگ ء ہچ وڑیں مواد نیست، ماہتاک ء تا کبندانی تہا
نبشتہ کرتگیں نبشتا نک / چمشتا نک گیشتر پجاری رنگ ء انت۔ نازک کہ بلوچی ء اولی
ناول انت ایشی تاریخی بستار ء ابید نصابی لوٹ ء ردا ہم ایشی ء سرا نبشتہ کنگ ء ضرورت
انت بلئے ایشی سرا ہم آ وڑیں دلسر دیں نگدکاری یا نبشتا نکے تنیگت ء دیما نہ اتنگ۔

نازک ء سرا بندات ء حکیم بلوچ ء پجاری رنگے ء چمشتا نکے داتگ۔ (12)
چد ء رند ہم دو ۲ سہ ۳ دگہ نبشتا نک دیما اتنگ انت۔ و ہدے نازک ء بابت
ء نگدی جاوڑ چوش انت گڈارند ء نبشتہ بوتگیں ناولانی چے حال بیت؟۔ انچو کہ ما پیس ترا
گوشنگ ات نگدکاری ء بنداتی لیکہ پہ ساچشت ء، بندات ء ساچشت کار ء وتی ذہن ء
کئیت۔ آ بہ زانت کہ آئی ساچشت ء قدر ء ارزشت چے انت، چے وڑیں جاوڑے ء
آرا پہ ساچشت ء سکین داتگ، کجام شے آں ساچشت ء را براہ دار کرتگ۔

”فن کار کسی شاہکار کی تخلیق کے بعد، اس کو بار بار بغور دیکھتا ہے اور جو
خامیاں اس میں رہ جاتی ہیں ان کو دُور کرتا ہے اور دوران تخلیق میں بھی اس
کی نظر اپنی تخلیق پر مختلف زاویوں سے پڑتی رہتی ہے۔“ (13)

یک مصورے وتی ازم ء سازگ ء رنداے الم ء چاریت کہ آئی آ جوزہ ء
مارشانی عکس ء تہا درا نگازی کرتگ، آپیلو بوتگ انت یاناں؟۔

یک گشنہ ہے وتی ازم ء گوں سُر ء لئے ء خیال داری ء رند پیلو کنت۔ یک ناچی
یے اشکنوک ء چاروکاں وتی مارشت ء جوزہانی درشان ء رند گوں وتا دلگوش کنا ینیت۔

شاعرے اے الم ء چاریت کہ آئی شعر ء پر بند ء تہا درا نگاز ء درشان ء لوٹ گوں از می راہ
ء رپکاں سرجم ء برجم انت یاناں؟۔

غرض ساچشتی تب ء ہمک درشان نگدکاری لوٹاں گوں وتا زوریت ء وجود ء

کئیت ء ہمے بنداتی نگدکاری زانگ بیت۔ شرء چہ شرتر پیش کنگ ء گمان ء خیال ء
 ساچشت ء سوب مندی ء حد ء ایلاں برگ ء سر کنگ ساچشت کار ء وتی ذہن ء تہاودی
 بیت ء آچہ ہمک نیمگ ء دلجم ء دل یکیم بوگ ء پدوتی ساچشت ء پہ چا پگ ء یا پہ وانگ
 ء اشکنگ ء دیما کاریت۔

” ایبر کرامسی کا خیال ہے کہ جس وقت بھی انسان کو یہ معلوم ہو جاتا ہے
 کہ فلاں بات کو فلاں انداز میں نہیں بلکہ فلاں انداز میں کہنا زیادہ بہتر ہے،
 جب بھی اس کو یہ احساس ہوتا ہے کہ اس کو فلاں چیز، فلاں چیز سے زیادہ
 پسند ہے، اسی وقت سے تنقید شروع ہو جاتی ہے۔ دوسرے لفظوں میں یوں
 بھی کہہ سکتے ہیں کہ جس وقت ادب کی تخلیق کا آغاز ہوتا ہے، تنقید بھی وجود
 میں آ جاتی ہے“ (14)

بلوچی ناول ء نبشتہ کار ہم بلوچی ناول ء از می پھنات ء ہما و ہدا براہ دار تر کرت
 کن انت و ہدے آہمے جُستائ گوں و تارا دیم پہ دیم بکن انت۔ بلوچی ناول ء نگدی
 تکاں بحث ء باوست ء گنجائش ہما و ہداودی بیت کہ اے پیمیں جستانی پوچہ ناول نویس ء
 نیمگا وانوکاں بہ رس انت۔ ہمے پیما بلوچی ناول وتی جتائیں پجار ء شناختے (ربیدگی ء
 دو دمان ء جہت ء) ٹائینت کنت۔

اے کلیں جبرانی آ سرایش کہ بیدے نگدکاری ء جوانیں لبزانک یا شتریں
 ساچشت دیما تک نہ کنت، نگدکاری از مکار ء آئی ساچشت ء حیثیت ء بستار ء برز ء
 بالا کنت۔

بلوچی ء ناول نویسی ء دیمروی ء حاترا لئی انت کہ نگدی راہ ء رپکان ء بلوچی
 لبزانک ء تہار و اج دیگ ء سمائی (شعوری) جہد کنگ بہ بیت تنکہ ہمے راہ ء رپکانی سرا
 بلوچی ناول چارگ ء تپاسگ بہ بیت ء آئی ادبی قد ء بستار ء گیشنگ ء جہد کنگ بہ بیت۔
 اگاں چونہ بوت تہ بلوچی ناول ء دیمروی کنت گامی ء آماچ بیت، انچو کہ است انت۔

4۔ بلوچی ناول ء باندا ت

لبزانك ء كجام تهر ء صنفے به بیت آئی باندا ت گوں هما تهر ء گوئگیں ء استیں جاوراں گوں بندوك ء همگر نچ انت وهدے جبر په ناول ء باندا ت ء سر بیت ته ایشی اندر ء پیش گوشى ء جاوړے ودی بیت ء پیش گوشى هرهما جاگه ء بوت كنت كه كشار دوتا كو به بیت۔ اے پیش گوشى غیبى علم ء زانگ ء ردانه انت بلكن ء تچك ء هما جاورانى ردا انت كه آ بلوچى ناول ء ودی بوگ ء دیم ء آگ ء شون ء دینت۔ یا هما جاورانى ردا كه ناول ء نكدی تكاں دیمایا هنت۔

1976 ء بگرتا 2007 ء بلوچى ناول ء سفر ء راسى 30 سال سرجم بوتگ ء اے سالانى تها ده ناول ء ناولٹ چاپ ء شنگ بوتگ انت۔ (اشانى تها آ ناول ء ناولٹ بے نه انت كه آ ما هتاك ء دومى تا كبنداں قسط وار چاپ بوتگ انت) په ناول ء دیروى ء بے شك اے مزینں عمرے نه انت بلتے چه ایشى هے اكل جننگ بیت كه ایشى رفتار سك كنت انت۔ بزاں سالے ء سرا هم ناو لے / ناو لٹے چاپ ء شنگ نه بوتگ۔ نازك كه بلوچى ء اولى ناول انت، اے 1976 ء چاپ بوتگ ء نل ء تواردومى ناول ء جهت ء 1987 ء چاپ ء شنگ بوتگ، بزاں پڑیں یازده سال ء رند۔ ناول / ناولٹ نویسی ء ایشى رجانك كارى ء جهت ء تیزى ء گشادى 1990 ء رند گندگ بیت كه ایش هبهده سالانى سفر انت۔ هے عهد ء دور ء سفر په بلوچى ناول / ناولٹ ء شرتریں باندا تے پیش داریت كه هے وهد ء نه ایوك ء وت نبشتیں بلكن ء رجانك كارى ء تك ء هم گشادى یے اتلگ ء اے گشادى ما هتاك ء تا كبندانى ء ادار هانى تها بلوچى اكیڈمى ء منت ء انت۔ اے گشادى ء سبب ایش انت كه گوں لبزانك ء نبشته كارانى همگر نچى وڈا تگ ء بازىں ما هتاك ء دومى تا كبندانى چاپ بوگ ء كساس هم كیش بوتگ۔ چه ایشى ابید نبشته كارانى معاشى صورت ء هم جاوړ شرتر بوتگ انت۔ آ بے دست ء پادى ء بے وسیلهى كه بلوچى لبزانك ء گوں تا 1980 ء بندوك بوتگ،

آ کم ترا تک - وانوک ۽ نبنشته کنوکانی تعداد ہم زیات بوتگ - اے صنف ۽ رانوں گوں سنگینی (Serious) ۽ زورگ بوتگ کہ ایشی آسرا ناولٹ / ناول ۽ تہا از می ۽ فکری جہلانکی ۽ وڈگ ۽ کیش بوہگ ۽ امکانات ودی بوتگ انت - ناول / ناولٹ ۽ صنف ۽ تہر ۽ سرا آو کیں و ہداں بحث ۽ باوست ۽ ردا جاوراگاں شر تر بوت انت تہ اے عمل ہم پہ بلوچی ناول ۽ باندات ۽ نیکیں پالے بیت -

مئے چاگرد ۽ تہا آو کیں و ہدا ۽ انچیں بن گپ ۽ سرحال دیما کاینت کہ آ آ زمانک ۽ تہر ۽ تہا پیچگ ۽ پتا ہگ نہ بنت، آوانی حاترا مستریں کینو سے پکار بیت کہ اے لوٹ ۽ ناول سرجم کنت -

ناول / ناولٹانی رجانک کاری ۽ رفتار ۽ کیش بوہگ ہم بلوچی ناول ۽ باندات ۽ روژنا تر کنت کہ ایشی سبب ۽ نبنشته کارانی تکانسری کم بیت ۽ چہ ہے راہ ۽ درا بلوچی ناول وتی فکری ۽ شعوری دیروی ۽ راہ ۽ گپیٹ - اگاں ما بلوچی ناول ۽ باندات ۽ گوں ناول ۽ دیروی ۽ عمل ۽ ہمگر نچ بہ کناں تہ جہان ۽ مزن مزنیں ۽ دیروی کرتگیں راجانی لبرانکی ساچشتانی بنداتی رنگ ۽ دروشم مارا ہے وڑا گندگ ۽ کاینت، اے نیچرل انت، بلئے اے پراسس ۽ تہا تیزی آرگ بوت کنت ۽ اے تیزی ۽ حاترا محکمیں لبرانکی گل ۽ دومی اکیڈمک ادارہ یک جوانیں کردے پیش داشت کن انت پرچیکہ جندی ۽ انفرادی سطح ۽ کار ۽ آسرا وڑ ۽ درنیت کہ کسے ہما وڑیں واہگ بہ داریت - وتی یک جتا نیں پجار ۽ شناختے ۽ ٹائینگ ۽ بلوچی ناول ۽ رادگہ پانزدہ بیست سال ۽ موہ ۽ موقع دیگ بہ بیت تہ اے جبر رد نہ بیت کہ بلوچی ناول پہ وتا گوں وتی سماجی، چاگردی، ثقافتی ۽ دودمانی پجار ۽ ہمراہی ۽ دروشم ۽ بالادے ٹاہینیت بلئے شرط ایش انت کہ ناول ۽ نبنشته ۽ عمل تیز تر ۽ مدامی بہ بیت ۽ ایشی رجانک کاری ۽ نیمگاد لگوش گور بہ بیت -

بُن نبشت

- 1- سجاد بخاری۔ یورپ کا بہترین ادب۔ فلکش ہاؤس۔ لاہور۔ 1991۔ تاکدیم۔ 27
- 2- ایضاً۔ تاکدیم۔ 28
- 3- ایضاً۔ تاکدیم۔ 30
- 4- ایضاً۔ تاکدیم۔ 47
- 5- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اُردو ناول۔ تاکدیم۔ 36
6. E.M foster the Aspects of the Novel.
page.14
- 7- غوث بخش صابر (رجانک کار)۔ ”نوکیں دور“ 8 جون 1967۔ تاکدیم۔ 8
- 8- ڈاکٹر عبدالسلام۔ فن ناول نگاری۔ تاکدیم۔ 4
- 9- ایڈرن۔ ایچ۔ جیف اینڈ ورجل اسکاٹ۔ ”تھیم اینڈ پلاٹ۔“ اسٹڈیز ان شارٹ اسٹوری۔ تاکدیم۔ 218
- 10- شمیم حنفی۔ ”ناول، تاریخ، اور تخلیقی تجربہ“، شبخون۔ اکتوبر 1999۔ تاکدیم۔ 30
- 11- علی حیدر ملک۔ افسانہ اور علامتی افسانہ۔ تاکدیم۔ 32
- 12- حکیم بلوچ۔ ”نازک“۔ زمانہ۔ 18 مئی 1977۔ تاکدیم۔ 7
- 13- ڈاکٹر عبادت بریلوی۔ اردو تنقید کا ارتقاء۔ تاکدیم۔ 26
- 14- ایضاً تاکدیم۔ 27

بلوچی ء نیشته بوتگیں ناول ء ناولٹ

- 1- نازک
- 2- نل ء توار
- 3- سوب
- 4- مہر ء ہوشام
- 5- چھیدغ
- 6- ہر ساعت چکاس
- 7- ریکانی تل ء حلکے
- 8- بلے کہ ماہ بکپیت
- 9- جہد ء کاروان
- 10- آسکلک

1- نازک

بلوچی لبرزانک ۽ تہا سید ہاشمی ہمانام انت کہ گوں وتی جہداں آئی بلوچی زبان ۽ مزین حزمے کرتگ۔ سید ظہور شاہ ہاشمی ۽ کریڈٹ ۽ اے جبروت کہ آبازیں لبرزانکی تہر ۽ صفائی بلوچی لبرزانک ۽ تہا پجار کنا نینوک انت۔ ہے پیماناول ۽ تہر ہم بنداتی دروشم ۽ سید ہاشمی ۽ بلوچی ۽ پجار کنا نینت۔

نازک ناولوک ۽ سید ہاشمی ۽ اولی ناول انت بلکن ۽ اے بلوچی زبان ۽ نبشتہ بوتگیں اولی ناول انت ۽ ایشی تاریخی بستار ہم ہمیش انت۔ 1

نازک 1976 ۽ ندکار چاپ شنگ کراچی ۽ نیمگا چاپ بوتگ کہ ایشی وش نویس امام بخش بلوچ ۽ سرتاک ۽ عکس کار عبدالحق بلوچ انت۔

تکنیک ۽ نازک ۽ ترجمہ ۽ رجانک دوزباناں بوتگ بزاں اُردو ۽ فارسی ۽ مس اُردو ۽ اے ناول ۽ راغوث بخش صابر ۽ ترجمہ کرتگ ۽ ایشرا اکادمی ادبیات پاکستان ۽ 1995 ۽ چاپ ۽ شنگ کرتگ۔ 2

ہے وڑ اڈومی زبان فارسی انت کہ اے زبان ۽ تہا نازک رجینگ بوتگ۔ فارسی ۽ ایشی رجانکار عبد الواحد برہانی انت۔ 3

ہے وڑ انازک بہر ۽ درانی تہا ماہتاک بلوچی کونٹہ ۽ سہ ماہی، ڈرد، گوادر ۽ سہ ماہی چنگ ناصر آباد ۽ تاکانی تہا ہم چاپ ۽ شنگ بوتگ۔

نازک ہماناول انت کہ چہ آدگہ ناولانی نسبت ۽ (بنداتی ۽ گہن تری ۽ سبب ۽) ایشی بابت ۽ نبشتہ کاراں گیشتر نبشتہ کرتگ۔

نازک تکنیک ۽ بیانیہ درشان ۽ ردا نبشتہ بوتگیں 19 درانی انجیں ناولے کہ ایشی تہا بدن ۽ تیاب ۽ پی ہند ۽ دگ ۽ کسانیں عکسے پیش دارگ بوتگ۔ اے ناول ۽ نام نازک انت ہمیشکہ ہے نام ۽ برکت ۽ اے ناول وانوکاں گوں نازک ۽ سرگوستاں

داریت بلے ایشی ء ابید ہما ”وحدت تاثر“ کہ پہ ناولے ء الہی انت آ نازک ء تہا گندگ
 نہ بیت، بازیں کر ء گور ء ناسر جم ء بالاد نہ زرنگیں کردار ء کپئی چند نہیں قصہ اے ناول ء
 ہوار انت۔

بزاں نازک تیاب دپی زند ء کسانیں عکسے کہ اے بازیں کسان کسانیں
 قصہ بانی رنگ ء ناسر جمیں سرجمی لے ء سر بوتگ، ایشرا بخاہی باچکار ء کارست (کردار)
 و است بلے یک بخاہی حیا لے نیستے ء نٹیکہ نازک ء گزرا بیک ء کردارانی وڑادگہ
 کردارے است کہ آراسر جمیں بالادے بہ بیت۔

یک یک ء، ککے ککے کردار دیما آ بان ء انچواندیم بنت۔ ناہدا شمبک ء
 کردار بہ بیت یا ناہدا سیکی ء، سپوری ء، گنجک ء، میا ء، قاضی ء شہدر ء پیر مردانی یا آئی ء
 وتی مردانی (میرین، جامی، میرین ء پدا او مر؟)، ماہکان، شاری ء نٹیکہ آئی سنگت ء
 زا پران ء کردار بالاد زور انت۔ اے کلیں کردار بے اثریں کردارانی (Lay-Figure)
 رنگ ء دیما کاینت کہ پلاٹ ء رد عمل ء کم بوگ ء (Falling action of the
 plot) آماج بو بان بنت۔

اے ناول ء تخیم (Theme) بندات ء تا آسرا سہ قسمیں جاوراں گوں
 ہمگر نچ انت۔

اولی: نازک، آئی آروس، آئی ء سرا اتلگیں ء ودی بوتگیں جاور ”مردکش“
 بگرتاں او مر ء گوں مالانی سر ء گر ء کش بوگ ء۔

دومی: ہند ء کماش ء مستر ء اسپیت پوشانی چیر ء اندیمیں دیما درا کنگ۔
 سیبی: چوششمی در ء پیر مردا، چوسپوری ء، چوگنجک ء، چومیا ء، چوقاضی ء
 یاچوزرک ء کسان کسانیں سین ء کردارانی رنگ ء۔

نازک یک انچیں جنیں آدمے ء قصہ انت کہ آ تیاب دپی ہند ء دمگے ء
 نشنگ ء لہتیں مخصوصیں (کہ لس جنیں آدمانی نہ انت) جاوراں گوں دیم پہ دیم انت ء

چو اردوئے ترکیب ”بجراں نصیب“، وٹرازند گوازیں گے انت کہ آئی بہت ۽ مردی تالہ نیست۔ ناول ۽ بدیں کرد گزرا بیگ ۽ رنگ ۽ آئی نیک نامی ۽ پولنگ کنگ لوٹ ایت بلئے آوتی پاکدامنی ۽ تا گڈ سرا بر جاہ دار بیت، بزاں چو ہژدہمی صدی عیسوی ۽ ماری ”(MARIVAUX) ۽ نبشتہ کرتگیں ناول ”نیک ۽ مقدسین ارواح“، ۽ کردارانی پیما کہ سر جمیں مشکل ۽ جخال ۽ جیڑھاں، ڈکھ ۽ ویلاں پہ بچکندے سگ انت بلئے چا گردا وتارا ٹک بوہگ ۽ رکیں انت۔ 4

نازک ہم اے مشکل ۽ ججالاں یک یک ۽ در آہان گڈ سراوتی بنداتی عہد ۽ ہم گنگلیں او مرء گوں ہوار کپیت ۽ اے پیما اے ناول وتی آ سرا سر بیت۔

نازک ۽ بستار تاریخی انت پرچیکہ اے بلوچی زبان ۽ اولی ناول انت، ۽ دیمتر کہ ہر دیں بلوچی ناول ۽ سرا گپ ۽ حبر ۽ بحث ۽ تران بہ بیت تہ اے ناول سر گوز کنگ نہ بیت ۽ ایشی مثال الم ۽ دیگ بیت۔

چہ ایشی ابید سید ظہور شاہ ہاشمی ذگریں ۽ پھکیں بلوچی نویسگ ۽ ردالبزانک ۽ تہا بجاہ آرگ بیت، اے ناول ۽ تہا ہم سید ہاشمی ۽ ذگریں ۽ پھکیں بلوچی کارمرز کنگ ۽ جہدے کرتگ۔

نازک ۽ یک دگہ شری یے ایش انت کہ اے ناول استیں قصہ ۽ سرا نہ انت بلکن ۽ نویسوک ۽ چہ وتا ایشی قصہ سازاتگ ۽ ایشر ناول ۽ دروشمے داتگ۔

اے ناول ۽ تہا وانوکاں تیاب دپی ہند ۽ دمگانی بابت ۽ معلومداری ہم باز رسیت۔ زر ۽ میدانی زند ۽ دروشم، زر ۽ دریاء بابت ۽ ”گالبند یات“ ۽ ردا ہم اے ناول مزینیں بستارے داریت۔ چہ ایشاں ابید اے ناول ۽ تہا کردار در آمد گنگ نہ بنت بلکن ۽ اے کردار وتی عہد ۽ وتی ہند ۽ نمائندگی ۽ پے شری کن انت۔

اے ناول ۽ یک مزینیں شری یے ایش انت کہ ایشی تہا بئی کرد (Main Role) جنیں آدمے دیگ بوتگ ۽ اے دود ۽ روایتاں چہ چٹ جتا نیں حبرے پرچیکہ منے

نویسوکافی بنی کردگیشتر مردین آدم بوتگ انت۔

اے ناول ۽ پلاٹ ۽ منطقی وحدت (Logical unity of plot) ۽ را
دارگ ۽ جہد ہم کنگ بوتگ۔

بلتے اے کلیں جبراں ابید ہم نازک ناول ۽ تک ۽ سوب مندیں جہدے ۽
بروردنہ انت ۽ نیکہ اے ناول، از می رپک ۽ راہانی ردا لے عیب انت۔

نازک اصل ۽ بیست تا کد یمانی آزمانک یا داستا نے بوتگ کہ سال
1958 یا 1959 ۽ نویسگ ۽ نبشتہ کنگ بوتگ۔ کساس ده سال ۽ معیاد (1969) ۽
رندسید ہاشمی ۽ ایشراچہ وتی ”رم امبار“ ۽ یک رندے پداکش اتگ، حا کے چندتگ
انت ۽ پداوتنگ ۽۔

”ماں ”رم امبار“ ۽ یکے ہمے ”نازک“ ات۔ اے بیست تا کدی می آزمانک یا
داستا نے ات کہ سال 1958 یا 1959 ۽ نبشتگ ات ۽ نون 1969 ات۔ چہ
ده سال ۽ دراجیں مدت ۽ رند کہ من پدا یک چمے چارات۔ گوش ۽ زاناں
دل ۽ یک نوکیں دوستی یے پہ ایشی ۽ چست بوت ۽ لوٹ اتوں کہ کمیں ایشی ۽
دراج تر ۽ مستر بکناں“ 5

پڑیں ده سال ۽ رنداے آزمانک یا داستا ۽ چارگ ۽ مستر کنگ ۽ واہگ
لہتیں جستاں ودی کنت ۽ لہتیں جبراں تچک کنت۔

☆۔ سید ۽ ”نازک“ ناول ۽ رنگ ۽ دروشم ۽ چہ بنگیج ۽ بندات ۽ نہ زرتگ بلکن ۽
ہما آزمانک یا داستا ۽ راہمارنگ ۽ دیما برتگ۔ بزاں اے دہیں سالانی نیام ۽ اے
مسودہ ۽ سراج ۽ کار نہ بوتگ ۽ اے چہ خیالاں ہم درشتگ، ده سال ۽ مدت مزن ۽ دراجیں
مدتے ۽ اے دہیں سال Gap ۽ جہت ۽ است ۽ وجود دار انت۔

ده سالوں واقعہ ۽ جاورانی نوکیں معنی ۽ تشریح دیما کابنت، کردارانی رنگ ۽
دروشم بدل بنت ہے حاترہ اے کلیں چیز اے ناول ۽ تہا گنگ ۽ مارگ بنت۔

☆- آیا اے پیما بزاں آزمانک یاد استانے ء دروشم ء، ء پداناول ء شکل ء نازک ء وتی بندات ء آسر ء سفر تکنیک ء رداسرجم کرتگ-؟

☆- آیا اے مزینں گپ ء رند سید ہاشمی قصہ ء ساحتی عمل ء تہاوتارا ہما پیما Involve کنگ ء سوب مند بوتگ-؟

ہے Gap ء سبب انت کہ Climax ء Adventure ء شری ء جوانیں رد ء بندی مارا اے ناول ء تہا گنگ ء نیت۔

اے ناول ء تہا اے پیما تضاد نیست کہ ایشی واقعہ ء سرگوست وت کردار (Character) جوڑ بکن انت۔

اے پیما کلیں جاورانی ودی بوگ ء سبب ہمیش انت کہ سید ہاشمی ء اے آزمانک یاد استان ء قصہ ء راگون ناول ء رد ء بند کرت نہ کرتگ ء وتارا گوں اے قصہ ء سرجمی ء ہمگر نچ نہ کرتگ۔

یک دگہ ایرادے نازک ء سرا اے ہم است انت ء اے ہم ہے درگت ء انت کہ نازک ء تہا ”زمان“ اوشتا تگ ء راگون دری ہستی ء ہیچ پیماں کار نیست۔

گزا بیگ اے ناول ء Evil Character انت کہ ”پہ زور“ چہ بندات ء Dominate کنگ بوتگ وہ یکہ آئی Domiantion ء جاگہ ناول ء راہبندانی ردادیمتر اکنت، اے کردار ء چہ مارگ بیت کہ بندات ء چہ گون انت بزاں آزمانک یاد استان ء بہرے بوتگ، وہ یکہ او مر ء کردار ء چہ اے گمان بیت کہ آ بندات ء بزاں آزمانک یاد استان ء تہا ہوار نہ بوتگ۔

اے پیما کلیں جاورانی ودی بوگ ء سبب ہمیش انت کہ آزمانک یاد استان ء را ”مستر بکناں“ ء خیال سید ہاشمی ء ناول ء دروشم ء دیما برتگ۔ آ چہ قصہ ء کرداراں ہم ہے سبب ء سستگ، کردارانی چشمیں مزینں فلا سفیکل کردے نہ انت کہ آ چوٹالٹائے ء ناول ء کردار ”اینا کریننا“ ء پیما، چہ قابو ء در بیانت۔ ادا کردارانی چہ

قابوہ در آہگ ء سبب و تارا ذہنی صورت ء گوں قصہ ء جوڑینگ ء بے سوہی انت۔

ناول ء تہا و ہد ء بے رد ء بندی ہم چہ ہے سبب ء انت۔ بزاں ناول ء تہا کردارانی دروشم ء و ہداوشت ء آماج انت۔

پہ ناول ء حاترا گالوار ء یکوئی بزاں Unity of tone الٰہی انت بلئے ایشی برجاہ نہ بوہگ ء سبب ہم ہے Gap انت۔ اے ناول ء اوہی در، سیمی در، چارمی در ء مستریں بہرے، پنچھی در ء چہ وتی بن گپ ء سرحال ء سدگ ء اد ء ہود ء گپانی آرگ، شششمی در کہ سرجم ء دو ”پیر مردانی“ بڑ ء انت چہ اصلیں گپ ء جبر ء کردار ء قصہ ء جتا ء بے مقصد ہم ہے سبب ء انت۔ اے انچیں جبر ء بحث ء باوست انت کہ اشان ء سید ء وت من اتگ، آنازک ء پیشگال ء نبشتہ کنت۔

”منی دل ء ات کہ اے ”گدار“ ء انگت ہم مستر بکناں ء ایشی ء ہما پہنات کہ رواجی زیرگ بوتگ انت گیشتر پدرا بکناں۔ ء ہما کہ آیانی بارو ء من ء بیگ ء گوشتگ ات کہ من چہ یک یک ندر ء رندر مبینتگ انت، آیاں ہم چو ایدگہ باچکارں جوانیں تریں رنگے ء کارمرز بکناں، بلے چوش کنگ نہ بوت۔ زندمانی نہ دروہ ایت اے تکست ء دگہ رندے سرجم کنگ ء جہد ء کناں“ 6 اے ہما پہناتانی نیمگادگوش گور کنگ ات کہ آسید ء پہ ”رہ رواجی“ زرتگ انت ء ہے سبب انت کہ نازک ازمی ء فکری جہلانکی ء رداوتی مزنیں بالادے ٹائینت نہ کنت۔ چہ اے جبر اں ابید آنزوری کہ نازک ء تہا است انت آ ہم اندیم نہ انت بلکن ء تچک انت۔ چوش کہ:

جملہبانی ردی

بلوچی نویسگ ء پداذگریں بلوچی ء ردا سید ہاشمی ء نام بلوچی نویسوکانی تہا چہ ہمک کس ء دیمانت بلئے نازک ء تہا سید ہاشمی ء بازیں جاگہاں جملہبانی نویسگ ء رد وارنگ یا پہ اشتاپی، پہ انانی گڈایا پہ بے دلگوشی۔

☆۔ سیمی جنک ء اشٹاپ اشٹاپ ء پہ سلسکی گوشت۔ تا کدیم۔ 14 ادا جنک
 ء لفظ پہ جنیں آدم ء کارمرز بوتگ و ہدے اگاں ہے ہر سہ نیں کرداراں چہ کسے ء دومی ء را
 ”جن نے“ بہ گوشتیں رذات بلے ہر دودوئیں جاگہاں ناول نویس ء وتی ڈائیلگ
 انت۔ بزاں ادا جنک ء جنیں ء فرق دارگ نہ بوتگ۔

☆۔ مئے جان ء دُور بامئے جان ء دُور۔۔ تا کدیم 19

چہ ماچہ دُور، چہ مئے چماں چہ دُور، چہ مئے گوشاں دُور اے پیمیں گالوار بلوچی
 ء مستعمل انت و ہدیکہ مئے جان ء دور ء گالوار مستعمل نہ انت۔

☆۔ ایشانی بنگلہچی گوانک و پتنگیں مردمانی گوشاں نہ گپت۔ تا کدیم۔ 21

گوشاں نہ کپت ء محاورہ کارمرز بیت۔

☆۔ آئی ء نر ء گوات گش ء زاناں پر کنان ات۔ تا کدیم 22

آپ کہ و ہدے گیش بوآن بیت تہ گوش انت کہ آپ پر کنان انت، گوات
 ء گیش بوہگ، کارمرز بیت۔

☆۔ بلے گہہ ءے وار تگ کہ وتی جنک ء یک دانکے کت بہ کنت۔ تا کدیم 37

جنک ء دانکے جبر بہ کنت یا دانکے گپے گوشت بہ کنت راست انت۔

☆۔ میاہ راستی شماراں لہم نہ کنت کہ چو جنین ء ءوت ء بے تام کتگ۔ تا کدیم 51

چو جنین ء وتا بے تام کتگ ء مول ء مراد چے انت۔؟ باید انت کہ آ جنیں
 آدم ء چہ میاہ ء اے وڑ پول اتیں کہ ”میاہ راستی تراں لہم نہ کنت کہ چو جنین ء مل ءے یا
 چو جنین ء جبر کن ءے۔

☆۔۔۔ ء نر نڈان ء چہ ہوٹل ء ایر کپت ء جبر ان ء گام ءے ترند کش ات انت کہ اے

سوت زیت ء چہ آئی ء گوشاں بکپ ایت۔ تا کدیم۔ 124

اے جملہہ ء تہا سہ جاگہ ردی گندگ بیت۔ ناول ء تہا ہوٹل ء چہ ایر کپگ ء
 سچو نیشن نہ انت بلکن در کپگ ء سچو نیشن انت۔ دومی گام ء ترند کشگ ہم بلوچی ء مستعمل

نہ انت ء سہمی گوشانی کپک اشکنگ ء حاترا انت نہ اشکنگ ء حاترا نہ انت۔

☆۔ چراگ روک کت دانکہ جنین ء پشک نکت نکت انت۔ تاکدیم 137

پشک چنڈ چنڈ بیت، راڑ راڑ ء در در بیت بلئے نکت نکت نہ بیت پرچیکہ
پرشتگیں چیز نکت نکت بیت درتگیں چیز نہ بیت۔

☆۔ آپ ء چیر ء تر پل ات۔ تاکدیم 143

تر پلین چیز آپ ء سرامیت و ہدیکہ بکتگیں چیز آپ ء چیرامیت۔ ایش ء اے
پیمیں دگہ لہتیں ہے وڑیں جملہ ء محاورہ نازک ء تہا ہے پیم ردکار مرز بوتگ انت۔

وضاحت ء معنی کنگ ء روا

ناول ء ناولی در شم ہما و ہداسک متاثر بیت ء آئی ء ازم نزور تریت و ہدے آئی
تہا پے بے وڑی بزانت ء معنی دیک بہ بنت یا وضاحت ء گیشینگ ء کار دست ء گرگ بہ
بیت۔ نازک ء تہا ہم ہے وڑیں جاوے گندگ بیت۔ چوش کہ:

”در یارتچ انت۔ لہتیں ورناتلک گوزی لیب ء ات انت کہ دگہ بازیں
مردمے آیانی تماشاء چارگ ء ات انت۔ تلک گوزی باز رنگ ء لیب
کنگ بیت ء باز جاگہاں بلے اے بدن ء لیبے دگہ رنگیں کہ انچوش لیب ء
کنگ ء وش انت ہمے رنگ آئی ء ندرگ کنگ“۔ (تاکدیم 17)
اداجر وضاحت ء گیشینگ ء رنگ ء ذراج کش کنگ بوتگ کہ پہ فلشن ء
ازم ء نزوری یے زانگ بیت۔ تلک گوزی لیب چونیں لیبے، ایش چینکس لیبے
بنت، ایشی باج برگ ء بے سوبی ء راہبند چے انت، اے پیمیں جبر ”غیر ضروری“
زانگ بنت۔ باید انت اے جبر تا اے حد ء بوتیں:

”در یارتچ ات۔ لہتیں ورناتلک گوزی لیب ء ات انت

کہ دگہ بازیں مردمے آیانی تماشاء چارگ ء ات انت۔“

جد ء دیمتر ء جبر انچائیں گپ مان انت۔ ہے پیماتا کدیم 18 ء اے جاوے

چوش دیما کشیت :

”لہتیں جنک مہرگی لیب ء انت ء دگ لہتیں آ پو چنگ ء انت کہ اشانی و شمسئی ء
آ پو ء کہ کل کن ء پتیمی روچ ء مہرگ بنت بلے بے ہمیش انت کہ کل کنگ
ء و ہد ء ہچ بچک آ یاں مگند ایت۔ پتیمی روچ ء کہ مہرگ کل ء ماں نہ بیت ہم
اے دلپروش نہ بنت ء ہما دمان ء یکے چست ء گو شیت۔

”اے ہے مامی نہ انت مامی اے مزنیں بہیایے۔

ہے مئے رند ء بیتگ ناں، آ ہی دیوال ء پشت ء سُرک ء کتگ

پمیشا مہرگ نہ بیتگ انت“ (تا کدیم 18)

باید انت اے حبر تا ”کل کنگ ء و ہدا ہچ بچک آ یاں مگند ایت“ بوتیں دیم ء

حبر کل انچائین انت۔ پدا اشانی خیالی رنگ ء کردار ء ڈائلاگ سازگ ناول ء چد ء

بڈول کنت چو کہ سید ء مامی ء درو شم ء کردار سازتگ ء لیبی جنکانی ڈائلاگ ٹاہینتگ۔

نوں ششمی در ء بندات ء ہے لیکہ چوش دراہی کنت۔ ”تیاب ء سراتنی گنی، با

نکلینکی..... پرچا کہ اے زان انت کہ مید کہ چہ دریاء کئیت آ شد ء چنگ

انت ء او پارکت نہ کنت کہ لوگ ء بروت ء ورگے بوارت“۔ (تا کدیم 55)

چہ ہدا چہ بید انت بس بوتیں بلتے ناول نویس بس نہ کنت، آباریں کئے ء را

سر پد کنگ لوٹیت، یا کئے ء را کلوہ ء پیغامے دیگ لوٹیت۔

”باز مردم ایشان میاریگ کنت بلے اگاں ہے مردم کہ میداں پہ اے رنگ ء

تیاب ء سر ء ورگ ء میاریگ کن انت چو کہ ہے میداں گوں یک نہاری یے

ء ماں دریاء گوات ء گورم ء وتی دل ء دانکہ بیگاہ ء داشت بکن انت گڈامن اش

مناں۔ بلے نشنگیں مرد کماندار انت۔ دومی گپ ایش انت کہ ہے میاریگ

کنوک ہم اے میداں جو انیں سر ء سوچ ہچ بر نہ کن انت پرچا کہ اشانی سر ء

سوچ کنگ پہ ایشانی وتی جند ء تاوان ء بن انت“ (تا کدیم 55)۔

کجاشت ناول ء آئی قصہ؟ نزیک ء نہ گواہیت اے جبر ناول ء لوٹ ء ردا
 انت نئیکہ کردارے ء۔ ناول ء تہا مردم وتی مارشتاں یا وتی واہگانی یا گڈا وتی کلوه ء
 پیغاماں اے پیم نہ دنت پرچیکہ ناول ء ازم ء بارگی ء نازرکی ایشراسگت ء برداشت
 کرت نہ کنت۔

جبرانی کشینگ ء وضاحت ء ہے رنگ تا کہ ایم 147 ء ہم گندگ بیت
 و ہدے ناول نویس ماہکان ء شاری ء کرداراں دیما کاریت۔

” ماہکان ء شاری ہر دو کلا نہیں جنین انت ء ہم جرات انت کہ ہر دو میں دو
 براتانی لوگ ء انت“

ہم جرات ء لفظ وت جبر ء تجک کنت۔ ”کہ ہر دو دو براتانی لوگ ء انت“
 اے پیمیں بزانت ء دیگ چے پڈر کنت۔؟

کردار ء کارستانی رداردی ء و ہدے لے رد ء بندی

روایتی ناول نویسی ء شریانی تہا اے الٰہی انت کہ کردار ء کارست نہ ایوک ء
 بگش انت بلکن ء آوانی تہا و ہدے گیشواری ء (کردارانی ء عمرانی ردا) ہم چوٹ ء چپوٹی
 مہ بیت و ہدیکہ نازک ء تہا باریں چے سبب ء (گیشتر نبشتہ ء و ہدے ء Gap ء آ زمانک
 ء ناول ء دروشم دیگ ء سبب ء) اے نزدوری تجکیں رنگی ء است انت۔ اے ناول ء اہم
 تر ء بستارداریں کردار ”نازک“ ء جودانی (مردانی) بابت ء ہم ردی است انت۔ ناول
 ء ہبہدی در ء بگش ء و ڈ ء پیم ہے پڈر کنت کہ میرین (اولی مرد) ء جامی (دومی مرد) ء
 مرگ ء رند ء جا و رانت۔

” اے سالانی تہا باز مردم ء پے نازک ء جبر آ ورتگ ات بلے نازک ء نہ من
 اتگ ات“ تا کہ ایم۔ 141

نازک یک نیم روچے ء تیاب ء کر ء نشنگ، لہتیں چک آپ ء تہا گوازی
 کنگ ء انت۔ یک مردے اناگت ء آپ ء تہا مان دیان ء تچان پے گورماں روٹ۔ آ

یک بچکے چہ آپ ء کش ایت کہ زړک ء چک انت، ہے مردک چک ء بڈ ء کنت ء آ را نازک ء لوگ ء سر کنت، نازک ہے مردک ء تریں گداں گندیت تہ آ راجامی ء جوڑ ہے گد دنت کہ وتی تڑیں گداں مٹ بہ کنت۔ آ انچو کنت ء وتی تڑیں گداں ہمد اکلیت۔

”تریں گد نازک ء ایرکت انت کہ بہ شود ایت اش بلے اے گد آئی ء چہ اے لوگ ء ہجر نہ برت انت بلکیں آئی ء جند ہے لوگ ء واجہ بوت۔ اے مرد ہے میرین ات کہ چیزے روج ء رند پہ نازک ء حبرے برت کہ نازک ہم پہ وشی زړت۔“ (تا کدیم۔ 142)

ادا جاور پدر نہ انت ء کردار تچک نہ انت۔ نازک ء اولی مرد پیرل ء پت ء نام میرین انت کہ ایشی گار ء بیگواہی ء سالے ء رند نازک گوں زړک (نازک ء دز گہار ء ہساگ) ء برات جامی ء آ روس کنت۔

اے مرد (کہ تڑیں گداں کلیت) میرین نازک ء سہی مرد انت یا اولی مرد ء یات ء ترانگ انت؟ اگاں یات ء ترانگ انت گڈا آ راجامی ء گداں پہ پر کنگ ء پرچے دنت وہد یکہ جامی نازک ء دومی مرد انت۔

ہے در ء دیمتری جاوراں چہ ہے زانگ بیت کہ اے میرین نازک ء ہما اولی مرد نا حد امیرین انت۔

ہے وڑا ہژد ہی در ء گڈ سرا وہدے ماہکان ء شاری نازک ء بابت ء حبر کن انت۔
 ” من ترا انی گشت کہ نازک ء بزکار ء مردی بخت نیست اولی مرد دریائے میارے کت ء دومی مرد ہم گوں آئی ء راجن ء بیگواہ بوت ء پدا سہی مرد ہم نہنگیں دریاء اوگارت پمیشکا سر جمیں میتگ ء مردم آئی ء ”مرد کش“ گش انت۔“ (تا کدیم۔ 151)

دومی مردم ء کردار بگندے رد بہ کپ انت (کہ چشیں بابت ء رد کپگ ء گمان ہم بوت نہ کنت) بلتے ہے جملہ ہانی بلاس بوگ ء رند ہما دمان ء:

”نازک ء چد ء گیشتر گوشداشت نہ کت ء زیت زیت ء چہ اود ء پاداتک ء دیم
پہ وتی لوگ ء شت ء نشت ء پگر ء کپت کہ ماہل ء پت، جامی ء میرین ہر سستین
چہ منی جند ء شومی ء دریاء ء وارت انت۔“ (تا کدیم۔ 151+152)

ہے حاترا گو شگ بوتگ کہ آزمانک یاد استان ناول ء دروشم ء وتی بندات تا
آ سر ء سفر ء ہمگر نچ نہ انت ء ہے سبب انت کہ سید ہاشمی چہ وتی کرداراں سستگ ء
ذہنی صورت ء وتارا گوں قصہ ء جوڑینگ ء بے سوب بوتگ۔

”نازک یک برے پد ء ماہل ء پت، پیرل ء پت ء ہڈک ء پت ء ترانگ ء
کپت“ (تا کدیم 158)

ایشی بزانت ہمیش انت کہ نازک ء سسہ نیں چک چہ دگہ دگہ پتان
انت۔ اے پیمیں جاو ء صورت حال ایوک ء ناول ء گڈی بہر ء نہ انت بلکن ء دومی در
(تا کدیم۔ 25) ء چہ کردارانی اے بے رد ء بندی گون انت۔

”ہڈک ء پت اے گوات ء زر ء شت“ تا کدیم۔ 25

جاگہ میران، جاگہ جامی، کئے انت ہڈک ء پت ء کئے انت ماہل ء
پت۔ ء پداگاں اولی مرد انت تہ ایوک ء ماہل ء پت انت گڈ اولی مرد ء ودا پیرل ء
ہڈک چہ کجا تک انت۔

”پیرل ء ہڈک ء دلگوش ء بدارگوں من رواں تیب ء دریاء چاراں ء کایاں کہ
مرچی گوڑم سک تو اء انت“ (تا کدیم۔ 25)

ایشی مطلب ایش انت کہ او مر (نازک ء ناکوزتک) نازک ء چارمی مرد
بیت و ہدیکہ سید ہاشمی آرانازک ء سیمی مرد ظاہر کنت۔

کردار ء کارستانی رد اردی ء ابید اے ناول ء تہا و ہد ء بے رد ء بندی ہم است
انت۔ و ہد ء اے بے رد ء بندی خیالی و ہد (Imaginative Time) ء سازگ ء
رداد یما تلگ کہ اے دووڑ ء درابیت۔

یکے: نازک دومی آروس ء اولی مرد ء مرگ ء رند ناول ء تھا ہوا رکپیت۔

اولی مرد ء مرگ ء سوک، دومی ء پدا سیمی مرد ء مرگ ء گڈتی ء جنجال، سہ چکانی
ودی کنگ، گوں چا گرد ء آئی شیطانیں کردار اں مرط ء جنگ کنگ، دگہ بازیں جنجال ء
ویل ء ڈکھانی آماج بوگ ء رند ہم نازک تا آخری و ہدا چو براہ داریں جنک ء درا
کنت، و ہدانا آئی دیم ء سراسر پیش داشتگ ء ناں آئی مودانی سرا، آئی دیمانا کر چکے
گواہیت ء ناں آئی حب ء واگ ایر ماد بوگ زان انت۔

دومی: ماہ ء سال دوریں گپ انت اے ناول ء تھا روج ہم ٹچک نہ انت۔
نازک دومی مرد اولی مرد ء مرگ ء سالے ء رند گیپت۔ چینکس و ہد لوگ ء بیت، پدا ایشی
ء مرگ ء ایشی ء مرگ ء چار سال ء رند سیمی مرد اگیپت۔ اولی ء دومی مرد ء مرگ ء نیام ء
چیزے و ہد اسبت کہ آ ناول ء تھا گار انت۔

”نازک ء بنکیچی سانگ ء پانزدہ سال ات ء مرچی بیست ء ہشت سال ء کلا نہیں
جنینے“ (تا کدیم۔ 146)

بنداتی پانزدہ سال، ماہل ء عمر ء دوازدہ سال، دگہ یک سالے اولی مرد ء مرگ
ء رند ء دومی مرد ء مرگ ء رند ء چار سال، اگاں نیام ء گاریں و ہد ابئے ہم مہ کن ءے تہ
اے و ہدا کہ آرا بیست ء ہشت سال ء گوشگ بوگ ء انت اصل ء سی ء دو سال آئی عمر
انت (گیش ہم بوت کنت)

حبر ء گونڈ گران ء ہمے گوشگ بیت کہ اے ناول ء تھا کردار ء کارستانی ردا
ناول نویس ء ردوارتگ ء اے ناول ء تھا و ہد ء راہم بے رد ء بندی ء آماج کرتگ۔

چہ ناول ء جتا میں قصہ

ناول ء تھا کر ء گور ء ہمگر نخیں قصہ گوں تخیم (Theme) ء بندوک دیما
کابنت بلتے نازک ء تھا لہتیں انچیں قصہ آرگ بوتگ انت کہ آ گوں ہوا ریں قصہ ء
ناں بلکن ء آئی کردارے ء گوں بندوک انت۔ چونابا ناولانی تھا بنجا ہی کارست ء گوں

ہمگر نچ کر تکیں قصہ در آمد گندگ نہ بنت بلے ہر دیں کہ مزنیں سر گوستے کہ آوت
 سر جی ۽ بن گپ ۽ سر حالے ۽ جہت ۽ بجاہ آرگ بہ بیت آ ناول ۽ اصلیں قصہ ۽ متاثر
 کنت۔ چہ اے پیہیں قصہاں انچو در ابیت کہ ناول نویس زور کاری کنگ ۽ انت۔

”نازک“ ۽ شانزہمی در اہے پیر مرد کہ نازک ۽ یاد ۽ نا حد انت، و ہدے تپی
 بیت تہ نازک آ راوتی لوگ ۽ کاریت، آ را ہما داریت، آئی حزم ت ۽ کنت، ہر دو
 (نازک ۽ پیر مرد) پت ۽ چک بنت، نازک ہے پیر مرد ۽ برے برے ملور ۽ بے
 چاڑ گندیت تہ یک روچے چہ آئی ایشی سبب ۽ جُست کنت۔ پیر مرد ۽ پُوفلش بیک ۽
 ردا انت۔ آ را جنکے بیت کہ آئی نام ہم ”نازک“ بیت بلے لہتیں زور آوریں مردم گوں
 آئی ناروا ہی کنگ ۽ رند آ را مرگ ۽ انبازاں دینت۔ (تا کہ یم۔ 136)

ہے پیر مرد ۽ قصہ کہ دیما روت تہ آ قصہ وت گوں وتی کرداراں، سر گوست
 ۽ مزنی ۽ شاہ گانی ۽ یک جتا نیں ناولے ۽ سر حال ۽ بن گپ انت۔

اے پیہیں قصہاںی بیان ناول ۽ تسلسل ۽ پرورشیت ۽ وانوک ۽ خیال ۽ چہ اصلیں
 جاوراں سندیت۔ پمیشکہ جہان ۽ شتریں ناولانی تہا دومی ہمگر نچیں قصہ آرگ و بوتگ
 انت بلے ہما حد ۽ کہ آوانی ہمگر نچی ۽ محکمگی گوں اصلیں سر حال ۽ بن گپ ۽ در آمد نہ
 بوتگ ۽ ناول ۽ آئی بنی خیال ۽ ہما جاوران ۽ سگت ۽ برداشت کرتگ۔ اگاں ایشی چپ
 بہ بیت تہ ناول ۽ پلاٹ ۽ منطقی وحدت بر جاہ نہ بیت۔

نازک ۽ عزیزہ مصر ۽ جمیلہ ۽ ہمدپی

”نازک“ ہمدپی ۽ چہر ۽ شبن ۽ ردا گوں عبدالحلیم شرر ۽ ناول ”عزیزہ مصر“ ۽ نزیکی
 کنت۔ عزیزہ مصر ۽ جولیانہ ۽ نازک ۽ نازک (نازل) دو نیں ناولانی بنجائی کردار انت۔

عزیزہ مصر ۽ تہا بے شک قصہ ۽ جاور چہ نازک ۽ قصہ ۽ سر جی ۽ جتا انت ۽
 عزیزہ مصر ۽ واقعہ، سر گوست ۽ کردارانی کینوس ہم شاہگان ترانت بلے ہما کسانیں ہندی
 ماحول کہ سید ۽ نازک ۽ گچین کرتگ ۽ ہما جاوران تہا کہ سید ۽ نازک (نازل)

گوازیںتگ آاے ہردکیں ناولانی دوئیں بنجاہی کردارانی ناولی تب ۽ نیل ۽ ہمدپ کنت۔
 عزیزہ مصر (جولیانہ) دم پہ ساعت مشکل ۽ جیڑہ ۽ جنجالانی تہانت۔ آئی
 یک مشکلے ہلاس نہ بیت کہ دومی جنجال آئی سراکپیت۔ اے کلیں جاوراں گوں دیم پہ دیم
 بوہگ ۽ ابید آوتی گا ماں کنت نہ کنت ۽ نیکہ پہ وتی لوگ واجہ ۽ آئی مہر کم ترانت۔
 زندان ۽ زمزیلانی توار آئی واہگ ۽ ارادہاں گیشتر محکم کن انت۔ آپہ دمانے ہم بدیں
 واکانی دیما وتی سر ۽ جہل نہ کنت۔ مشکل ۽ گرانیں ساعتاں آوتی ہوش ۽ سراکنت ۽
 گوں ہمت ۽ فہمیدگی ۽ جاوراں پہ وت ۽ گیگ ۽ گوم کنت۔

عزیزہ مصر چو بہ گوش کہ اے ناول ۽ چم ۽ پونز انت، ہے کردار قصہ ۽ ہمک
 ماترے (موڈ) ۽ یک نوکیں نیمگ ۽ سمستے دنت۔ آئی جوزہانی محکم ۽ ارادگانی پکائی
 دنیا ئی جاورانی ردا آراسوب بخشائیت ۽ آئی دژمن ۽ بدواہانی بحت ۽ تالہ ۽ رزوائی ۽
 بربادی نویں ایت۔

اے ناول سرجمی ۽ عزیزہ مصر ۽ جہدانی سرانت۔ آوتی ننگ ۽ ناموس ۽، وتی
 مال ۽ مڈی ۽ میراٹاں ۽ وتی یاغی نیں لوگ واجہ شہزادہ منصور بن متوکل عباسی ۽ ساہ ۽
 رکیننگ ۽ سوب مندیں جہد کنت۔ اگاں اے کلیں حبرزہن ۽ دارگ بہ بنت ۽ نازک
 چارگ بہ بیت تا تاریخی ناول ۽ جہت ۽ ابیدرگہ چینکس ہمدپیں چہر ۽ شین اے دوئیں
 ناولاں ہمدپ ۽ نر یک کن انت۔

ہردوئیں ناول نبشتہ ۽ بیانیہ دروشم ۽ نویسگ بوتگ انت ۽ دوئیں ناولانی بنجاہی
 کارست زالبول انت، ہردوئیں ناولانی بنجاہی کارستیں زالبول جہد ۽ جفا ۽ ہمت ۽ نشان
 انت ۽ وتی وتی عزت ۽ ننگ ۽ ابیدوتی وتی مالانی پہازگ ۽ جہد ۽ ہم گلانش انت۔
 دوئیں ناولانی تہا ہرٹک ۽ نمائندہیں کردارے ۽ را آوانی فطری عادت ۽ تب
 ۽ منیلانی ردا زبان دپ ۽ دیگ بوتگ۔

” شرر نے ہر طبقے کے کرداروں کو ان کی فطری عادات کے مطابق زبان

نازک ءتہا ہم لہتیں کردار زبان ءرداوتی وتی فطری تب ءجاورانی ردء انت۔ سپوری، گنجگ، میا ء کردار یا گڈا قاضی ء شھد در ء کردار، اے کلیں کردارانی وتی زبانی ءوانی وتی فطری عادت ء ہیل انت ء انچو گمان بیت کہ ءوانی وتی دودمانے (Culture)۔

ہردوئیں ناولانی بخاہی کارست کلا نہیں ءسر پدی نیں زال انت ءچہ وتی وتی لوگ واجہاں ءوانی کرداری درشان، سروکی ء جہت ء گیش ء زیات انت۔ ہردوئیں ناولانی بخاہی کارستانی مشکل ء حیڑہ ء ججالاں کپگ ء جاوڑے شک جتا جتا انت بلتے ءوانی مشکل ء جہدانی تب یک انت۔

اے کلیں بحث ء باوست ء جبر ء حالاں ابیدا انچو کہ ما پیسر ترا گوشگ ات کہ ”نازک“ وتی تاریخی بستار ء سبب ء بلوچی لبرزانک ء ابدمانیں مڈی یے پرچیکہ اے بلوچی ء نیشته بوتگیں اولی ناول انت۔ نازک ء مثال ہر ہما جاگہ ء ہما و ہدا دیگ بیت کہ ہودا بلوچی فلشن نویسی ء جبر دیمابیت۔

نازک ء گوں ہمدپی ء چیر ء شبین ء درگت ء چہ عزیزہ مصر ء ابید چنگیز آتما توف ء ”جمیلہ“ ء نیمگا ہم مردم ء دلگوش الماروت۔ کتاب ء نام کارست ء سرا، بزاں جمیلہ ء نازک۔ نازل ء نازک کنگ ء جمیلہ ء جینے، ہردو جنین آدیں ء بخاہی کارست، محنتی، حالات ء جاوراں گوں دیم پہ دیم بووکیں جنین آدم۔ جمیلہ ء تہا عثمان ء کارست ء نازک ء تہا گز ابیک۔ عثمان جمیلہ ء عزت ء پدا کپتگ ء گز ابیک نازک ء۔

بے شک نازک ء وتی چاگردی تب ء کردارانی نفسیات انت ء جمیلہ ء وتی بلتے جمیلہ ء سرجمیں بیانی دروشم ء قصہ ء درشان اے گمان ء پک کنت کہ اے دوئیں ناولانی نیام ء ہمدپی یے است انت۔

2- نل ۽ توار

” نل ۽ توار“ عنبر پنڄگوري (فقير محمد عنبر) ۽ نبشته ڪرنگين ناول انت ڪه ايشرا 1987 ۽ ليزانڪي سرچمگ، تربت ۽ چاپ ڪرنگ۔ اے اولي ناول انت ڪه ايشي دومي چاپ هم ديما اتنگ بزاں اے ناول ۽ را 2001 ۽ ڪي رندے پدا بلوچي اڪيڏمي ۽ چاپ ڪرنگ۔ ڪي صده ۽ هڙده (118) تا ڪد يمانی ۽ اے ناول ۽ پيش لفظ ابراهيم عابد ۽ نويستگ ڪه هميشي تهبا آ عنبر پنڄگوري ۽ حواله ۽ اے ناول ۽ بلوچي ۽ اولي ناول قرار دنت۔

” اے ناول چه واجه سيد هاشمي ۽ ”نازڪ“ ۽ باز سال پيسر نبشته ڪنگ بوتگ۔

آ دگه گپے ڪه مالي نزوري ۽ سوب ۽ واجه عنبر ۽ ايشي ۽ را چاپ ڪنانت ڪت نه ڪتگ“

(تا ڪد يم۔ 9)

اے جبر ۽ گيشواري په ناول ۽ راجد پتر ۽ گيشواري ۽ الٰهي انت ڪه بلوچي زبان ۽ نبشته بوتگين اولي ناول ڪجام انت۔ نل ۽ توار يانا نازڪ؟

چاپ بوگ ۽ ردا چارگ به بيت تانا نازڪ ۽ چاپ ۽ سال 1976 انت وهد يڪه نل ۽ توار 1987 ۽ چاپ بوتگ، بزاں نازڪ ۽ چھپگ ۽ يازده سال ۽ رند۔ دست نبشت (Manuscript) نه انت پميشڪه چھپگ ۽ سال ۽ ارزشت وت تاريخي بستار ۽ گيشينت۔

دومي جبر اے پشت ڪپيت ڪه نل ۽ توار نبشته پيسر بوتگ“ نل ۽ توار ۽ تهبا حال ۽ سر حال ۽ عنبر پنڄگوري روچ ۽ ماه ۽ سال ۽ هم نويس ايت بزاں نومبر ۽ پنڄمي روچ ۽ 1960 ۽ سال 8۔ وهد يڪه نازڪ ۽ پيشگال ۽ سيد هاشمي نازڪ ۽ قصه ۽ داستاني دروشم ۽ بيست تا ڪد يمانی تهبا نويسگ ۽ سال ۽ 1958 يا 1959 نويس ايت۔ 9

جبر ادابلاس نه بيت بلڪن ۽ سيد هاشمي وهد ۽ 1969 ۽ رندا ايشرا ناول ۽ دروشم دنت ته چه محمد بيگ ۽ ڪريم دشتي ۽ ايشي ناول بوگ ۽ پڪ ڪنانت نبشت وهد يڪه ”نل ۽ توار“

ء حاترا اے پیمیں تاریخی شوندری نیست۔

اے کلیں جبرانی آسرا ایش کہ بلوچی ء اولی ناول ”نازک“ انت۔ نون جبر پشت کپیٹ نل ء توار ء سرا جبر کنگ ء تہ ”نل ء توار“ درشان ء رداناول ء دروشم ء نویسگ نہ بوتگ بلکن ء چوقصہ ء بیان کنگ بوتگ۔ ایشی سرجمیں قصہ علی ء سرا انت ء کردار ہم گوں علی ء ہمگر سچ انت۔ علی لہتیں کردار پس منظر ء راہ دنت ء لہتیں نوکیں جوڑ کنت۔

اولی بہر ء میران (علی ء پت)، نور (علی ء سنگت)، لکی (علی ء مات)، مہناز (علی ء ماتو) ء پلین (نور ء پت) ء کردار، اے پس منظر ء روانت۔ پدا واجہ بہادر ء زرنار، اشانی ہمائی ء علی تا آخر ء رؤت ء سبی بہر ء سردار (امیرحان)۔ عائشہ (سردار ء جنک) ء کردار دیماکا ینت کہ گوں ہمیشاں ناول آسرا رسیت۔

نل ء توار ء قصہ چوش انت کہ علی ء پیدا بوہگ ء لہتیں روچاں رند آئی مات لکی اے کوڑ ہیں امروز ء یلہ دنت، علی ء پت دومی آروس ء گوں وتی دسکیچ ء علی ء ترو (مات ء گوہار) مہناز ء کنت۔ مہناز علی ء ماتو کہ گوں علی ء نہ ٹھہیت ء ہمے نہ ٹھہگ ء آسرا علی لوگ ء یلہ دنت ء کوہ ء جنگل ء ویل بیت۔

کوبانی تھا آرا واجہ بہادر پدجنت ء وتی لوگ ء بارت کہ بہادر ء آئی زال زرنار پہ چلے ء تلوسگ ء بنت۔

ہمے نوکیں ہند ء دگ ء علی ء لہتیں و ہد گوزیت، علی نل ء جنگ ء سک زبر ء بلد بیت ء ہمے نل ء توار عائشہ ء دل ء تھا پہ علی ء مہرودی کنت کہ ناول ء گڈ سرا ہمے مہر آروس ء بدلیت۔

چا گرد ء ہمرو چیکیں قصہ کہ سہ بہر ء انت۔ اولی ماتو ء ماتوئی ء آئی زور اکیانی سبب ء چکو ء لوگ ء یلہ دیگ۔

دومی: دگ ء در آمدیں ہندے ء آہگ ء دو میانی گوم ء وتی نوکیں تعلق ء رشتہانی ٹاہینگ۔

سیبی: گوں عائشہ ء مہر ء دوستی ء جاوړ۔

عنبر پڅگوری ء نل ء توار ء رادرانی بدل ء جتا جتا نیس سر حالانی سرا بہر ء بانگ
کرتگ بلتے بازیں بہرانی تہا جاوړ چو آ زمانک ء بنت و ہدیکہ کہ ندرگ ء کردار
اناکت ء بدل انت۔ تاکدیم 121, 117, 110, 108, 98, 95, 94, 93, 90
112, 116, 123 اے جاوړ چد ء پیسر ہم بازیں سر حال ء تاکدیمایا گندگ بیت۔

اے ناول ء قصہ ء تہا بیان ء جملہانی ردا Repetition بازانت چوش
کہ ایوک ء علی ء لوگ ء یلہ دیگ ء قصہ زورگ بہ بیت اے باریں چنت جاگہ
گوشگ بیت۔

اے قصہ ء رایک رندے ناول نویس چہ وتا بیان کنت۔ دومی گشتاں ہے
قصہ ء علی ء جندگوں وتی ہمراہ ء سنگت نورا ء گوشیت۔ سیبی رندا ہم علی ء جند پداوتی اے
قصہ ء رگوزی (واجہ بہادر) ء اشکنا سینیت۔ چارمی ء پنچی رندا اے قصہ ء رگوزی
(واجہ بہادر) بیان کنت اولی سراگوں شاہوہ ء ء دومی رنداگوں وتی لوگبانک (زرناز)
ء شششمی رندا ہم واجہ بہادر ہے قصہ ء سردار امیرحان ء اشکنا سینیت۔

نل ء توار ء تہا عنبر پڅگوری ء جہد کرتگ کہ ذگریں ء پلگاریں بلوچی کارمرز بہ
کنت بزاں آتی زبان ء نیمگادگوش دیگ ء شعوری جہد کرتگ۔ گوں مثال ء بتلاں
گوں گالبند ء محاورہاں وتی جبردیما برتگ کہ اے نل ء توار ء براہ داری یے زانگ
بیت بلتے آتی بازیں جاگہاں لفظ ء جملہ ردہم نویس اتگ۔ چوش کہ جملہانی ردا۔

☆۔ روپے کسان روپے مزن تانکہ آہت ٹیبر بوت۔ (تاکدیم۔ 11)
اے جاوړ علی ء بابت ء انت ء علی بنی آدمے، بنی آدم مستر بوآن بیت۔ کستر بوآن نہ
بیت۔

☆۔ میران ء وتی بیچ ء ٹرو (ماس ء گوہار) آروس کرت (تاکدیم۔ 11)
سیادی ء رشتہانی ہمگر نجی ء رندوتی وتی نام بنت ء علی ء ترو ء بدل ء یادوتی اولی

جنء گوہارء بدلء و قی دسکیچء گوں آروس کنت۔ اے پیما یکے و جملہ کسان بنت ء دومی
جملہ تجک ء وانا ک ہم بنت۔

☆۔ تنگہ منی دستانی ہنی نوک انت۔ (تا کدیم۔ 13)

بلوچی ء اے ترکیب ء ردا گوش انت کہ تنگیگ ء منی دستانی ہنی ترانت۔ یا۔ حشک نہ
انت۔

☆۔ دو سے روچ نہ گوست۔ (تا کدیم۔ 13) ادا گوژگ ء جاورانٹ، دوسہ روچ
گوست، بوتیں۔

☆۔ اے ناوسی آرادنیاء سرا آرتگ ات۔ (تا کدیم۔ 15)

اے ناوسی دنیا ء آئی سرا آرتگ ات۔ یا گڈا چوش بوتیں کہ اے ناوسی دنیا ء آئی سرا
دا تگ ات۔

نل ء توار ء تھا اے پیمیں ر دیں جملہ سک بازانت ء اشانی نویسگ ء بازیں
تا کدیم لوٹیت پمیشکہ ایوک ء تا کدیمانی ردا پہ ر دیاں :

تا کدیم 74 ء 59, 42, 35, 33, 28, 26, 24, 22, 21, 20

دگہ بازیں تا کدیمانی ر دیں جملہ نویسگ بوتگ انت۔

زبان ء ردا دومی جبرایش انت کہ بازیں لفظ کپی ء ناسر جم نبشتہ انت، گوشگ
ء نبشتہ کنگ ء فرق ء گوں۔ وضاحتی جملہ ہانی تھا اے پیمیں لفظ است انت کہ کپی ء
ناسر جم انت، کردارے ء زبان ء بوتیں انت تہ اے رعایت ناول ء قصہ ء دیگ بیت۔
بلئے چوش نہ انت۔

☆۔ زرتا، کرتا، بچا، بی، آرتا، شتاں، دیستا، شتا، گشتا، کپتا، سستا، اوشتا، بوتتا، ... ء
دگہ بازیں ہے پیمیں لفظ۔

بایدانت، زرتگ، کرتگ، بچار، بیت، آرتگ، شت انت، دیستگ، شتگ،
گشتگ، کپتگ، سستگ، اوشتا تگ، بوت انت، نویسگ بوتیں انت۔ اے ایوک

ءاولی بہرء لفظ انت ءئل ءتوارء تہا اے پیسیں لفظ بندات تا آخرء گندگ بنت۔

زبان ءردائل ءتوارء تہا یک دگہ جبرے ءہم گنجائش پشت کپیت کہ علی شہرء
کماش ءزہگ انت۔ شہرء نشتگ۔ شہرء وہءء علی ءincent ءلجہ ہما انت ءمیتگ ءہم
ہے مانیت۔ ایوک ءعلی ءردائلگت جبر نہ کشیت یا جبرء سراتران ءگنجائش نہ بیت۔ شہر
ءعلی ءپت ءماتوء زبان ءمیتگ ءواجہ بہادر ءآئی لوگ بانک زرنا زء زبان ءہج پیسیں
فرق ءتفاوتے نیست۔ اے فرق ءتفاوت زبان ءردا نیچرل انت، باید انت نظر انداز
کنگ مہ بوتیں ات انت۔

کردار ءڈائیلوگانی ردا نیچرل نہ بوہگ ءجاورئل ءتوارء تہا دگہ ہم بازیں
جا کہاں گندگ بیت۔ چوش کہ:

☆ علی ءلوگ ءیلہ کنگ ءعلی ءپت ءجاورء ڈائیلوگ نیچرل نہ انت۔
☆ علی ءواجہ بہادر (رہگوزی) ءگندگ ءآئی گوں گپ ءجبرتاں آئی لوگ ءسربوہگ
ءجاور نیچرل نہ انت۔

☆ تا ادا کہ علی ءمہر ہم نیچرل نہ انت ءننیکہ عائشہ ءعلی ءراگندگ ءپہ آئی واہگ دار
بوہگ۔

☆ عائشہ ءگوں لارء رئیس ءدشتاری، عائشہ ءسہی بوہگ، اے دشتاری ءہج چڑوکانی، علی
عائشہ ءزیکئی ءبابت ءسردار ءسہی بوہگ ہج چیز نیچرل نہ انت۔

ہج پیسیں ری ایکش نیچرل نہ انت۔ ایشی بزانت اے ہم نہ انت کہ نیچرل نہ
بوہگ گوں دگہ شعوری تب ءباوستے ءگوں بندوک انت، اے پیم ہم نہ انت۔ ایوک ء
قصہ دیما برگ بوتگ، جاگہے وت شتگ ءجاگہے گوں قصہ ءکردار اں زوراں سری کنگ
ءدیما برگ بوتگ۔ ہے زیاتیں زوراں سری ءجاور نیچرل بوہگ ءنیشتگ انت۔

ئل ءتوارء تہا علی ءلوگ ءیلہ دیگ ءہم چشیں مزنیں جوازے نیست ءننیکہ
اے Conflict اینٹکس شارپ انت۔ سردار ءعلی ءراذامات کنگ ءمول ءمراد
اے نہ انت کہ۔

” چیا کہ سردار ء واجہ بہادر ء چستگیں زہگ وتی پاک ء واہند کرت “
 (تا کدیم 128)

اے دود ء راہبندانی نہ زانگ ء نہ فہمگ انت پر چیکہ بلو چانی تہا سردار ء گچین
 کنگ ء کچ ء کیلو یے است انت۔

البتہ یک حسابے ء اے ناول ء روایت پروشنگ ء جاگہ جاگہ گوں چا گردی
 جاوراں ہم دچار کپتگ۔

ہما جاگہ ء کہ جنک (عائشہ) گوں علی ء وتی مہر ء درشان ء پہل کنت۔
 پر چیکہ عا میں جاورانی رد اچوش نہ بیت چا گردی جاورانی رد ء اے پیم کہ وہدے عائشہ لار
 ء پیریں رئیس ء گوں آروس کنگ ء انکار کنت ء گوشیت۔

” منی پس ء رازر ء، شہر ء، مال ء دولت ء، نام ء تور ء لالچ داتگ۔ زراں
 منی پس گنوک کرت، پس ء منابہا کرت۔ پہ یک زردارے ء، زر پرستے ء، پیر
 ء سنگے ء۔

یک ہنچیں ڈوڈرے ء کہ اش منی پس ء پیر ترانت “ (تا کدیم 84)
 اے چا گردی مسلہے۔ کسانیں جنکاں پہ لب ء لالچ یا گڈا ذات ء زریات ء
 حیاں داری ء ردایا گڈا ہسری ء ہمد روری ء خیال ء پیریں مرد ء دیگ۔ اے اولی ناول
 انت کہ ایشی تہا جنیا دمانی حقانی بابت ء سکینے رسیت۔

” عائشہ اے ہنچائیں گپ انت۔ منے چا گرد ء اینگانی جنیں آدم ء راچشیں
 حقے نہ داتا کہ وتی سر ء بووکیں ناراہندی ء نا انصافی ء درگت ء فریات کرت بہ
 کنت “ (تا کدیم 87)

چا گرد ء تہا جنیں آدمانی بسات ء بستار ء ارزشت ء بن گپ ء سر حال ء رادیمما
 آرگ ء اے اولی جہد انت ء اے جاور شعوری گندگ ء کئیت۔ عائشہ ء گوں وتی مات
 ء اے جبر منی اے خیال ء شر تر تچک کنت۔

” ماسی ہمیش انت کہ ماگنگدام نیں۔۔۔۔۔ مارازبان نیست۔ چاگردامارا
 وتی سرء بوؤ کیں نادودیانی باروء پریات کنگ ء حق نہ داتگ “۔ (تاکدیم۔ 99)
 عائشہ ء شخصیت یک جاگہے انچودیماکنیت کہ آ ٹک ء طبعی جاوراں ہم
 بغاوت ء لیکہ ء درشانیت، وهدے سردار امیرحان (عائشہ ء پت) گوں عائشہ ء آئی
 آروس ء جبرء کنت ء عائشہ گوں آئی اختلاف داریت یا گوں پیریں مردء آروس کنگ
 ء تیار نہ بیت ء وتی دلکش ء جبرء کنت تہ سردار درانیست۔
 ” تئی دلکش اگاں لوڈی ے بہ بیت گدا۔۔۔ (تاکدیم۔ 118) عائشہ وتی
 پس ء راپسودنت۔

” لوڑی زانا حدائی بندہ نہ انت چوں۔ آدم ء اوبادگ نہ انت۔ تو کہ
 سردارے بوت ے، اش آ زمان ء ایر آ ہتگ ے “ (تاکدیم۔ 118)
 عائشہ ء ذہن ء شخصیت ء تہا اے بدلی یے نہ انت بلکن ء یک ساعتے ء جزباتی
 جاور آراے حدء کار انت بلتے آ گوں وتی پت ء ہے نشست ء اے ہم گوشیت۔
 ” مننا اینکس وت گواہ گور انت کہ وت ء گوں یک کم ذاتے ے ء دست
 ء مہمہ دینیں۔ باندات روچ منارزوا ء شرمہہ کنت “۔ تاکدیم (119)
 اے پیما یک جبرے تچک بیت کہ بلوچی لبزانک ء تہا سرجمی ء اگاں ناں تہ
 ناول نویسی ء رداعنبر پنچگوری ہماو لی نویسوک انت کہ آئی چاگرد ء تہا جنیں آدم ء جیڑہ،
 ذات ء زریات ء جیڑہ دیما آرتگ انت۔ آاے زرنبشت ء پیشوک انت۔
 اے کلیں جبرانی آسرایش کہ نل ء توار بلوچی ء نبشتہ بوتگیں کلیں ناولاں چہ نزور
 تریں ناول انت ایشی آدگہ سبب ہمیش ات انت کہ گوشگ بوت انت بلتے یک
 مزنیں سببے ایش ہم است انت کہ عنبر پنچگوری (فقیر محمد عنبر) ناول ء پڑء مردم نہ انت ء
 نیکہ قصہ سازی آئی وس ء واک ء دست رس ء انت۔ پرچیکہ ایوک ء چار کردار ء
 سازگ ء قصہے ء بازیں تاکدیم ماں تالاں کنگ ناول نویسی ء ازم نہ انت۔ ء نل ء توار
 ہے پیم انت۔

3- سوب

”سوب“ ستار پردلی ءنبشته کرتگیں ناولٹ ءنام انت کہ اے مطبوعہ دولتی اوگانستان ءنیمگاچہ ۶۴ ۱۳ ہجری ءچاپ ءشنگ بوتگ۔ اوگانستان ءہلمند ءنندوکیں عبدالستار پردلی ءاے ناولٹ رخشانی لہجہ ءنویستگ (10)

”سوب“ اردوزبان ء”ہم گندم کی روٹی“ ءنام ءرجینگ بوتگ کہ ایشی رجانکار نامداریں زانت کار ءکو اس ءبازیں کتابانی نبشته کار پروفیسر ڈاکٹر شاہ محمد مری انت۔ (11)

سوب اصل ءنظریاتی ءسیاسی ناولٹے کہ اے ناولٹ یک عہد ءیک جہدے ءیک نظریہ ءسیاسی تعلق داری ءتاریخ انت۔ اے گشگ ردنہ بیت کہ فکشن ءردا بلوچی لہز انک ءتہادیمروی لوٹیں زرمبشت ءپلہ مرزی کنوکیں اے اولی ءسوب مندیں جہدے۔ اے ناولٹ اصل ءپہ ہامردمانی نصاب ءتہا ہوارگیجگ ءنویسگ بوتگ کہ آعلم ءراسیاسی ءسماجی زانت ءراسماجی بدلی ءانجن زان انت۔

”یہ پسماندہ ترین معاشروں کی معاشیات کا دستاویز ہے۔ یہ ناولٹ بلوچ انقلابی کے لئے حکمت عملی اور داؤ پیچ کا مینوئل ہے۔ کسانوں، چرواہوں کی ایکتا، تنظیم، وسیع النظری کا آئینہ ہے۔ سردار، زردار کے جوروجبر کی گہرائی کا بیانیہ ہے۔ بے رحمی ناترسی کی تفسیر ہے۔ لالچ، استحصال، درندگی اور جبروجور کا مرثیہ ہے۔ پورے وسطی ایشیاء کے منطقے میں ماقبل سرمایہ داری کی معاشی، سماجی اور سیاسی منظر نگاری ہے (12)

پنج در ءنود ءہفت (97) تا کہ یمانی سرا نبشته بوتگیں اے ناولٹ ءقصہ یک انجیں ورنہ ہے ءقصہ انت کہ آبزگرے ءخان ءزمینانی سرا کار کنت۔ آئی پت مرگ، آ ءآئی مرگیں پت خان ءوامدار انت۔ آپہ وتی مات ءگوہار ءدوبر اتانی لاپ ءوالینگ ء

وسیں جہد کنت بلئے آوتی کسانیں برات مریدؔ را غلبی نان وارینت نہ کنت ؔ نہ کہ وتی
 دومی برات محمد خان ؔ شپادیں پاداں پہ بوٹ ؔ چوٹ ؔ چیلے گپت کنت۔ آوتی مات ؔ
 واہگ ؔ ارماناں ہم پیلو کرت نہ کنت ؔ نینکھ وتی گوہار (شہپری) ؔ حاترا شریں لبیس
 آرت کنت۔ ہمک سال غلہ ؔ دانانی بہر ؔ بانگ ؔ آانگت چیر تریت ؔ وامدار بیت۔
 آئی بے بسی ؔ لاچاری تا اداسر بیت کہ آپہ وتا ہچ وڑیں واہگے داشت نہ کنت ؔ نینکھ وتی
 لوٹ ؔ سراکار ؔ یلہ دات کنت۔

اے ورنا کہ نامے دلمراد انت، حاجی خان ؔ حکم ؔ تابع انت۔ دلمراد ؔ زند ؔ بدلی ؔ
 دروشم ہما و ہدا وتی پیشداری ؔ کن انت و ہدے آئی گوہار شہپری ؔ را کہ عمرے سیزدہ سال
 انت پہ زور ہے ہند ؔ پیریں مردمے ؔ گوں کہ نامے دادخان انت ؔ عمرے ہفتاد سال
 انت آروس دیگ بیت۔ اے زوریں آروس ؔ و ہدا دلمراد گوں وتی برات ؔ خان ؔ
 زمینانی سراکار ؔ بیت۔ آو ہدے لوگ ؔ آہگ ؔ بیت تہ راہ ؔ کسے آرا ہے حال ؔ دنت
 تہ آلوگ ؔ بدل ؔ سیدھا پہ دادخان ؔ نیمگاروت وتی گوہار ؔ دست ؔ گپت پہ وتی لوگ ؔ
 آرگ ؔ کہ خان ؔ آئی مردم رس انت ؔ آراسک جن انت ؔ ٹپی ؔ ٹوری کن انت۔ ہے
 کش ؔ چیل ؔ تہا دلمراد ؔ گوہار شہپری کہ پہ وت دگہ ہچ پی میں راہ ؔ درے نہ گند بیت،
 پندول ؔ چہ چاقوے کشیت ؔ وتارا کشیت آوانی گوہار ؔ اے ناحقیں خون دوئیں براتانی
 گردن ؔ لڈگ بیت ؔ حاکم ؔ منصب دارخان ؔ در ؔ سلام دیوک بنت پمیشکھ خان ؔ جبراں
 زورانٹ ؔ دوئیں براتاں جیل ؔ برانت کہ آوان ؔ دہ دہ سال ؔ حاترا جیل کنگ بیت۔

دلمراد ؔ ملاقات مس جیل ؔ گوں غمشاد ؔ بیت کہ غمشاد پہ وتی سیاسی ؔ نظریاتی
 کارانی جہت ؔ بندی انت ؔ آرا چار دہ سال جیل ؔ گوازینگی انت کہ اشانی تہا دوسالے
 گوازینگ۔

غمشاد انقلابی زرمبشت ؔ سرگر میں باسک ؔ نظریاتی مردمے آقیدیاں وانینت
 ؔ دلمراد ؔ محمد خان ہم آئی کراوان انت۔ غمشاد ؔ شخصیت ؔ آئی سیاسی نظریات دلمراد ؔ زند ؔ

بدلی نیت۔ آہم و چیکیں وانگ و زانگ و ابید چہ غمشادہ نظر یاتی علم ہم در برانت۔ وہ سال و قید و گوازینگ و پدوہدے آ آ جو بنت تہ آئی ہند و بزرگرا و اوں وش احت کن انت۔ دل مراد چہ غمشادہ زرتگ و ہیل کرتگیں علم و نظریہ و سرجمیں بزرگرا نی تہا تالان کنت کہ عا میں بزرگرا سوچ و تہا ہم بدلی کنت۔ اے جہدانی آ سر و اولی بدلی اے کنت کہ بزرگرا خان و زمینانی سر اسہب و مہلہ روگ و بدل و روج و در آ ہگ و و دار و کن انت۔ زمیندار و بزرگرا نی نیام و کش و چیلے ودی بیت۔ زمیندار لاچار بیت کہ بزرگرا نی لوٹاں سرجم بہ کنت۔ ہمے نیام و وٹ و الیکشن و چہہ چہارگ بیت کہ بزرگرا نی نیمگا چہ دل مراد، خان و مقابلہ و وٹ و اوشنتیت و باج ہم بارت۔ اسمبلی و تہا زمیندار و زردارانی اکثریت بوہگ و سبب و آ سرجم و کھمیں کار پہ وتی طبق و ٹک و مردماں کرت نہ کنت۔

اے ہمے و ہدانت کہ افغانستان و پیپلز ڈیموکریٹک پارٹی منظم بو آن انت و بزرگرا نی تعلق داری گوں ہمے گل و پارٹی و انت۔

اپریل و 27 تاریخ و 1978 و سال پہ بزرگرا پوریا گراں نوکیں روچے و مستاک بیت۔ اوگانستان و آشوبے کیت کہ ایشی آ سرادلمرادرزعی اصلاحات و ہندی کمیٹی و سروک زورگ و گچین کنگ بیت۔ اے آشوب و آ سرابزرگرا زمیناں چہ زمینداراں پل انت و وت آ وانی واجہ بنت۔ آ وانی زندہ تہا بدلی یے کنت۔ ناولٹ و گڈی جملہ چوش انت کہ:

”شد و پد کسی ودی نبوت کہ کسا نوکیں مرید و محمد خانی چوٹا پلست۔ مچی کار کرتنت۔ شریریں لیس بہ سروگوئرش ات۔ نوں پہ گلہی حشکیں نانا ہم کس رازی نوت۔“ (تا کہیم۔ 97)

اے پیماے ناولٹ وتی آ سر اسر بیت۔

اے ناولٹ وانا کہ و ایشی قصہ و تہا ر بطے است انت۔ کساس گیشتریں کردار ہم دروشم زرتگیں انت۔ بلے کردارانی ردا آ زبانی کہ کارمرز بوتگ آ چوکے

گیش گندگ ء کئیت۔ دلمراء یمیس عایں، ادنائیں بزگرے رندگیری ء حدء ابیلاں
 سربوت کنت بلتے راجی یا طبقی سروکی ء کردارء، ء خاصیں صورت ء زمین ء کشارکاری ء
 بابت ء آئی اصلاحات چه آئی وس ء درانت۔

دلمراء دہدے جیل ء در کئیت ء سوشلزم ء لیکہ ء فکر ء سسٹم ء تبلیغ ء کنت تہ آرایکے
 یات ء پڑین ایت کہ آئی وتی پہوالی زندء سوشلزم ء چپ ء جبر کرتگ۔ نون کجا دلمراء ء
 پہوالین زندء کجا سوشلزم ء جبر۔ ظالم ء مظلوم ء کردار ء ظالم ء مظلوم ء جنگ ء راے ناولٹ
 ء بنیاد گوشگ بیت ء اے بنیاد ء پیش کش ء سراہم مزینں جہدے کنگ بوتگ البتہ
 آئیڈیازانی درشان ء جاگہ جاگہ جزبات گیشتر دیماتنگ انت۔ یک مخصوصیں
 پارٹی ء نام ء آرگ ء اے ناولٹ پارٹی پروپیگنڈہ ء اسپاٹیں درشانے ء حداسر بیت۔

”سیاسی آئیڈیالوجی یا سیاسی واقعات کو محرکات و عوامل کے طور پر
 پیش کرنے کے باوجود اگر پلاٹ، کرداروں کی پیش کش اور مناسب
 ترین تکنیک کو فنی وحدت میں ڈھال نہ لیا جائے اس وقت ناول کے
 لیے سیاسی دستاویز اور محض سماجی مسائل کا ریکارڈ بننے کا خطرہ لاحق

رہے گا۔ 13

سوب ہم نبشتہ ء درشان ء رداسیاسی یا چاگردی دستاویزے ء جہت ء چارگ ء
 تپاسگ لوٹیت۔ سوب ء تہاسیاسی فینومیناء بیان ء رداتجزیہ ء تپاس ء بزانت ء معنی ء
 تعبیر ء بابت ء غور ء فکرے ء گیشی ء اے ناولٹ ء راازمی تک ء براہ دارتر کرتگ ات۔
 ہے پیمازمی ہنرکاری ء ردابنی آدم ء کائنات ء بابت ء نوکیں جبر ء دیماء آرگ ء وژن ء
 کار بندگ ء اے ساجشتی عمل ء راشرتریں آسرے داتگ ات۔

اکتوبر 1917 ء سویت یونین ء لینن ء سروکی ء سوشلسٹ انقلاب ء پدپاہ
 کمیونزم ء ایشی سفر ء سرجمیں جہان ء راسرامتاثر کرت۔ اثر دار ء سوب مندیں سیاسی
 ء نظریاتی لیکہانی سبب ء اے انقلاب ء آسر ء دیروی ء ایشی ء پراہ ء شاہگان بوہگ

ۛ نہ ایوک ۛ مدامی سر حالے ۛ نیمگ زرت بلکن ۛ زند ۛ ہمک تک ۛ پہنات ۛ چہ ایشی اثر زرت۔

سویت یونین ۛ جہان ۛ رادو تچکیں بلا کانی تہا بہر کرتگ ات۔ یک نیمگے زر دار ۛ سرمایہ دار ۛ جاگیر دار ۛ لٹ ۛ پل کنوکیں واک ۛ اختیار ۛ دومی نیمگا آزاتی ۛ واہگ دار ۛ چاگردار ۛ چہ ہمک وڑیں لٹ ۛ پل ۛ صاف ۛ پلگار کنگ ۛ سماجی انصاف ۛ چاگردی بروبری ۛ بیرک دار اتنت کہ لبرزانک ۛ پڑا اشانی پلہ مرزی کنوک ہم مزنیں کسا سے ۛ است اتنت۔ کہ اشاں وتی لیکہانی ردا لبرزانک ۛ رازند ۛ راستیں تک ۛ شین ۛ پیش کرت، اشاں نہ ایوک ۛ زند گیش ۛ گیوار کرت بلکن ۛ گوں نگدی نگاہاں زند ۛ راشر تر ۛ براہ دار تر کنگ ۛ واہگ ہم درشاں کرت۔

سویت یونین ۛ پلہ مرزی ۛ کمک ۛ جہان ۛ بازریں ملاں انقلاب اتک کہ اشانی تہا اوگانستان ہم ہوار ات۔ سوب ہے انقلاب ۛ پیسر ۛ انقلاب ۛ آہگ ۛ رند ۛ جاوراں پیش داریت۔ اے ناولٹ ۛ رانہشتہ کار ۛ اگس وتی لیکہانی ردا شاہگان تریں تناظرے ۛ پیش بہ کرتین ات تہ ایشی اثر شر تر بوتگ ات۔ یک زمیندار ۛ سردارے ۛ یا یک بزگرے ۛ جاورانی فوکس کنگ ۛ بدل ۛ، یا ایوک ۛ کشت ۛ کشاری اصلاحاتانی بن گپ جوڑ کنگ ۛ بدل ۛ سرجمیں چاگرد ۛ آئی کلیں تکان ۛ دیما آرگ بوتیں تہ اے ناولٹ ۛ دگہ دروشمے زرتگ ات۔ چہ اے ناولٹ ۛ زند ۛ دومی تک ۛ پہناتانی مردم یا طبق ۛ ٹولی اے آسر ۛ کشگ ۛ رندنہ بنت کہ اے ناولٹ ۛ تہا ”مئے زند ڈلگچا رکنگ بوتگ“۔ اے جاور ۛ اے سر حال نہشتہ کار ۛ نہ ایوک ۛ وتی چم دیستگین انت بلکن ۛ نہشتہ کار ہے جہد ۛ سرجمیں بہرے ہم بوتگ۔

”لیسی ہالورڈ اگر پلاسٹرز کے متعلق لکھتے ہیں تو وہ خود پلاسٹرز رہے تھے۔ بی۔ ایل۔ کو مبس نے کان میں کام کرنے والے مزدوروں پر لکھا ہے تو وہ خود کانکن رہے تھے۔ جارج گیرٹ، فرڈیو کوہارٹ وغیرہ نے مزدوروں کے متعلق بہت

اچھا لکھا ہے اور یہ خود اس طبقے سے تعلق رکھتے ہیں۔..... بی ایل کو مہبس،
 جارج گیرٹ اور فرڈیو کوہارٹ نے اپنی دیکھی ہوئی، اپنے آپ پر بیٹی ہوئی
 مصیبتوں کا ذکر کیا ہے لیکن انہیں بیان کرنے میں ان کا لہجہ بہت تلخ اور جذباتی
 نہیں ہے پھر بھی یہی زیادہ موثر معلوم ہوتا ہے۔ 14

سوبہ نیشہ کنگ، گون ستار پردلی، وتی جذباتی وابستگی، تعلق داری ہمک
 جملہ، تا کہ ہم، تہا پیشہ، اشنگ انت۔ آئی چچ پیس میں بیلنسے دارگ، جہد نہ کرتگ۔

4- مہرہ ہوشام

”مہرہ ہوشام“، غنی پرواز، نیشہ کرتگیں ناول، نام انت کہ اے ناول 2000
 چہ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ، نیمگا چاپ، اشنگ بوتگ کہ اے ناول گوادر، چا گرد، پزدرہ
 نیشہ کنگ بوتگ۔

اے ناول، قصہ، چوش بندات بیت کہ گوادر، یک مردے ہمک روچ جہل
 بیگاہ، وتی دیوان جاہ، گور بیچانی دروازگ، پچ کنت، دروازگ، دپ، کرسی یے
 جنت، نندیت، زر، ندرگ، کنت۔ اے مردم تا روچ، بنگ، ندرگ، ہما
 نندیت، روچ، بنگ، رند پاد کئیت زر، نر یک، روت تر، گرد، سیل، سواد کنان،
 باتیل، کوہ، بن، سر بیت، پدا وتی گس، وا تر کنت۔ اے مردم کہ لوگے گوادر، پدی زر،
 دیما سٹرک، رودراتکی نیمگا انت، ایشی عادت ہم روچ ہمیشہ انت۔

اے مردم کہ پانزدہ سال ساری آرو سے کرتگ ایشی نام اسد اللہ انت، ایشی
 چار چک انت۔ اسد اللہ چو وتی پت، ماہیگ، بیپار، کنت۔ بلوچی، ماسٹرے
 (ایم۔ اے) کرتگ۔ وانند ہے، حاضر جواب، نوٹ بک، وتی سرگوستاں قولانی دروشم
 دنت بزاں قول نیشہ کنت۔

یک روچے انا گہ آوتی ہمسائگیں ”ماڈرن ۽ ایڈوانسین“ جنکے گندیت،
 اجکھ بیت آئی ذہن ۽ پہ اے جنک ۽ سوال چست بنت۔ کئے انت؟ کج ۽ مردے؟
 کسبے جی انت؟ سیرے کنگ یا ناں؟

اے ”ماڈرن ۽ ایڈوانسین“ جننگ ۽ نام ”شاہدہ“ انت شاہدہ چہ کراچی ۽
 اتنگ ۽ گوادر ۽ اسکول ۽ ٹیچر انت۔ شاہدہ ۽ پت گوادر ۽ مردے بوتگ ۽ ماتے کراچی
 ۽۔ شاہدہ ۽ ہم زر ۽ سیل ۽ شوق انت کہ گوں سبزیں پوشاک ۽ سینڈلاں لوگ ۽ درکنیت،
 گشانے گٹ ۽ انت۔ چہ اسد اللہ ۽ کش ۽ گوزیت کش ۽ کائی اسد اللہ ۽ نیمگا چاران ۽ زر
 ۽ روت۔ دمانے زر ۽ کرا اوشتیت، ندرگ کنت، پداباتیل ۽ کوہ ۽ نیمگاروت ۽
 دمانے ۽ رندواتریت ۽ اسد اللہ ۽ نیمگا کش ۽ کائی چاران ۽ آئی دیماچہ گوزیت ۽ وتی
 لوگ ۽ پتریت۔ آئی لوگ ۽ پترگ ۽ گوں روچ بکیت۔ شاہدہ روچ ۽ بلک ۽ ساری ۽
 اسد اللہ روچ ۽ بلک ۽ رندزر ۽ سیل ۽ کن انت۔ دوینانی ذوق یک پیم انت بلتے پزرے
 ندرگ ۽ آوانی نیام ۽ ”وہد“ ۽ فرق انت۔ شاہدہ گوں اسد اللہ ۽ نزیک بوہگ ۽ دیرہ
 کنت۔ اے نزیک سگتی ۽ دوستی ۽ تہا بدل بیت بلکن ۽ چہ اسد اللہ ۽ نیمگا مہر ۽ دروشم
 زوریت۔ نزیک ۽ چہ پیش وہدے اسد اللہ شاہدہ ۽ گندیت کہ گشے آرا ہمیشی (یا
 ہمے پیمیں دگرے ۽) ودار بوتگ۔ نیٹ اسد اللہ شاہدہ ۽ دل ۽ تہا پوت مہر ۽ در آرگ ۽
 سوب مند بیت۔ دوئیں آروس کن انت۔ بلتے آروس ۽ دوشپ ۽ رند اسد اللہ خود کشی
 کنت تنکہ وتی مہر ۽ ابدمان بہ کنت۔ اے مہر ۽ ہوشام ۽ قصہ انت ۽ اے قصہ ۽ نیام ۽
 وڑوڑیں جا وراست انت چوش کہ ناولانی تہا بنت۔

اے ناول ۽ تہا نہہ دہ دگہ کردار ہم است انت بلتے اے کردار خاصیں رولے
 ۽ واہند نہ انت، تاں ادا کہ اسد اللہ ۽ لوگبانک ۽ رول ہم کم کنگ ۽ آئی رول شاہدہ ۽
 دیگ ۽ ”لاشعوری“ جہد کنگ بوتگ۔

بیست ۽ ہفت در ۽ یا بہر ۽ اے ناول ۽ دریا بہر پزانت کسان کنگ بوتگ

انت تنکہ قصہ دست ء درمنیت ء کردار ہم اے حاترا کم کنگ بوتگ انت کہ آ بے لگام مہ بنت۔

اے ناول ء تہا نبشتہ کار تخیم ء رداوتی سبحیں زور ء پہ اے حبر ء کلثینیت ء ہلا س کنت کہ ہمک لوگے ء وانند ہیں جنیں آدمے بوت آ لوگ باغ ء بہشت ء چومثل ء جنت ء بیت و ہدیہ ناوانند ہیں جنیں لوگ ء تباہ ء برباد کنت، ویراندانی ء نہوشی کاریت۔ لوگ ء برکت ء بارت۔ پرواز چا گرد ء تہا جنیں آدم ء حقانی ء آئی آزاتی ء گپ ء کنت ء چا گرد ء کوہنیں دودانی پروشگ ء سلکین ء دنت۔ 15

ناول ء سراجبر کنگ ء پیسر پرواز ء لیکہانی، آئی تب ء میل ء آئی کار راہ بند ء بابت ء کے حبر بہ بیت تہ ناول ء قصہ ء کردار ء ناول ء تہا نبشتہ تہیں جاورانی سر پد بوگ ء کمک رسیت۔ ناول ء ڈائلا گانی رداوتیں جملہاں رند:

☆۔ مردین ء دل ء حبرانی زانگ آسان انت بلتے جنیں ء دل ء حبرانی زانگ گران انت چیا کہ دنیا ء چہ کر نانی کر ناں مردینی چا گرد جوڑ انت۔ اے مردینی چا گرد امردیں بہ حیثیت مردین آزات انت۔ بلے جنیں بہ حیثیت جنین مردین ء بندی انت۔

☆۔ مارا جنیں آدمانی آزاتی ء واستا جزے بنگیج کنگی انت۔
☆۔ جنین آدمانی آزاتی ء حقانی یک گلے۔ کہ آئی باسک ایوک ء جنین آدم بہ بنت ء آ جنیں آدمانی جیڑ ہاں مالوم بکن انت ء آوانی کشینگ ء واستہ جلسہ ء واک کنگ ء۔ چا گردی ء لیزانکی کاراں بہر زورگ بہ بیت۔

☆۔ جنک کوہنیں دود ء رہندانی بند یگ انت۔ نہ چہ لوگ ء در آ تک کن انت ء نئے گوں در آ مدیں مردیں آدمے ء گپ جت کن انت۔

☆۔ پد مستیگن ہندانی (گوادر) ناوانندہ ء ناسر پدیں جنیناں ہاسیں سگ ء برداشت نیست گڈا چرے جنیناں شری ء اُمیت گجا کشگ بیت۔

☆۔ جنیں آدمانی توکا آ گہی ء سر پدی پیدا ک کنگ بہ بیت ء آ چہ لوگ ء پسیلاں

ڈن درکنگ بہ بنت تا کہ جنیں آدمؑ مردیں آدمانی نیامؑ گستائی کم بہتریت۔

اے جملہ نہ ایوکؑ ناولؑ کچینیں لیکہؑ مرادزانگ بنت۔ بلکنؑ غنیؑ پروازؑ

نفسیاتؑ تبؑ ہم شونرداریؑ کن انت۔

غنیؑ پروازؑ نیشہ کنگؑ یک شریؑ یے ایش انت کہ آ صنفؑ تہرانی

(آ زمانک + ناول) ازمی تکانی نیمگؑ سک باز دگوش دنت۔ ازمی تکانی نیمگا

دگوش دیگ شریؑ جبرے بلئے سک باز محتاط بوہگؑ عملؑ تہا مردم چہ وتی قصہؑ کردار

ؑ قصہؑ یک شلیؑ درکنیتؑ کیشتر گوں غنیؑ پروازؑ انچوش بہت۔

دومی جبرایش کہ غنیؑ پرواز لیکہؑ نظریہؑ دردانہ نشہ کنتؑ اے ہم بدنہ انت بلئے

غنیؑ پروازؑ نظریہؑ آنی پشتؑ کیشیں شچگؑ چہ قصہؑ کردارانی جاور سک نگیگ بنت۔

آوانی تہا تخلیقیت (Creativity) پشت نہ کپیت۔ قصہؑ کردار چوا سٹیجؑ ہما

دُتک (Puppet) کردارؑ بنت کہ آوانی بندیکؑ مہار دگرانی دستان انت۔ آ

اشاں ہر وٹسرنینت آ ہما وٹؑ سمرانت۔ پرواز چشیں کردار تخلیق کرت نہ کنت کہ

وانوک آ کردارؑ وتی تشخصے بہ گندیتؑ آئی وتی عملؑ رضایے بہ ماریتؑ ننیکہ

کردارانی تہا کش (لچک) پشت گجیتؑ اے وٹیں جزباتی طرف داری

(Fanaticism) ازمؑ را جہل بارتؑ دور دنت۔

مقصدیت پسند بوہگؑ جہتؑ آ مقصدؑ درشانؑ انچود بیماروت کہ فلشنؑ

ازمؑ متاثر کنت۔ گڈا آ گوش نئے گشتانک دیگؑ انت۔

حقین فلشن نویس زندؑ بابتؑ وتی لیکہانی نیمگا قصہؑ زوریت سفر کنت

وہدے کہ پرواز لیکہاں زوریت قصہ جوڑ کنت۔

”زندگی کے بارے میں بصیرت کو قصے سے فطری طور پر پھوٹنا

چاہیے نہ کہ اس کا پرچار کیا جائے جو فن کو تبلیغ بنا دیتا ہے۔ 16

اے پیم کنگؑ نیشہ کارؑ اندری سا چشتی از مکارؑ آرامؑ راحتے بلکنؑ بہ

رسیت بلے وانوک چہ ”اصلیں“ راحت ء ز بہر بنت۔

غنی پروازوتی لیکہانی ردا چا گرد ء تہا بدلی آرگ ء واہگ دارانت ء آوتی اے
واہگانی مڑ ء چم ءے وت گندگ لوٹیت و ہدیگہ چا گردی بدلی (اگاں تچک ء حق ء راستیں
بدلی بہ بنت) پراسے (Process) ء رند کائنات، فیزرانی (Phases) تہا
کاینٹ۔ پرواز اے نیچرل پراسس (Natural Process) ء فیزرانی
(Phases) حق ء نہ انت یا اشانی سر پد بوہگ ء جہد ء نہ کنت۔ آسک اشتاپی انت ء
آئی ہے اشتاپ کاری آرادور (Jump) ء نیمگابارت۔

سرگوست ء تجربا تانی ردا، ء لیکہی منوگری ء وڑ ء پیہانی تہا کہ آچا گرد ء تہا بدلی
آرگ ء دور کنگ ء جمپ جننگ ء راہ ء رپک زورگ بوتگ انت گڈا آچا گرد ء تہا
انتشار ء بگاڑ ء انارکی ودی بوتگ، پمیشکا لبز انک ء دیروی لوٹیں لیکہی جنز ء مزن ء چہ
مستریں نام ہم بدلی ء اے رپکاں بے نہ کنت۔ چوکہ مردم ء ردوم ء نیچرل پراسس
انت۔ کسانی ء گوگائی ء بچکی ء چہ رند ء اسٹیج پیری نہ انت بلکن ء نیام ء ورناہی ہم است
انت ء پرواز ہے ورناہی ء نہ منیت یا چیرے دنت ء اندیگے کنت۔ آ آ وکیں و ہدیگہ
اوبادگانی بابت ء فکر نہ کنت بلکن ء آ ہے و ہداوتی ”کشتگین“ ء بر ء لوٹیت کہ اے نیچرل
نہ انت۔ چوبوت نہ کنت۔ اے پیہیں تب ء مٹیل ء نظریہ ”ایکسٹریم“ مننگ ء بے
کنگ بیت ء انتہا پسندی وتی ہر شکل ء حراب انت پرچیکہ چہ ایشی مردم ہما حد ء ایلاں
رؤت سر بیت کہ غور ء فکر ء چار ء بیچار ء جاور پشت نہ کپ انت۔ آوتی من ء چا گرد انف
دیگ ء انت بلے اے پیانف ء بدل ء چا گرد تاوان بار بوہگ ء انت۔

اے پیہیں بیچار کنوکیں مردم ء را کسان کسانیں بدلی مزن مزنیں بدلی گندگ
ء کاینٹ۔ نیچرل پراسس ء بو وکیں بدلی یے وتی جہدانی آسر گندگ ء کئیت۔ اے
وڑیں مردم چا گردا وتی نیمگا آرگ لوٹیت ء چا گرد چہ ایشاں دُور تچک لوٹیت۔ آ
ہمیںکس وتی گاماں تیز تر کنت، چا گرد چہ آئی ہمیںکس دُور ء گستا بیت۔ اے پیہیں

جاوراں گوں تخلیقی عمل ۽ تہا بہر زور و کیں نبشتہ کاروانوک ۽ را جزباتی سطح ۽ آرگ ۽ دلم
کنگ لوٹیت۔ ۽۔ جزباتی سطح ابدمان ۽ دیر پانہ انت۔ وتی جبر ۽ منائینگ بدنہ انت بلتے
دومی ۽ جبر ۽ گوش نہ دارگ ہم شرنہ انت۔ تنیکت ۽ منے چاگرد اتضاد ”مخاصمانہ“ نہ انت ۽
نیکہ اے وڑیں طبقے وجود داریت۔ انفرادی ۽ جندی سطح ۽ کسان کسانیں جیڑہ ہر کجا ۽ ہر
وڑ ۽ بوت کنت کہ اشانی حاترہ اینکس سنجیدہ (Serious) بوہگ نہ لوٹیت اگاں ناں
گڈاملوری، بے چاڑی، بے سوبی ۽ مارشت ۽ مایوسی نہ ایوک ۽ بن گپانی تہا آہگ ۽
دیر نہ کن انت بلکن ۽ مردم چو اردو ۽ ناول نگار عزیز احمد ۽ Track ۽ ہم بدینیت۔ دیروی
لوٹیں زر مہشت ۽ بہر بوہان ۽ بازیں نبشتہ کاراں عجیبیں راہ ۽ رپک زرت انت۔ عزیز احمد ۽
”ہوس“، ”مرمر اور خون“، ”آگ“ ۽ ”ایسی بلندی ایسی پستی“ ۽ تہا ”فوٹو گرافی“
بزاں عکس کشی ۽ گمان بیت، ہے عزیز احمد Extreme ۽ روگ ۽ رند بے بھیسہی ۽
آماج بوت ۽ اسلامی ثقافت ۽ تاریخ ۽ بیرک دار بوت۔ 17

اے جبرانی آسر ۽ ایوک ۽ یک جملہ ہے کہ ”مہر ۽ ہوشام“ قصہ ۽ ردا یک
انتہا (Extreme) ات، ۽۔ آئیڈیل ازم ۽ جہت ۽ نویسگ بوتگ۔

غنی پرواز سہ ماہی چمگ ۽ تہا وتی ناول ۽ بابت ۽ جستے ۽ پتو ۽ درائینیت :
”منی جند ۽ خیال ۽ من ”مہر ۽ ہوشام“ ۽ تو کا چیزے تجربہ یا نوکیں چیز دیما
آورتگ۔ مثال جبر ۽ اولی چیز نوکیں تکنیک ۽ تجربہ انت۔ منی زانت ۽ اولی
رند ۽ ناول ۽ تو کا نوکیں تکنیکے دیما آرگ بوتگ۔ آ نوکیں طرز یا اسٹائل
انت۔ اے ناول ۽ من اولی رند ۽ چہ ہیرو ۽ نیمگا چہ دگہ بن گپانی سرا بازیں
قولے کارمرز کتگ کہ آاش ماں مکالمہاں کارمرز نہ کنت بلکیں نوٹ بک
۽ تہا نبشتہ کنت۔ “ 18

اے تجربہ کہ پرواز ۽ وتی ناول ۽ تہا کرتگ بدنہ انت بلتے ایشرانوکیں ۽
جتائیں تکنیکے ۽ نام دیگ اے حاترہ جوان نہ انت کہ اے عمل ناول ۽ تہا و برے برے

ۛ سک کم بیت ۛ دومی جبرائیل کہ ناول ۛ را اے چیز بزاں نوٹ بک ۛ نبشتہ کنگ ۛ جاور
چا گرد نہ کنت۔ نا اے عمل شریں وڑے وتی پدرائی ۛ کنت کہ آپہ تکنیک ۛ المی انت۔
پمیشکا اے گوشگ ر دنہ بیت کہ مہر ۛ ہوشام بیانیہ تکنیک ۛ نبشتہ بو تگیں ناو لے کہ ایشی
کردار قصہ ۛ مکالمہ مانی صورت ۛ بران ۛ منزل ۛ سر کنان انت۔

سال بیلو (Saul Bellow) ۛ ناول ہرزاک (Herzog) ۛ ہیرو
ہمک مسلہ ۛ سراخط یا نمدی نویس ایت کہ دیم دیگ نہ بنت۔ اے خود کلامی ۛ صورتے۔
یا گڈ اے وڑا ناول نویس وتی ہیرو ۛ چہ حیڑ مانی ہاس کنگ ۛ جہدے کنت کہ سو ب مند
نہ انت پر چیکہ ہے خط ایوک ۛ نبشتہ کنگ بنت۔ 19

ہے مثال پرواز ۛ مہر ۛ ہوشام ۛ ہیرو اسد اللہ بیگ انت کہ نوٹ بک نبشتہ
کنت ۛ سوٹ کیس یا پیتی ۛ بندے کنت۔ اے ہم خود کلامی ۛ رنگے۔
ناول ۛ تہاوانند ہیں جنیں آدم ۛ لیکہ پرواز ۛ نزیک ۛ چوش انت کہ آ انگریزی
ۛ جبر بہ کنت، جہلانگی ۛ بے شک مہ روٹ بلتے۔

My name is

How are you ? . I am fine

Where are you?

Yes- No _ I See - Ok-

Thanks So much

ایشی ۛ دگہ ہے وڑیں کسان کسانیں جملہ کار مرز بہ کنت۔ ایشی ۛ مٹ ۛ بدل نیست۔
ہے پیمہ جنیں آدم ۛ آ زاتی ۛ کوہنیں دودانی پروشگ ۛ رد اپرواز ۛ لیکہ ۛ بابت
ۛ مردم گوشت کنت کہ ”سر یگ سراناں بلکن ۛ گٹ ۛ بہ بیت گڈ جنین آ زات انت ۛ
دود پرشت انت“۔ انچو گور ۛ چیز پے گور ۛ انت، پاد ۛ چیز پے پاد انت ہے پیمہ سر ۛ چیز پے
سر انت۔ بحث ۛ باوست ۛ چے ضرورت؟ ۛ سر ۛ چیز گٹ ۛ پے پے؟

پروازء زبانء ” جنٹک کوہنیں دودء رہندانی بندیک انت۔ نئے چہ لوگء
 دراتک کن انت ء نئے گوں در آمدیں مردیں آدمے ء گپے جت کن انت۔“ بزاں
 جنٹک چہ لوگء ء دریت، ویل بہ بیت، بہ تریت ء شپ ء لوگ ء درنگ ء بنیت آ آرات
 انت، دودانی بندی نہ انت۔ ء۔ ہے پیا جنٹک ڈن ء در آمدیں مردیں آدم بہ پٹیت کہ
 گوں آئی گپ ء جبر کرت بہ کنت گڈ پروازء آ سیڈیلیں سوسائٹی ء واب سرجم بیت۔
 اے لیکہ وانند ہیء، آراتی ء، ء دودانی پروشگ ء سکیں ترپل ء سطحی لیکہ انت۔
 نوں بچار پروازوت وتی ناول ء تھا ہے لیکہانی ہے پیمن نفی کنت۔

جنیں آدمانی آراتی ء گپ ء کنت بلئے آراتی ء اے واہگ ء ایوک ء پہ
 وانند ہیں ”انگریزی زانتیں“ جنیں آدمان داریت۔ ناوانند ہیں جنیں آدمان گوں آرا
 کنت انت۔ وتی سجنیں زہراں آوانی سراسشیت۔ آہمینکس انتہاء روت کہ اے
 عمل انفرادی Complex یے گندگ بیت۔

آئی خیال ء ناوانند ہیں جنیں آدم لوگ ء بے انتظامی ء ذمہ وار انت، ناسر پد انت
 (تا کدیم۔ 14)

ناوانند ہیں جنیں آدمان ء خاصیں سگ ء برداشت نیست۔ ء۔ چہ ایشاں
 شری ء اُمیت دارگ نہ بیت۔ (تا کدیم۔ 21)
 اسد اللہ ء آسیہ ء ڈائلاگ:

I see

چے گشت؟

چ

چتور چ۔ جبرے واتو کتگا اتئے.....

آ تنگی جبرے نہ ات.....

گڈ اکنیگی جبرے ات.....

وانند ہی جبرے ات..... (تا کدیم۔ 34)

پرواز ۽ خیال ۽ (وہدے آشاہدہ ۽ آسیہ ۽ وتی حیا ل ۽ چماں گوں دیم پہ دیم
 کنت)۔ ناوانند ہیں جنیں آدم قابل ۽ نفرت انت۔ ناسر پد ۽ نابود...
 کہنیں دودانی بندی۔ بے پلگار ۽ لیگار... اصلیں عمر ۽ چہ پیر...
 خاصیں رنگ ۽ دانگے نہ بیت (?)... بد پہریزی ۽ گیشتر بد رنگ
 بنت۔ (تا کدیم۔ 36)

ناوانند ہیں جنیں آدم بزدل بنت۔ گوں در آمدیں مردیں آدماں گپ ۽ حبر
 نہ کن انت۔ گوں آہاں تر ۽ گرد ۽ سیل ۽ سواد ۽ شت نہ کنت۔ گوں در آمدیں مردیں
 آدماں ”کریمک“ ۽ ہوٹل ۽ نشت نہ کن انت۔ (تا کدیم۔ 75) (آئی جملہاں چہ
 ہے تاثر من زرتگ۔)

ایش ۽ دگہ ہے پیس بازیں جملہ اے ناول ۽ تہا است انت کہ چہ ایشاں بے
 شک ناوانندہ بلتے جنیں آدم ۽ ذات ۽ نفی بیت پر چیکہ آئی گیشتریں بہرے ناوانندہ
 انت۔ ہے وڑا اے ناول ۽ تہا وہدے مہر ۽ ہوشام ودیت تہ کس نزانہ کجاشت جنیں
 آدم ۽ حق ۽ آزاتی، کجاشت انت انقلاب ۽ رد انقلاب ۽ گپ؟

اے وڑاغنی پرواز پہ جہد ۽ ہمراہ داریں سنگت ۽ گوں مہر ۽ ہواری ۽ واہگ دار
 ۽ نیام ۽ کنفیوز انت۔ بالابندی دوینانی کنت بلتے جہد ۽ ہمراہ داریں سنگت ۽ پشت ۽
 چگل دنت۔ نوں کئے بزانت کہ...!!!۔

مہر ۽ ہوشام ۽ تہا پرواز جاگہ جاگہ دست ۽ داریت بزاں حبر ۽ داریت
 یا ترینیت۔ اے دارگ ۽ ترینگ ۽ عمل ہم آئی لیکہانی نفی انت۔ چو کہ تا کدیم 18 ۽
 شاہدہ وتی پیریں ہمراہ ۽ بابت ۽ گوشیت:

”اے منے گریبیں سیادے، مات ۽ منے ہمرانی ۽ دیم داتگ گوں کہ
 ہدا کار ۽ روزگارے ہم بکنت ۽ لوگ ۽ مارا ہم مدت بکنت۔ پہ کار ۽
 چلو پگے، پہ پانگی ۽“

شاہدہ کردار بہادریں جنیں آدمے کردار انت۔ چومر دین ء انت۔ نتر سے
گڈ امر دین پر چہ پانگ کنت؟ دو می۔ اصل ء آ راے پیر مرد ء بابت ء اے گوشگی بوتگ
کہ۔ اے مئے خانزادیں غلامے، بلئے، دستے داشتگ۔ ہے وڑا یازدہمی در ء تا کہ دم
62 ء و ہدے اسد اللہ شاہدہ ء را آ کڑہ ء ڈیم ء پیش دارگ ء برگ ء تیاری ء انت تہ
”اسد اللہ ء چہ فرج ء پنچ ء شش دانگ جوس گوں برپ ء درکت ء واٹر کولر ء کت“۔

دودانی پروشگ ء جبر انت، آزاتی ء گپت انت، وانندہ بوہگ انت۔ گڈ آ
باید انت ادا فرج ء تہا جوس درمکنت بلکن ء بیسز یا و ہسکی در بہ کنت۔ ہے وڑا اے حاتر ء
لحاظ داری مہر ء ہوشام ء تہا دیمتر اہم گندگ بیت۔ دوازدہمی در ء و ہدے اسد اللہ شاہدہ
کریمک ء ہوٹل ء رونت ء و ہدے در کپ انت تہ یک گنو کے گوں شاہدہ ء مخاطب
بیت ء آ را گوشیت:

“You are very sexy girl” انچوش زانگ بیت کہ پہ اے جملہ ء پرواز ء
مزنیں چرتے، سوچے جتگ، آ راے جملہ اسد اللہ ء زبان ء گوشگی بوتگ بلئے لہر زگی
دیما اتلگ ء چہ گنو کے ء زبان ء تنکہ چا گرداے جبر ء ماسنڈ ء ری ایکٹ مہ کنت۔
اے پیما آئی احتیاط کرتگ ء وتی جبران ء یادست ء راداشتگ۔

اے ناول ء مستریں کردار اسد اللہ کہ جنیں آدمانی حقانی بالابندی کنوک
انت، پہ آواں آزاتی ء واہگ دار انت، کہنیں دودانی پروشوک انت، چوں جنیں
آدمانی حقاں وت وتی پادانی چیر الگت دنت۔

آسیہ آئی لوگبانک انت۔ میارے ایوک ء ہمیش انت کہ ناوانندہ ہے۔ آچہ
اسد اللہ ء نیمگاہے و شیں ٹہک ء شیر کنیں صحبت ء مجلسے ء تلوس ایت۔ اسد اللہ ء کر ء پہ آئی
وہ نیست و ہدیکہ شاہدہ ء ہمرائی ء وتی کار ء بار ء (چوبہ گوش) یلہ دنت۔ آسیہ بیمار انت،
نادراہ انت، اسد اللہ ء نیمگاہے جبر کہ اگاں بوت ترا علاج ء کراچی ء بریں و ہدیکہ وتی
ہند ء ڈاکٹر ء ہم پیشے نہ داریت۔ دو می نیمگاہے شاہدہ ء تپی بوہگ ء آسک تکا نسر انت۔

” چیزے درد کنت؟“

” درمان وار تگ؟“

” زیات تکلیپ نہ نئے ناں؟“

” اگاں منی آ یگاتئی تکلیپ روت، گڈامن بہہ نہ رواں“

دوست ء پ دوستی بہ چار بلتے جن ء ہم بہ جنی بچار۔ اسد اللہ ء خیال انت کہ گوں شاہدہ ء ہمراہ داری منی ذاتی فعل ء عملے، چا گرد ء منی لوگ ء مردماں پہ ایشی اعتراض مہ بیت۔ آ بے شک چا گرد ء دودانی خیال ء مہ داریت بلتے اے حق ء چہ جن ء پچ مہ گیپت کہ:

☆۔ آ و ہد ء بے و ہد شاہدہ ء ہمراہ انت جن اعتراض مہ کنت۔

☆۔ تر ء گرد ء سیل ء سواد ء شاہدہ ء بارت۔ جن بدمہ بارت۔

☆۔ وشیں مجلس ء صحبت گوں شاہدہ ء بہ کنت۔ جن دل ء میار بیت۔

☆۔ آ گوں شاہدہ ء آ روس بہ کنت۔ جن پچ وڑ ء نکا نسر مہ بیت۔

چوش چون بیت؟

جنیں آدم ء ذات ء نفی کنگ ء جاورا یوک ء پہ ناوانند ہیں جنیں آدم (آسیہ) ء نہ انت بلکن ء گوں شاہدہ ء آ روس ء رند آ ہم اسد اللہ ء ”ذاتی ملکیت“ جوڑ بیت۔

” حدائیگی چماں ہے وڑ ء بل کہ پچ انت... پیسرا وامن پہ الکاپی چارات نہ کتگاں کہ بگندے توش نہ بئے۔ بلے نیں والے منی جندیگ انت“ (تا کدیم۔ 130) بزاں آ روس ء رند جنیں آدم سرجمی ء مردین آدم ء ملکیت بیت۔ آئی پچی آئی رضاء نہ بیت، حتی کہ چم ء پچ کنگ ہم۔

پرواز مہر ء ہوشام ء تہا تا کدیم 63 ء جنیں آدمانی حقانی پہازوک اسد اللہ ء نوٹ بک ء تہا چہ اسد اللہ ء نبشتہ کنا نینت۔

” گورٹیج جنیں دل ء سر اچہ اعتبار“

اے پیسے بے اعتباری ء بے بھیسے ہی سرجم ء جنیں آدم ء سر انت، وانندہ ء
ناوانندہ ء فرق ء ابید۔

اے وڑیں جاورانی نبشتہ، یا بیان کنگ ہے پد کنت کہ ہمالیکہاں پہ جنیں
آدماں پرواز داریت یاوتی تخلیق کرتگیں کرداراں چہ لیکہاں دارانینیت۔ آوانی نفی
ہم بیت۔

اسد اللہ ء گوں شاہدہ ء نزکی اسد اللہ ء را ”انام کزی“ (Egocentric) ء
حد ء سیمسراں بارت سر کنت کہ چد ء رندا یوک ء آئی واہگ کہ گوں آئی ذات ء
ہمگر پنچ انت پشت کپ انت دگہ پچی نہ مانیت۔

ہر دکیں بجاہی کردار چاگرد ناشناسی ء (Disorientation) ء ہم آماج
انت کہ آوان ء ناوتی چاگرد ء نیکہ عہد ء دور ء گزرانی حیاں گورانٹ۔

اے کردار اعتدال ء حیاں داری ء حد ء ہم گوازی نیت ء Eccentric جوڑ بنت۔

اے کلیں جبراں ابید ناول ء دگہ تکاں ہم کے باز ٹیکنیکل نزوری پشت کپ
انت۔ چوش کہ اسد اللہ ء راشاہدہ بے پجار ء انت۔ چہ ایشی ابید تا کدیم 35 ء اسد اللہ ء
آسیہ ء مستریں جننک مہ جبین (بندات ء چارچک ء ذکر ء گوں) پیش داشتگ
”ابا! تئی شام انت۔“ مستریں جنیں چک مہ جبین ء آئی ء شام دیما ایرکت“ وہدیکہ
تا کدیم 90 ء ذکر انت کہ:

” مستریں چک ء نام عنایت اللہات، کہ نہی جماعت ء وانگا انت۔ دومی
چک ء نام ثناء اللہات، کہ پپتھی جماعت ء وانگات۔ سیمی چک ء نام نادیات، کہ
چارمی جماعت ء وانگات ء چارمی چک ء نام رحمت اللہات، کہ تنی وہدی سک کسان
ات۔“ اے عمل نادگوشی ء بے یالی ء سبب ء بوت کنت۔ ہے وڑا گرماگی نیں روچ
انت ء اسد اللہ ء ٹیٹر یکس ء گد گورانٹ۔ (تا کدیم 38)۔ بندات ء آسیہ ء سور ء

پانزدہ سال انت۔ (تا کدیم۔ 14) ءِ بازیں وہد ءِ گوزگ ءِ رند ہم پانزدہ سال وتی جاگہ ءِ اوشتاگ (تا کدیم۔ 102) ابید چہ ایشاں شاہدہ ءِ شخصیت ءِ ردا دبی ذوق ءِ سنج بازگیش پیش دارگ بوتگ۔ چہ ایشی ابید کریمک ءِ ہوٹل ءِ بابت ءِ اے حبر کنگ کہ اے ہوٹل ءِ کلیں مردم (سیٹھ + بیرا) گنوک انت، وہد یکہ وت بزاں اسد اللہ ءِ شاہدہ ہے ہوٹل ءِ روانت تہ یک بیر ہے (غفور) سارگندگ بیت۔ دوینانی گبانی ہوار گجگ ءِ گردن ءِ چلگ ءِ رند دوینانی گین ءِ کشگ ءِ تسماگ بوگک ہم عجیبیں ءِ نا پوہیں جاوے ودی کنت۔ جنکے ءِ گندگ ءِ گوں مسطر اقبال ءِ عشق ءِ انتہا ءِ روگ ءِ گنوک بوگک (بزانت ءِ ردا) (تا کدیم 110)۔

یک شپے ءِ ملوری ءِ چرت ءِ گوں شاہدہ ءِ دروشم ءِ بیان ءِ مبالغہ آرائی بزاں سک پیر ءِ سکین نادر ہے (اسد اللہ ءِ آئی مات نہ دیستگ) چووتی مات ءِ دراہ بوت۔ (تا کدیم 116)۔ تا کدیم 124 ءِ نبشتہ انت کہ:

”اسد اللہ ءِ گاڑی گوریچانی کوہ ءِ بن ءِ داشت ءِ جہل ءِ ایراتک ءِ کوہ ءِ سرکپان بوت۔ ءِ شاہدہ برے آئی ءِ پشت ءِ برے کش ءِ گون انت۔ کوہ ءِ سرکپنگا رند، آئی ءِ دیم گوں قطب رودراتک ءِ دات ءِ برے پراہ ءِ برے تنکیں سنگی راہاں روان روان ءِ کوہ ءِ کڑ اسر بوت۔“

گاڑی یے کوہ ءِ بن ءِ داشت۔ کوہ ءِ سرکپان بوت۔ کوہ ءِ سرکپنگا ءِ رند دیما قطب رودراتک ءِ دنت۔ گدا۔ کوہ ءِ کڑ اسر بوت ءِ چے معنی انت؟ ایش ءِ دگہ ہے وڑیں جاوے کیفیت ”مہر ءِ ہوشام“ ءِ تہا گندگ بنت کہ اے ناول ءِ نزوری مارگ ءِ بے کنگ بنت۔

لہتیں جاگہاں جملہ ردانت چوش کہ: تا کدیم 50 ءِ وہدے شاہدہ اسد اللہ ءِ کرا کئیت ءِ آراجست کنت ”اسدجان! چون ءے تو؟“ ”بس ڈڈاں۔ تئی چہ حال انت؟“ اسد اللہ ءِ ایمان سلامت بوت۔ ایمان ءِ سلامت بوگک ءِ جملہ محاورتا کارمرز بیت

وہدیکے دومی ء را کسے ء مرگ ء حال ء بدنت بزاں چوش:

یکے: فلانی ء وفات کرتگ۔

دومی: ایمانے سلامت بات۔

ہے وڑ اتا کدیم 68 ء ” گشان ء لمب ء وتی چم یے پہک کت انت ء

بدل ء باید انت ء وتی ار سے پہک کت انت ء بوتین۔

تا کدیم 73 ء ” اسد اللہ ء دکان ء نیمگا پہ سر اشارہ کت ء ” وہدیکہ اصل ء آ پہ چم

اشارہ کنگ ء انت۔

تا کدیم 85 ء ” قلو پطرہ ء پونز کے پٹک تر بیتیں تہ مصر ء تاریخ دگ وڑ بیتگ

ات ء ” پونز ء پٹک بوگ برز بوگ ء چپ ء زورگ بوگ وہدے کہ اے مثال بلو جی ء

رواج نہ کپتگ ء نینکہ اے نوکیں تشپہہ یے بوت کنت ء رواج گپت کنت۔

تا کدیم 112 ء ” اسد اللہ ء گاڑی پسیل ء تہا برت ء ایدگہ گاڑیانی گور ء ایر

کت ء ” اصل ء گاڑی اشتارینگ بیت ایر کنگ نہ بیت۔

تا کدیم 122 ء ” ہر جا گہے دل ببارت ء ” باید انت جملہ چوش بوتیں: ہر جا گہے

پاد بہ برانت یا گڈ اہر جا گہے گاڑی بہ روت۔ جہر دیماروت۔ آ جا گہے کہ پرواز ء ناول

Turning point ء آ ورتگ آدم ء اجکہ نہ کنت ء نینکہ اسد اللہ ء وت کشی مردم ء

عجب لگیت پر چیکہ آوت کشی ء ارادہ ء داران ء پیدا کت انت۔ ء پہاے عمل ء جا گہے ہم

گچین کنگ بوتگ۔ اے سلسلہ چہ پنچی در (تا کدیم۔ 30) ء ہنگج بیت۔

”...گشے زر یک کس مزانتیں وجودے ء سرا عاشق انت۔ بلے یک نہ

یک سو بے ء وتی معشوق ء حاصل کت نہ کنت، ہمیشا ہنچو دلپروش

و پریشان انت کہ چوناکا میں عاشق ء وت کشی کنگ لوٹیت۔ ء پرے حاتر ء

باتیل ء بلا ہیں کوہ ء.....“ (تا کدیم۔ 30)

ہے جاوردیمترا ہم درائی کن انت چوش کہ تا کدیم 42 ء سر جمیں ء 43 ء نیم

تاک ء۔ تاکدیم 51 ء گڈی سطرانی تھا۔ تاکدیم 53 ء بندات ء۔ تاکدیم 68 ء اے جملہ:

”اے پوت کشی ء سکیں ڈولداریں جاگے۔ ارمان کہ من ادوات کشی بکتیں۔“
ہے وڑ اتا کدیم 86 ء نیامی جملہانی تھا کہ:

”... واپیں مہر چہ واپ ء پادکت نہ کت گڈاوتی جان ء قربان کنناں۔“

البتہ اے جاورانی ردا پرواز ء سسپنس Creat کنگ لوٹ اتگ۔ کہ
اسد اللہ خود کشی ء کنت بلتے جنٹک ء نیمگانہ منٹگ ء رند۔ وہدیکہ چوہوان بوان ء نہ بیت۔
اسد اللہ ء خود کشی اصل ء وتی سرا بے بھیسسی انت پرچیکہ دوست ء رنگ ء
جہت ء مردم باز چیز سگیت بلتے جن بوہگ ء رندناں۔ دومی ایش کہ اے لیکہ ء سرا باور
دارگ کہ وپت ء واپ ء رند مہر کم تریت۔

اے آسرناول ء ارزشت داریں بہرمانیت پمیشکہ کہ جبر ادا ہلا س نہ بیت
بلکن ء دیماروت پرچیکہ ناول ء بامرد بے بزانتیں تر سے (Phobia) ء آماچ انت
ء ہے ترس آئی اعصاباں شل کنت ء آرا اے انتہاء بارت ء سر کنت۔

جبر انگت ء دیماروت۔ اسد اللہ ء پوتا اے انجام ء گچین کنگ اصل ء یک
باہمتیں گچینے، باہمت ء نام گپت گڈا کے ایشی پڑدر چارگ ء تپاسگ لوٹیت آہم غنی
پرواز ء وتی گوستگیں آ زمانک ء نبشتا نکانی حوالہانی ردا۔ وتی نویس انگلیں کتاب
”لبزانکی شرگداری“ ء تھا و ہدے پرواز غوث بہار ء آ زمانک ”مہشر“ ء سرانگدکاری
کنت تہ ہے نگد نبشتا نک ء یک جاگے آ زمانک ء ”پیر مردے“ ء کردار ء ذکر ء کنت
ء آئی دوزخ ء چات ء تھا دوز کنگ ء عمل ء وت کشی یے لیکیت (باریں پہ چونی) چہ
ایشی رند پرواز وت کشی ء سراتاریخی ء پٹ ء پولی (گوں حوالہاں) جبر کنت۔ کساس
سہ تاکدیم پہ ہے بحث ء باوست ء بارت۔ ہما لبزانت ء ادیبانی یک ء ناماں
گیپت کہ آہاں وت کشی کرتگ۔ جاپانیانی ”ہیرا کیری“ ء ذکر ء کنت۔

”نامداریں جاپانی آزمانک نویس، ناول نویس ۽ شاعر یوکیو مشیما ۽ چورناہی ۽ دور ۽ اشی ۽ (بزاں ہارا کیری) مراد ماں دل ۽ داشت۔ چہ ہارا کیری کنگ ۽ پیس آئی ۽ ہارا کیری ۽ بن گپ ۽ سر ۽ لہتیں آزمانک، ناول ۽ لچہ نبشتہ کت ۽ لہتیں پلم ہم جوڑ کت۔ انچو معلوم بوت کش ۽ ہارا کیری ۽ ریہرسل ۽ کترنگا انت ۽ پدا 25 نومبر 1970 عیسوی ۽ آئی ۽ ہارا کیری کت۔“ 20

اے نبشتا نک ۽ تہا انچو گمان بیت کہ پروازوت کشی ۽ ردا ایر جنگی نیمگ ۽ نہ انت بلکن ۽ اے عمل ۽ راساڑاؤ کے گندگ بیت۔ ہمے نبشتا نک ۽ تہا آہندوستانی فلمانی بامرد را جیش کھنہ ۽ وت کشی ۽ بے سوہیں جہد ۽ ذکر ۽ کنت تہ مردم ۽ ذہن ۽ اسد اللہ ۽ وت کشی تچک بیت۔

”بلے وہدے نامداریں ہندوستانی پلم اسٹار را جیش کھنہ ۽ وتی سپر اسٹاری ۽ وہد ۽ وت کشی ۽ بے سوہیں کوششت کت ۽ چرائی ۽ جست کنتگ بوت کہ توتوت کشی ۽ کوششت پرچہ کت، وہد یکہ تہ ہندوستانی پلمانی سپر اسٹار تے؟ تہ آئی ۽ پستہ دات کہ من ویدانت ۽ منو کاں۔ منی نر ۽ چہ جسمانی مرگ ۽ مردم نیست ۽ نابود نہ بیت بلکیں کائنات ۽ بہر بیت۔ من ہندوستانی پلمانی سپر اسٹار اتاں بلے شری ۽ سر ۽ زانت کہ منی اے مزنیں بستار ماں دنیا ئی زند ۽ امبرہ پشت نہ کپیت۔ اگن من وت کشی بکناں تہ دنیا ۽ مردم مدام مناں سپر اسٹار ۽ بستار ۽ گیر کارانت ۽ ایڈول ۽ منی اے مزنیں بستار ابدمان بیت۔“ 21

اے نبشتا نک غنی پرواز ۽ 14 اگست 1994 ۽ نویس اتگ ۽ آئی ناول مہر ۽ ہوشام 2000 عیسوی ۽ چہ بلوچی اکیڈمی۔ کونٹہ ۽ نیمگا چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ منی گمان ہمیش انت کہ پرواز ۽ مہر ۽ ہوشام ۽ اسد اللہ ۽ کردار ۽ اے پیس آسر چہ را جیش کھنہ ۽ وت کشی ۽ ناکا میں جہد ۽ آئی گشتگیں جبرانی ردا متاثر بوگ ۽ گشینتگ۔ را جیش کھنہ وتی سپر اسٹاری ۽ ابدمان کنگ لوٹیت ۽ اسد اللہ وتی مہر ۽۔ اے پیما جیڑہ نفسیاتی جوڑ

بیت۔ راجیش کھنہ اصل ء ء وتی جاگہ ء ء دومی ء دیست نہ کنت ء ادا اسد اللہ مہر ء یک پیم نہ مانگ ء ترس (فوبیا) ء آ ماچ انت۔

اسد اللہ ء اے انجام اگاں شعوری نہ انت ہم پرواز ء لاشعور ء وتی نبشتہ کرتگیں جبرالم ء جاگہ نا جاگہ ء بوتگ انت۔

مہر ء ہوشام ء قصہ، کردار ء آوانی تب ء تبیل ء نبشتہ کار ء وتی لیکہاں گوں اختلاف دارگ ء ابید ہم اے ناول ء شرمی اول است انت۔

غنی پرواز ء اے ناول ء قصہ نرم نرم ء دیما برتگ۔ چہ پرواز ء افسانہائی کردارانی ڈائیلوگانی چپ ء اے ناول ء تہا کردارانی جبرانی تہا کندینگی جاور ہم است بزاں اے ناول ء کردار ایٹنکس مجتگ مورک نہ انت ء کمے Relex انت۔ قصہ ء رد ء بند دیگ ء سہرا ہم باز جہد کنگ بوتگ کہ تنیگت ء بلوچی ء نبشتہ ہیں دومی ناولانی تہا گندگ نہ بیت۔ ندرگے (Scene) کسان ء کردارے کم کرتگ انت تنکہ آ مہ اڑیت۔ واناک انت ء روانی ء یک شلی یے ہم است انت۔ ندرگ کشی (منظر نگاری) یے کرتگ بلتے وتی آزما نکانی نسبت ء کم۔ گوادر ء ابید زند ء دگہ تک ء پہناتانی بابت ء معلومداری یے ہم داتگ۔ ناول ء در ء بہر ہمگر نچ انت، نہ سستگ انت ء نینیکہ ”بے تعلقیں“ بہر یاد رے مان انت۔ (بید چہ بیست ء یکمی در) (تا کدیم۔ 111 تا 115) کہ گوشے کے فرما نشی یاوت واہگی انت) بلتے پرواز ء اے در ء راہم جوڑینگ ء جوانیں جہدے کرتگ۔

ہواریں صورت ء رنگ ء مہر ء ہوشام شرمیں ناو لے بلتے بلوچی ء ناول نویسی ء آ بنداتی روک کرتگیں ڈیوا (Light house) نہ انت کہ راہ پیش بہ داریت ء رند گیری ء لاچار بہ کنت۔

5۔ چھیدغ

حاجی خدا بخش بزدار ء نبشتہ کرتگیں ناول ”چھیدغ“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ ء نیمگچہ 2001 ء چاپ ء شنگ بوٹگ کہ دو صد ء چل (240) تاکہ یمانی اے ناول ء پیشگال واحد بزدار ء نویستگ۔

بن گپ ء ردا اے ناول یک نیمگے سگھانی حاکی ء آوانی دراج دستی ء پیش داریت تہ دومی نیمگ ء بلوچانی ء خاصیں وڑے ء بزدارانی گوں آواں مرط ء جنگ ء شونداری ء ہمرانی ء بلوچ تور ء ہم شون دنت۔

ناول ء قصہ

شکل کہ زال ء نامے بانوانت ء، بے چک ء بے اولاد انت۔ بے اولادی ء بے وارثی ء ڈکھ شکل ء جیڑگ ء لاچار کنت، آ فیصلہ کنت کہ چہ وتی ہلک ء در کپیت روت جنگے ء نندیت اللہ اللہ کنت بلتے آئی جنین آراوتی لاپ پری ء حال ء دنت۔ آوش ء گل ء شات بیت۔ نیٹ آرا بچکیں چکے بیت کہ نام ء بنگل کنت، پداسہ سال ء رند شکل ء را یک دگہ جنگے بیت کہ ایشی نام ء لالی کنت۔

جمعہ شکل ء برات انت کہ ایشرا دو چک است یکے ہوران ء دومی مرید۔ دوئیں براتانی اے چک چہ لالی ء ابید مدام ہور ء تور اتنت، ہواری ء گوازی یے کرت ء سیل ء سواد ء ہم ہواری ء شت انت۔ پے شکار ء ہم ہوار اتنت۔

وہد گوں تیزی ء گوزان بیت۔ اے چک درنا بنت۔ لالی ء پے مرید ء نام گپت کنت کہ اے نام گپتی ء حال ء ایوک ء شکل ء آئی لوگ بانک ء جمعہ ء آئی لوگ بانک سہی ء سر پد بنت۔

شکل دل ء جیڑیت کہ لالی ء آروس ء پیسر آلالی ء تونسہ شریف ء بارت ء آرا پیرانی مرید کنت ء پے آئی آروس ء لہتیں سامان ہم گپیت۔ آاے درگت ء گوں جمعہ ء

ہم جبر کنت ء آراوت آ ہگ ء یاہوران ء دیم دیگ ء گشیت۔

قدرت ء شان کہ ہے وہدا شکل ء راگریں تے مان روپیت آپاے کار ء بزاں
لالی ء راخواجہ اللد بشک ء ذریعت کنائینگ ء بنگل، ہوران ء لالی ء را تونسہ شریف ء
دیم دنت تنکہ آئی جنٹک ء را بے پیر ء بے مرشد بوہگ ء کس شگان ء مہ جنت۔

وہدے بنگل، ہوراں ء لالی مادناں سنج کنت ء پوتی سفر ء ر ہادگ بنت تہ
ہے سفر ء نیام ء گوں آواں مزنیں ڈکھ ء ویلے ودی بیت کہ سکھ سپاہی ء آوانی کماندار
مان سنگھ گوں لالی ء دراج دستی کنگ لوٹنت۔ ہے کش ء چیل ء لالی گوں کاٹارے ء وتارا
وت گشیت ء وتی غیرت ء رکینیت۔ بنگل ء ہوراں ء سکھ بندی کنت۔

سکھ اے ترس ء کہ یکے بلوچ ماراوتی بیرامہ گرانت ء دومی مئے حال برزامہ
روٹ، گوں بنگل ء ہوراں ء سودا بازی کنگ لوٹنت ء آوان ء نام ء دپی ء ترس ء ہم
دینت۔ بنگل وتی بے شرفی ء گوہار ء مرگ ء بیر ء جبر کنگی نہ ات، سکھ جبر ء اتنت کہ
اناکت ء بنگل سٹ کنت ء وتارا گوں مان سنگھ ء ہماہی ء درنگ ء چہ جہل ء دور دنت۔
جہل ء کور ء آپ مزن ات ء تنچک ء ات۔ بنگل آپ ء تہا مان سنگھ ء گٹ ء گیپت ء
داریت۔ ہے کش ء چیل ء گر ء دار ء ہوراں ہم جہل ء دور کنگ ء جہدے کنت بلتے
آدگہ سکھیں سپاہی آرا قابو کن انت۔

بنگل چہ آپ ء در کنت ء وڑے نہ وڑے وتی ہند ء جاگہ ء سر بیت ء لوگ ء مردماں
حالاں سہی کنت۔

سہ روچ ء لالی ء پرس ء دارگ ء رند ہے سیمی روچ ء پرس ء دیوان ء ہند ء
اسپیت ریش ء کماش ہو ر ء تپاک بوہگ ء سکھان ء وتی بیر ء گرگ ء فیصلہ ء کن انت۔
سکھ دجھی ء نشنگ اتنت کہ اے حال ء کس سہی نہ انت پرچیکہ ہوراں آوانی قید ء ات،
لالی مرتگ ات ء بنگل ء را آپ ء برنگ ات۔ بلوچ (بزدار) سکھانی سمر ارش کنت
ء اولی ارش ء کساس یک صد ء بیست (120) سکھ گاڑ لینت ء کش انت۔ قصہ

کسان بنگل دزگیر کنگ بیت ء ملتان ء برگ بیت ء ملتان ء گورنر دیوان مل ء دربار ء
پیش کنگ بیت۔

دیوان مل ء دربار ء زالانی پلو ء چہ، دیوان مل ء جننک راجی ء چم پہ بنگل ء
کپ انت آ بنگل ء جبر ء آئی ورناسی ء چہ سک اثر مند بیت۔ بنگل آئی دل ء جاگہ
کنت۔ راجی وتی اے جاورانی حال ء وتی لوگ ء کاردار ء وتی دزگہار امرت کور ء سہی ء
سر پد کنت۔

گورنر ء جننک گوں وتی دزگہار ء ہمرائی ء بندی جاہ ء بنگل ء گندگ ء سر
بیت۔ مزینں جہدے ء رند آ بنگل ء راوتی مہر ء باور کناہینیت۔
راجی، امرت کور ء آئی برات گور بشک ء کمک ء بنگل ء راجہ بندی جاہ ء
کشگ ء سوچ ء بچار ء کن انت۔ نیٹ آ وتی اے کار ء آ سرے دی دینت۔

بنگل راجی ء زوریت ”جی شاہ ء لایت“ بیت۔ مزینں ء دراج کشیں راہے ء
برگ ء رند آ دم برانت ء وتی دم ء بالا آرگ ء آ یک جاگہے پہ آ رام کنگ ء دارانت۔
ہر دو اب کپ انت ہے نیام ء دلجیت سنگھ (کہ دیوان مل ء عزیز ء راجی ء نام گپت
انت) گوں وتی آ دگہ سکھیں سپاہیانی ہمرائی ء اشاں رسینت۔

اے سپاہی بنگل ء موہ نہ دینت ء آ را سک جن انت ء پروش انت ء دور
دینت، آ گمان کنت کہ اے نوں مرتگ، راجی ء زور انت ء گوں وتا برانت۔

راجی گوں دلجیت سنگھ ء دروگیں قصہ گو شیت کہ بنگل ء آ رازور برتگ، ء
ہے جبر ء گوں وتی پت ء ہم کنت۔ آ باور کنت۔ اے بر ء بیابان ء کہ پچی نگواہیت
شوانگے ء بنگل ء راگندگ چہ معجز ہے ء کم نہ انت۔ بنگل چست کنگ ء کمبیر ء لوگ ء
برگ بیت کہ اودا آئی حیال داری ء دارو ء درماناں دہمی روچ ء بنگل جوڑ ء تندرست
بیت۔ وتی ہند ء جاہ ء کئیت سر بیت۔

بنگل وتی مردمان ء چہ بندی جاہ ء در آ ہگ ء دومی جاورانی حالاں دنت بلے

راجی ء بابت ء گوں کس ء حبر نہ کنت۔ راجی وتی ہند ء، ء بنگل وتی جاگہ ء پہ یکے دومی ء
سک فکر مند اتنت۔ آخر بنگل وتی دل ء حالاں مرید ء را سہی ء سر پد کنت۔ مرید بنگل ء را
راجی ء شموشگ ء صلاح ء دنت بلے بنگل ہچ پیتا تیر نہ بیت۔

بنگل ء مرید ء ہمرائی ء یک دگہ ورناہیں مردے ات کہ نامے گلو ات کہ اشانی
دوریں عزیزے ات۔ ایشی چہ بھاو لنگر ء کے وتنگ ات ہم ء اردو ء پنجابی ء سرائیکی زبانے
ہم زاتنگ ات۔ گلو چہ بنگل ء سک متاثرات ء آئی بنگل ء را وتی مرشد مننگ ات۔

راجی ء پد ء رندانی درگیجگ ء آرا بنگل ء حالانی دیگ ء ذمہ واری اشاں گلو ء
دات۔ پہاے کار ء حاترا گلو ء وتی دگہ دروشمے جوڑ کرت، ریش ء بروت ء سرگ سات
انت ء مدرکانی ہارگٹ ء کت، وتی گد ء جرہم چو جوگی یے ء دروشم ء کت انت ء
رہادگ بوت پہ راجی ء شوہاز ء۔ ملتان ء سر بوت ء وتی اداکاری ء سبب ء وتارا جوانیں
”ویدے“ منائینتے۔

بازیں تکا نسری ء بے چاڑیاں راجی ء رانادر اہے جوڑ کرتگ ات۔ بازیں
حکیم ء طبیبانی علاجاں رند ہم آئی جاور گہتر نہ بوت انت۔ دیوان مل پہ راجی ء سک فکر
مندات۔ آرا ہے نوکیں وید ء حال دیگ بوت۔ دیوان مل ء فیصلہ کرت کہ اے ہم گوں
ہما بازی ناں۔

راجی پہ گلو ء سر بیت، گلو اے حالاں وڑے ناوڑے پہ مرید ء بنگل ء سر کنت۔
آیک رندے پد راجی ء را گوں وتا برگ ء منصوبہ ء سازانت ء نیٹ انچوش کنت ہم۔
دیوان مل ء زانت کہ اے کار بلوچانی انت کہ آہاں پیسرا ہم یک رندے
راجی گوں وتا پہ زور برتگ۔ آمزنیں کسا سے ء وتی سپاہیاں اشانی جنگ ء پروشگ ء
دیم دنت۔

بلوچ ء سکھانی نیام ء بازیں جنگ بنت، سکھ گیشتر تاوان بار بنت، ہے نیام ء
راجی مسلمان بیت ء گوں شکل ء آئی آروس بیت۔ یک گڈ سری جنگے ء بنگل سک پٹی

بیت ء لوگ ء سر بوگ ء گوں اے کوڑ ہیں امروز ء پہ مدامی یلہ دنت۔ اے دلپدر دیں
 حال ء اشکنگ ء گوں بنگل ء مات (بانو) ہم ساہ دنت کہ اے ہر دکانی جنازہ ہواری ء
 چست بنت۔ سہ ہفتنگ ء رند شکل ہم بیران بیت۔ راجی پیلوں ہفت سال ء بنگل ء قبر
 ء سر اندیت، نیٹ اے ہم مریت۔

نیم تاریخی ناول یا مہماتی ناول

واحد جُزدار ہے ناول ء پیش گال ء تھا اے ناول ء را نیم تاریخی ناولے قرار
 دنت۔ (تا کدیم۔ 4)

بگندے اے حاترا کہ اے ناول لہتیں تاریخی کردار ء واقعہانی پس منظر ء نویسگ
 بوتگ۔

تاریخ ء رازورگ ء آرا ناول کنگ ء روایت لبزانک ء تھا گنگ بیت کہ ناول ء اے
 تہر ء قسم ء سرانہ ایوک ء ناول نویسگ بوتگ بلکن ء ایشی از می تکانی سر ابحث ء باوست
 ہم باز بوتگ۔

اگاں چھیزغ ء را گوں اے لیکہ ء چارگ بہ بیت کہ ”تاریخی ناول گوئگیں
 عہدے ء یک سرگوست ء واقصہ ء را گوں تخیل ء مک ء پیش دارگ ء نام انت“ تہ ما
 گوشت کناں کہ اے تاریخی ناولے بلتے ہر دیں ایشی تھا ناول ء ازم ء خیال داری، ہمگر نچ
 کنگ بہ بیت تہ چھیزغ قصہ ء داستانی دروشمے ء گیش دگہ چھے پشت نہ کپیت۔

اے ناول تاریخی اے حاترا نہ انت کہ اے وتی وہد ء عکس ء سرجمی ء شون دات
 نہ کنت ء نیکہ سرجم ء چا گردی زندمانے گوں ہما عہد ء تاریخی کردارں پیش داریت۔

اے ناول ء کلیں کسان کسانیں واقعہانی تھا بنگل ء راجی ء عشق ء قصہ گیشتر
 ظاہری کنت ء راجی ء پدجنتگ ء وتی کنگ ء بنگل ء جہد ء جفا ء کوشش چھیزغ ء را
 رزمیہ ناول یا گڈامہماتی ناول ء ازم ء گوں نزیک کنت کہ اے پیمیں ناول ہرذہمی
 صدی عیسوی ء مس فرانس ء نویسگ بوتگ انت۔

اے وڑیں ناولانی ہیروپہ وتی مہرء پدجنگ ء وڑ وڑیں ڈکھ ء ویلانی آماج
بنت ء وتی سرچاری ء بہادری ء قصہاں پشت گینت - 22

چھیدغ ء لہتیں نوری

☆ - سکھانی وتی سماج ء کلچر ء سیولائزیشن ء بلوچانی وتی حاجی خدا بخش بلوچے
ء بلوچانی زندمان ء دودمان ء بابت ء سہی ء سرپدانت ء چھیدغ ء تہا جاگہ جاگہ اشانی
درشان ء ہم پہ جوانی کنت چوش کہ:

تا کہ ایم یازدہ ء بلوچانی لڑ ء رتج ء بابت ء، تا کہ ایم پانزدہ ء مستگ ء ردا، تا کہ ایم
بیسٹ ء یک ء بلوچ ء ورنابوہگ ء درگت ء، تا کہ ایم بیسٹ ء دو ء بنگل ء صلاح بند بوہگ
ء آئی مات ء آراگندگ ء ردا، لج ء بابت ء میار ء بابت ء، بیر ء، ہمراہ داری ء، کوہ ء میدان
گردی ء غرض اے کلیں نکاں بلوچ ء دودمان ء زندمان ء شوندری پہ جوانی کنگ بوتگ
بلئے سکھانی ء آوانی راہ ء رسانی، آوانی سٹک ء عقیدہانی بابت ء خدا بخش بزدار نابلدانت -
نہشتہ کار ء سکھان ء شڑی ء سرانہ ونگ ء آوانی بابت ء کردار ء قصہ ٹائینتگ -

ناول نویس پہ وتی ناول ء بایدانت انجیں چا گرد ء انجیں قصہ ء انجیں کرداراں
در بہ چنت کہ آچہ آچا گرد ء قصہ ء کرداراں شڑی ء سرجی ء نزیک انت یا گڈا آوانی
بابت ء شڑی ء پوہ ء سرپدانت -

اگاں چومہ بیت گڈا ناول نویس ء گرفت سست ء نرور بیت - اُردو ء ناولانی
اگاں مثال ء دروردیما آرگ بہ بیت گڈا اے گوشگ ردنہ بیت کہ پریم چند ء ناول
”گڈوان“ آئی شتر تریں ناولاں چہ یکے، بلئے اے ناول ء تہا وہدے آڈیہی ء کلگی زندہ
پیش کنت ء ہمے ردا کرداراں دیما کاریت تہ آئی جہد سوب مندگندگ ء کئیت بلئے
ہر دیں آناول ء دیما پہ شہر ء ترینیت ء شہر ء چا گردی ء سیاسی زندہ پیش داریت تہ آئی
کلیں کردار (مہتا، ماتلی، خورشید مرزا) ”غیر حقیقی“ گندگ ء کائنت پرچیکہ پریم چند ء
راڈیہی ء کلگی زندہ دروشمانی پیش کنگ ء دیما آرگ ء از مکارے ء جہت ء زانگ ء

پجاہ آرگ بیت۔ ہے پیما سرشارء بابت ۽ نگد کارانی گوشگ ہمیش انت کہ :

”وہ صرف لکھنؤ کے عوام، نچلے طبقے کے لوگوں، بگڑے ہوئے اور جاہل نوابوں اور ان کے چالاک مصاحبوں ہی سے واقف ہیں۔ جب وہ ان کا بیان لکھتے ہیں تو اس عہد کو زندہ دکھاتے ہیں۔ لکھنؤ کے مہذب نوابوں سے اور ان کے محلات کی اندرونی زندگی سے اور حقیقی بیگماتی زبان سے وہ نا آشنا تھے اس لیے جب وہ اس زندگی کو پیش کرنے لگتے ہیں تو ان کی واقفیت کی قلعی کھل جاتی ہے۔ وہ جب میاں آزاد کو ترکی کی جانب سے لڑنے کیلئے روس روانہ کرتے ہیں تو چاہے وہ آزاد کو کسی بھی مقام پر دکھائیں حقیقتاً وہ لکھنؤ میں ہی ہوتے ہیں۔ ترکی اور روس تو بہت دور کے مقامات ہیں وہ بمبئی کا حال بھی لکھتے ہیں تو اسے لکھنؤ بنا دیتے ہیں۔ 23

چھینڈ غ ۽ تہا ہم ہے وڑیں جاوے ودی بیت۔ نبشتہ کار سکھان ۽ یکے دومی ۽ سلام دیگ ۽ پیش داریت، آواں مندر ۽ دیم دنت۔ وہدیکہ آوانی ”سر سر یا کال“ ۽ گوردوارہ ۽ شمشیت۔

”... بل دلجیت ۽ نندغ ۽ نہ گوشت ۽۔ انچواشتا تغارسی علیک سلیک کٹ ۽ گوشت ۽، منیں واہا ۽ وختیں۔ اے وخت ۽ تودہ برو آرام کن۔ دلجیت ۽ دیشہ کہ راجی منیں آہنغ ۽ وش نہ دیشہ۔ ہے واستا ”سلام پرنام“ کٹہ واپس بیتہ۔“ (تا کدیم۔ 69)

انچواہ کتیت کہ نبشتہ کار مسلمان، ہندو ۽ سکھانی ستک ۽ شرکاں ۽ آوانی زند ۽ دومی تک ۽ پہناتاں ہوار گجیت۔ راجی ۽ ڈائیلگے ”تو مرے من دی سستی باں“ (تا کدیم۔ 81)

ستی ہندی لفظے کہ ایشی بزانت کامل ۽ سرجم، راست، وفادار، پاک دامینیں جنیں آدم انت۔ ست بزاں راست ۽ سراقر بان بوؤک ۽ نہ نیک ۽ سر ۽ دیگ۔ ہما جنیں

آدم کہ وتی لوگ واجہ ۽ لاش ۽ ہمرائی ۽ وتاہ سوچیت۔ پارہتی (پاروتی) ۽ لقب۔ 24
 ”... ہے گا لواراشکتہ امرت دیماشتہ۔ دیوان مل ۽ محل ۽ پلو ۽ شتہ راجی ۽ سلام
 داٹے۔“ (تا کہیم۔ 88)

بقال ۽ لفظ بن اصل ۽ بلوچاں ہندوانی حاترا کارمرز کرتگ پرچیکہ بلوچانی بازیں
 ہند ۽ دمگاں ہندوجہ منند ۽ آباد بوتگ انت ۽ بازیں جاگہاں تنیگت ۽ است انت۔
 نامانی ردا ہم سکھانی وتی بستگیں نام ۽ بوکی نام انت ۽ ہندو آنی وتی، اے ردا
 ہم نبشتہ کار ۽ نامان ۽ گڈوڑ کرتگ۔

سکھ گرو نانک ۽ منوک انت ۽ ہندوانی وتی دھرے۔ نبشتہ کار ۽ اگاں اے
 نیمگاشری ۽ دلگوش بہ داتیں تہ اے نزوری ناول ۽ تہا مارگ نہ بوت۔
 چہ ایشی ابید نبشتہ کارو ہدے چھیزغ ۽ تا کہیم چل ۽ نہہ 49 ۽ ملتان ۽ گورنر ۽ ماڑی ۽ ذکر
 ۽ کنت، آئی دربار ۽ کردارانی ذکر ۽ کنت تہ اے کردارانی ۽ ہے ہندانی جاورانی پیش
 دارگ ۽ ہم ناول نویس سوب مند نہ انت۔

جنگ ۽ رپک ۽ ہنرائی بابت ۽

چھیزغ ۽ گیشتریں ۽ ارزشت دارتریں بہر سکھ ۽ بلوچانی (بزدارانی) مرط ۽
 جنگ ۽ سر انت۔ یک نیمگے سکھ انت، آوانی حکومت ۽ حاکم انت، آوانی ہیل کپتگیں
 فوج ۽ اردانت، آوانی سلاح ۽ ازباب انت ۽ دومی نیمگ ۽ بے دست ۽ پادیس بلوچ
 انت۔ آوانی وتی ہندی جنگی رپک ۽ ہنر انت۔ بے سلاہ ۽ بے ازباب۔ چہ اے
 جاوراں ابید ہم بلوچ ہمک جاگہ باج برگ ۽ انت، سکھانی گلہیں اردی ہنر ۽ ہیل
 کاریاں چک پروش کنان انت۔ بے کساس ۽ سکھ فوجیاں گشان انت۔ بلوچان ۽
 مرگ پر نیست۔ آسکھانی لشکر ۽ وتی مرضی ۽ چکرینت ۽ ہما جاگہ ۽ برانت کہ آوج بہ
 بنت ۽ بلوچانی دست ۽ جنگ بہ بنت۔ صدانی حساب ۽ سکھ جنگ بنت۔ آخر ۽
 تا کہیم 215 ۽ نوں پنج بزدار جنگ بیت۔ ۽۔ ناول ۽ ہلاسی ۽ ہنگل ۽ حیر و مرانت۔

راجء بالا بندی و برحق بلئے ناولء و تى لہتیں لوٹ ء گذر بنت کہ آ گذر اے ردا پیلو
کننگ نہ بوتگ انت۔

مذہبى، قومى ء قبائلى عصبیت

حاجى خدا بخش بزدار سہ تکاں سکھانى بد ء بیرانى ء رند ء انت۔

یکے : مسلمان بو ہگ ء جہت ء

دومى : بزدار بو ہگ ء جہت ء

سہمى : بلوچ بو ہگ ء جہت ء

حاجى خدا بخش بزدار ء و تى ذہنى اپروچ ہم ہے ستیں نیمگاں بہر ء بانگ
انت۔ جاگہ پکائیں مسلمانے ء جہت ء، جاگہ بزدار ء جاگہ بلوچ بو ہگ ء جہت ء۔
ہر ستیں (مسلمانى، بزدارى، ء بلوچى) رنگ ء دروشم انتہا ء سرانت۔

آ کردارے مسلمانى ء دروشم ء ظاہر کنت تہ آ را بلوچ ہم پیش داریت ء اگاں
آ را بلوچے کنت گڈ الم ء آ تى مسلمانى ء ہم شون دنت۔

” بنگل، ہوران، مرید، لالی اے کل بڑیغ بڑیغ ء مزن بیشغاں۔ شش
سالگى نیاماے قرآن ء نشغاں۔ ملاوتیگ یے ات۔

آ نہی ء ایشاں نواش ء روشغ ء مذہب ء مزیں مزیں طور طریقہ ڈ ستغاں۔
ہشت سال ء رند اشانى جنگى تربیت شروع بیثہ۔ ایشى نیاما زحم جنغ، گردینغ
تیر ء نشانہ، نیزگ جنغ ورزائینغ، کند سئغ شامل اثاں۔“ (تا کدیم۔ 18)

تا کدیم شست ء دو (62) ء و ہدے بنگل گورنر ء آ ہگ ء سر ء جہل نہ کنت
ہم انچیں جاو رے ودی بیت۔ سکھانى جیل ء جانماز (مصلح) ء سر ارجى ء آ ہگ ء و ہدے
ہم ہے جاو ردیما کئیت۔ (تا کدیم۔ 67)

چو گوشے مسلمانى ء بلوچى و تى و تى زوراں جننگ ء انت۔ پدا جاگہ انچو
گمان بیت کہ ”بزدار“ کل انت مسلمانى ء بلوچى آ ارزشت ء نہ دار انت۔ حاجى خدا بخش

بزدار ء شخصیت ء تھا اے ہر سینیں کیفیتانی درازگازی ء ناول ء تھا ہم درانی کرتگ۔
 ”ارمن کشغ باں تہ شہ تڈی موت ء زخم ء موت باز گہیں ء مسلمان مریت
 شہیدین۔ ہر مسلمان شہادت ء موت ء استاد عا کنت۔“ (تا کدیم۔ 64)

بے وڑیں تفصیل ء شعری مثال

حاجی خدا بخش بزدار ”چھیدغ“ ء تھا باز جا گہاں وضاحت ء گیش بیانی
 (تفصیل) ء حد ء سیم سراں سر بیت۔ ایشی ابید بے وڑیں شعری مثال ہم دنت کہ اے
 نبشتا نک ء مضمونی خاصیت و ہدیہ فکشن ء تھا اے تجربہ اے پیم کنگ نہ بنت چو کہ حاجی
 خدا بخش بزدار ء وتی ناول چھیدغ ء تھا کرتگ انت۔

گیش بیانی ء ردا تا کدیم، 26, 28, 46, 70, 73, 167, 210 ء ہدیہ
 بے مقصد ء شعری مثال دیگ ء ردا تا کدیم 71, 73, 143, 170 ہوار انت۔
 اصل ء اے گیش بیانی ء شعری مثال نبشتہ کار ء ذہن ء بوتگ انت ء آئی ادا آرگ ء
 (بے سبب ء) زانت ء سنج ء لائق پیش داشتگ کہ اشان ء گوں ناول ء قصہ ء ہج تیمیں
 کارے نیست۔

منظر نگاری ء پس منظر نویسی ء دراج کشی

ہے وڑا ”چھیدغ“ ء تھا بے وڑیں تفصیل ء بے وڑیں شعری مثالوں ء ابید
 منظر نگاری ء پس منظر نویسی ء ہم گیشیں دراج کشی بے گندگ بیت۔ پس منظر نویسی ء ردا
 چھیدغ ء تا کدیم، 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55 ء کسانیں بہرے ایوک ء پس
 منظر نویسی ء ردا نویسگ بوتگ، چہ ایشی ابید پس منظر ء بیان ء منظر کشی ء دراج کشی
 تا کدیم 65 ء 66 ء ہم گندگ بیت۔ ندرہ کشی (منظر کشی) ء ردا تا کدیم، 57, 158
 49, 56۔ پس منظر نویسی ء منظر نگاری ء اگاں اے بے وڑیں دراج کشی ہوارمہ بوتین
 اتنت تا 240 تا کدیمانی اے ناول 200 تا کدیمیں ہم کمتر بوتگ ات۔

مبالغہ آمیزیں کردار نگاری

چھبیدغ ء تہانہ ایوک ء شکل ء بنگل ء کردارانی ردا مبالغہ آمیزیں کردار نگاری (Over Characterization) کنگ بوتگ بلکن ء مسلمان بوہگ ء جہت ء، بزدار بوہگ ء ردا، بلوچ بوہگ ء درگت ء ہم ہے وڑیں جاوے و دی بیت۔

کردارانی ردا

شاہگانیں تناظرے ء اے ناول ء کردار بلوچ ء سکھ انت، پدا بلوچانی نیام ء شکل، بانو (شکل ء جن)، بنگل (شکل ء بچکیں چک) ء لالی (شکل ء جنکیں چک)، چہ ایشاں ابید جمعہ (شکل ء برات)، ہوراں ء مرید (جمعہ ء بچ) انت۔ روان روان ء دگہ کردار ہم ہوار کپ انت، عمر، کمبیر، حیرو، گلو ء دگہ، ہے وڑ ء چہ سکھانی نیمگ ء مان سنگھ، راجپوتیں گورنر (ملتان ء) دیوان مل، دلجیت سنگھ، راجی (دیوان مل ء جنک) امرت کور، گور بشلک، دلپ سنگھ ء دگہ۔

چہ اے کرداراں لہتیں نیچرل رنگ ء ہوار انت ء پیدا ک انت بلتے چہ ہمیشاں لہتیں کرداراں چین انت کہ آنا گت ء وتی پدرا نی ء کننت کہ ہے سبب ء آ کردار نیچرل دراہ نہ کننت۔ چوش کہ گلو ء کردار، حیرو ء کردار ہے وڑ امرت کور ء برات ء آئی مات ء کردار، امر کور ء عاشق ء کردار۔ اے کردار انا گت ء ظاہر بنت ء اے انا گتیں ظاہری اے کردار ء نیچرل دروشے زورگ ء نیلنت۔ امرت کور پ راجی ء روت کننت بلتے آئی عاشق (گھوڑ وند) درانہ بیت، انا گت ء کارے کپیت، عاشق حاضر انت۔ ہے وڑ امرت کور گوں راجی ء جیل ء ہم روت بلتے آئی برات ء شکل ہما و ہدا دراکنت کہ بنگل چہ جیل ء لکارینگی انت، آ دگہ کردار ہم ہے پیم۔ چوگشے ”نظر نیہ ضرورت“ ء ردا سازگ بوہگ ء انت۔

بزدارانی سردارِ عومرؓ کردارِ ہم ہے حالِ انت۔

کردارانی اے وڑے پیمانے آرگ ناول ء قصہ ء ناول ء ازم ء ردا یک نزوری

یے پیشِ داریت۔

واقعاتِ ردا

واقعاتی ردا ہم ہے وڑیں ”نظریہ ضروت“ ء جاوڑے گندگ ء کئیت۔ ناول ء گڈسراوہدے بنگل ٹپی بیت، تہ حیروآ راجا رگ لوٹیت، اناگت ء معلوم بیت کہ حیرو سک ٹپی انت، بنگل ء گندگ ء گوں آئی ساہ درکپیت۔ بنگل لوگ ء سر بیت مات ء جن ء گندیت ساہ دنت۔ داستانی ء قصہ ء دروشم ء اے پیسیں جاوڑشُر انت بلئے ناول ء ردا شرزانگ نہ بنت۔

ہے وڑا بلوچانی گوں سکھاں بنداتی جنگِ لالی ء کوش ء رند پاد کئیت۔ پدا اے جنگِ سراپہ راجی ء برگ ء کشیت بزن راجی لالی ء ”کیس“ ء پشت ء دؤر دنت ء رند ء جنگِ راجی ء کیس ء ہم پشت ء چنڈیت۔ سکھانی چاریں لوٹانی (مطالبہ) تہا راجی ء ہیج ذکر نیست۔

چہ ایشی اے پدربیت کہ دگہ دگہ واقعہ ء سرگوستان ء ردے بند دمیگ ء جہدے کنگ بوتگ کہ اے وت مس و تاہمگر نچ نہ انت۔

6۔ ہر ساعت چکاس

” ہر ساعت چکاس “ ڈاکٹر فضل خالق ء نبشتہ کرتگیں ناول ء نام انت کہ ایشرا بلوچی اکیڈمی، کونٹہ ء اکادمی ادبیات پاکستان ء ملک ء 2005 ء چاپ ء شنگ کرتگ۔ ناول نویس ء بنکی پجار شاعری انت بلتے شاعری ء ہمراہی ء رجانکار، کسمانک نویس ء آزمانک نویسی ء جہت ء ہمزانگ ء پجارگ بیت۔ ءنوں۔ ناول نویسانی ء لڑتہا ہم آئی نام ہوار انت۔

ناول ء قصہ

اے ناول یک ورنا ہے ء قصہ انت کہ نامے احمد انت۔ احمدوش ء وشدلیں زندے گوازینگ ء انت۔ وانگ ء انت۔ ایف ایس سی یے کرتگ ء پہ ڈاکٹری ء سیٹ ء دلمانگ انت کہ انانگت ء آئی زندے جاور بدل بنت۔ جاورانی بدلگ ء سبب احمد ء پت ء دومی آروس بیت کہ اے آروس پہ احمد، آئی مات ء پہ آئی برات ء گوبار ء بدیں روچانی آروس بیت۔ احمد ء پت کہ نامے نواب انت گوں وتی دومی آروس ء وتی دیماچہ وتی بن جن ء آئی چکاں سرجم ء ترینیت۔

مستریں بچک بوہگ ء جہت ء سرجمیں ذمہ واری احمد ء نزوریں کوپگانی سراکابنت آبندات ء پہ چشمیں مزنیں اگدہ زوری یے حاترا پیمنہ بیت۔ سرسرجنت بلتے نزانت کہ چے بہ کنت۔ برے یک کار ء روزگارے ء بابت ء فکر کنت بلتے بچ، آخر کہ احمد ء پت وتی اے جن ء چکاں چہ لوگ ء درکنت ہیببتان کہ احمد ء ناکوانت (مات ء برات) آہان زوریت وتی ہند ء دگ سبہا ہیر ء بارت۔

مس سبہا حیر ء یک روچے احمد وتی ناکو ء جن شدری ء شگاناں اشکنت کہ آگوں ہیببتان ء جبر ء بیت۔ اے جبرانی اشکنگ ء گوں احمد وتی ہند ء روگ ء کار روزگارے کنگ ء فیصلہ کنت۔ آواتر بیت کہ ہمے جاگہ ء احمد ء راسنگتے است کہ نامے مزار انت۔ اے

گوں احمدؔ انچونز یک بیت کہ کشئے دوئیں ساہ بہر کن انت۔

نیٹ پہ کارؔ روزگارؔ احمدؔ رُگؔ حد ہلا س بیتؔ آ رامز نیں جہدےؔ پد سیٹھ دلقرارؔ
گورؔ نوکری رسیت۔ آئی کار صاحبداؔ ٹولیؔ ریک لینؔ مزورؔ ڈرائیورانی حسابؔ
دارگ ات کہ اشاں چہ ہیبتانؔ کورؔ ریکؔ بجرى کش ات۔

ناولؔ ہے حد ایک نوکیں کارستؔ کردارے ہوار بیت کہ نامے سارہ انت کہ اے
گوں جنیں آدمانی ہما ٹولیؔ گون بیت کہ آ بجرى شود انتؔ صاف کن انت۔ سارہ
مزوری کنتؔ وتی براتؔ وانینیت۔ ہے کارؔ وہدا احمدؔ سارہ نہ ایوکؔ پہ زبان بلکنؔ
پہ دل ہم سک نزیک بنت۔

اے کارؔ روزگار نہ ایوکؔ احمدؔ شریؔ ساچیت بلکنؔ آئی زندہ turning
point یے ہم کاریت۔ آ گوں وتی فیملیؔ یک رندے پداوشحالیں نوبتانی نیمگا
رہادگ بنت۔ احمدؔ مات بنداتؔ وتی چلؔ رندا وتی کلؔ جتا کنت۔

بازیں جاورؔ واقعہ کاینٹؔ گوزنت۔ احمدؔ زندہ سیمی ٹرننگ پوائنٹ ہما وہدہؔ
کئیت کہ ہیبتانؔ جنک مہدیمؔ آ روس گوں میانداؔ کشینگ بیتؔ سالونکؔ
اناکتیں نہ مننگ احمدؔ را اے چکاسؔ حداسر کنت کہ آ وتی نا کوہ جنکؔ گوں آ روس بہ
کنتؔ آواں شگانی بوہگؔ بہر کین ایت۔

اے جاورانی ہمرائیؔ ہے جاگہؔ دونامی نیں سیٹھؔ آوانی چکانی قصہ ہے ہم ناول
ہتہا ہورانٹ کہ اے وڑے ناوڑے احمدؔ زندہ کاراں گوں نزیک کن انت۔ سیٹھ بوہیرؔ
سیٹھ وشدل۔ سیٹھ بوہیرؔ چک قادر انتؔ سیٹھ وشدلؔ چک دادین انت۔

اشانی قصہ ہم بنداتؔ چہ رشید (مزارؔ گوہارزتک)ؔ کوشؔ گوں گوں انتؔ
تاں آخرؔ اشانی رول برجامانیت۔

اے شپکیؔ دومی چاگردی سل کاریاں گوں بندوک انتؔ ناولؔ آخرؔ ایش
گوں وتی مردماں گرگؔ دزگیر کنگ بنت کہ اشانی گرائینگؔ دزگیر کنگؔ احمدؔ
مزارؔ مزنیں کردے بیت۔ شپکانی اے میان استمانی ٹولیؔ گرائینگؔ سمرکار احمدؔ مزار

۽ مزینیں زر ۽ زمینے داد ۽ بکبکش دنت۔ احمدوتی ”تلاہ“ ۽ واہندوت بیت ۽ مزار ہم چہ
گیرج ۽ کراہ ۽ باڑہ ۽ چٹیت۔

ناول ۽ بندات

” ہر ساعت چکاس“ ۽ بندات گوں انجییں جملہے ۽ کنگ بوتگ کہ
ایشی وانگ ۽ گوں وانوک دیما روگ لوٹیت۔ وانگ لوٹیت۔
” مرچی کہ احمدی سر ۽ لگ اتگ ات تہ آ را معلوم ات کہ زند ۽ راستی
چنکہ جور ۽ کچل ۽ تہل بنت“۔

احمد ۽ رچے پیمیں و نیلے ۽ گپت؟۔ چونیں جنجال ۽ جیڑہ آئی سرا کپت
انت؟۔ زند ۽ راستی پہ آئی چے پیم جور ۽ کچل بوت انت؟ اے جستانی پسو ۽
زانگ ۽ الم انت کہ وانوک دیما بہ روٹ ۽ پہ آ پسواں سر بہ بیت۔

ناول ۽ واناکي

ناول ۽ بیانیہ تکینک ۽ نویستگیں اے ناول ۽ رانہشتہ کار ۽ ہم وچگیں
گپ ۽ جبر ۽ مثال ۽ بیان ۽ رانہشتہ کرتگ۔ اے ناول ۽ درشان ۽ بیان ۽ داب
نوک و بے شک نہ انت بلے اثر دار الم ۽ است انت۔ ناول نویس ۽ نبشتہ
وڑاچہ اے گوشگ رد نہ بیت کہ درشان ۽ تچک ۽ گشتگیں رہندانی منوک
انت۔ بے مول ۽ مرادیں تل مس تلی ۽ اڑگ ناول ۽ تہا گنگ ۽ نیت۔

ذگریں بلوچی ۽ بتل ۽ کارمرزی

اے ناول ۽ تہا نبشتہ کار ۽ جہد کرتگ کہ کردارانی زبان ۽ چہ نہ ایوک ۽
ذگریں بلوچی بہ درشانیت بلکن ۽ گوں مثال ۽ بتلاں آوانی جبراں زیہدار بہ
کنت ۽ آوتی اے جہد ۽ مزینیں کسا سے ۽ سوب مند ہم بوتگ۔

گوشتن نویسی

- ہر ساعت چکاس ۽ تہا کردارانی حبراں چہ بازیرں جا گہاں گوشتن ۽ جاوردی
 بیت ۽ آوانی اے جملہ انچوردزورنت کہ آ گوشتن ۽ درجہ ۽ سر بنت۔ پہ درور:
- ☆۔ خونى رشتہ چو پہ ارزانی ہلاس نہ بنت ۽ گونى خوشہاں و ہدی صورت ۽ مردم ۽
 تعلقدارى ہر پیم کہ ببنت بلے یک روچے کنیت کہ آئی بستار سپت ۽ لائق بیت۔
 (تا کدیم۔ 32)
- ☆۔ اگاں مردم چہ راستیں راہ ۽ گسر بوت، شگانی بیت، ایلنگی بیت۔ (تا کدیم
 34+35)
- ☆۔ و ہدی زانت و دیت گڑاوتی ہمرائی ۽ فکر کاریت ۽ و ہدی کہ فکر چول جنت گڈا ذمہ
 واری و تی سراچومار ۽ چست کن انت۔ (تا کدیم 87)
- ☆۔ ہر کس جست کنت آ ہیل گیپت۔ (تا کدیم۔ 99)
- ☆۔ و ابان ۽ مانا دنیگ ۽ سنج ۽ لائق ۽ مردم پہ عمل، پہ کار ۽ پہ محنت پیدا کنت۔
 (تا کدیم۔ 138)
- ☆۔ پہ مردیں آدم ۽ ذال ۽ مہر آئی وشی ۽ درچک ۽ زمین انت (تا کدیم۔ 140)
- ☆۔ مہرمہ بیت زمین کلر بیت ۽ درچک چہ بن ۽ ہم ۽ چہ سر ۽ ہم و تی ہما اصلیں دروشم ۽ یل
 دیاں کنت ۽ گاراتی ۽ نیمگاروت۔ (تا کدیم۔ 140)
- ☆۔ ہر کسے بیت و ہدی ناپاداری ۽ زنگ آئی دپ ۽ انت۔ لہتیں پہ و تی ہے زنگ ۽
 راست ۽ برحق انت ۽ لہتیں بس فیشن ۽ گون کپنت۔ (تا کدیم۔ 160)
- ☆۔ سیریں و تی زنگ ۽ و تی شاہیم ۽ تہا تور کنت ۽ جنت ۽ واریں و تی زنگ ۽ و تی شاہیم
 ۽ تور کنت ۽ جنت۔ (تا کدیم۔ 160)
- ☆۔ پہ سیرین ۽ دور سیرین ۽ حساب ۽ ناپادار انت ۽ پہ واریں ۽ واریں ۽ حساب ۽۔
 (تا کدیم۔ 160)

☆- ترس ء بے ترسی زرداری ء وانندگی ء سرانہ انت بلکیں گوں ہما تر مییں آپ ء انت
 کہ آئی نام غیرت انت۔ (تا کدیم۔ 194)
 ☆- وتی واستا منصوبے انجیں ساز کہ تو وتی یگی ء ہم صد ء کار ء کت بہ کن نئے۔
 (تا کدیم۔ 209)

☆- چکا سنگیں مردم ء دگہ چے گیش تر چکا سنگ بیت۔ (تا کدیم۔ 266)

☆- مہر کنو کے ء چماں کہ ارس در اتک بزاں آوتی مہر کنوک ء ہر گپ ء زوریت بلے
 شرت ہمیش انت کہ ارس دل دلی بہ بنت۔ (252)

تا کدیمانی رد امستریں ناول

”ہر ساعت چکاس“ دو صد ء ہفتاد ء دو (272) تا کدیمانی سرانوسیک
 بوتگ کہ اے پیما اے ناول بلوچی ء (تا کدیمانی حساب ء) مستریں ناول زانگ
 بیت۔ آدگہ چاپ بوتگین ناول ء ناولٹ تا کدیمانی رد اچوش انت:

نازک۔ 152 تا کدیم

چھینڈغ۔ 240 تا کدیم

نل ء توار۔ 118 تا کدیم

مہر ء ہوشام۔ 140 تا کدیم

آسکلک۔ 64 تا کدیم

ریکانی تل ء حلکے۔ 80 تا کدیم

بلے کہ ماہ بکپیت۔ 49 تا کدیم

جہد ء کاروان۔ 64 تا کدیم

سوب۔ 97 تا کدیم

بلوچی ء چاپ بوتگیں اے ناول ء ناولٹانی دانگیں تا کدیم آوانی تھا چاپ بوتگیں پیش
 لفظاں ابیدانت۔

دگی جاوړ

هر ساعت چکاس ء تهبا نښته کار ء بلوچانی هند ء جاگهانی آوانی سټک ء شکرانی ، آوانی اسکول ء هسپتالانی ، آوانی کښور ء درچکانی غرض یک راجی تب ء جاوړے ء شون دیگ ء جهد کرتگ۔ بلوچ چا گرد ء تهبا نندوکیں مردمانی نه ایوک ء زندر بهنداے ناول ء تهبا دیما کیت بلکن ء آوانی وشی ء غم ، آوانی مہر ء قہر ، آوانی تعلق داری ء تعلق داریانی وڑ ء پیم اے کل هر ساعت چکاس ء تهبا گندگ بنت۔

مقصدی ء اصلاحی ناول

بنی آدم ء چا گردی زند ء تهبا آئی ء ردی ء کمزوری ء گوں بدیں واکاں آئی نژیکی یک مدامی سر حالے۔ چا گرد ء ہمک طبق ء مردماں اے سر حال ء را دیما آرتگ ء ہے ردی ء کمزوریانی نه ایوک ء نشاندھی کرتگ بلکن ء اشان ء بلاس ء گار ء گمسار کنگ ء توجیل ہم سازتگ۔ اے تب ء میل لبزانک ء تهبا ہم چه بندات ء گندگ بیت که لبزانت ء اصلاح کنگ ء راه ء رپک چه تبلیغ کنوک ، وعظ ء نصیحت کنوک ، سیاست زانت ء معلم ء چٹ جتاننت که ایشی تهبا لبزانک ء ازم ء نازرکی ء آئی تب ء خیال دارگ المی بیت۔

”آج پہلے سے بھی زیادہ زور دیا جا رہا ہے کہ معاشرے کا ایک حساس فرد ہونے کی حیثیت سے قصہ گوئیں بھی اصلاح کی خواہش کا ہونا لازمی ہے اور اس لحاظ سے وہ ایک طرح کا معلم اور مصلح ہے لیکن ایسا مصلح اور معلم جو صاحب فن بھی ہے اور اس کا یہی صاحب فن ہونا سے اعلیٰ درجے کا معلم اور مصلح بناتا ہے اس لئے کہ اسے فن نے زبان کی جوشیرینی ، لہجے کی جودل نشینی ، خیال کی جو رنگینی اور جزبے کا جو سوز و گداز عطا کیا ہے۔ اس سے وہ وعظ محروم ہے جو اپنے پند و وعظ پر کسی طرح کا پردہ ڈالنے کو اپنے

فنی منصب کی توہین سمجھتا ہے۔ (25)“

”ہر ساعت چکاس“ ہم اصلاحی ناولے ء جہت ء زانگ بیت کہ اے ناول ء تہا قصہ ء ردا ہے وڑیں جاوردیما کابنت بلکن ء کردارانی تب ء ٹیل ء آوانی Act ہے جاوردت خچک کن انت۔

ناول ء تاکدیم پنچ (5) ء وہدے احمد کہیرے ء سرا کدو ہے گندیت کہ آراشانتلے ء چارچونکی مان بیت، اے چونکیاں آپہ برگ ء ایرکنت گڈا اے چونکیانی مات ء جاورد احمد ء لاچارکنت کہ آچونکیاں پدا کدو ء تہا ایر بہ کنت۔ یا گڈا۔ تاکدیم ہفت (7) ء شکاری یے ساہ دارے ء ساہ ء گپیت۔

” آراشکاریانی سراسک باز نفرت بوت کہ آ قدرت ء گلیں ء مرادیں زریبائی ء حسن ء پے یک بیل ء دو بیل ء نارشت ء حاتراچوں پے ارزانی ء بباددیگ ء انت “

تاکدیم سینزدہ (13) ء ملا ء بانگ ء سرا احمد ء حیالی تبصرہ تاکدیم ہژدہ (18) ء کونسلمری ء معتبری ء ووٹ ء گرگ ء مردمانی وت مس وتاجیک مس جیک بوہگ۔ تاکدیم شست (60) ء سیاستدان ء سیاسی پارٹیانی۔ سینیر ء وزیر ء گزیرانی ذکر۔ تاکدیم نود ء چار (94) ء اسکول ء ماسٹر ء میر ء ذکر۔

تاکدیم یک صد ء نود ء ہشت (198) ء مہدیم ء کسانے آ روس دیگ۔

تاکدیم دوصد ء چار (204) ء دوصد ء پنچ (205) ء احمد ء اے ڈائیلگ کہ ”تاوہدیکہ مئے راج ء تہا سرپدی منیت۔ تاوہدیکہ مئے رہشون پاک ء ساپیں کردارانی واہندہ منبت۔ آہانی ترجیح راج مہ بیت ماچہ ہے پہوالی ء عزابیں زند ء درنیا نیں۔“

اے کلیں پنت ء نصیحتی ء اصلاحی جاوردظاہر ء چہ ناول ء قصہ ء بن گپ ء جتا گندگ بنت بلتے ہمگر پنچ انت وڑے ناوڑے گول قصہ ء جاورد کردارانی شاہیگانی ء۔ اے ناول ء قصہ ء ہمک تک ء پہنات ء اصلاحی تک گندگ ء کنیت۔

☆۔ دومی آروس اگاں پہ انچشی ء بے سببے ء کنگ بہ بیت تہ آئی آسر چے پیم بیت۔؟
 آدمرد کہ دومی آروس ء کنت آئی وتی جند ء زند ء سرا ابید گوں آئی ہمگر نچ ء بند وکیں
 مردم بز اں آئی جن ء چکانی سرا چے وڑیں بدیں اثر کپ انت؟ اے جاور چا گردی ء
 معاشرتی جیڑھے ء ردا چارگ ء تپاسگ بوتگ انت۔

☆۔ احمد ء مہر سارہ انت بلتے گوں مہد یما آئی آروس ہم ہے وڑیں جاوے ء
 آسر انت۔ پرچیکہ وہدے آئی نامیننگیں دشثار سور ء آروس ء چا پانی توار ء وہدے بجیت
 تہ احمد ہما یکیں مردم مانیت کہ وتی نا کو ء چا گردی روزوائی ء بہ رکین ایت۔ چا گردی ء
 معاشرتی جیڑھے ء ردا اگاں اے تہیں ساعتاں نج ء کائی بہ بیت تہ نہ ایوک ء پہ جنک ء
 بدیں جبر دیما کاینت بلکن ء آئی مات ء پت ہم کس ء رادیم پیش داشت نہ کن انت۔

☆۔ احمد ء کردار ناول ء تہا بنات ء انچیں کردارے کہ پہ کار ء روزگارے ء پیم نہ بیت
 بلتے ہر دیں کہ آپہ روزگار بیت تہ آئی جہد ء آئی ہمت ہے تاثر ء دیما کاریت کہ مردم
 اگاں محنت ء جہد ء راہ ء بہ گپیت تہ نہ ایوک ء آئی جیڑھے ء جبال ہلا س بنت بلکن ء آوتی
 خاندانی ء چا گردی اگدہ ء ذمہ واریاں ہم سرجمی ء پیلو کرت کنت۔

☆۔ احمد ء پت ء کردار کہ آوہدے دومی آروس ء کنت تہ احمد ء آئی مات ء گوہار ء برات
 ء نہ ایوک ء ڈالچا ر کنت بلکن ء آیاں چہ لوگ ء ہم کشیت ء در کنت بلتے وہدے احمد پہ
 کار ء روزگار بیت تہ نہ ایوک ء آوتی ہے بیمار یں پت ء دست گپیت بلکن ء پہ وتی ماتو ء
 ہم مہربان بیت۔

اے پیما اے اصلاحی تاثر دیما کنیت کہ مردمانی بدیاں بہ شמוש ء تئی دست ء
 واک ء گشاد ء ہرچی نیکی، شری، حیر واہی بوت کنت پہ آواں بکن۔
 ☆۔ سیٹھ بوہیر ء سیٹھ وشدل ء چکانی (قادر ء دادین) کرداراں چہ ہے درابیت کہ
 حرابیں کارانی آسر ہم پہ حرابی درکنیت۔

ناول ۽ کردار

اے ناول ۽ ارزشت داریں کردار احمد نیگ انت بلتے احمد ۽ را آئی عمر ۽ حیثیت ۽ چہ کئے گیش پیش دارگ بوتگ۔ اے ودهاں کہ احمد ۽ سمر اے پیمیں گران ۽ مشکلیں ساعت کابنت تہ آئی سمر پر نہ بیت کہ آچہ بہ کنت آئی عمر ۽ لوٹ ہم ہمیش انت بلتے دیتمرا آئی گپ ۽ جبر ۽ کارگشادیاں چہ آ را ایف ایس سی کرتگیں کساس ہژدہ (18) سال ۽ ورنہ بہ کم ۽ یک فہمیدہیں چل سال ۽ مرد کے ۽ رنگ ۽ پیش دارگ بوتگ۔ اے رند ادرا بیت کہ احمد ۽ گوں وتی کسانیں بالاد ۽ چنگس مردمانی مکک کرتگ۔

تا کدیم ہشت (8) ۽ منیر ۽ کردار ۽ ذکر ۽ پہ آئی مکک۔

تا کدیم چل ۽ سہ (43) ۽ صمد ۽ مکک۔

تا کدیم چل ۽ چار (44) ۽ مزار ۽ مکک تا کدیم 47 ۽ ہم۔ ۽ دگہ ہے پیا چہ وتی کار ۽ روزگار ۽ پیسر آئی اے کمکی جا ورا احمد ۽ عمر ۽ حیثیت ۽ چہ گیش گندگ بنت۔

وارث ۽ کردار انا گت ۽ انچائیں کردار ۽ درانہ بیت بلکن ۽ سرجم ۽ سازتگیں کردار ۽ گندگ ۽ کنیت۔ اے کردار گوں وتی دزگٹی (بزاں وتی راجی مڈیانی پہازگ ۽ حب ۽ سکین) ۽ روایتی کردار ۽ نہ مانیت ہے وڑاسارہ ۽ کردار ہم کے جدت ۽ جرات پیش داریں کردار ۽ کہ روایتی کردار اں چہ کے جتا گندگ بیت۔ اے ہم سازتگیں کردار ۽۔ احمد ۽ پت ۽ مات (نواب ۽ شمساتون) آئی ناکو ۽ ناکو ۽ جن (ہیببتان ۽ شدری)، کمال خان رشید، سیٹھ دل قرار، صاحب داد، صغیر، مراد ۽ یاسمین (احمد ۽ برات ۽ گوہار)، میاندار، رمضان، روایتی کردار انت ۽ ہے ناول ۽ تہا جزان انت۔

مہدیم ۽ کردار انا گت ۽ دیما کنیت بایدات ایٹی انڑی پسریر ترا بوتیں۔

مزار ۽ کردار ہم آئی زور ۽ حیثیت ۽ چہ گیش انت۔ سیمی در ۽ عیسیٰ ۽ واحد ۽ صمد ۽ کردار ہم پہ ناول ۽ الہی نہ ات انت۔

میرے چلو پہ کارسکندر، رول ہم گیش پیش دارگ بوتگ - سیدھ بوہیر، سیدھ
 وشدل ء اشانی بیچ قادر ء دادین، گوں ہمیشانی ودی کرتگیں جاوراں ہمگر نچیں تحصیلدار،
 ڈاکٹر، تھانیدار، میرسر آ مد ء انتظامی افسرزور آرتگیں کردار انت کہ اے کردار اں ناول ء
 اصلیں قصہ اندیم کرتگ ء اے پیماے در آمدیں کردار ظاہر بنت -

بحث ء باوستی جاور

اے ناول ء تہا بازیں جاگہاں انچیں کیفیت ء جاوردیما کابنت یا انچیں جملہ ء
 ڈائیلاگ گندگ بنت کہ چہ آواں جتانیں بحث ء باوست ء راہ بیچ بیت -
 ” آئی دل ء ہمستہ فکر کتگ ات اگاں بازیں مردماں ہمستہ فکر بہ کتیں گڈا

دنیا چہ مسئلہ ء نا انصافیاں پہک بوتگ ات “ (تا کدیم 10)

نوں دنیا ء راچہ جیڑہ ء مسلہاں پہک کنگ ء وڑ وڑیں لیکہ انت - بازیں چیز
 پہ بازیناں مسلہ انت بلتے پہ باز ء مسلہ نہ انت، بازیں جاگہاں انصاف ء نام ء
 نا انصافی بیت - ء - فکر کنگ مسلہاں بلاس نہ کنت بلکن ء مسلہانی گیش ء گیوار ء راہ
 در بیچ کنت کہ یک عملے آئی آسر بیت -

ہے وڈا تا کدیم سی (30) ء نبشتہ انت ” انسان انسان ء راچے دات کنت، ہرچی بہ
 دنت خدا... “

ادا ہم بنی آدم ء اختیار دار بوگ ء نہ بوگ ء بحث چست بیت کہ اے بحث مذہب ء
 نیگاسر ء شاہ کشیت -

تا کدیم 34 ء ہے وڑیں بحث ء باوستی جاورے دیما کئیت ” پہ احمد ء اے
 زمین زمین ء فکرے نہ ات، سہرے نہ ات، یادگارے نہ ات بلکین عقیدتے ات “ -

دیتری تا کانی تہا اے وڑیں جاور ء حالت ودی بو آن انت، ء ناول ء قصہ دیما روان
 انت -

☆۔ آچہ وتی بنیاداں سستگ انت پے حاتر لاپ ہم آہانی سرا بارے بوتگ
(تا کدیم۔ 42)

☆۔ واجہی غلامی ء تصور ء خیال منے راج ء تہا انگت باز جا گہاں است انت۔
(تا کدیم۔ 42)

☆۔... معاشی صورت ء وہدے کہ آخاندان آرات بنت گڈاچہ وتی بنزہ ء گرفت ء
وت در کابنت۔ اے یک فطری عملے۔ (تا کدیم۔ 43)

☆۔ نون کہ وہدے شمارا وتی زونڈانی چیرے کتگ کجانت شمنے ہے سینیر سیاستدان، وزیر ء
گزیر۔ (تا کدیم۔ 60)

☆۔ نوکیں جاہے، نوکیں چا گردے، نوکیں مردم... کوہنیں جاہ، کوہنیں ماحول ء کوہنیں
مردم اگاں دیماہ بنت گڈا کوہنیں غم ہمسنکہ مزنی ء شدت ء ظاہری نہ دینت بلکیں نوکیں
غم کوہنیں ء سراوت ء ساہیل کنت ء کوہنیں بازیں یاد ء دگہ ہے گونگیں چیز شموشگ
بنت۔ (تا کدیم۔ 92)

☆۔ اگاں آئی مات ء زمانگ بوتیں گڈا آئی دپ ء دولپارگ لگ اتگ ات کہ جنیں
چک کدی وتی سورے گپ ء وتی زبان ء سراکار انت؟ (تا کدیم۔ 153)

☆۔ اے نوکیں تخر ہے... باریں مرچی انچیں مریضے ء کرے رواں کہ آئی من ء نہ لوٹ
اتگ۔ (تا کدیم۔ 165)

☆۔ شہرانی تہا مردمانی لوگانی حال ء نہ دینت۔ زاناں دشمنی یے سبب ء، وامداری
یے سبب ء یا مہمانداری یے سبب ء... (تا کدیم۔ 195)

☆۔ احمدی لوگی مہدیم چومزن نہ ات شانزده ہژدہ سالگیں رستگیں نہالے ات ء میتگ ء
دودانی تب ء آرالائق ء بالغ زانگ بوتگ ات۔ شہرانی تہا ہے عمر ء جنیں زہگ ء را
کسان زانگ بیت۔ کلگ ء شہرے ہے عمر ء فرق ء آروس ء سوراں ہردو جا گہاں وتی
وتی جیڑہ ودی کتگ۔ (تا کدیم۔ 197)

☆۔۔۔ اے وہد۔۔۔ اے وہد بس نیونے انت۔ دنیا راہے پیم ہلگی انت، ہے پیم

ہل ایت ء دیماروت۔۔۔ (تا کہ پیم۔ 212)

ناول ء تہا اے پیمیں بحث ء باوستی جاورانی بابت ء اگاں ما اے بہ گوشاں تہ ردنہ باں کہ
نہشتہ کار ء وتی لیکہ ء حیالان ء ہے کردارانی دپ ء داگک یا گڈا ہے کردارانی نیمگا چہ لیکہ ء
حیال present کرتگ انت۔ یادگہ جبرے اے ہم بوت کنت کہ ناول نویس ء وتی
لیکہانی دیم ء آرگ ء کردار سازتگ۔

چوناہا بیانیہ تکنیک ء نہشتہ بوتگیں ناول ء تہا اے پیمیں جاور گیشتر نہشتہ کار ء وتی جند ء
نیمگا چہ پیش کنگ بوتگ انت ان ڈائریکٹ نریشن ء صورت ء۔

دگہ قصہ

چوناہا ناول نویسی ء اے رپک ء ہنرے کہ ناول ء تہا پلاٹ ء ہمراہی ء دگہ ہم
ضمنی پلاٹ آرگ بنت کہ آگوں مرکزی پلاٹ ء ہمگر پنچ ء ہمدپ بنت ء قصہ ء سرجم
کن انت۔

ہر ساعت چکاس ء تہا ہم ہے وڑا ضمنی پلاٹ سازگ بوتگ انت بلتے جاگہ
جاگے اے ضمنی پلاٹ گوں اصلیں قصہ ء ہمگر پنچ نہ انت ء دگہ قصہ دراکن انت۔ لہتیں
انچیں انت کہ آوت ناولے ء سر حال جوڑ بوت کن انت۔ چوش کہ سیٹھ بوہیر ء سیٹھ
وشدل ء چکانی رول انت ء گوں اے کرداراں ہمگر پنچیں واقعہ ء آدگہ کردار انت۔ اے
قصہ چٹ جتائیں قصہ ء ناول ء تہا بے مقصد ء Dominate کنگ بوتگ ء قصہ ء
Domination ء سبب ء ایشی گوں ہمگر پنچیں مرکزی کردار ہم ناول ء تہا بے وڑا ء
Dominate انت۔

چہ ایشی ابید ششمی در ء میر ء ذکر، اسکول ء اسکول ء استادانی ذکر، بے شک منے چا گرد ء
بہر انت بلتے جاورانی اے پیماشونداری ناول ء اصلیں قصہ ء متاثر کنت۔ ء گیشتر سکندر ء
کردار کہ میر ء چلوپہ کار انت۔

7۔ ریکانی تل ۽ حلقے

ریکانی تل ۽ حلقے منیر احمد بادینی ۽ اولیٰ نویستگین ناولٹ انت کہ ایشرا بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ 1993ء ۽ چاپ کرتگ۔ ہشتادتا کدیمانی اے ناولٹ ۽ قصہ حلق ۽ کلگی زندمان ۽ چہ زورگ بوتگ۔ حلق ۽ کلگانی تہا مردم چہ پیم زند گوازین انت؟۔ آوانی وشي ۽ آوانی غمانی جاوړ چونین انت۔ آوانی حد ۽ سټک ۽ باوری مہر ۽ قہر ۽ کچ ۽ کیلو چہ انت؟۔ اے پیمیں ہند ۽ دمگانی کردار چونین انت ۽ آوانی سائیکی چہ پیم بیت۔ اے وڑیں ہند ۽ دمگانی مردمانی حاترا مستر ۽ چہ مستریں (Mejar) جیڑہ چہ پیمیں انت؟ اے کلیں جستانی پسونیر احمد بادینی ۽ ہے ناولٹ ۽ تہا گنگ ۽ کائینت۔

ظاہر ۽ اے ناولٹ ۽ چا گرد ۽ ماحول یک ہند ۽ دمگنیگ انت کہ اے ہند ۽ دمگ ماشکیل انت۔ 1984ء منیر احمد بادینی ہے ہند ۽ کساس دوماہ ۽ ناظم (اسٹنٹ کمشنر) ۽ عہدہ ۽ سراجار کنت بلن ۽ اگان تچکی ۽ چارگ بہ بیت تہ اے ناولٹ ۽ چا گرد ۽ ماحول بلوچانی ہند ۽ دمگانی انت۔ اے پیم اے ناولٹ ہند ۽ زند گوازینگ ۽ راہبند ۽ دودانی، آوانی سټک ۽ باوری ۽ مہر ۽ قہرانی، آوانی وشي ۽ غمانی، کردارانی سائیکی ۽ آوانی مزین مزین جیڑہانی قصہ نہ مانیت بلکن ۽ سرجمیں راج ۽ ڈیہہ (بلوچ ۽ بلوچستان) ۽ عکسے چہ ہے ناولٹ ۽ درابیت۔

بیانیہ تکنیک ۽ نویستگین اے ناولٹ ۽ قصہ ۽ کردار تچک ۽ ظاہر ۽ ہمر وچیکیں قصہ ۽ کردار انت بلن ۽ دادک ۽ کردار ۽ بند ۽ جاوړ اے ناولٹ ۽ روایتی ناولٹ ۽ چہ دیما برانت۔ ”ہماری گلی“ احمد علی ۽ نویستگین آزمانکے کہ ایشی تہا یک دیکے ۽ قصہ ۽ آئی چپ ۽ چا گرد ۽ عکس انت۔ اے آزمانک ۽ تہا سرجمیں دمک کردار انت۔ دمک گوں وتی بان ۽ جاگہ ۽ دکاناں، لوگ ۽ جاگہانی جاہ منندان ۽ دکاند رانی، کچکانی، فقیرانی، سینی ۽ تالانی تہا چیز بہا کنوکانی۔ کلانی عکس۔ ۽ آزمانک ۽ تہا ہم آزمانک نویس گوش ۽

وتی بانے ء انجیس درے (کھڑکی) ء اوشتاگ کہ آراسر جمیں دمک گندگ ء کئیت ء
 آپے کلیں چیزاں چاران انت ء پیشداران انت (26)

ریکانی تل ء حلكے ء وانگ ء چہ ہم ہے وڑیں جاوڑے ودی بیت کہ ناولٹ
 نویس اسپٹھے ء سراوشتاگ ء ہے حلك ء دمگ ء اے حلك ء دمگ ء قصہ ء کردارانی
 سرا presentation یے دیگ ء انت۔ ریموٹ آئی دست ء انت ء آندارگ ء
 منظران بد لینان انت۔

اے ناولٹ ء کردار سر جمیں حلك انت کہ آوانی ہوار ء اجتماعی مارشت گوں
 آوانی ہواریں سیت ء تاواناں دیما کائنت بلتے سر جمی ء درانگا ز ء درشان ء ندرارگ
 شانی ء حد ء ابیلاں سر نہ بیت۔ چوگوش ء شری ء بیچ نہ بیت ء ناسر جم مانیت۔

Hugwalpole ء ناول the secret city ظاہر ء پیٹر و گراڈ انت۔ ہما و ابانی لوگ
 کہ آئی امیت بے چاڑیانی آماج بوتگ انت بلتے اصل ء the secret city بنی
 آدمی و اہگانی سر ریچیں ارواح، جہان ء پر شنگیں دل ء علامت ء نشان انت۔ دی سیکرٹ
 سٹی بنی آدم ء دل انت کہ واہگ ء امیتاں سر ریچ انت، براہ داریں و اب گند و کیں دل۔
 بہت ء تالہ ء دستاں ٹپی ایں دل، بلتے باندا ت ء سرا گوں اے بھیسہ ء باوری دارگ کہ
 گڈ سر ازند ء نوکیں بند اتے (Resurrection) الم ء بیت۔ (27)

اے پیماناولٹ ء دوتک ء دو پہناتی، نا ایتی ء امیت ء صورت ء رنگ ء ریکانی
 تل ء حلكے ء تہا ہم گندگ بنت۔ ظاہر ء جاوڑانی سنلرگ نا ایتی ء تک ء نیمگا بوہگ ء
 انت بلتے اصل ء راستی ء امیت ء جاوڑ چارگ ء تپاسگ لوٹ انت۔

ظاہر ء مرید ء حلك واجہ ء اُستائیسلی ء کردار Dominate، انت بلتے دادک ء
 کردار لیکھی دروشم ء domination ء حد ء ابیلاں سر بیت، اے حاترا کہ آیک وڑی
 ء یکسانیت ء چہ دم برگ (Boredom) ء لیکہ ء داریت۔ آ Morale ء خیال ء نہ
 داریت۔ آ گروہ ء ٹولی یے بہر انت بلتے آوانی دودانی (بند ء بندگ ء ردا) چپ ء

رؤت۔ آئی بے باوری ہواریں سیت ء وتی پیا چاریت - آچہ ٹولی ء زانت
(Group consciousness) ء سیت۔

دادک ء کردارتا ہے حد ء وتانا داریت بلکن ء آنگت شاہیگان تربیت ء بت
پروشی ء دروشم ء رنگ ء دیما کئیت۔ بت پروشی ء ہمک روچیگیں بزانت ء ماتوی
لیکہانی تہا ایوک ء گوں ”شخصیت“ ء چاراں بلنے چوش نہ انت بت شکنی یا بت پروشی
(ICON, ICONOCIASM) ء حاترا الی نہ انت کہ مردم یا طبق ء ٹولی یے ء یک
مزن قد ء بالادیں شخصیتے ء خلاف ء چست بہ بیت بلکن ء شخصیت ء ابید لیکہ ء تصور ء
خلاف ء، شے ء چیزے ء خلاف ء، دود ء روایتے ء خلاف ء ہم چست بوتگیں جاور بت
پروشی ء بزانت ء دئینت۔

انجیں چیزے کہ آوتی قد ء حق ء چہ گیشتر بستار ء ارزشت دیگ بہ بیت ء آ فکر
ء عمل ء راہ ء اڑاندودی بہ کنت۔ (28)

بنی آدم ء اندر ء باطن ء جہان ء چست بوتگیں تب، بت پروشی ء دروشم ء
زوریت ء آ چارگ ء مارگ ء نوکیں جاور پولیت۔

اے ناولٹ ء تہا دادک ء کردار ہے حد ء سر بیت ء شاہیگانی زوریت۔
اے ناولٹ ء مسترین بستار گوں پہوالی ء بزگریں زندے ء ناں، گوں مرید،
حلک واجہ، اُستا عیسیٰ، ملا یادگہ کسے ء گوں ناں بلکن ”بند“ ء بندوک انت کہ ہے بند
ناولٹ ء تہ ء Symbolic انت ء مسترین کردار ہم است انت ایوک ء بند انجیں
کردارے کہ ناولٹ ء آدگہ تک ء جاور ء کردار ء جزیات نویسی ء گوں وتا ہمگر نچ
کنت۔ بندریکانی تل ء حلکی ء نیو کلیس ء مقناطیس انت۔ ظاہر ء ہے بند ء گوں سر جمیں
بیتگ ء مردمانی زند بندوک انت، آوانی وشی ء غم بندوک انت۔ گوں ہے بند ء مال ء
دوت ء ساہ دارانی ساہ بستگ انت۔ غریبیں بزگرانی امیتانی روچ ء ٹک دیگ، کشت ء
کشار ء ملکانی سبزگ، مردمانی واب ء آ گاہی، بیچاڑی، ملوری، تکانسری، وش ء وشحالی

، چه جنجال ء نادراہیانی عذاب ء چُٹک ، سرجمیں بیتگ ء مردمانی واک ء قوت ء تپاکی
 گوں ہے بندہ ہمگر نچ انت ۔
 ” مراد گوں مہلوک ء تران کنان ات ۔

” بچار بند باز کار لوٹیت ۔ باز واہری لوٹیت ء باز جہد لوٹیت ... بند نہ بوت
 ماں نہ باں ، بند است ماں استاں ... پمیشا بند مئے زندانت ء ---- اگاں اے واری
 بند پرشت بزاں پماچ شے ء نہ منت ۔“ (29)

بند کہ پرشتگ گدا آہر حال ء بندگی انت ۔ بند ء بندگ ء ساعت ہم ء بند ء بندگ اصل ء
 مردماں چہ وتی غم ء گڈتی ء فکراں آ جو کنت ۔

” آ اے دنز ء دوت ء تاتاں ہما و ہداں چا پ جننگ لوٹیتاں تانکہ آ جنیانی
 کولنج ء ناجوڑییاں ، وتی واماں وتی بزگی ء وتی گژن ء شد یکیاں ، وتی ڈکھ ء درداں
 وتی حازگیں دلانی ٹپاں در ء براں بشموشاں وتاں ابد چا پ بچناں ۔ (30)

بلئے اندیم ء اندر ء چوش نہ انت ۔ اے ناولٹ ء جاور سہ تکی (Three
 Diementional) انت ء اے سہ تکی ہم گوں بندہ ہمگر نچ انت کہ چہ ایشاں
 یک تکتے زندہ راہا وڑ است انت ، ہما پیم پیش دارگ انت ۔ بلوچ ڈیہہ ء بازیں ہند
 ء دمگانی وڑ ء مردمانی جنجال آ ما چیں زند ۔ آوانی نادرسی ۔ یک پیم بو آن ء پیدا ک ۔
 ذی انچوش بوتگ ۔ مروچی انچوش بوہگ ء انت ء باندا ہم انچوش بیت ۔ عزاب
 آ ما چیں زند ۔ زندہ بدگ ء راہ ء درانی بندی ۔ ذی بند پرشتگ ، بستگ ۔ مروچی پرشتگ ،
 بندگ بوہگ ء انت ء باندا کہ پدا پرشیت پدا بندگ بیت ۔ اے یک نیمگ ء تکتے بوت
 بلئے آ دگہ دوئیں نیمگ ء پہنات اے جاور ء چپ انت ۔ چہ جنجال ء وئیل ء بیچاریاں زندہ
 راکشگ ء کلوہ ۔

چہ اے جاوراں دادک ء سوکی بوہگ ء ناایتی ء جہلانگی ء سر بوہگ اصل ء امیت ء
 شوندری ء دنت ۔ ناایتی ء تہا امیت ۔

وہدے ہر کس پہ بندء کارء روت، دادک در چکے ء چیرا تچک بیت ء گوں وتی
 ہور کیں چماں ریگستان ء سیل کنت۔ ہے دمان ء اُستا عیسیٰ چہ ہدا گوزیت ء آرا
 جُست کنت۔

” توکارء نہ روء“ (تا کدیم۔ 33)

ہے جست ء پسوء دادک دنت۔

” ہر چیز ناامیت انت وستا ہر چیز“ (تا کدیم۔ 34)

دود ء راہبندانی تہا زند گوازی نوکیں جاورانی ردا اے تیمیں خیال اصل ء بد لگ ء نشانی
 زانگ بیت۔

” بس۔ وستا ہر چیز بے کار انت۔ اے ریگستان، اے حلک، اے بند
 بزاں درا چیز بے کار انت... حلک ء تہا ہر مردم ناامیت انت۔ ونوں وتی ناامیتی ء
 چیر دیگ ء حاطرا آپوت ء اے بند ء امیت ء شوہاز کرتہ گنت... تووت بکش وستا کہ
 ریک ء بند آ پانی دیما کجا وشتا تگ... من ناامیت اُن“۔ (تا کدیم۔ 34)
 ہے ناامیتی ء را من اُمیت ء نام پمیشکہ دات کہ چہ ہدا نوکیں زندے بندات
 بیت۔ نوکیں جست دیما کاینٹ۔

اگاں اے زندناں گڈا چونیں زندے۔؟ اگاں اے جاگہ ناں گڈا کجام ء
 چونیں جاگہ؟ اگاں اے کار ء روزگار ناں گڈا چے تیمیں کار ء روزگار۔؟ اگاں بندناں گڈا
 دومی چے۔؟

ہنی آدم وتی تب ء رویہ ہانی ردا بدلی ء واہگ دار انت۔ یک وڑ ء یک
 تیمی ء دوست نہ داریت۔ اے تیمیں بدلی ناول، ناولٹ یا قصہ ہانی تہا گیشتر چہ در ء
 آوکیں کردارے ء نیمگا قصہ ء کردارے ء یا کردارانی ذہن ء دماغاں inject کنگ
 بنت بلے منیر بادینی ء چہ ہے ناولٹ ء کردارانی تہا یکے گچین کرتگ ء آئی تہا پر اسے ء
 رند ء نیچرل ڈولے ء ذہنی بدلی آورتگ۔

”اے بند مارا چے دا تگ؟ نوں من پیر بوتہ کن واے بند وتی ہما پیش ء جاہ
 ء اوشتوک انت۔ اچ وتی ورناہی ء من یک پیما ایشرا ہے حالت ء
 کندنگا اُن۔ منی پس ء وپیرک و بن پیرک ء زمانگا چہ اے بند یک پیما
 بوتگ کہ کدی اے پرشتگ و کدی بندگ بوتگ و لے ماں اچ آئی اچ
 پاندگے نہ دیستہ گاں۔“ (تا کدیم۔ 34-35)

دادک ء اے جبرانی کنگ ء حاترہ پہ اشکنگ ء اُستاعیسی ء گچین کنگ ہم
 بزانت ء معنی یے داریت۔ اگاں ہوتی ء چارگ بہ بیت تہ اے ہم symbolic
 انت بزاں یک پیما ء آگوں سرجمیں بیتگ ء مردماں مخاطب انت۔ جبر اُستاعیسی ء
 سر بوت انت بزاں کہ آسرجمیں بیتگ ء سر بوت انت۔ بلوچ سوسائٹی ء تہ ء جبرانی
 دیما برگ ء حالانی سرکنگ ء لہتیں کردار است انت کہ چہ ہے پیماں کرداراں یکے اُستاعیسی
 انت۔

اے جبر کجام وڑے ء کنگ بہ بنت پہ شری یا پہ بدی ہمک وڑے کلوہ ء پیغام ء مقصد ء مراد
 دیما روت ء آسرکیں درکنیت بزاں ذہنی بدلی، پسو ء حداں سر نہ بوتگیں جس ت۔
 دادک ء کلوہ ء پیغام پہ وتی منوگری ء انگت دیما روت۔

”مئے حالت اچش یک پیما انت۔ منے وام ہلاسا نہ بوتہ گاں۔ منے
 ناجوڑی دور نہ بوتہ گاں... تنے و ہدی ماوتی مردمانی کونٹ ء سالانی سال
 موتک کناں، و ہدی کہس نہ مریت تو ماں اے بند ء جوڑ کناں کہ دو وارگ
 آپ ایشرا پر وشننت و گمسار کننت... گڈا اے بند ء بندگ ء پاندگ چے؟
 من دم برتہ کن، منی ہڈا دم برتہ گنت۔ منی کار یگر دم برتہ...“ (تا کدیم۔ 35)

دم برگ ء اے حد ء جاوراے جبر ء تچک ء پدر کننت کہ دادک نوں چچ وڑے وتی زند ء گوں
 بند ء ہمگر نچ کنگ ء تیار ء راضی نہ انت۔

اے ناولٹ ء سیسی تک مانگ ء لیکہ (struggle for existance)

ء گوں ہم پ انت، بزاں پزندگ بوہگ ء مانگ ء یک ہواریں جہدے ء دروشم ء خلقت ء را یک راہ کنگ۔

” فطرت کے جاندار یا بے جان مخالفانہ عوامل کے خلاف نیامیاتی موجودات کی وہ جدوجہد اور مزاحمت جس کے ذریعے وہ تحفظ حیات اور بقائے نوع کا اہتمام کرتے ہیں۔ ڈارون کی اصطلاح میں جہد بقاء کہلاتی ہے“ (31)

سپنسر ء خیال ایش انت کہ دیمروئی ء پدرائیں صفت مانگ ء جہد انت کہ چہ ایشی بنی آدم گوں قدرت ء مقابلہ کنت ء زند ء جہد ء ہما مردم سوب مند بیت کہ آ محنت ء جفا ء حد ء و تا سر کرت بہ کنت۔ (32)

مانگ ء لیکہ بنی آدم ء تہا نہ ایوک ء جہد ء سکین ء ودی یا گیش کنت بلکن ء آئی تہا بھیسہ ء وت واکی ء مارشت ء ہم پیدا ک کنت۔ انچیں رد ء عملے ء جہد کنگ کہ چہ آئی انسان گرم ء سرد، ہو ر ء طوفان، دم برگ ء نا امید ی ہیج ء خیال ء نہ داریت۔

ریکانی تل ء حلکے ء تہا ہم ہے وڑیں جاورے گندگ بیت کہ اے تیمیں جاور ہم امید یا optimism ء حد ء ایلاں سر کن انت۔ بند ء بندگ ء کار ء بلاس بوہگ اصل ء آسرے نہ انت بلکن ء یک بند اتے ء قصہ تر ء گرد کنان ء آسر ء حد ء سر بوہگ ء گوں پد ادگہ بند اتے زوریت۔ اے بند ء را پہ پروشگ ء حاترا بندگ بیت۔ ذی ہے حلک ء کماشاں چد ء پیسراشانی پت ء پیرک ء بن پیرکاں گوں ہے بند ء بندگ ء وتارا گلانش داشتگ ء مروچی اے عہد ء مردم گوں ہے بند ء دزگٹ انت ء باندا دگہ نسل ء اوبادگہ اے کار ء دست ء گپیٹ۔ یا گڈا اے رندی بند ء پرشگ ء گوں دادک ء ہمدور ء ہم لیکہیں کردار گیش بو ان بنت۔ آسر ء ردا اے ہم دگہ نوکیں بند اتے بوت کنت۔

دگہ ہتیں جبر

اے ناولٹ ء تہا نزوریانی ردا جاگہ جاگہ لفظ ء گال بند ء جملہ رد نویسگ بوتگ انت چوش کہ:

☆ نریں مچ (تا کدیم۔ 3) بازیں ہند د مگاں ایشرا گنش گوش انت،

☆ ہر مردم وتی مچ ہر اندوک پاتانی تہا حرماگاں انچش بندگان انت۔۔۔ (تا کدیم۔ 4)

اصل ہ مچ کدگ آ آ مین ہ وتی وتی گال بند انت۔ منیر احمد بادی بنی عملی صورت ہ چہ مچ کدگ ہ

حرماگ ہ آ مین ہ دور ہ گستا انت ہمیشکہ آ مچ ہ روپوک ہ مچ ہ سرانا دینیت ہ ہمودا پاتانی تہا

حرماگ بند اینیت۔ تور، گنش، ہوش ہ لومب، مچ روپ یاروپگ اے یمیں لفظ ہ گال بند

گوش ہ چہ آئی دور انت ہ سبب انت کہ آ حرماگاں گونی ہ ہم کنت۔ (تا کدیم۔ 4)

☆ آئی ہ (مرید ہ جن، زیتون) کونج ہ بیماری ات۔ (تا کدیم۔ 11)

کونج بلوچی ہ درد ہ بزانت ہ کار مرز بیت ہ لاپ ہ درد ہ حاترہ مخصوص انت۔

☆۔ وستا عیسی مسکرہ کرت وکدی کدی آئی مسکرہ بیباک ہم بوتان (تا کدیم۔ 16)

باید انت جملہ روان روان ہ چوش بوتیں۔۔۔ وکدی کدی آ بیباکی ہم کرت۔

☆۔ مرید مروچی وش ات۔ وستا عیسی کم وش نہ ات۔ (تا کدیم۔ 58) کم وش نہ ات

بلوچی زبان ہ تب ہ مینئل ہ ردانہ انت ہ نیکہ جملہ سازی ہ ردانہ انت، باید انت چوش بوتیں۔

مرید مروچی سک وش ات، استا عیسی ہم گل ہ بال ات۔

اے یمیں دگ لفظ ہ گال بند ہ جملہ بازیں جا گہاں ردنشتہ انت کہ چہ ایشی ہ

پدر بیت کہ زبان ہ بیان ہ ردانہ منیر احمد بادی بنی کم دلگوش دنت یا اے تک ہ رارزشت نہ

دنت، و ہدے کہ زبان ہ بیان گوں وتی پہک ہ ذگریں رنگ ہ جوانیں اثرے دنت۔

زبان ہ نیمگ دلگوش نہ دیگ ہ سبب ہ اے ناولٹ ہ تہا بازیں جا گہاں لفظ کپی

ہ ناسرجم انت، و ہدیکہ بازیں جا گہاں ہ لفظ سرجم ہ نشتہ انت۔ یکیں کردار جا گہے کتہ

گوشیت ہ جا گہے کتگ، جا گہے بوتان گوش ایت ہ جا گہے بوت انت گوشیت۔

کردار ہ جاور ہ بابت ہ

ریکانی تل ہ حلقے ہ تہا بازیں کردار است انت، لہتیں بندات تا آخر ہ گون

انت، لہتیں نیام ہ کاینٹ ہ اندیم بنت بلئے یک جا گہے ہ منیر احمد بادی بنی کردارے ہ نام ہ

بے حال کنت۔ اُستا علیسی ناولٹ ۽ اہمیں کردارے۔ آئی پت ۽ نام تا کدیم چارده
 (14) ۽ مابت انت و ہدیکہ تا کدیم بیست ۽ ہشت (28) ۽ عبدوانت۔
 دومی ایش کہ بازیں کرداراں گوں بے سبب ۽ آوانی پت ۽ پیروکانی ذکر کنگ
 بوتگ۔

- مرید ۽ آئی پت ۽ ذکر۔ تا کدیم۔ 6

- مراد (حک و اجہ) ۽ آئی پت ۽ ذکر۔ تا کدیم۔ 12

- اُستا علیسی ۽ آئی پت ۽ ذکر۔ تا کدیم۔ 14

- دادک ۽ ایشی پت ۽ پیرک ۽ ذکر۔ تا کدیم۔ 34

سیسی: بے شک اے ناولٹ ۽ گیشتریں کردارانی نام گوں ناولٹ ۽ ماحول ۽ ہمدپ انت
 بلئے لہیتس نام چو بے وڑ ۽ بے جوڑ انت چوش کہ ملا ۽ نام ملا و فانت۔

اے ناولٹ ۽ تہا مرید ۽ لوگبانک زیتون چڑا بیمار ۽ نادرہ انت۔ چارمی در ۽

تا کدیم 25 ۽ آوتی لوگواجہ ۽ پنجاہ کلدار دنت حکیم ۽ فاتحہ ۽ بہ رؤت۔ زیتون ۽ اے
 زر مہلوک ۽ پڑم ریستگ ۽ گماتگ انت۔

نادرہ جانیں زیتون زر ۽ دیگ ۽ بدل ۽ بایدا ت آئی وام ۽ شامے بہ کرتیں۔ کجا

نادرہا ہیں زیتون ۽ آئی زر کنگی کار۔

ہے پیامرید ۽ جنک (حسن ۽ لوگبانک) ناز ۽ جاور ہم تچک نہ انت۔ آئی مرد ۽

سہن داتگ انت یا نا؟ ماتے سہی انت ۽ سہی ہم نہ انت۔ ”...وتی جنک ۽ سہین ۽ ذکر ۽

گوں زیتون نہ کرت“ (تا کدیم۔ 44) دادک کہ ہے بیتگ ۽ رستگ ۽ مزن ۽ نوں پیر

بوتگ۔ آئی زبان ۽ گالوار بزرگری ۽ میتگی یے نہ انت ۽ نیکہ آئی جملہ (جاگہ جاگے) بلوچ

تب ۽ نیل ۽ گوں ہمدپ انت ”تراحدازیان کنت لچر، اے پیریں عمر ۽ تا، تو گوں من بے

وفائی کرتے من تر کشین۔ من ترا لگت مال کنیں...“ (تا کدیم۔ 51)

بلوچ ۽ گوشگ ۽ وتی وڑے چوش کہ،... اے پیراں سالی ۽ تو گوں من دغا

کرت ء شت ء وتی دیم سیاہ کرت، من ترا کشین، ترا زندگ ء نیلین۔ بایدانٹ ہے وڑ بوتیں۔

ہے وڑ اشیر خان ء شاہ مراد ء جنگ ء چوپ ء لٹ ء کٹ تا آ حد ء سر نہ بوتگ کہ پہ ایشاں چشیں مز نیں فیصلہ کنگ بہ بیت۔

”فیصلہ ایش بوت کہ شاہ مراد وتی نند و کیں جنک ء شیر خان ء بچ ء دنت و شیر خان وتی جنک ء شاہ مراد ء بچ ء دنت۔ (تا کدیم۔ 57)

☆۔ آئی جنین و ستا علیسی ء جنک ء اچ وتی گودان ء شیر دنیان بوت۔ (تا کدیم۔ 64) بایدانٹ چوش بوتیں: آئی جنین استا علیسی ء جنک ء رامیچینت۔

اے کلیں جبراں ابید ہم ریکانی تل ء حلکے گوں وتی سر حال ء بن گپ ء ردا، قصہ ء رپچی ء پر پچی ء ردا، ڈکشن ء اسلوب ء ردا یک جوانیں ناو لٹے کہ ایشی تہادری ء اندری (خارجی ء داخلی) جاورانی ڈولداریں ہواری یے گندگ ء کتیت۔

8۔ بلے کہ ماہ بکپیت

”بلے کہ ماہ بکپیت“ منیر احمد بادینی ء دومی ناولٹ ء نام انت کہ ایشراہم بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ ء 1996 ء چاپ ء شنگ کرتگ۔ پنجاہ تا کہ یمانی اے ناولٹ ء ہژدہ تا کہ یمانی پیش گال بلوچی زبان ء آزمانک کار، ناول نویس، نگد کار ء شاعر غنی پرواز ء 11 جون 1991 ء نویس اتگ کہ آئی ہے نویستگیں پیش گال پرواز ء نگدی نبشتا نکانی کتاب ”لبرانکی شرگرداری“ ء تھاہم ہوارانت۔ (33)

منیر احمد بادینی ء وتی اے ناولٹ 13 اپریل 1991 ء مس تربت ء سرجم کرتگ۔ ”بلے کہ ماہ بکپیت“ بندات ء نویسوک ء انگریزی ء نویستگ ء رندا ایشراہم بلوچی ء رجینتگ بلے اے ناولٹ ء انگریزی ء نویستگیں ورژن چاپ ء شنگ نہ بوتگ۔

بلے کہ ماہ بکپیت تخیل ء سراناں بلکن ء نبشتہ کار ء مارگ ء مشاہدہ ء سرا انت۔ منیر احمد بادینی ء زند ء یک تجچک ء عا میں چم دیست ء سرگوست ء تجربہ ء راوتی مارشت ء مشاہدہ ء تپاسگی عمل ء گوازینتگ کہ ایشی وانگ ء گوں وانوک یک انجیں جہانے ء سر بیت کہ اے پیس چم دیست ء سرگوست ء تجربہ چٹ جتا گندگ ء کابنت۔ وانوک ء دیما بلال ء صورت ء رنگ ء انجیں کردارے کئیت کہ آئی پگر ء مارگ ء گپ ء جبر ء گوشگ ء اشکنگ ء، ء اثر زورگ ء وڑ ء ڈول چہ زند ء عا میں کردارے ء وڑا چہ چٹ جتا انت۔

رپوتازی تکنیک ء نبشتہ ہیں اے ناولٹ ء قصہ چہ یک ویل ء واقعے ء ہنگی بیت، اپریل ء ماہ ء 1990 ء سال ء بلوچستان ء ہند ء دگ پشین ء کالج ء تھا یک واقعے بیت۔ کالج ء سہ استادان ء آوار جنگ ء اغوا کنگ ء کوشش کنگ بیت، چہ اے سنیناں یک استادے مزاحمت کنت ء آکشگ بیت ء دگہ دو استاد آوار جنگ ء اغوا کنگ بنت ء افغانستان ء صوبہ غزنی ء برگ ء بندی کنگ بنت۔

اے استاد ء کشوک ء دوینانی اغوا کنوک اوگانیں باغی صاحب خان پاپئی ء
 آئی مردم بنت ء اشانی اے عمل ء سبب ایش بیت کہ صاحب خان ء چُک کالے خان
 حیدر آباد ء یک مردے ء کشگ ء رند دزگیر کنگ بیت۔ صاحب خان چاپئی سرکار ء
 راوتی بیر ء گرگ ء استادانی عوض ء وتی چُک ء آجوتی ء واہگ داربیت۔

اے وہداں کہ پشین ء اے وئیل دیما کنیت منیر بادینی ہے جاگہ ء ڈپٹی کمشنر ء
 جہت ء کار ء بیت۔ انتظامی سروک بوہگ ء ردا اے واقعہ ء ہمک وڑیں تک ء پہناتاں
 گوں آئی سرجمیں ہواری یے بیت ء ہے ہواری ناولٹ ء ارزشت داریں کارست بلال
 ء کردار ء سازگ ء سبب انت کہ بلال گوں اے وئیل ء ذہنی ء روحانی صورت ء
 انچوہمگر پنج انت کہ بندات تا آخر ء وتی بالادزرتگیں شخصیت ء درائی ء کنت۔ بلال ء
 صورت ء رنگ ء منیر احمد بادینی ء وتی ذات ناولٹ ء قصہ ء Domination ء حد ء
 سرانت بلتے اے ڈومینیشن اے حائر ء بدگندگ ء نیت کہ آئی قصداً چونہ کرتگ بلکن ء
 ناولٹ ء سیاہگ ء معروضی لوٹ ء قصہ ء پیش کنگ ء نیام ء اے ڈومینیشن المی بوتگ۔

اے ملک ء کہ ہر روج شدت ء شیطانی ء ناسلامتی ء نوک نوکیں ء وڑ وڑیں جاور
 ودی بنت، رنگ رنگیں وئیل ء واقعانی نوک تریں دروشم دیما کائنت۔ پنجاہ، صد و صد
 مردم ہواری ء کشگ ء مرگ ء ارجان کنگ بنت، یک مردے ء مرگ ء دو مردم ء اغواء
 عایں وئیلے معلوم بیت بلتے ہے وئیل ء احساس ء مردم وتی جبین ء تہاماریت ء اے وئیل
 symbolic بیت ء یک آفاقی تاثرے ودی کنت۔ اے گوشگ ردنہ بیت کہ:

بلے کہ ماہ بکپیت یک وئیلے ء ایوک ء بیان نہ انت بلکن ء وئیلے ء سرجمی ء
 نیلکچوئل ء از مکاری درشانے ہم است انت۔

اے ناولٹ ء درشان ء درانگازی تہک ء سطح ء رداد و چیزدگہ ہم ثابت بیت۔
 اولی: یک از مکار ء ساچشت کارے گوں یک واقعہ ء وئیل ء جاورے ء وہدے وت
 سرجمی ء ہواری بیت تہ آ جاورانی ء واقعہ ء وئیل ء درانگازے گوں کمال ء کنت۔

دومی: اگاں و سیل ء واقعہ اندیم بوہگ ء پیسبز اں پہ و ہد دیما آرگ بہ بیت نہ آوتی
 دراگاز ء درشانی تاثر ء ابدمان کنت۔ ء۔ بلے کہ ماہ بکپیت اے دوئیں جاورانی ردا
 شرتریں مثالے۔ اے گوشگ ہم ر دنہ بیت کہ اے ناولٹ ”غیر روایتی“ ناولٹے پرچیکہ
 ناول ء ناولٹانی روایتی راہ ء ر اھبند انی تہاوانوک قصہ ء درشان، بندات، نیامی جاور ء آسر ء
 ردا بنیج بوہگ ء نیام ء سر بوہگ ء آسر ء رسگ ء گمان ء گوں قصہ ء بندایت ء ہمگر پنچ
 کنت۔ اصل ء نوں قصہ ہی لبزانک ء دراگاز ء پیش کنگ ء جاور بدل بوتگ انت پرچیکہ
 زندوت انچوتل مس تل ء مانگشتگ کہ ہچ وڑیں قصہ آسر ء سر نہ بیت ہمک آسر یک
 نوکیں بنداتے ء چہر ء شبین ء دنت۔ بلے کہ ماہ بکپیت ہم ہے وڑیں ناولٹے۔

اے ناولٹ ء قصہ ء بندات، ایسی نیام ء سر جمیں جاور ء ایسی آسر ”غیر روایتی“ انت قصہ ء
 نبشتہ وڑ ء درشان رنگ ہم روایتی نہ انت ء نیکہ اے ناولٹ ء کردار سازی روایتی پیسے ء
 کنگ بوتگ انت۔ بلے کہ ماہ بکپیت ء بندات انچوش دگوش گور کن انت کہ
 تاگڈ سر اوانوک و تاچہ اے قصہ ء جاور ء کیفیت ء جتا کرت نہ کنت۔

”وہدیکہ آ ادر سنتت ہر چیز تمام بوتہ گت۔ لہتیں مردم ادا اوشتوک اتاں
 کہ آ نوں پریشان اتاں۔ آ موجائیں دیماں شموشان برآمدگ ء تہا حون
 ء نشاناں چارگابوت“ (تا کدیم۔ 19)

نوں اے جملہ ء ایسی تہاودی بوتگیں جسٹ وانوک ء گوں وتاتا آخر ء داریت ء
 مان پتائیت کئے ء کجا رست ء چے تمام بوتگ ات؟ کئے انت پریشان ء موجا انت ء
 پرچہ؟ کئے اے موجائیں دیماں شموشاں برآمدگ ء پتریت؟ خون کئی انت کئے کشگ
 بوتگ؟ پرچہ کشگ بوتگ؟ کشوک کئے انت؟ ء دگہ بازیں ہے پیسیں جسٹ۔

ہے دو ء پیسیں لینانی تہا اینکس جسٹ ء ودی کنگ اصل ء نبشتہ کار ء از می
 زانت ء گشادی انت ء وانوک ء گوں وتادارگ ء جوانیں رپک ء ہنرے ہم۔ ہے وڑا
 اے ناولٹ ء اولی در ء سہ ء چار کے (سواسہ) تا کدیمانی تہا واقعہ ء اہمیں کارست ہم

پہ جوانی دیما آرگ ء پیش دارگ بوتگ انت۔

اے ویل ء آوہد ء آسرے درنیا ہگ ء ابیداگاں منیر بادینی ء بلوٹ اتیں تہ
ایشرا لیکہ ء تصور اں گوں سک مزن ء بازیں تاکہ یمانی ناو لے جوڑ کرتگ ات۔ مرتگیں
استاد ء لوگ ء جاو ر ء آئی کس ء عزیزانی اندری مارشت ء کرب (چو کہ گیشتر بیت)
یا گڈ اغوا بوتگیں استاد اں گوں اغوا کنوکانی سلوک ء اشانی لوگ ء کس ء عازیزانی جاو ر ء
ہند ء دگ ء مردمانی ہوار گیجگ ... ء دگہ بازیں راہ ء در بلے بادینی ء چوش نہ کرتگ ء
ایشی سبب ایش انت کہ بادینی وتی در شان ء بیان ء اصلیں رنگ ء جاو ر اں ہم چوش نہ
انت ء ہمے آئی نبشتہ رنگ ء شری انت۔

اے ویل ء واقعہ ء رند ء جاو ر بلال ء رانہ ایوک ء متاثر کن انت بلکن ء آرا
ذہنی ء نفسیاتی آزمائشے ء ہم دور دینت ہمے سبب انت کہ بلال ء شخصیت ء تاثراتی
تک ء پہنات ہمے ویل ء سرگوست ء گوں ہمگر نچ انت۔

ہمے ہند ء دگ ء کہ ویل ء واقعہ ودی بیت بلال انتظامی سروکے ء جہت ء
انتظامی چست ء ایرانی بے شک ذمہ دار انت بلے اے واقعہ بلال ء راوت ڈہی
بزاں self-accusation ء آماچ کنت بے شک اے وہاں آوتی اسٹیشن ء ہم
ساڑی نہ بیت۔ اے وت ڈہی ء آماچی آرا اے حدابارت ء سرکنت کہ آاے ویل ء
جند ء نفسیاتی اثر اں نہ ماریت بلکن ء اے ویل ء رند آوت ذہنی ء نفسیاتی رنگ ء چے
پیمیں جاو ر اں گوں پدیم بیت، ہمے پہنات ء ناولٹ ء قصہ ء دیما بارت۔ اے پیم
بوہگ دو آسرداریت کہ یکے نف انت ء یکے تاوان۔ نف ایش کہ اے پیم کنگ ء
گوں منیر احمد بادینی ء ناولٹ ء رانویسگ ء رد ء بند دیگ ء جاو رانی تہا یک شلی آرگ
ء گران تر ء مشکلیں راہ کپتگ۔

تاوان ایش کہ اے پیم کنگ ء ناولٹ ء اصلیں واقعہ ء واقعہ ء گوں ہمگر نہیں
کردار (بلال ء ابید) اندیم بوتگ ء پس منظر ء شنگ انت۔

اولی گچین ء نف اے ہم بوتگ کہ بلوچی لبزانک ء تہا ناول / ناولٹ ء نوک
 تہری (جدت) دیما تلگ ء ہمے سبب انت کہ ماں بلوچی لبزانک ء تہا ”بلے کہ ماہ
 بکپیت“ نہ ایوک ء پراہشونی ء بلتگیں ڈیوایے بلکن ء چہ دومی ناولٹ ء ناولاں البشرا
 جتا نیں تام ء لذتے ہم است انت۔ بلوچی ء ناول / ناولٹ نویس تنیگت ء جاور ء
 چیزانی سربری بہر ء گوں لچتنگ ء دلگوش انت۔ آہان ء جاور ء چیزانی باطن ء شوہاز ء
 باوست ء گوں کارنیست و ہدیہ منیر بادینی (واقعہ ء سرگوست، و ہد، ذات، سنگتی، سیادی
 وارٹی...!) برز ء پدیں تک ء گندگ ء دل یکیم نہ انت آ آوانی باطن ء تپاسگ ء
 پولگ ء عمل ء ہم کنت۔

جارج ایلیٹ ء گوشگ انت کہ کجام ہند ء جاگھے یا ”وہد“ ء سرجمیں عکس کشی
 ء ہما ہند ء و ہد ء ارواح بندی کنگ بہ بیت۔ (34)

اے ناولٹ ء تادہمی بہر ء بیست ء شش روچانی سرگوست ء قصہ (رندے
 تحقیقاتی کمیشن ء نیاداں ابید) ء و ہد ء ارواح منیر احمد بادینی ء سرجم ء کنٹرول ء داشنگ
 انت۔ ناولٹ ء مستریں کردار بلال ء ذہن ء ودی بوتگیں لیکہ ء خیال یک ردمس ردیں
 چولے ء رنگ ء ظاہر بنت۔ گوست (ماضی) ء یات، است ء مارشت (احساس) ء
 باندات ء توقع ء خدشات جاگہ جاگھے وتی ربط ء داشت نہ کن انت ء آئی (بلال) ذہن
 ء پردہانی سراکپ انت۔ اے جاور ”بلے کہ ماہ بکپیت“ ء راسمانی چولانی بزان
 stream of consiousness ء عمل ء گوں نزیک کن انت بلے جاور اے
 سچو نیشن ء سرجمیں درشانے ء جہت ء نہ مان انت ء منطقی رد ء بندی ء حاترداری اے
 ناولٹ ء راہہ سرجمی سمائی چولانی حد ء ایلاں نیئلنت۔ ناولٹ ء جاور، واقعہ، قصہ، قصہ ء
 رد ء بندی، کردار ء کردارانی چاگردی پچار اے ناولٹ ء راگوں راست واہی بزاں
 Realism ء نزیک کنت۔

حساس ء پوہیں مردمانی زانت ء شعور چاگرد ء ماحول ء لہتیں تکانی خلاف ء

جہاد کن انت، بزاں بنی آدمی شعور ء یک پہناتے انچیں ہم است انت کہ آچا گرد ء
 ماحول ء پشت ء روگ یا آوانی مننگ ء بے کنگ ء تیار ء ساڑی نہ بیت۔ ہمے حاترا
 گوش انت کہ آوتی ماحول ء خالق ء ساچوک ہم است انت انتظامی سروکے ء جہت ء
 بلال وتی دلیگاں کنگ لوٹیت ء جہد کنت کہ وفاداری (Loyalty) پیش مہ داریت
 بلنے ایشی ابید ہم بلال بخت ء تالہ ء جبریت ء آماج انت ء آ ہماراہ ء وتی منزل ء رسگ
 لوٹیت کہ آئی تہا اڑاند کم بہ بنت، Least Resistance Principle ء ردا۔
 اے پیس جاوری تہی سرگوست ء تجربت بلال ء بے بسی ء جبریت ء سٹک
 (Determinism) ء حد ء ایلاں بارت ء سرکنت۔ اے سٹک کہ بنی آدم سرجم ء
 وتی کارے ء کنگ ء اختیار نہ داریت بلکن ء آئی ارادہ ء واہگ بہت ء تالہ ء فیصلہ ہانی
 ردا بنت۔ بلال وتی ذات ء باطن ء انچیں جاور ء ممکناتاں گوں دیم پہ دیم انت کہ پہ آئی
 ناممکن انت۔ ناولٹ ء تہا و ہد ء جاوری ردا سچویشن ء بد لگ ء گمان و دی بیت بلنے چوش
 نہ بیت۔ ناولٹ نویس گگ ء ڈکانی پیچ کنگ ء بوجگ ء جہد ء گلانش انت کہ اے پدا
 تل مس تل ء اڑان بنت۔

فلسفہ ء اے زبان کہ منیر احمد بادینی ء کارمرز کرتگ جاگے جاگے نلگشتگیں وڑ ء ڈول ء درابیت
 بلنے آسرے در آہگ ء سچویشن ء بد لگ ء خیال اندیم نہ بیت ہمیشکہ وانوک کے و ہد اپہ
 وتاراہے کش ات کنت ء ڈک ء گکانی بوجگ ء پیچ کنگ ء عمل ء ہوار بوت کنت۔
 ” بلے کہ ماہ بکپیت“ ء تہا جیڑگی ڈول ء یا گوشگ ء ردا انچیں جملہ ٹائیتنگ
 کہ آ گوشتن ء رنگ ء زور انت چوش کہ۔

☆۔ دنیا ء روایتاں گوں مکپ کہ زیاں بے۔ تاکدیم۔ 40

☆۔ کتاب پہ وانگ ء انت نئے کہ پی زیارت ء۔ تاکدیم۔ 41

☆۔ انسان ”وہد“ ء ”حد“ ء زانت گڈا آ ہر چیز ء زانت ء تنکہ انسان و ہد ء مزانت
 دنیا ء باروا آئی علم کمزور انت۔ تاکدیم۔ 41

☆ - آ ذاتی قربانی یے وتی واہگانی - تا کدیم - 45

☆ - انسانی رشتہ چہ کلاں گیش نازرک انت - تا کدیم - 48

☆ - انسان قدرانی خالق انت ء ہمیش آئی انسانیت انت - تا کدیم - 49

☆ - انسانی رشتہانی تہا چہ کلاں پیچیدگیس، مشکلیس ء کدی کدی دل تنکیس رشتہ نفسانی

واہگانی انت - تا کدیم - 50

☆ - درائیں رشتہاں چہ دوستیں رشتہ سنگتی ء انت - تا کدیم - 52

☆ - دنیا جسمانی حرکت ء نام نہ انت بلکن ء ادا ء انا ء ” ا کیو“ ہم است - تا کدیم - 55

☆ - زند ء قوت چہ مرگ ء قوتاں الی ترند ترانت - تا کدیم - 68

اے گوشتنی جاورگوں ناولٹ ء انچوہوار ء مرج انت کہ تچ پیمابدراہی ء بدنمائی ء گمان ء نہ

دینت ء اے نبشتہ کار ء کمال انت - 35

منیربادینی فلسفہ ء مضمون ء ڈگری ہولڈرے ء آئی وتی ہے زانت ء زانشت

ناولٹ ء بہرے کرتگ بلے اے بہر کے سررتنگ ء ہے ناولٹ ء نزوتریں پہنات

انت پرچیکہ ناولٹ ء آئی چا گرد ء لوٹ ء گذراں چہ ہے تک ء گیشی بوتگ -

فلسفہ ء علم استی ء وجود، فطرت، چا گرد ء سماج، انسان، علم، راستی ء اشانی وت

من وتی رابطہانی قانوند ء راہبندانی سراجت کنت بلے جتائیں ء وتی، مخصوص پچارے ء

جہت ء، وہدیکہ منیربادینی ء نبشتہ ء چہ وانوک اے بحثانی گیشی ء تہامانگشیت ء آراہے

گمان بیت کہ ناوٹے وانگ ء نہ انت بلکن ء فلسفہ ء گالبند ء اصطلاحانی بابت ء گوں

نفسیات ء گالبنداں ہواروانگ ء انت -

چہ ایشی ابیدناولٹ ء زبان ء ” ڈگر“ کنگ ء نیمگاگاں دلگوش گورکنگ بوتین

ات تہ اے ناولٹ ء تاثیرانگت زیات بوتگ ات -

اے ناولٹ ء قصہ ء بن گپ ظاہر ء اینکس شاہیگان ء تل مس تل (پیچیدہ) نہ

انت کہ ایشی سراناوٹے ء لوگے بندگ بوتین ات بلے اے ناولٹ ء دو جہتی یادوتک ء دو

نیمگی رپک (واقعہ بلال ءوت ڈ بہی) ءے ناولٹ ءراشاہیگان ءرد ءبندی ءسرجم
 بوہگ ءحد ءابیلاں سرکرتگ پمیشکہ بلوچی لبزانک ءتہا ءناولٹ نویسی ءجہت ءبلے
 کہ ماہ بکپیٹ “نہ ایوک ءسوب مندیں جہدے بلکن ءپہ بلوچی لبزانک ءبنداتی ء
 جوانیں گیشی یے ہم است انت۔

ماے بہ گوشاں رد نہ باں کہ بلوچی زبان ءہرچی ناول ءناولٹ نویسگ
 بوتگ انت، اشانی تہا منیر احمد بادینی ءبلے کہ ماہ بکپیٹ نہ ایوک ءجتائیں رنگ ءدر
 وشی ءانت بلکن ءمحکم تریں ہند ءجاہے ءانت۔ اے ناولٹ بلوچی لبزانک ءقصہ نویسی
 ءازم ءردا یک ازمی دور ءروایتے ءبندات انت۔

اے ناولٹ پہ آوانوک ءآوانی مزاج ءنہ انت کہ آہمک وڑیں قصہ ء
 پشت ءخاصیں حالے اشکنگ لوٹ انت بلکن ءاے ناولٹ پہ ہماوانوکان انت کہ
 آلبزانکی زر مبشت ءجزاں چہ پوہ ءسر پدانت۔ یاگڈا۔ کم ءچہ کم ساچشتی لبزانک ء
 وانگ ءعمل ءمدامی ہوار انت۔ ء۔ نبشتہ کارے ءجہد، تجربت، زانت، وانگ ء
 مشاہدہ ءبنی آدمی جوزبانی ازمی ءجمالیاتی مارشت ءدارانت۔

9۔ جہدء کاروان

جہدء کاروان محمد جان رضا ء نبشتہ کرتگیں ناولٹ ء نام انت کہ اے جولائی 1989ء چاپ ء شنگ بوتگ۔

اے ناولٹ ء بن گپ ء دیما بروک ہماہنتیں سرمچار انت کہ آ پہ راجی آ جوتی ء وت واجہی ء زور اکیں حاکمانی خلاف ء سلاح بندیں جہداں دزگٹ ء گلانش انت۔
نزا تلگ ء کسانیں کینو سے ء نبشتہ کرتگیں اے ناولٹ ء قصہ سک نزور ء پکی چنڈی انت۔ ایشی دائرہ ہمینکس کسان انت کہ گوش ءے یک کسانیں ہلک ء مینگے ء اے جاور ء واقعات ودی بوتگ انت۔

اے ناولٹ ء قصہ ء ایشی کردارتا آ خرء دروشم نزور انت، جاگہ جاگہ انچو مارگ بیت کہ بازیں فلمانی یک وڑیں ”سین“ نز آ رگ بوتگ انت۔ پہ نبشتہ کار ء نبشتہ کنگ ء سوب مندیں جہد ہما و ہدا آ سرے در کنت کہ نبشتہ کاروتی بن گپ ء سرحال ء سراسٹری ء پٹ ء پول ء تحقیق بہ کنت، وتی جوزہ ء جزباتاں ند ء چیر ء چیر بہ تڑین ایت۔
جہدء کاروان ء وانگ ء گوں اے جبر چچک انت کہ نبشتہ کار جنگی رپک ء راہاں بلد ء سر پد نہ انت ء نیکہ فوجی ہنر ء رپکاں زانت۔

”دوستین ء وتی گرکی ء دیم ترینت پہ وار ء موہ وتی دژ مناں چارگ ء لگت۔ گرکی ء نل ء چہ سہریں برمش گوں ترندیں نہر دگے ء دراتک یک سپاہی جہلاد بوت۔
ایدگہ سپاہیگاں وت ء راسک ء دل ء دور دات بلے دوستین ء دوگی، سیمی ء چارمی تیر ء پچ وڑ ء ایدگہ سپاہیگان ء وار نہ دات کہ آوت ء راندیے ء بربانت۔ چاریں سپاہیگ گوں وتی حوناں سک ء دل ء ایر بوت انت۔“ 36

سہریں برمش ء جبر دیمترا بیت بلے گرکی ء تہا چینکس تیرمان بیت، نبشتہ کار پکا نہ انت۔ ہے پیما دیمترا جاگہ دژ من سرمچارانی دیما انت، جنگ ء جاور انت ء سرمچارانی سروک خداداد گوشیت،

” تہاری ۽ مانشتنگ، ہرچی ورگی چیز پشت کپتنگ ورگاں بورات۔ ورگ
 ۽ رندمیں آرام بکن ات۔ تا کدیم 5
 نوں جنگ ۽ جاو ۽ دژمن گندگ بوہگ ۽ انت ۽ سروک ورگ ۽ آرام ۽ مشورہ ۽
 دیگ ۽ انت۔ اے چون؟۔ ہے پیما سر مچارانی سروک خداداد چہ مزنیں بندر ۽ دیم پہ
 وتی بندر ۽ کنیت۔ گوں ”سنگتاں“، مجلس کنت، آوانی جستانی پسو ۽ دنت۔ شمبے ۽ دلوش
 ۽ لوٹا ینیت ۽ آوان گوشیت:

”چہ مزنیں بندر ۽ نیمگا شمارا ذمہ داری دیگ بوتگ کہ بانداروچ ۽ ٹک
 دیگ ۽ مزنیں شہر ۽ کہ چداں کساس 100 سد میل دور انت برس ات۔
 پونشی سہب ۽ نہہ نج ۽ پوجی اپسرانی یک مزنیں مچی یے بوتگ ۽ انت۔
 اے مچی ۽ توک ۽ چہ دور دور ۽ پوجیانی مستر ۽ کماندار کانت ۽ بہر زور انت...
 شمارا ذمہ واری دیگ بوتگ کہ شما پونشی سہب ۽ نہہ نج ۽ وت ۽ ہے مچی ۽
 سر بکن ات۔ شمے ۽ استا پوجی تیچ ۽ پوشاکانی بند و بست کنگ بوتگ۔ مچی ۽
 درگت ۽ شمارا پوجی پاس ہم دیگ بیت۔ شمے پاس ہے نمونگ ۽ جوڑ بوتگ
 انت انچو کہ ایدگہ پوجی اپسراناں گون انت۔ شماوت ۽ رانچو پڈر بکن ات
 کہ بزاں شما چہ دور ۽ اتلگیں پوجی اپسرات“۔ تا کدیم 45 ۽ 46

یکے صد 100 میل ۽ پند ۽ لہنتیں کلاکانی تہا وتارا سر کنگ ۽ دومی شمبے
 ناواندگ ۽ شوانگے فوجی افسر ۽ رول ۽ کنت، پدابانداروچ ۽ ٹک دیگ ۽ پیسرتارا
 سر بکن ات۔

” دومی روچ ۽ بیگاہ ات شمبے ۽ دلوش ۽ باز دمبرتگ ات (تا کدیم۔ 48)

“تنیگت ۽ سر نہ انت۔ سیمی ہر دوچہ شہر ۽ نابلد ۽ ناواقف ۽ پدا ہم تچک ۽ ہے سوج دا تگیں
 کوٹی ۽ کانت ۽ سربنت چو گوش ۽ سر جمیں شہر ہے کوٹی انت۔ (تا کدیم 50)۔
 سر مچارانی گور ۽ اولی در ۽ بگرتا ششمی در ۽ ایوک ۽ گرکی (تینگ) انت۔ ہفتمی

درء کلاشکوف ء نام دیما کئیت وهدیکه آوانی دژ منانی گورء تیر ء تپنگ ، ٹوپ ء بمب ء بالی گراب است انت ایٹی ء ابید وهدے ششمی درء تہا دوستین جنگ بیت آچہ سرچاراں اولی ء آخری مردم انت کہ جنگ بیت ، سرچاراں جانی تاوان اے حاترہ نہ رسیت کہ آپگری ء نظریاتی سنگت انت۔ فکری ہمراہ داری کنوکیں سنگت ”ڈسپلن“ ء چہ وت ء نہ سندیت ، شکے نیست بلتے توپ ء بمبانی دیما آگون چادرے بوشتیت ء گوں گرکی (تپنگ) ء تا آخرء جنگ بہ کنت۔ اے پیما ”مبالغہ“ ء جاوردی بیت۔ اے الی انت کہ

زندء راستی قصہ ء تہارا ستیں وڑے ء پیشدارگ بہ بنت ء لبرانک ء لوٹ ہم ہمیش انت۔

جہد ء کاروان ء تہالفظانی ، جسمہانی ء کتابت ء ہم مزینں ردی یے گندگ ء کئیت۔ ”سہریں برمش“ (تا کدیم 3) برمش کسانیں آواز ء حاترا کارمرز بیت چوکہ پاد برمشے۔ نوں اے پاد برمش ء رنگ نیست۔ اے سہر ء اسپیت ء سیاہ ء زرد نہ بیت۔

”خداداد ء جارجت“ شمارا ہرچی گوں آہاں زمین ء کن ات۔ (تا کدیم 7)۔

چوش بوتیں: شمارا ہرچی گوں آہاں زمین ء ایرکن ات۔

”گام ء رپتارء سک سُبک ات“ (تا کدیم 9)

سُبک بلوچی ء دو معنی ء بزانت ء کارمرز بیت آئی لغتی معنی ہما کہ گران نہ انت ء ہما کہ وزنے کم انت ء اصطلاحی بزانت ء بے تائیں ، نام ء دپیں ، بدین ء جہت ء کامرز بیت۔ بایدیں چوش بوتیں:

”گام ء رپتارء سک کنٹ ات“ یاست ات۔

”پوچی کماندار ء مارا پیسر ء بڑھکی داتگ“۔ (تا کدیم 17)

پہ ناول ، ناولٹ یا آزمانک ء حاترا اے الی انت کہ کرداروتی گیشینگیں چاگردی کردء ردا تران بکن انت۔ ہلک ء کلگ ء زبان ء بڑھکی جوان نہ انت۔ ہے پیما اردو ء محاورہ جاگہ جاگے بلوچی ء ترینگ بوتگ انت چوش کہ:

”وہء لٹ بے تو ارانت“ تا کدیم 20 ء تا کدیم 40 ء نبشتہ انت ”زالبولان

وہدے شہماتانی دیم دارگ ء واستاوتی باسک ء وتی پادانی سرا باور کُت۔ تا کہ یم 50 ء
جمہلے کہ ”کوٹی ء پسیل ء دروازگ تہی نیم گابندآت۔ کوٹی ء پسیل۔؟۔

جہد ء کاروان کہ یازده در ء ناوٹے بازیں درگوں یکے دومی ء ہمگر نچ نہ
انت۔ ء نینکہ کرداروتارا پہ لوٹ ء غرض ء حاترہ دیمتری دراں پترینت کن انت کہ پہ
ناوٹے ء حاتراے الی ات۔ ایشی ء چہ اے ثابت بیت کہ نبشته کارناوٹ ء ازم ء تکلنیک
ء نابلد انت۔

1۔ قصہ ء تہا یک شلی ء روانی نیست۔

2۔ قصہ ء کردار بندات ء تا آخر ء سرجمیں دروشم نہ زور انت۔

3۔ زبان ء بیان ء منظر کشی ء نزوری است انت۔

جہد ء کاروان ء ایشی نبشته کار ء کریڈیٹ ء اے جبرالم ء روت کہ آئی گوستگیں ء
استیں جا روان ء چاران ء آؤ کیں وہد ء بابت ء پیش کشی یے کرتگ کہ مروچگیں ء استیں
جاورانی تہا آئی نشان گندگ بنت۔

آ سرایش کہ جہد ء کاروان نہ ایوک ء نبشته کار ء بلکن ء گوں ہما درچ ء بندو کیں
دگہ بازیں سیاسی باسکانی نیم بندگ ء نیم سوئیں واہگانی، ناسرجم ء پیلو نہ بوتگیں ارمانانی،
کپی ء پرشتگیں وابانی درا نگازے کہ پہ ستگ ء دل کنگ بوتگ ء بید ء اے چارگ ء کہ
درا نگاز ء ساچشت لبرانک ء تک ء فکشن ء تہا پہ وتا چونیں ہند ء جاہے گیشینت۔

10- آسکلک

آسکلک سرگوتے (آب بیتی)، آزمانکے، ناوٹے یا گڈا ڈائری ء تہا ذاتی لیکھانی درانگازی ء دروشمے۔ ایشی وانگ ء پدائے جست دیما کابنت۔ چہ ایشی ابید آسکلک ء شنگ ء درشانی ء وڑ ء ڈول ہم ہے جستاں وت دیما کاریت چوشکھ:

☆۔ اولی گستاں آسکلک قسط وار ماہتاک بلوچی (کوٹے) ء تہا چاپ بوت ء ایشی اولی بہر نوزدہ صد نو دے سہ ((1993 ء اگست ء ماہ ء دیما تک تہ لڑ ء تہا اے آزمانی بہر ء ہوارات ء و ہدیکہ تاکدیم 43 ء چاپ بوتگیں آسکلک ء عنوان ء جہل ء تچک ء نبشتہ انت کہ ”چہ یورپ ء ڈائری ء“ ء اے حفیظ حسن آبادی ء وتی نیمگاچہ نویسگ بوتگ۔ چہ ایشی ابید ماہتاک بلوچی ء شوکار (عبدالواحد بندیک) یا گڈا اعزازی شوکار (ڈاکٹر فضل خالق) ء نیمگا لہتیں لفظ ہم پہ حفیظ ء آسکلک ء نبشتہ کنگ بوتگ کہ آچوش انت:

”حفیظ ء وتی زند ء بازیں و ہد درملکاں گوازینتگ۔ انسان و ہدے تجربہ ء نوک نوکیں دنیاہاں گندیت گڈا آوتی چاگرد ء ہم چاریت۔ یک انجیں مارشتے ء گوں حفیظ ء وتی ڈائری دیما آرتگ کہ وانوک آئی تہا پہ وتی حاتراکے نابلکیں باز در بکج ایت ء آوتی ہند ء بہ نندیت ء وت ء راہے ڈائری ء ہیر و ء کردار ء بہ گندیت“ 37

☆۔ ہے پیمائشی دومی بہر (ماہتاک بلوچی۔ ستمبر 1993۔ تاکدیم 28) ہم چو اولی بہر ء وڑا چاپ انت بزاں ایوک ء ”چہ یورپ ء ڈائری ء“۔ و ہدے آسکلک ء سیمی بہر ماہتاک بلوچی ء نوزدہ صد نو دے چار (1994) ء تاکدیم ء چاپ بوت تہ ہے بہر ء تہا ”ناولٹ“ نبشتہ انت ء چد ء دیم ایشرانا ولٹ ء ہمراہی ء دیما آرگ بوت۔

آسکلک ء نبشتہ کار حفیظ حسن آبادی ء آزمانی دپتر ”پٹی نیں گور بام“ و ہدے 2004 ء بلوچی اکیڈمی، کوٹے ء نیمگاچہ چاپ ء شنگ بوت تہ آسکلک لڑ ء تہا

آدگہ آزمانکانی بن گیاں گوں ہوارانت بزاں اے کتاب ءتہا آسکلک آزمانکے شمار ءبے کنگ بوتگ اے حاترا کہ دگہ ہچ بیہیں گیشواری یے (وضاحت) دیگ نہ بوتگ۔ بلکن ءہے کتاب ءپیش گال ءہم حفیظ وت چشیں حبرے نہ گشیں ایت ءتچک نہ کنت کہ آسکلک ءماچہ آدگہ آزمانکاں جتا بہ چاراں۔ آنبشتہ کنت۔

” اے لہتیں آزمانکی دپتر ”ٹپی نیں گور بام“ ءنام ءشمئے دست ءانت۔“ 38

ہاں! پجاری سرحال ءنام ءواجہ حکیم بلوچ ٹپی نیں گور بام ءبابت ءنبشتہ کنت:

”آسکلک، نویسوک ءورناہی ویونیورسٹی ءزمانگ ءعاشقی وعاشق تہی ءہما داستان انت کہ آترالینن گراڈ ءسر ءگوستت۔ آسکلک کہ پرانی پارسی دانیں پروفیسریں بلک غزال ءپیما انت۔ پورنا نیں آزمانگر ءچو آسکلک ءتراس کنت، برانزگیپت۔ بازاں سوچیت۔ مہر ءانگرنی سرا پچیت، بلے کس نہ پیشت کہ ورنائی ءوتی لہر انت، وتی مہر انت، وتی تہے انت کہ وتی پیما بلیت بلے پرنہ بیت۔

اے قصہ داستانے ءپیما آرگ بوتگ۔ افسانہ ءرنگ ءدروشم داریت بلے بازیں کردار وکساں کسانیں پلاٹ ایشر ایشہ شارٹ اسٹوری ءٹک ءدرکننت اونا ولٹ ءکہول ءبرانت بلے اے راستی جوانی ءسہر انت کہ مہراو گوں دراں ڈیہاں اوہماوانی جند ءڈیہہ ءمہر نہ مانیت، زہیر وکے پشت کپیت اوہے زہیر وک حفیظ جان ءجوان جنگ۔“ 39

ہے کتاب ءتہا بلوچی آزمانک ءہنگیجکاراں چہ یک مزنیں نامے واجہ ڈاکٹر نعمت اللہ گجلی آسکلک ءبابت ءنویس ایت:

”آسکلک یک دراجیں بلے وشیں کسہ یے، ایشر اوشیں ”سرگوست“ آپ بتی یے لیکگ بہ بیت تہ رد نہ انت۔ جنکی شکار جابانی تروتاب آئی عاشق تہی ءنشانی انت وکتبانی تاک تاک کنگ ءفکر کہنیں واہگانی

تاں اے حد اجرانی تہا آسکلک یک تجکیں پجارے ء سر نہ بوت بزاں اے جبر نہ گشت کہ آسکلک ناولٹے، آزمانکے، آب بیٹی یے یا گڈا ڈاٹری ء لہتیں تاکدیم انت کہ خالص پہ یادداشت ء دارگ ء محفوظ کنگ ء حاترہ نبشتہ کنگ بوتگ انت ء رندا چارگ، تپاسگ، مارگ ء ”سنسر“ کنگ ء رند پہ چاپ ء دیگ بوتگ۔ آسکلک ء وانگ ء رند ہم اے جاورماننت ء پشت کپ انت چوشکہ :

اولی: تجک ء پکائیں حساب ء کتاب، اصلیں واقعہ ء کردار، چہ وتی موضوع ء بن گپ ء سدگ ء گیشیں تفصیل دیگ ایشرا ڈاٹری ء تہا ذاتی لیکہانی درا نگازی یے جوڑکن انت یا گڈا نبشتانک ء مضمونے ء حد ء سیم سراں سرے کن انت۔

دومی: ہما ہند ء بابت ء آئی حد ء سیم سراں بابت ء، آئی ویلیوز ء قدرانی بابت ء، آہند ء کردارانی بابت ء زیاتیں ء گیشیں معلومداری آسکلک ء سفرنامہ جوت کنت۔ اے پیما مضمون ء سفرنامہ ء گیشی ہم بوت کنت۔ نوں اگاں ما اے بابت ء وتی جبراں ہما گونڈمہ گراں تہ ”جبر چہ الوت ء گوزیت“ بزاں بحث ء تران ء ہلاسنہ بووکیں درے پنج بیت کہ آ باز تک ء پہنات بیت ء جبر نزنیت ء آسرے ء سر نہ بیت اے کلیں جبراں ابیدما آسکلک ء یک ناولٹے ء جہت ء چاراں ء تپاساں ء ایشی ازمی رپک ء راہانی بابت ء بحث ء باوستے کناں۔

چہ اے ناولٹ ء وانگ ء گوں من ایشی تہا آب بیٹی ء درشماں گیشتر گندیں ء اے جہان ء اولی ناولٹ نہ انت کہ ایشرا آب بیٹی ء تکنیک ء نبشتہ کنگ بوتگ بلکن ء بازیں نبشتہ کاراں چہ ہے تکنیک ء وتی ناول دیما آرتگ انت۔ ڈی۔ ایچ۔ لارنس ء Sons and lovers نور من میلر ء Armies of the night ء دگہ بازیں ناول۔ بلتے آب بیٹی ء تکنیک ء بوہگ ء ابید ہم اشانی نبشتہ کاراں ناول ء ازمی تک ء خاطر ء لحاظ داشتگ۔

ناول نویس ۽ سنج ۽ سما، بلکن ۽ مزنی ۽ گیشواری چه ہے جبر ۽ بیت کہ آوتی
 سرگوست (آب بیٹی) ۽ چوں جہانے ۽ سرگوست (جگ بیٹی) جوڑ کنت ۽ پیش
 داریت۔ ناسر پدیں لبزانت وتی زند ۽ سرگوستاں تچک ۽ تچک بیان کنت۔ آ
 ”راست“ ۽ راستیں جبر ۽ گوشگ ۽ لبزانک سر پد بیت و ہدیکہ مزن ۽ پوہیں ۽ سر پدیں
 لبزانت ”راست گونگیں دزوگ“ ۽ درشماں پولیت۔ آ راستی ۽ قصہ ہی رنگے دنت۔ ازم ۽
 لوٹ ہم ہے وڑاپیلو ۽ سرجم بوت کن انت۔ بازیں نگد کار ناول ۽ آب بیٹی ۽ تکنیک ۽
 نبشتہ کنگ ۽ منوک نہ انت۔

Leon Edel ”نے بڑی وقیع بات کہی ہے کہ ناول خود سوانحی

ہو سکتا ہے مگر اسے آب بیٹی ہرگز نہیں ہونا چاہئے“۔ 41

بلئے آسکلک ۽ تہا نبشتہ کار تچک ۽ پکائیں معلومات ۽ حال دنت ۽ آ وانوک ۽
 اخلاقی صورت ۽ رنگ ۽ پابند کنت کہ نبشتہ کار ہمک وڑیں جبرے گوشگ ۽ انت
 یا معلوما تے دیگ ۽ انت آوان ۽ ہما وڑ ۽ مننگ بہ بیت۔ یک جا گہے نبشتہ انت۔
 ”مئے زندمانی آ و ہد ۽ باز رنگد ار نہ ات چیا کہ شہ گور نمٹ ۽ نیمگا 98 روبل
 مارا راست۔ 98 روبل ۽ تہا پنجاہ شستے پہ نان ۽ وردن ۽ شت آدگران ۽
 ما پے سکی ۽ سوری ۽ روج ۽ اشت انت۔ 42
 دگہ جا ہے نبشتہ کنت۔

”ہے زمانگ ۽ بلوچی روسی، روسی بلوچی ۽ ڈکشتری ۽ سر ۽ کار ۽ اتوں ۽ ہزارانی

لبزانی بزانت دوئیں زبانان نوشتہ کرت ۽ وتی نام ۽ استاد ۽ رادات اتوں“۔ 43

”آ سکیں و ہدے ات۔ ملک ۽ کا گد ۽ راہ دیگ ۽ گرگ سک گران ات ۽
 آ و ہد ۽ دوسہ مردماں پماد ۽ وانوکاں ہما کار کرتت کہ ماتیوگیں زند ۽ شہ آوانی حقاں
 در آہت نلناں، یکے ابو ظہبی ۽ واجہ محمد عیسیٰ ۽ یونان ۽ پدا اٹلی ۽ ہمبیلیں بدل خان.....
 آ گراں بہائیں کتر وکانی بکشگ ۽ محمد ۽ بدل ۽ منت گوں چچ لبزاں گپت نہ بیت“۔ 44

ایش ء اے پیس دگہ بازیں جملہ ء معلومداری است انت کہ آوانی
 سرامردم ہماوڑ باورکنت۔ اے پیس جاورتی دگوش ء نیمگانہ بارت کہ کسے بہ گوشتیت
 من ناو لے وانگ ء اوں۔ ادا ”راست گونگیں دروگ“ ء خیال چہ ذہناں درکنیت۔

منی وتی خیال ہمیش انت کہ اے جبرنبشتہ کار ء وہم ء خیال ء نہ بوتگ کہ
 آ ناو لٹے نبشتہ کنگ ء انت ء باند ایشی سراگپ ء جبر ء بحث ء باوست ناو لٹے ء جہت ء
 بیت۔ ایشی لبرانکی ء ادبی حد ء مقام ء گیشینگ ء ردا حوالہ آرگ بیت۔ پیس ترا
 ”خودسوانحی“ ء جبر بوت تہ اے رذنہ بیت کہ حفیظ حسن آبادی وتی زند ء سرگوستاں اے
 ناولٹ ء بنیاد جوڑ کنت ہے حاترا آئی فکشن Auto Biographycal گنگ ء
 کنیت۔ سرگوست ء جاورانی تکرار ہم گنگ بیت بلتے آئی نبشتہ ء شری ایش انت کہ
 ہمک رند ء و ہدے آ جاور ء سرگوستے ء تکرار ء کنت تہ آئی تہا نوکیں جبرے یا نوکیں تک ء
 پہناتے یا بہر ء نیمگے ء کیشی الم ء گنگ ء کنیت۔

آسکلک ء بندات ء یاگوں بنگج ء نبشتہ کار تمہیدے بندیت کہ اے فکشن ء
 لوٹ نہ انت، فکشن ء تہا تمہید بنگ بیت بلتے آ تمہید کرداراں یا سرجمیں پلاٹ ء
 کشین ایت و ہدے کہ آسکلک ء تمہید چونبشانکے ء بندات کنگ ء وڑ انت۔
 (تا کدیم۔ 270)

ہے پیما 64 تا کدیمانی اے ناولٹ ء تہا حفیظ حسن آبادی چہ وتی قصہ ء بازیں
 جاگہاں دور درکنیت۔ انجیں جبر ء معلومداری دنت کہ آوان ء گوں آسکلک یا قصہ ء
 پلاٹ ء ہیچ وڑیں نزکی ء سیادی یے نیست انت (تا کدیم۔ 289+290
 277+278+282 ء دگہ بازیں جاگہاں)۔

بے وڑ ء بے جاہیں تفصیل قصہ ء تام ء بارت یا ناولٹ ء تسلسل ء پروشتیت،
 آسکلک ء تہا ہم تفصیل بازیں جاگہاں دیگ بوتگ کہ چہ ایشی آسکلک ء ادبی بستار
 متاثر بوتگ (تا کدیم۔ 298 + 300 + 302 + 329 + 330 + 331)

آسکلک ۽ تہا جاگہ جاگہ انچو مارگ بیت کہ نبشتہ کارگشتانک دیگ ۽
انت کہ اے گشتانکی دروشم آسکلک ۽ ادبی بالاد۽ متاثر کنت۔ ہے پیما گشتنانی آرگ
انت (تا کہ یم۔ 305 + 316 + 317 + 324 + 329 + 330 + 331 + 304 + 280)۔

انچو گمان بیت کہ آسکلک و ہد ۽ سمران بشتہ بوتگیں ڈاٹری یے یا، یادداشت انت۔ یکے و
کردار ذوت ذوت ۽ پترگ ۽ در آ ہگ ۽ دومی ربط ۽ تسلسل ۽ پرشگ ۽ سیمی نبشتہ کار ۽
بے یال بوہگ یا گمانی جبر کنگ۔

”من شرزانت کہ ڈانس ۽ و ہد ۽ آراہیلے است ساز کمیں دیما روت تہ آوتی
گردن ۽ منی کوہگاں یلہ دنت ۽ تنکہ کیسٹ ہلاس نہ بوتہ دور ۽ چست ۽ نہ
کنت ۽ اے تیوگیں و ہد ۽ ہچ شہ وتی جاگہ ۽ نہ سریت“ (تا کہ یم۔ 291)
ادا اولی گشتاں دوینیان ۽ ڈانس ۽ موقع رسیت، چد ۽ پیسر ڈانس اگاں بوتگ تہ
آنبشتہ کار ۽ زند ۽ بہرے و است انت بلتے آسکلک (ناولٹ) ۽ بہر نہ انت گڈا چے
پیم ہیل ۽ عادت زانگ بنت؟۔

نبشتہ کار وتی کوٹی ۽، وتی رومیٹ آنی ذکر ۽ کنت بلتے کوٹی ۽ تہا پردہ ۽ ذکر ۽ آہما و ہد ۽ کنت
کہ آسکلک ۽ زہری ۽ زند ”ھینا“ آئی کوٹی ۽ کئیت چد ۽ پیسر نیام ۽ پردہ نیست۔
ہے پیما آوہدے گوں آسکلک ۽ دُچار کپیت تہ اے جبر تچک انت کہ
آرادگہ دوست ۽ Boy Friend نہ بوتگ ۽ نہ است انت بلتے آئی دو دوستانی ذکر
بیت۔ یکے نیام ۽ دومی گڈسرا:

”ایش کہ شہ من پیش گوں آسکلک ۽ یک براہداریں ورنایے ۽ نوک
دوستی بوتہ کہ نناشا آترا شہ دست ۽ پلے“ (تا کہ یم۔ 332) یا گڈا تا کہ یم 294 ۽
”اے شو میں فوٹو ۽ شہ من چنکس سنگت جتا کرتہ“۔

جاگہ جاگہ الم ۽ کمپوزنگ ۽ سبب ۽ بلتے گمان ۽ گیشتر دلگوش ۽ گور نہ کنگ ۽ اے پیمیں

سجید ہیں کارے ء Light زورگ ء سبب ء ایشی تھا لفظ ء جملہا نی ردی ہم باز گندگ ء
کنیت - ہے وڑا غیر واضح نیں جملہ ہم -

☆ - دراہیں مہلوک آ ترا پچاریت (تا کدیم - 272) اے جملہ یک

مردے ء بابت ء بوتیں تہ ردنات بلتے درہیں مردم ء بابت ء پچارانت کارمرزبیت -

☆ - وہد ء ہمالوٹ کہ آ ترا تہی ہل مردم ء راسر پدکننت -

☆ - یکے بزانت ء معناہاں یکیں لفظ دووڑ ء جا گے تئی ء جا گے تہی -

☆ - لفظ جبرکنگ ء گوشگ ء کپی ء ناسرجم بنت بلتے نبشتہ کنگ ء وہدا

سرجم بہ بنت - (انچیں کردارے ء سر پہ درانت کہ آ انچوجبرکننت ء آسکلک ء تہا اے

پیمیں کردار ہم نیست) چوش کہ کرتہ، ندیستہ، رستہ، جتہ، بوتہ، گوستہ، شتہ، گشتہ - کرتگ،

ندیستگ، رستگ، جنگ، بوتگ، گوستگ، شنگ ء گشتگ نبشتہ بنت - اے پیمیں بے

کساس ء لفظ گندگ بنت -

☆ - بازیں جا گہاں جملہ بے کساس ء دراج کنگ بوتگ انت، چوش کہ

”آ گندگ ء روج ء رامیست ء دوروج گوستت کہ من آ ترا ہا بس ء تہا دوارگ

دیست“ - اے جملہ بایدات چوش بوتیں - ”بیسست ء دوروج ء رندمن آ ترا دوارہے بس

ء تہا دیست“ -

☆ - تا کدیم 274 ء نبشتہ انت ”بلے من ء انچو لگ ات“ باید انت چوش

بوتیں: بلتے من ء انچو گمان بوت یا من انچو مار ت -

☆ - ”آنوں زانت اے مردمنی نزیک ء کنیت ء جبر لوٹیت“ - جبرکنگ

لوٹیت یا جبرکننت -

☆ - پہ دل ء پڑ بہ گریت (تا کدیم - 272)

بہ دپ ء پڑ گریونت -

☆ - بلتے آئی ہچ کس ء نیمگا وتی تک ء را جہل نہ کرت - تک چنڈیت ء چوش بوتیں

بلتے آئی تک ء ہچ نہ چنڈات -

☆ - نک حشکی کنگ ء ات : نک حشک ات -

آسکلک ء تہاوشیں چہر ء شبن ء خوبصورت ء براہ داریں جملہ ہم کابینت - تاکدیم 287 ء
آہدے آسکلک ء بلک ء گوں اولی گشتاں دچار کپیت تہ آئی دروشم ء چوش بیان کنت :
” آئی دیم سک حشک ء چل ات - پیشانی ءے انچو کر نچ کر نچ ات کہ
نمبگیں ڈگار ء ہورت گواپیں تگرد ء پد“

تاکدیم 307 ء جملہ ء خوبصورتی ء براہ داری ء بچارات - ” ءنوں من تئی دست
ء ان ہرجی کرت کنتے بکن ء تو منی دستاے بیا کہ یکے دومی ء انچو مہر کناں کہ مہر ء جند ء
رامنے مہر ء سرامہر بہ بیت -“

اے ناولٹ ء مستریں کردار نبشتہ کاروت انت ء ”من“ ء مخاطب آرادومی
کرداراں گوں انصاف ء ننیلیت ہے حاترا، دومی کردار گوں بالاد ء دروشمے ء دیما
اتک نہ کن انت - کسان کسانیں رنگے ء وتا پیشدارنت ء پشت ء ماندینت روانت -
اے پیما آسکلک ء ”تاثر“ دیگ ء مارشت نہ مانیت ء تخلیقے ء ادبی ارزشت ء ”تاثر
دیگ“ و دین ایت - ہے پیما آسکلک ء چہ یک خاصیں مول ء مرادے، ہم دیما
نیت - یا - تچک ء واضح نہ بیت -

آسکلک ء وانگ ء رند من اے آسر ء سر بنیں کہ وہدے حفیظ حسن آبادی ء
ایش نبشتہ کرتگ یا ایشی نبشتہ کنگ بنگیج کرتگ تہ آئی ذہن ء اے نہ بوتگ کہ ایشرا من
ناولٹے ء دروشم ء دیما بیارین ء پدا ایشی ادبی حیثیت ء ارزشت ء سراجت ء باوست بہ
بیت - انچو کہ من پیسرا نبشتہ کرتگ ات کہ آئی ایوک ء وتی یاداشت نبشتہ کرتگ انت ء
پدا اے چاپ بوتگ -

حفیظ حسن آبادی ء نبشتہ کنگ ء وڑ ء ڈول واناک ء وش انت - آناول یا
ناولٹ ء راہ ء رپکاں زانت - اگاں آسکلک ء یک رندے پداوت بوانیت ء ایشرا پدا
ہے تہر ء صنف ء دیما بہ کنت ء نبشتہ بہ کنت تہ من دلجم اوں کہ آوتی جہداں سوب مند
بوت کنت ء اے جہد بلوچی لبزانک ء یک جوانیں گیشی یے بوت کنت -

دگہ ناول ۽ ناولٹ

چہ اے دئیں ناول ۽ ناولٹاں ابید دگہ لہتیں ناول ۽ ناولٹ ہم انچیں است انت
 کہ آتنیگت ۽ کتابی صورت ۽ رنگ ۽ چاپ ۽ شنگ نہ بوتگ انت۔ اشانی تہا
 عبدالستار مطاہر ۽ دوناولٹ ڈہل ۽ توار ۽ آمین ۽ ڈکال ماہتاک بلوچی لبز انک، حب ۽
 تہا قسط وار چاپ بوتگ انت۔ منیر احمد بادینی ۽ ناولٹ واہگانی ساہ کندن ماہتاک
 بلوچی زند نوشکے ۽ تا کہ یمانی براہ بوتگ، ہے وڑا ڈاکٹر اسلم دوستین ۽ ناول سوتکال سہ
 ماہی دزد، گوادر ۽ تا کہ یمانی تہا قسط وار چاپ ۽ شنگ بوہگ ۽ انت۔ چہ ایشاں ابید غنی
 پرواز ۽ ناول ”شپ جتیں راہی“ ہم پہ چاپ ۽ شنگ ۽ جریدگ انت کہ غنی پرواز ۽ جند ۽
 گوشگ ۽ رد اے ناول ۽ پنجاہ ۽ پنچ (55) درانت ۽ اے اوران ۽ پس منظر ۽ نویسگ
 بوتگ۔ پرواز ۽ مہر ۽ ہوشام ۽ رنگ ٹریجڈی انت وہدے کہ ”شپ جتیں راہی“
 کامیڈی ۽ دروشم ۽ انت۔ 45

حفیظ حسن آبادی وتی نبشتانکے ۽ (بلوچی لبز انک ذی ۽ مرچی) تہا نویس ایت۔

”چہ اے سینیں داستاناں (نازک، سوب، نل ۽ توار) ابید یک ناو لے منی
 جند ۽ انت پہ ”گلی“ ۽ نام ۽ کہ تنی وہدی چاپ نہ بوتگ۔“ 46

حفیظ حسن آبادی ۽ اے نبشتانک ۽ رند 1993 ۽ ماہتاک بلوچی ۽ تہا
 ”آسکلک“ ۽ نام ۽ آئی سرگوشٹ ۽ چم دیستے دیما تک کہ رند ترایشرا ناولٹ ۽ نامے
 دات کہ ہے حفیظ حسن آبادی ۽ آ آزمائکانی مجموعہ پٹی نیں گور بام ۽ تہا ہم ہوار انت،
 بگندے گلی ہے ناولٹ انت۔

چہ ایشاں ابید قاضی عبدالرحیم صابر ۽ کتاب ”مردان حق“ ۽ تا کہ ایم 155 ۽ آئی
 ۽ چاپ بوتگ ۽ پہ چاپ ۽ جریدگیں کتابانی لڑدیگ بوتگ کہ چاپ بوتگیں کتابانی تہا:

۱۔ شیر ۽ شکار۔	ناول	بلوچی
۲۔ آس	ناول	بلوچی

نہشتہ انت۔

چہ اے دوئیں کتاباں منی چم پہ شیرء شکارء کپت انت کہ اے کتاب اگست
1980ء، چہ بلوچی ادبی بورڈ، کراچی ء نیمگا چاپ ء شنگ بوتگ۔
اے کتاب (شیرء شکار) ء تھا قصہ ء سرگوست انت ء اے کلیں قصہ ء سرگوست چہ
اُردو ء بلوچی ء رحینگ بوتگ انت۔

144 تا کہ یمانی اے کتاب ء تھا اے یمیں ہشت قصہ ء سرگوست مان
انت کہ چہ ایشان ”شیرء شکار“ (تا کہ یم۔ 121) ڈاکٹر خان رشید ء ریٹائر
برگیڈئیر ریاض ء شکار ء احوال ء سرگوست انت۔

اے کتاب ء آدگہ قصہ ء سرگوست ہم دومی نہشتہ کارانی انت۔

☆۔ سونی مندر ء آدم خور۔
عبدالغفور فیروز آبادی

☆۔ راماپرم ء خونخواریں شیر۔
(انگریزی) کینتھ انڈرسن

(اُردو) ابن فیروز

☆۔ ٹانڈہ کیمپ
جمشید بٹ

☆۔ ہیرو آف کینیا
یعقوب ثانی

☆۔ آدم خور ء شوہاز
ریٹائر کرنل ایم ایم اسماعیل

☆۔ لادی ء شیر
حیدر رضا بٹ

☆۔ بندھیا چل ء شیطان
(راوی)۔ راؤ رستم علی خان

(تحریر) اسد اللہ غالب

اشانی تھا اولی، سہمی، چارمی ء ششمی چہ سیارہ ڈائجسٹ ء زورگ بوتگ انت
وہدیکہ پنجمی چہ قومی ڈائجسٹ ء، ہہ یم دومی ء شیرء شکار ء حوالہ دیگ نہ بوتگ انت۔ 47
پشت کپت ”آس“ ء حبرتہ ایشی بابت ء ہما وہدء گپ ء تران بوت کنت کہ
اے دیما بنیت۔

بن نبشت

- 1- سید ہاشمی نازک
- 2- ظہور شاہ سید ہاشمی / غوث بخش صابر۔ نازک
- 3- سید ظہور شاہ ہاشمی / عبدالواحد برہانی۔ نازک
- 4- سجاد بخاری۔ یورپ کا بہترین ادب۔
تا کدیم۔ 39
- 5- سید ہاشمی نازک تا کدیم۔ 4
- 6- ایضاً تا کدیم۔ 6
- 7- ڈاکٹر نجیب جمال۔ عزیزہ مصر۔۔ ایک کامیاب ناول۔۔ ماہنامہ ماہ نو۔ لاہور۔
جنوری 2004 تا کدیم۔ 33
- 8- عنبر پنجگوری۔ نل ءتوار۔ تا کدیم۔ 5
- 9- سید ہاشمی نازک تا کدیم۔ 4
- 10- ستار پردی۔ سوب 1364ھ
- 11- پروفیسر ڈاکٹر شاہ محمد مری (مترجم)۔ گندم کی روٹی۔ 2003
- 12- ایضاً تا کدیم 13-14
- 13- ابوالکلام قاسمی۔ ”آزادی کے بعد اردو ناول“۔ آزادی کے بعد اردو فکشن۔
تا کدیم۔ 41 کے سیاسی حوالے
- 14- ممتاز شیرین۔ معیار تا کدیم۔ 143
- 15- غنی پرواز مہرء ہوشام 2000
- 16- ڈاکٹر ممتاز احمد خان۔ آزادی کے بعد اردو ناول۔ تا کدیم۔ 53
- 17- ایضاً تا کدیم۔ 65

- 18- سہ ماہی چمگ - ناصر آباد - اگست تا دسمبر - 2001
- 19- آل احمد سرور - ”فلشن کیا، کیوں اور کیسے؟“ ماہنامہ شجوں (دوئم) - تا کدیم -
- 655
- 20- غنی پرواز - لہز انکی شرگداری تا کدیم 176
- 21- ایضاً تا کدیم 176، 177
- 22- سجاد بخاری - یورپ کا بہترین ادب - تا کدیم 32، 36
- 23- ڈاکٹر عبدالسلام - فن ناول نگاری - تا کدیم 20
- 24- راجہ راجیسور راؤ اصغر - ہندی اردو لغت - تا کدیم 297
- 25- سید وقار عظیم - فن اور فنکار - تا کدیم 65
- 26- ممتاز شیرین - معیار - تا کدیم 14
- 27- ایضاً تا کدیم 35
- 28- ابوالعجاز حفیظ صدیقی - کشاف تنقیدی اصطلاحات تا کدیم 21
- 29- منیر احمد بادینی - ریکانی تلء حلقے - تا کدیم 14
- 30- ایضاً تا کدیم 71
- 31- ابوالعجاز حفیظ صدیقی - کشاف تنقیدی اصطلاحات تا کدیم 67
- 32- ایضاً
- 33- غنی پرواز - لہز انکی شرگداری تا کدیم 180
- 34- سید وقار عظیم - فن اور فنکار تا کدیم 20
- 35- منیر بادینی - بلے کہ ماہ بکپیٹ
- 36- محمد جان رضا - جہدء کاروان تا کدیم 3
- 37- ماہتاک - بلوچی کوئٹہ، اگست 1993 تا کدیم 43
- 38- حفیظ حسن آبادی - ٹپی نیں گور بام 2004
- 39- حکیم بلوچ (پجاری سرحال) - ٹپی نیں گور بام تا کدیم 18

- 40- ڈاکٹر نعمت اللہ چنگی (پیش گال) ٹی ٹی نئیں گور بام۔ تاکدیم 29
- 41- ڈاکٹر عبدالسلام۔ فن ناول نگاری۔ تاکدیم 144
- 42- حفیظ حسن آبادی۔ ٹی ٹی نئیں گور بام تاکدیم 276
- 43- ایضاً تاکدیم 277
- 44- ایضاً تاکدیم 289
- 45- بالمشافہ انٹریو۔ غنی پرواز۔ کوئٹہ، 29-05-2004
- 46- ماہتاک بلوچی۔ کوئٹہ جولائی 1992 تاکدیم 127
- 47- قاضی عبدالرحیم صابر شیر، شکار 1980

زجینتگیں ناول ء ناولٹ

- 1- لبرانک ء رجانک ء ارزشت
- 2- بلوچی ء زجینتگیں ناول ء ناولٹ
 - 2.1- پیر مرد ء زر
 - 2.2- صدف
 - 2.3- حاجی مراد
 - 2.4- سادگیں تاک
 - 2.5- بنی آدم ء بخت
 - 2.6- بنگ ء مسافری
 - 2.7- کاندیت
 - 2.8- آجوتی ء چراغ
 - 2.9- جمیلہ
 - 2.10- کوریں بوم
 - 2.11- جوہان
 - 2.12- در آمد
 - 2.13- یک بے نام ء تواریں جنکے ء نمدی
 - 2.14- کلیدر
 - 2.15- بے چارگ ء بزکاریں مردم
 - 2.16- تنگوین ڈگار
 - 2.17- الکیمسٹ
 - 2.18- پٹانی ٹوکری

1۔ لبز انک ء رجانکاری ء ارزشت

”میاں استمانی لبز انک ء لیکہ ء سرجم ء برجی ء حاترا الی انت کہ رجانک کاری ء ازم ء رادیمما برگ بہ بیت۔“
 پروفیسر ایلمبرٹ گیرارڈ

رجانکاری یا ترجمہ ء تاریخ سک دراج انت ء اے مارا کساس کلیں راج ء قومانی زبانی ء آوانی لبز انک ء تہا گنگ ء کئیت۔ ایوک ء لفظ ء بیان ء زبان ء بدلینگ ء نام ترجمہ نہ انت بلکن ء ترجمہ یک سرجمیں چا گردے ء رہندی قالب ء رادومی چا گردے رہندی قالب ء تہا ترینگ ء نام انت۔ اے پیمانایوک ء دو چا گردی ء راجی رہنددیم پدیم بنت بلکن ء آدوئیں چا گردے راجانی ردانکی روایت ہم دست ء دروہ بنت۔

چہ ایشی ابید

” متن کا اسکی تمام اسلوبیاتی، موضوعی اور تکنیکی خصوصیات کے ساتھ

کسی دوسری زبان میں منتقل ہو جانا ترجمے کا اصل گن ہے“ 1

متن ہر دیں کہ رجانکاری ء عمل ء گوزیت تہ آ یک نوکیں دروشمے گوں نوکیں زبانی ء شیرکنی ء زوریت ء گوں نوکیں لفظاں پجاروک بیت۔ ایشی مراد اے نہ انت کہ اے پیمانے ء پجار بدلیت بلکن ء ہے متن وتی عکس ء پشت گجیت پرچیکہ احساسات ء مارشٹانی جہان ء بنی آدم ء بازیں تب ء نیل چوناما ہوار کپ انت۔ اے لیکہ ء پدا یک جبرے ٹچک انت کہ ہما زبانی تہا ترجمہ ء روایت گیشتر محکم بنت یا ترجمہ ء براہ داری شر تر در ابیت کہ آ زبان یکیں ٹک ء بولک ء بہ بنت۔ احمد ندیم قاسمی ء زبان ء:

----- جو لوگ یورپی زبانوں پر قدرت رکھتے ہیں ان کا کہنا ہے کہ چونکہ انگریزی فرانسیسی، روسی، جرمن، اطالوی، اسپینی اور دیگر زبانوں کے افعال و مصادر کا معاملہ خاصی یکسانیت رکھتا ہے اور پھر یورپی ممالک کے تمدنوں میں بھی خاصی مماثلت پائی جاتی ہے، اسی لیے ان زبانوں کے باہمی تراجم میں اتنی شدید دشواریاں حائل نہیں ہوتیں تاہم یہ تراجم بھی اصل کی روح کو کما حقہ

بزاں زبانانی نیام ء راجی، ربیدگی، چاگردی ء دودی یک تہمی ترجمہ ء کار ء آسان تر کنت۔
 مئے بن گپ ء سر حال لبزانک ء گلئیں تکانی تہا ترجمہ ء سرانہ انت بلکن ء وتی
 سر حال ء بن گپ ء ردافکشن (گیشتر ناول) ء بابت ء انت ء ہے ردالبزانک ء تہا
 رجانکاری ء ارزشت ء بستار ء چارگ ء گیشنگ ء تپاسگ انت۔

ہمک رجانکار آفاتی ء ارواحی پیپار ء پیپاری یے ء آ مٹ ء بدل ء کار ء تہا
 گیشی کنت پرچیکہ ترجمہ ء نزوری ء بابت ء ہرچی گوشگ بہ بیت بلئے میاں استمانی
 تک ء لیکہ ء حیالانی پُجگ ء پجارینگ ء ایشی مزنیں کردے۔ 3

فکشن ء ترجمہ چہ آدگہ لبزانک ء دومی تہر ء بہرانی نسبت ء گران تر انت
 پرچیکہ دومی تکاں دل ء دماغ ایوک ء گوں لفظ ء جملہاں بیت بلئے فکشن ء تہا رجانکار
 سرجمی ء ہوار بیت چے لفظ، چے جملہ، گلئیں کردار، لیکہ، پلاٹ، گوشگ رہند ء آدگہ دومی
 پہنات کہ پہ فکشن ء المی یا ایشی بہرے زانگ بنت سرجمی ء بدلینگ بنت۔

Translation of Fiction is much more complicated that the
 Translation of other genres, as it deals not only bilingual,
 but also bi- cultural and be - social Transference.(4)

رجینگ دوپیمیں زانت ء سرپدی ء لوٹ ء کنت، یکے وتی زبان ء زانت ء
 سرپدی کہ ہما زبان ء تہا رجینگ بیت ء دومی ہما زبان ء زانت ء فہم کہ چہ آئی پہ رجینگ
 ء زورگ بیت۔ اے زانت ء فہم ء سرپدی بلدزانتی زانتے مہ بیت پرچیکہ بلدزانت ء
 تہالفظانی بستار اوشت ء آماج ء مردگ ء پیمانت، رجانکار ء ساچشتی واک آہاں یک
 رندے زندگ کنت۔ ہر دکیں زبانانی زانت ء سرپدی ء بزانت ایش انت کہ دوئیں
 زبانانی روایت، آوانی تب ء ٹیل، آوانی ہمر وچگیں کارمرز بووکیں گالبد ء گالوار،
 لفظانی دومی بزانت ء اندیم گشی (ابہام) ء زانت ء سرپدی بہ بیت۔

ساچشتی لبزانک ء رجانک ء حاترا المی انت کہ رجانکار وتی سنج ء سما (تخیل) ء

لمک ء نبشتہ کار ء جوزہ ء مارستان ء آئی پگری برزادی ء وتا سر بہ کنت ء پدا ہے جوزہ ء
 مارشت ء پگری بالاد ء وتی زبان ء تہا بر جاہ بہ داریت۔ ہے جوانی ء شری رجانک ء را
 سا چشتی بالاد ء سر کنت۔ 5

قصہ ہی لہز انک ء ترجمہ ء ردا یک دگہ جبرے ء خیال دارگ سک المی انت کہ
 کجام یک ناول نویسے ء یا آ زمانک نویسے ء کہ ناول یا آ زمانک رجینگ بیت، آئی تہا
 نویسوک ء ڈکشن یا اسلوب ء راشری ء سراپوہ ء سر پد بوگ ء رند ہما پیما رجینگ بہ بیت۔
 قصہ ہی لہز انک ء رجانک ادب ء را (ہما زبان ء کہ رجینگ بیت) شاہگانی
 بخشائیت، پہ آئی دیمروی ء راہ ء در پیچ کنت پر چیکہ چہ ایشی سا چشتی جوہر چہر زور
 انت۔ رجانکانی وانگ ء سا چشت کارانی تہا سا چگ ء جوزہ وڈیت، تہر ء صنغانی ء
 تکلیزکانی نوکیں جہانے ودی بیت کہ اے پہ لہز انک ء سا چشتی تک ء دیمروی ء سک
 لمک دنت۔ تب ء متیلانی تہا بد لگ ء گمان ء امکان ودی بیت، رجانک ء وانوک چہ
 وتی کسانیں جہان ء نزا تنگیں چا گرد ء در کئیت ء پراہ ء شاہگانیں برزی یے ء سر بیت ء
 یک نوکیں جہانے ء سرگوستاں وتی کنت۔ 6

اے کلکیں جہانی خیال دارگ ء رنداگاں رجانکار وتی ہشیری ء پیش بہ
 داریت گڈارجانک تخلیق یا سا چشت ء حد ء ایل ء سیم سراں سر بیت۔ مارسل پر وست ء
 نامداریں ناول ”گاریں و ہد ء شوہاز“ و ہدے چہ فرانسسیسی ء انگریزی زبان ء رجینگ
 بوت تہ ایشی براہ داری ء وش دو ہمینکس بوت، ہے وڈالاطینی امریکہ ء نامدار ء
 مشہوریں لہز انت گابریئل گارسیا مارکسنر ء و ہدے وتی مزنا میں ناول ”ایوکی ء، یک
 صدی یے“ ء انگریزی رجانک ونت تہ آراچہ اصلیں ناول بزاں ہسپانوی زبان ء نبشتہ
 بوتگیں ناول ء دوست تر بوت۔ 7

ادب ء تہا رجانک ء ارزشت ہما و ہد اگیش بیت ء وڈیت و ہدے ما جہان ء
 نامداریں نبشتہ کاراں اے تک ء کارکنگ ء گنداں۔ آوانی لیکہ ء بھیسہ الم ء وتی
 لہز انک ء وتی زبان ء تہا نوکی آرگ ات۔

انگریزی ء چوسر ء بگر، ڈرائیڈن، پوپ، کولرج ء براؤنگ ء درا ء بیستمی
 صدی ء لارنس، ٹیٹس، پاونڈ، ایلیٹ، آڈن ء بیکٹ اے کلاں رجینگ ء تک ء وتی
 وتی بورتا تلگ انت۔

ہے وڈا فرانسسیسی ء تہا بودلیر ء بگرتا آندرے ژید وڈیں مزن نامیں قلمکاراں
 وتی رجانکاری ء پچار ء سراپہر بستگ، جرمن زبان ء گوٹے ء ابیدشلر ء روسی زبان ء
 پاسترناک ء رجانکانی مزنیں ارزشت ء بستارے است انت۔

ژید ء اے گشتن انت کہ ”ہمک لبزانت ء سرالازم انت کہ چہ میان استمانی
 لبزانک ء کم ء چہ کم یک ”شہکارے وتی زبان ء بہرحین ایت“۔ 8

ترجمہ یارجانکاری نہ ایوک ء لبزانک ء المی نیں بہرے ء رنگ ء دروشم ء دیما
 اتلگ بلکن ء نون ایشی لوٹے ء رنگ زرتگ۔ چہ ایشی ابیدمیاں استمانی تک ء زاشتے ء
 لبزانکی سرے پر ء بحث ء باوستانی تہا ماماتار ترجمہ ء ہمرائی ء ہوارگیتک کناں۔

زبان ء لبزانکانی تہا ترجمہ ء عمل بایدانت کہ اوشت ء آماج مہ بیت پرچیکہ
 چہ ایشی سرپد بوگ ء سگک ء ہیل کنگ ء سکین ء جوزہ وڈانت۔ اگاں لیکہی ناوے
 ترجمہ بیت تہ آ زبان ء تہا نبشتہ کار ء وانوک ء چہ ایشی یا چہ اے تجربت ء سرگوست ء
 آشنائی ء آ گاہی رسیت۔

” اچھے فکشن کے ترجمہ کا ایک فائدہ یہ ہوتا ہے کہ اس زبان کی نثر
 میں جو بیان کے پیرائے ہیں، ان کے اپنے ہاں منتقل ہونے سے اپنی
 نثر کے اظہاری ممکنات میں توسیع پیدا ہوتی ہے“۔ 9

فکشن ء رجانک ء حاترا بایدانت کہ یک ناوے ء را یک رجانکارے ء چہ
 گیش رجانکار رجینگ ء جہد ء بہ کن انت۔ چہ ایشی ترجمہ ء ازم دیروی کنت پرچیکہ دو
 چیز ء نیام ء مردم وتی نگدی نگاہاں شرتر کار بست کنت۔

”جو دور تخلیقی ادب کے لحاظ سے عظیم ہوتا ہے وہ ترجموں کے لحاظ سے بھی عظیم
 ہوتا ہے“۔ ایڈراپاونڈ

2- بلوچی ءر جینتگیں ناول ء ناولٹ

لبرزانک ء دیمروی ء رجنانک کاری ء ارزشت ء بستار ء رندون ماہمانا ناولٹ ء ناولانی بابت ء حبرکناں کہ آچہ دومی زبان ء لبرزانکاں بلوچی ء رجیننگ بوتگ انت۔ ناول ء ناولٹانی پجار ء پیسر ہبے درگت ء لہتیں الی جبر اے جاوے ء شتر ترچک کنت۔

بلوچی لبرزانک ء تہا ناول ء ناولٹانی رجیننگ ء بندات 1967 ء چہ بوتگ ء اے درگت ء اولی ناول ہمنگوے ء The old Man And the Sea انت کہ ایشر اغوث بخش صابر ء ترجمہ کرتگ۔

بلوچی ء طبع زاد ناولانی کساس ء چہ رجینتگیں ناولانی کساس زیات انت ء اے ناول گیشتر چہ اردوزبان ء زورگ ء رجیننگ بوتگ انت۔ ایٹانی تہا آ ناولانی کساس سک کم انت کہ آتچک ء ہما زبان ء چہ زورگ ء بلوچی ء ترینگ بوتگ انت ایوک ء لہتیں ناول انجین انت کہ آوانی تہا حاجی مراد (چہ رشین زبان ء)، بنگ ء مسافری (چہ پشتو ء)، سادگیں تاک ء آجوتی ء چراغ چہ اردو ء کوریں بوم چہ فارسی ء بلوچی ء ترینگ بوتگ انت۔ آدگہ کلیں ناول ء ناولٹ گیشتر چہ اردو ء، ء کم تر چہ انگریزی ء زورگ ء بلوچی ء ترجمہ کنگ بوتگ انت۔

اردوزبان ء شریں ناول ء ناولٹ نبشتہ کنگ بوتگ انت بلے آہاں بلوچی ء نبشتہ کارانی دلگوش وتی نیمگ ء گورنہ کنائینتگ۔

اے ناول کہ بلوچی ء رجیننگ ء ترجمہ کنگ بوتگ انت۔ چہ ایٹاں گیشتر انجیں ناول ء ناولٹ انت کہ آمیان استمانی لبرزانک ء تہا Master Piece زانگ بنت ء کساس جہاں ء دگہ بازیں کسان ء مزنیں زبانان آوانی ترجمہ بوتگ انت۔ رجینتگیں ناولانی تہا رشین، فرینچ، امریکن ء کے باز فارسی ناول ء ناولٹاں بلوچی ء کلمہ کاران ء اے تک ء سکین داتگ ء آوانی دلگوش وتی نیمگا گورنہ کنائینتگ۔ رجینتگیں ناول ء ناولٹانی لڑ ء گندگ ء گوں یک دگہ جبرے ہم دیما کئییت کہ اے ناول ء ناولٹ گیشتر، بہر ء قسطانی تہا نبشتہ

کنگ ۽ بلوچی ۽ ماہتا ک ۽ دومی تا کبندانی تہا چاپ کنگ بوتگ انت کہ چہ ایشاں
لہتیں ناسرجم ۽ کپی ہم است انت۔

اے رچینتگیں ناولاں مادو بہر ۽ کشینت کناں کہ اولی ۽ بنداتی عہد ۽ رچینتگیں
ناول ہما بوتگ انت کہ آہاں بن گپ ۽ سرحال ۽ ردا گوں مئے چا گرد ۽ مئے جیر ہاں وڑے نا
وڑے ۽ ہمدپی یے بوتگ یا گڈ ادیروی لوٹی ۽ زرمبشت ۽ اثرانی چیرا یا سیاسی تعلق داری ۽
نزیکی ۽ سبب ۽ آ ناول ۽ ناولٹ پہ مئے نبشتہ کاراں گچین کنگ ۽ توجیل بوتگ انت۔

دومی انچین ناولٹ ۽ ناول انت کہ آ خالص ۽ پہک ۽ تچکیں وڑے ۽ لبرانکی
جست ۽ باوستانی ردا سا چگ ۽ نبشتہ کنگ بوتگ انت۔ نبشتہ ۽ نوکین تکینک، بن گپ
۽ سرحال ۽ جتا ئیں جاور، قصہ ۽ ردا تجربہ اے کلیں لیکہ ۽ خیال گچین کنگ ۽ وہدار جانکار ۽
ذہن ۽ بوتگ انت۔

ہواریں رنگ ۽ صورت ۽ اے جبر گوشگ بیت کہ رجا نکاری ۽ تک ۽ بلوچی ۽
نبشتہ کارانی دلگوش گور کنگ ۽ رفتار بدنہ انت ۽ اے درگت ۽ ماہتا ک ۽ تا کبندانی
جوانیں کردے ہم است انت۔ ادارہانی تہا بلوچی اکیڈمی، کونٹہ اے تک ۽ چہ دومی
ادارہاں بانج بارت۔

اے درا ایوک ۽ رچینتگیں ناول ۽ ناولٹانی کسانیں پچارے دیگ بوہگ ۽
انت تنکہ رجانک ۽ رفتار ۽ کساس چکاسگ بہ بیت۔ رچینتگیں جہداں رجانک کار
تا کجام حد ۽ سوب مند بوتگ انت۔؟

ایشانی تہا چے پیہیں نوری ۽ کمی پشت کپتگ انت۔؟
اے پیہیں جست الم ۽ سرچست کن انت بلئے ناسرجم ۽ کپی ئیں ناولٹ ۽
ناولانی سبب ۽ اے جست بے پسو ۽ پشت کپ انت، ۽ دومی جبر ایش انت کہ اے
بلوچی لبرانک ۽ تہار جانکاری ۽ بنداتی جہد انت پمیشکہ ایوک ۽ جوز ہی واہگانی ردا ایشاں
۽ چارگ بوتگ۔

2.1 پیر مرد زر

اے ہمیں گونےء مشہور نامداریں ناول ”The Old Man And The Sea“ بلوچی ترجمہ انت کہ ایشراغوث بخش صابرء بلوچیء رجیننگ۔ اے جبر ء گیر آرگ ہم بدنہ بیت کہ ہمیں گونےء اے ناول دنیاء بازیں کسان مزینں زبانی تھا رجیننگ بوتگ ء ہے ناول ء بن گپ ء رازورگ ء فلم ہم جوڑ کنگ بوتگ۔ اے ناول ء رانوبل داد ہم رستگ۔

غوث بخش صابر ء گشگ انت کہ ”ترجمہ ء و ہد ء آئی ء اے ناول کتابی صورت ء رنگ ء نہ دیتگ بلکن ء ہما و ہدا اخبارے ء تھا قسط وار چاپ بوتگ کہ من ہما پیا ایشرا رجیننگ کہ اے سرجم ہم نہ انت “- 10

پیر مرد ء ہفتگی تاک نوکیں دور ء اے جہل ء شمار ہانی تھا و ہد و ہد ء سرا چاپ ء شنگ بوتگ۔

- ۱۔ نوکیں دور..... 8 جون 1967۔ تاکدیم۔ 8
- ۲۔ نوکیں دور..... 16 جون 1967۔ تاکدیم۔ 2
- ۳۔ نوکیں دور..... 16 جولائی 1967۔ تاکدیم۔ 2
- ۴۔ نوکیں دور..... 24 جولائی 1967۔ تاکدیم۔ 2
- ۵۔ نوکیں دور..... یکم اگست 1967۔ تاکدیم۔ 2
- ۶۔ نوکیں دور..... یکم ستمبر 1967۔ تاکدیم۔ 2

2.2 صدف (The Pearl)

جان اسپٹن بک ء ناول انت کہ ایشی قصہ ء خیال ء راغوث بخش صابرء بلوچی ء تریتنگ ء ”صدف“ ء نام ء ایشرا ڈرامائی دروشم دا تگ۔ 11

جان اسٹین بک، اے ناول اُردو، ہم ”موتی“، نام، ترجمہ بوتگ کہ ایشی رجائکار
 الطاف فاطمہ انت، ایشرانیشنل بک فاونڈیشن اسلام آباد، چاپ کرتگ۔ اے ناول
 بنیادی صورت، دو ازده سال، بگرتاشا ازده سال، عزہرگانی حاترارجینگ بوتگ۔ 12

2.3 حاجی مراد

حاجی مراد لیف نکولائی وچ تالستوئی، ناولٹ انت کہ ایشرا حفیظ حسن آبادی
 ء تچک ء چہ روسی زبان ء بلوچی ء تریننگ ء ایشی اولی بہر ماہتاک بلوچی ء جولائی
 2007 ء شمارہ ء چاپ ء شنگ بوتگ وہدے کہ ایشی دومی بہر اگست 2007 ء
 ماہتاک بلوچی ء تا کاں ہوار انت۔ لیف تالستائی ء مزنیں پٹ ء پول ء یک یک جبر ء
 تاریخی شوہاز کاری ء رنداے ناولٹ نویس اتگ۔ اے ناولٹ ء کردار راست ء حقیقی
 انت۔ چہ بلوچی ء ابیداے ناولٹ دگہ بازیں زبانوں رجیننگ بوتگ۔ چہ ایشی ابیداے
 ناول ء کسانیں بہرے غوث بخش صابر ء بلوچی ء رجیننگ کہ ماہتاک زمانہ، کوٹہ ء
 دسمبر 1974 ء شمارہ ء چاپ بوتگ۔

2.4 سادگیں تاک

اُردو زبان ء چہ تچک ء بلوچی ترجمہ کنگ ء دود بوتگ ء است انت بلتے اُردو
 زبان ء نبشتہ بوتگیں ناولان ء (رجیننگیں ناولانی سرپہ در انت) بلوچی ء رجیننگ ء اے
 اولی مثال انت۔
 سادگیں تاک ہندوستان ء نامداریں قلم کار ء شاعر امرتا پریتم ء ناول انت
 کہ ایشرا غوث بخش صابر ء بلوچی ء تریننگ ء ایشرا بلوچی اکیڈمی۔ کوٹہ ء 1996 ء
 چاپ کرتگ۔

2.5 بنی آدم ء بحت

میخائل شولوخوف گوتگیں قرن ء مزن نامیں شہ نویسے ات کہ آ 1905 ء ودی بوتگ ات۔ شولوخوف ء اے ناولٹ 1957 ء نبشتہ کرتگ ء ایشرا بلوچی ء منیر احمد بادی بنی ء جنوری 1977 ء ترجمہ کرتگ ء اے قسط وار ماہتا کہ بلوچی زند ء تھا چاپ بوتگ کہ ایشی اولی بہر بلوچی زند ء مارچ 2001 ء تاک ء تھا ہوار انت۔ 13
ہے ناولٹ ء را اردو ء قرۃ العین حیدر ء (نامہ وریں ناول نویسی) ”آدمی کا مقدر“ ء نام
ء ترجمہ کرتگ۔ 14

2.6 بنگ ء مسافری

بنگ ء مسافری اوگانستان ء آشوبی سروک نور محمد ترہ کئی ء ناول انت کہ ایشی بلوچی ترجمہ اوگانستان ء ”مرکز زبان باوادیات آ کادی علوم۔ کابل ء نیمگاچہ بوتگ ء اے ناول ۱۳۳۷ ء چاپ بوتگ۔ اے ناول ء پیش لفظ ”لہتیں کسانین جبر“ ء نام ء حفیظ اللہ امین ء نویسگ۔ اے ناول ء سرار جانکار ء نام نیست انت۔
اوگانستان ء بلوچی زبان ء لہزانک ء نیمگا دلگوش اوگانستان ء شور آشوب ء چہرندودی بوت۔
”پہ آ بلوچی زبان وادب ء دیروی ء اوگانستان ء بلوچاں اوگان سرکار ء مک ء وہد وہد ء سراوتی جہد کرتگ انت۔ اوگانستان ء سائنس اکیڈمی (اکادمی علوم افغانستان) سیمسرانی ادارہ، تعلیم و تربیت ء ادارہ ء دگہ ادارہ انجیں بوتگ انت کہ آ ہاں پہ بلوچی زبان ء لہزانک ء دیروی دیگ ء جہد ء مک کرتگ۔“ 15

اوگانستان ء آشوبی نیں سروکانی دزگیر کنگ، شہید کنگ ء پاہو دیگ ء رند وہدے اوگانستان ء سیاسی جاوہر بدل بوت انت تہ بلوچی زبان ہم بے مہر یانی آ ماچ بوت۔

اے ناول ء سراجا پ ء سال نبشتہ (تچلیں رنگ ء) نہ انت ایوک ء ترہ کئی ء حبرانی چیرا
۱۳۳۸ نبشتہ انت بلے اُستاد پہوال ء گند ء نند ء اے ناول ء چاپ ء سال ۱۳۵۸
گوشگ بوتگ۔

2.7: کاندیت (Candide)

والٹیر ء ناول ء نام انت کہ ایشرا حکیم بلوچ ء بلوچی ء کاندیت ء نام ء ترجمہ
کرتگ۔

ایشرا نہ ایوک ء انتسا بلے بلکن ء پیش لفظ ء سرفظے ہم مان انت کہ نویسو کے
امان اللہ گچی (پیڑلوز) ء حکیم بلوچ (سرلوز) انت۔

کاندیتا نچیں ناولے کہ ایشرا جہان ء کلاسیکانی تھا بے ء شمار کنگ بیت ء
ایشی ترجمہ ہم بازیں زباناں بوتگ۔

اے ناول ء را اُردو زبان ء سید سجاد ظہیر ء رجینتگ کہ بک ہوم۔ لاہور ء
نیمگاچہ 2004 ء چاپ ء شنگ بوتگ۔

2.8: آ جونی ء چراغ

اے یک تاریخی ناولے کہ اُردو ء ”شمع آزادی“ ء نام ء اکرام اللہ ء نویستگ ء
غوث بہار ء ایشرا بلوچی ء ”آ جونی ء چراغ“ ء نام ء ترجمہ کرتگ۔ اے چہ بلوچی اکیڈمی
کوئٹہ ء نیمگاچہ 2003 ء چاپ بوتگ۔ غوث بہار پک نہ انت کہ آیا اے کتاب ء ایشی
نبشتہ کار ء نام ہمیش انت۔ غوث بہار وہدے مجھ جیل ء بندی بیت تہ آ راجیل ء لائبریری
ء چہ اے کتاب دست کپیت۔

”ایشی نام من یک کیزی ء دست نبشت ء دیست شمع آزادی۔ منی
دل ء تھا ایشی واننگ ء حب پاد اتک۔ اے یک تاریخی ناولے ات۔

وانگ ء ساری من ایشی شنگ ء شانگیس تا کان ء نز آ ورت منی نیک بختی
 ات کہ کتاب سرجم ات بلے پداہم منا ایشی نبشتہ کار ء نام ء آئی بابت ء ہچی
 دست نہ کپت البتہ ہے کیزی ء دست نبشتہ ء پدرات کہ ایشی نام شمع
 آزادی انت ء ایشی نبشتہ کار اکرام اللہ نامیں مردے انت۔“ 16

2.9: جمیلہ

فرانس ء نامداریں قلم کار لوئی اراگون ء گوشگ انت کہ ”جمیلہ سرجمیں
 جہان ء براہ دار تریں مہری قصہ انت“ جمیلہ قرغیزیہ ء نامداریں نویس کار چنگیز
 انتما توف ء بنداتی مزنیں ساچستی ناول انت۔

اے ناول اُردو ء ہم ترجمہ بوتگ کہ ایشی رجانک کارظ۔ انصاری انت ء
 ایشر اُردوزبان ء ماسکو ء دارلا شاعت ترقی ء چاپ کرتگ۔

2.10 کوریں بوم

کوریں بوم ایران ء نامداریں نبشتہ کار صادق ہدایت ء ناول بوف کور ء
 ترجمہ انت کہ ایشر اجمال کمال ء اُردو ء ترجمہ کرتگ ء اے سہ ماہی ”آج“ ء تھا چاپ
 بوتگ۔ اجمال کمال ء اے ناول چہ فارسی ء انگریزی ء اُردو ء رجیننگ۔

صادق ہدایت ء اے ناول ء راکوریں بوم ء نام ء دو نبشتہ کاراں جتا جتا بلوچی ء رجیننگ:
 اولی: منظور بسمل ء چہ اُردو ء بلوچی ء ترجمہ کرتگ کہ ایشی اولی بہر سہ ماہی،
 شپانک۔ کچھ ء جون 2002 ء چارمی تاک ء چاپ بوتگ۔

دومی: اے ناول چہ فارسی ء خچک ء بلوچی ء رجیننگ ہم بوتگ کہ ایشی رجانکار مولا بخش
 رئیس انت۔ مولا بخش رئیس ء رجانک سہ ماہی ”ڈرڈ“ ء تھا قسط وار چاپ بوتگ۔

مولا بخش رئیس ء رجانک ء اولی بہر سہ ماہی درء جنوری تا دسمبر 2003 ء شماره ء چاپ
 بوتگ۔ 17

صادق ہدایت ء اے ناول کس اس 1935 ء چہ ہندوستان ء چاپ بوتگ پرچمیکہ اے ناول ء سرائیران ء پابندی ء بندش بوتگ۔
بازیں نبشتہ کار ”کوریں بوم“ ء رصادق ہدایت ء سوانح عمری ہم لیکنٹ۔

2.11 جوہان

اے لاطینی امریکہ ء کارلوس فیٹوس ء ناول ء نام انت کہ ایشرا آصف فرخی ء اردو ء ترجمہ کرتگ ء ”دنیا زاد“۔ کراچی ء تہا چاپ بوتگ۔
انگریزی ء اے ناول ء نام OERA بزاں ہالہ انت۔
ایشرا بلوچی ء اے آرداد ء ترجمہ کرتگ ء اے سہ ماہی۔ شپانک ء جون 2002 ء تاک چارمی ء تاکدیم 93 ء تہا سرجمی ء چاپ بوتگ۔

2.12 درآمد

اے کامیو ء ناول The out sider ء رجانک انت۔ بندت ء وہدے اے ناول چہ فکشن ء نیمگا اردو ء ترجمہ بوت تہ ایشی نام اجنبی ات اے ترجمہ ء سرائجانک کار ء نام نیست انت۔
ہے ناول فاخر حسین ء چہ فرانسسی ء تچک ء ”بیگانہ“ ء نام ء ہم اردو ء رجینتگ۔
درآمد ء نام ء اے ناول ء ر اے آرداد ء بلوچی ء رجینتگ ء ایشی اولی بہر سہ ماہی دزد، گوادر ء جون تاد سمبر 2002 ء سال تاک ء چاپ بوتگ۔ 18۔

2.13 یک بے نام ء تواریں جنکے ء نمدی

اے اسٹیفن زوائیگ ء ناول ء بلوچی ترجمہ انت کہ ایشرا ایم شاکر ء بلوچی ء رجینتگ۔
اے ناول کتابی رنگ ء دروشم ء چاپ نہ بوتگ بلکن ء بہر بہر ء قسط ء سرائ

ماہتاک بلوچی ء تہا چاپ ء شنگ بوتگ۔ اے ناول ء اولی بہر ماہتاک بلوچی ء جنوری 1999 ء تاک ء چاپ بوتگ 19۔ وہدیکہ ایشی دومی بہر ہے ماہتاک ء فروری 1999 ء تاک ء ہوار انت۔ ہے وڑ ء ایشی سیسی ء چارمی بزاں گڈی بہر مارچ 1999 ء اپریل 1999 ء ماہتاک بلوچی ء تاکاں ہوار انت 20۔

2.14 کلیدر

اے محمود دولت آبادی ء نشتہ کرتگیں ناوے۔ محمود دولت آبادی فارسی ء (ایران) فلشن نوے۔

اے ناول ء راواحد بخش بادپاء بلوچی ء ترجمہ کرتگ ء ایشی اولی بہرندکار ء دومی تاک ء تہا چاپ بوتگ۔ چہ اے دومی تاک ء رندندکار بند بوت ء اے ناول ء بابت ء ہم دگہ معلومات نہ آتک۔

واحد بخش بادپاء اے ناول ء راکلیر در ء نام داتگ۔ 21

2.15۔ بے چارگ ء بزکاریں مردم

” بے چارگ ء بزکاریں مردم“ دوستو فسکی ء ناول ء بلوچی رجانک انت کہ ایشر اعصابجار ء بلوچی ء رجینتگ۔

اے ناول ء اولی بہر سہ ماہی درد۔ گوادر ء دسمبر 2001 تا فروری 2002 ء شماره ء چاپ بوتگ۔ 22 ء ایشی دومی بہر ہے سہ ماہی تاک ء مارچ تامئی 2002 ء تاکانی براہ انت۔ 23

2.16۔ تنگویں ڈگار

تنگویں ڈگار امریکہ ء نوبل دادگروکیں ناول نویس بانک پرل ایس بک ء نامداریں ناول Good Earth ء بلوچی رجانک انت۔ ہے ناول ء 1938 ء

نوبل داد دیگ بوتگ۔

اے ناول ءِ راحسن جانان بادینی ءِ بلوچی ءِ رجیننگ کہ ایشی اولی بہر ماہتا ک بلوچی زندہ نومبر 2006ء تا کاں چاپ بوتگ۔ 24 پرل ایس بک ءِ اے ناول ءِ رانور کمال پاشاء اُردو ءِ ترجمہ کُرتگ کہ اے چہ مکتبہ شاہکار ءِ نیمگا چاپ بوتگ ءِ حسن جانان بادینی ءِ ہے اُردو رجانک بلوچی ءِ رجیننگ۔

Good Earth کس اس جہان ءِ بازیں کسان ءِ مز نیں زُ باناں ترجمہ کنگ بوتگ۔

2.17۔ لکیمسٹ

اے ناول ءِ نبشتہ کار پاؤلو کولٹیو (برازیل) انت کہ ایشرا اُردو ءِ شفیق ناز ءِ ممتاز الحسن ءِ رجیننگ۔ اے ناول ءِ بلوچی رجانک ءِ اولی بہر ماہتا ک بلوچی زندہ نومبر 2006ء شمارہ ءِ چاپ ءِ شنگ بوتگ۔ ایشرا اے آرداء بلوچی ءِ رجیننگ۔

2.18۔ پلانی ٹوکری

کرسٹاف وان شمد جرمن عالے بوتگ، آئی نیک راہی ءِ مذہبی منصب پادری ءِ بوتگ کہ آئی پہ زہگاں مذہبی رہندانی رداپنت ءِ نصحیت ءِ بن گپ ءِ سرامز نیں کتابے نویس اتگ کہ آئی اے درستیں کتاب بندات ءِ 24 جلد اں ءِ دومی رندا 18 جلد اں چاپ کنگ بوتگ انت کہ پلانی ٹوکری ہے گرچ ءِ تہانت ءِ ایشی بستارچہ کلاں مستر انت۔ جرمنی ءِ اے کتاب سک بازوانگ بیت۔ انگریزی، فرانسیسی ءِ یورپ ءِ دگہ لہتیں زُ باناں ایشی ترجمہ ہم بوتگ۔

ایشرا بلوچی ءِ عبدالخالق خالد ءِ رجیننگ کہ ادبی کمیٹی بلوچ ویلفئیر ایسوسی ایشن کراچی ءِ نیمگا چہ چاپ بوتگ۔ اے ناول ءِ تہاروحانی ءِ اخلاقی سرپدی ءِ زانت دیما آرگ بوتگ انت۔

واجہ مرزا فلج بیگ ء اولی مارچ 1911ء ایشر اسندھی زبان ء ترجمہ کرتگ ء سندھی
 ادبی بورڈ حیدرآباد ء نیم گاجہ 1959ء چاپ ء شنک بوتگ -
 عبدالحق خالد ء ایشر اسندھی زبان ء چہ بلوچی ء ترینگ - 25
 لہتیں دگہ انچیں ناول ء ناولٹانی نام دیما اتلگ انت کہ آ بلوچی ء رحینگ بوتگ
 انت بلے تنگیت ء آ ناکتابی رنگ ء ء ناماہتاک ء تاکبندانی تھا چاپ ء شنک بوتگ
 انت - آوانی تھا:
 1- ماٹ :- اے میکسم گورکی ء ناول انت کہ جہان ء بازیں زبانانی تھا ایشی ترجمہ بوتگ -
 اے ناول ء ترجمہ ء بابت ء مارادو جہد گندگ ء کاینٹ -
 اولی: سیدظہور شاہ ہاشمی ء اے ناول ترجمہ کرتگ بلے چاپ نہ بوتگ - اے جبر ء سید ہاشمی وتی
 گند ء نندے ء تھا گوشیت - 26
 دومی: ایشر پروفیسر ڈاکٹر شاہ محمد مری ء بلوچی ء ترجمہ کرتگ کہ پہ چاپ ء مہتل انت -
 2- ٹرائل :- اے فرانز کافکا ء نامہ وریں ناول انت کہ ایشی ترجمہ ہم جہان ء بازیں زبانانی تھا
 بوتگ - ایشر بلوچی ء واحد بزر دار ء رحینگ کہ تنگیت ء چاپ ء شنک نہ بوتگ - 27
 ناولٹ ء ناولانی چہ دومی زبانان رحینگ ء بلوچی زبان ء آ رگ ء عمل ء سفر ء بے شک کساس چل
 سال سرجم بوتگ بلے اے گوشگ رد نہ بیت کہ اے عمل سست روی ء آ ماچ بوتگ ء است
 انت، اے چلیں سالان ایوک ء ہشت ناول ء ناولٹ سرجمی ء رحینگ ء چاپ کنگ بوتگ
 انت ء اشانی تھا پنچ انچیں ناول ء ناولٹ انت کہ آ کتابی دروشم ء دیما اتلگ انت ء دگہ سے
 انچیں انت کہ آ رسالہ ء تاکبندانی تھا چاپ ء شنک بوتگ انت -
 رجانک نہ ایوک ء لبزانک ء دروشم ء بالاد نہ زرگیں صنف ء تہراں دروشم ء بالاد
 زورگ ء سرجمی ء کمک دنت بلکن ء اے عمل لبزانک ء تھا اوشت ء ہم پر وشت -
 ترجمہ پہ آ راج ء قوماں ء آوانی زبان ء لبزانک ء المی انت کہ آوانی تھا زانت ء
 فہم ء لوٹ ء طلب ء حب ء واہگ بہ بیت - اے عمل بلوچی لبزانک ء دیروی ء کمک دنت ء
 باید انت کہ رجانکاری ء عمل ء راشر تریں ء تیز تریں وڑے ء برجاہ دارگ بہ بیت - اے کارہما
 وہدا آ سرے دنت کہ بلوچی ء انچیں نبشتہ کار بہ بنت کہ آوانی پجار ایوک ء ”رجانکار“ ء جہت
 ء بہ بیت -

بن نبشت

- 1- ڈاکٹر مرزا حامد بیگ۔ مغرب سے نثری تراجم۔ تاکدیم۔ 1
- 2- سلطان کھاروی۔ ”اسیر عابد اور اسکے تراجم“۔ ماہنامہ ماہ نور، لاہور۔ تاکدیم۔ 26
- 3- ولف گینگ لیجن بوشر/ ڈاکٹر محمد اسلم فرخی۔ جرمن ادب پارے۔ تاکدیم۔ 101
- 4- یونگ فنگ ہو۔ ”دی سوشیو سیمیٹک اپروچ اینڈ ٹرانسلیشن آف فلش“۔ ویب۔
- 5- ڈاکٹر سجاد باقر رضوی۔ ”ترجمہ اور اس کے مسائل“۔ ماہنامہ سیپ (خصوصی شمارہ)۔ تاکدیم۔ 207
- 6- ڈاکٹر غلام علی الانہ۔ ”ادب میں تراجم کی اہمیت“۔ اُردو زبان میں ترجمے کے مسائل۔ اعجاز راہی۔ تاکدیم۔ 24
- 7- مظفر علی سید۔ ”فن ترجمہ کے اصولی مباحث“۔ اُردو زبان میں ترجمے کے مسائل۔ اعجاز راہی۔ تاکدیم۔ 35
- 8- ایضاً۔ تاکدیم۔ 36
- 9- انتظار حسین۔ افسانوی ادب کے تراجم۔ مسائل اور مشکلات۔ اُردو زبان میں ترجمے کے مسائل۔ اعجاز راہی۔ تاکدیم۔ 209
- 10- بالمشافہ انٹرویو۔ غوث بخش صابر۔ 22 مئی 2006۔ شعبہ بلوچی۔ جامعہ بلوچستان کوئٹہ
- 11- غوث بخش صابر۔ نگرہ درنز۔ تاکدیم 110
- 12- الطاف فاطمہ۔ موتی۔ تاکدیم۔ i
- 13- ماہتا ک بلوچی زند۔ نوشکے۔ مارچ۔ 2001۔ تاکدیم۔ 24
- 14- مائیکل شو لوخوف/ قرۃ العین حیدر۔ آدمی کا مقدر

- 15- گپ، ترانے اُستاد عبدالرحمن پہوال، گونہ کریم بلوچ۔ ماہتاک۔ بلوچی۔
کوئٹہ۔ نومبر 1992۔ تاکدیم۔ 23
- 16- غوث بہار (پشت گال نویس) آجونی، چراغ۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2003
- 17- سہ ماہی۔ درد۔ گوادر۔ جنوری تا دسمبر۔ 2003۔ تاکدیم۔ 94
- 18- سہ ماہی درد۔ گوادر۔ جون تا دسمبر 2002۔ تاکدیم۔ 403
- 19- ماہتاک بلوچی۔ کوئٹہ۔ تاکدیم۔ 49۔
- 20- ماہتاک۔ بلوچی۔ کوئٹہ۔ تاکدیم۔
- 21- ماہتاک۔ ندکار۔ گوادر۔ اگست۔ 2005۔ تاکدیم۔ 37
- 22- سہ ماہی۔ درد۔ گوادر۔ دسمبر۔ 2001 تا فروری 2002۔ تاکدیم۔ 141
- 23- سہ ماہی۔ درد۔ گوادر۔ مارچ تا مئی 2002۔ تاکدیم۔ 322
- 24- ماہتاک۔ بلوچی زند۔ نوشکی۔ نومبر 2006۔ تاکدیم۔ 23
- 25- کرسٹاف وان شمد/ عبدالخالق خالد۔ پلانی ٹوکری۔ مارچ۔ 2007
- 26- عابد آسکانی (مرتب) شہلچہ کار
- 27- سہ ماہی۔ درد۔ گوادر۔ دسمبر 2001 تا فروری 2002۔ تاکدیم۔ 125

پہ بلوچی قصہ ہی لہز انکء گالہند / اصطلاح

- 1- گالہند یا اصطلاحء پجار
- 2- بلوچیء قصہ ہی لہز انکء گالہند انی بابتء
- 3- گالہند انی ہزانت (گالہند یات)
- 4- بُن نہشت

1۔ گالبند یا اصطلاح ء پجار

پہ اُردو ء اصطلاح ء انگریزی ء Term یا Terminology ء حاترا بلوچی ء گالبند ء لفظ سازگ بوتگ۔ پہ لبز انک یا لبز انک ء صنف ء تہرے ء بابت ء اصطلاح ء گالبند انی سرجمی نہ ایوک ء قصہ ہی لبز انک ء نگد کاری ء عمل ء دیما بارت بلکن ء قصہ سازگ ء (ناول، آزمانک) ازمی تکانی دیروی ء ردوم زورگ ء ہم مک دنت۔ اصطلاح ہما لفظ انت کہ وتی اصلیں بزانت ء بدل ء یک خاصیں زانشت یا ازم ء حد ء ابیلاں پہ خاصیں بزانتے ء کارمرز بنت کہ ایش چہ (لس) عام لفظاں شاہگاں تریں معنی ء بزانت دینت۔ 1

اگاں اصطلاح سازگ مہ بنت تہ علمی بزانتانی تچک کنگ ء جملہانی بے جا ہیں دراج کشی یے دیما کنیت۔ جاگہے کہ کسانیں لفظے بزانت ء سرجم ء بہ دنت گڈا دراج کشیں جملہانی نبشتہ کنگ ء وانگ ء چہ حاجت، چہ ایشی کیے وودہ ء تاوان بیت ء دومی وانوک ء تب ء سراہم گرانی یے کنیت۔

”اصطلاحیں درحقیقت اشارے ہیں جو خیالات کے مجموعوں کی طرف

ذہن کو فوراً منتقل کر دیتے ہیں۔“ 2

انگریزی ء Terminology یا Terminology گیشتر یکیں معنی ء بزانت ء کار مرز بنت وہدیکہ اے دوینانی نیام ء فرق ء تفاوت است انت۔ زانٹکار اے جبر ء سرا تپاک انت کہ Terminology ء لفظ فنی یا ازمی گالبند انی سازگ ء ردا کارمرز کنگ بیت۔ نوکیں عہد ء ٹرمنالوجی ء لفظ ء تہا شاہگانی آرتگ کہ ایشی تہا گالبند انی جنده ابید، گالبند سازی، گالبند جوڑ کنگ ء راہ ء رپک ء رپبند، گالبند ء ازم ء زانشت، گالبند نویسی بزاں رده بند دیگ ء رپک ء ہنر ء گالبند انی نظام کل ہمیشی (ہے علم ء) بہرزانگ بنت۔ 3

1970 ء رند سرجمیں جہان ء گالبند ء اصطلاح علم ء زانشتے ء جہت ء چارگ ء

تپاسگ بوہگ ء انت کہ ایشی کاردومی علم ء زانشتانی تہا شاہگانی ارب انت۔ 1980
 ء رنداے زانشت ”نوکیں گالبند یات“ (جدید اصطلاحیات) ء ردادیما اتنگ۔

ویانا (آسٹریا) ء چہ اے زانشت ء بندات بوت ء چد ء رندونوں جرمنی، روس،
 بلجیم، برطانیہ، فرانس، نیوزی لینڈ، پولینڈ، لکسمبرگ ء دومی یورپی ہند ء ڈیہاں ابید
 امریکہ تا آسٹریلیا ء مزینیں وڑے ء اے علم ء سراسر پدی ء پٹ ء پول ء کارگوں دجھی ء
 بوہگ ء انت۔ 4

انگریزی Terminology ء اُردو ء اصطلاحات ء بلوچی لفظ گالبند
 رواج گپتگ ء اے لفظ گوں ہے معنی ء بزانتاں کارمرزبیت و ہدیہ اصطلاحاتانی علم
 گالبند یات“ یا گالبند زانتیگ“ گوشگ بیت۔

مروچی ہمک علم ء زانشت ء وتی گیشنتگیں گالبند ء اصطلاح جوڑ کنگ بوتگ
 انت۔ ہے ردالبزانک ء ہم وتی گالبند انت ء لبزانک ء تہا شاعری ء ردانک ء وتی وتی
 گالبند انت، لبزانک ہما جہت ء تک انت کہ نہ ایوک ء ایشی نبشتہ کاران ء پوت گالبند
 سازیگ ء سکین داتگ بلکن ء ”فکشن“ ء دیمروی ء نوکیں تخر بہانی ہواری ء دومی علم ء
 زانشتانی گالبند ہم وتی تہا ہوار گپتگ انت۔ اے ردا ”فکشن“ ء خاصیں رنگ ء صورت
 ء چہ فلسفہ ء نفسیات ء ہم اصطلاحات گوں وت ء ہمدپ ء ہمگر نچ کرتگ انت۔

بزاں گالبند یات (Terminology) زند ء کجام تک ء پہنات ء علم ء
 زانشت ء تکینکی زبان ء جہت ء چارگ ء زانگ بیت ہے وڑالبزانک ء یالبزانک ء
 تہر ء صنفی ء ہم۔ تاں و ہدے لبزانک ء یالبزانک ء صنفی ء تہرے ء وانوک ء نویسوک چہ
 اے گالبنداں سر پدمہ بنت گڈانا وانوک ء نفے رسیت ء نا کہ نویسوک ساچشتی عمل ء
 جوانیں آسرے ء سر کرت کنت۔

ہے گالبند علم ء زانشت ء رد ء بندی ء یک تیمی ء جبر ء گیشنگ ء تچک کنگ
 ء جوانیں کردے پیش دارانت۔

2۔ بلوچی ء قصہ ہی لہز انک ء گالبند انی بابت ء

وتی وتی تچکیس معنی ء بزانتاں گوں ہمک گالبندے ء وتی ثقافتی ء لہز انکی پڑ درے بیت انت۔ استیں گالبند بہ بنت یا جوڑ کنگ ء ساچک بہ بنت، ہمک زبان ء ہمک گالبندے وتی تہذیب ء دودمان ء نمائندگی ء کنت ء وتی روایتی ء رواجی تہذیبی چاگرداوتی سرجمیں معنی ء بزانت ء کشینیت کہ اے پیہیں معنی ء بزانت چہ بزانت بلدی (Dictionary) معناہاں کمے کیش ء زیات بیت۔ پرچیکہ گالبند ہم چوعا میں لفظانی وڑا ہوا ریں مارشت ء گوں ہمد پی، سیادی ء نزیکی کن انت۔

” گالبند یات“ ء ردانہ ایوک ء بلوچی لہز انک ء تہا اے زانشت ء رارواج دیگ الی انت بلکن ء زند ء زانشت ء کلیں نکاں اے بابت ء دلگوش گور کنگی انت۔ لہز انک ء خاصیں رنگ ء ”فلشن“ یا قصہ ہی لہز انک ء گالبند انی سازگ ء میننگت ء چشمیں ادارہ یا بنجا ہے نیست انت کہ آ علمی ء تکنیکی جہت ء اے بابت ء دلگوش بہ دنت ء جہد بہ کنت البتہ بلوچی ء اے عمل ء را انفرادی سطح ء دیما برگ بوتگ۔ نبشتا نک ء رجانکائی درگت ء قہ کار ء نبشتہ کاراں جہد کرتگ کہ ہما اردو یا انگریزی گالبند انی بلوچی ء گالبندی لفظ ہم جوڑ کنگ بہ بنت۔ اے درگت ء سید ظہور شاہ ہاشمی ء میر عاقل خان مینگل ء ابید امان اللہ گجکی، عبداللہ جان جمالدینی، عبدالحکیم بلوچ، صورت خان مری، مرزا طاہر محمد خان، کریم دشتی، عطاشاد، محمد بیگ بلوچ، غنی پرواز، واحد بزدار، غوث بہار، ڈاکٹر فضل خالق، مبارک قاضی، اے آرداد، صباء دشتیاری ء دگہ لہتیں نام کہ اشاں اے نیمگاسائی ء شعوری جہد کرتگ۔

اے گالبند انی کساس نود ء نہہ در صد انچین انت کہ آوت جوڑ کنگ ء ٹاہینگ بوتگ انت کہ چہ ایشاں بازینے رواج گپتگ ء بازینے وتی رواج گرگ ء امکان ء ودی کنگ ء انت۔ دگہ لہتیں اصطلاح ء گالبند انچین انت کہ آوانی رواج زورگ ء اُمیت ہم نہ بیت پرچیکہ جبر پدا ثقافتی ء دودمانی ء لہز انکی پڑ در ء تہذیبی پس

آؤ کئیں وهدء باریء چه ایشاں کجام گالبند پشت کپ انت یا زورگ بنت ء کجام ترک بنت، مرچی گوشگ نہ بیت ء نہ کہ اے گوشگ بیت کہ نوکئیں چونئیں دگہ گالبند ء اصطلاح جوڑ کنگ ء ٹاہینگ بنت یا بلوچی ء است ء رواج گپنگئیں لفظ ہے بستارء سر بنت یا گڈا جوڑ کرتگ ء ٹاہینگئیں گالبندانی جاگہ ء کجام بدلیں گالبند گرانت؟۔ اے کئیں جسست پہ ”بانات“ ء پشت کپ انت۔

تنگیت ء بلوچی زبان ء لبرانک ء تہا گالبند ء اصطلاحان ء زانشت ء علمے ء جہت ء چارگ ء تپاسگ نہ بوہگ ء انت ء نہ کہ پہ سنجیدگی اے تک ء سوب مندیں جہدے دیما اتلگ البتہ واحد بۇدارء اے تک ء گران ء سنگئیں جہد کرتگ آئی جہد دو کتابانی رنگ ء دیما اتلگ انت اولی ”بلوچی راجماز تیک گالبند“ کہ 2003ء چه بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ء نیمگا چاچ ء شنگ بوتگ ء دومی ”بلوچی گالبند“ اے کتاب ء راہم بلوچی اکیڈمی ء 2004ء چاچ ء شنگ کرتگ۔ 5-6

ہے درگت ء یک دگہ جہدے چه اوگانتان ء ”سیاسی، سماجین لغتنامہ“ ء نام ء ہم کتابی دروشم ء دیما اتلگ کہ اے سیاسی ء سماجین اصطلاحاتانی بدلینوگ ولی محمد رخشانی انت۔ 7۔

اے گالبند ء اصطلاحات تچک ء سادہ، راست، گشتگئیں لفظ، رد ء بند ء گوئڈ نویسی ء جہت ء سوب مندیں آسرے دات کن انت۔

دیم ء تاکانی تہارد ء بند داتگئیں گالبند ء لفظ (لفظ من پہ اے حاترہ کارمرز کرت کہ ایش سرجم ء گالبند نہ انت بلکن ء اشانی تہا لفظ ہم ہوار انت) انچوش جوڑ کنگ، رجبینگ، ٹاہینگ ء سازگ بوتگ انت کہ چه ایشاں بازینے آبزانت ء مفہوم ء نہ دنت کہ پہ آ معنی ء زورگ بوتگ انت چوش کہ پہ پلاٹ ء آ ڈال، پہ رجانیت ء امیت بندیگ، پہ موضوعی ء برجہیگ، پہ لاشعور ء ہزنہ، پہ ادراک ء پیشچار، پہ مکالمہ ء ترانباریگ، پہ تحلیل نفسی ء تہ پڑرتچگی، پہ نظر غائر ء چمچار، پہ عینیت پسند ء جم گندوکی، پہ تحت الشعور ء

چیز نہ، پہ فلسفہء حب زانتکار یا پہ فلسفیء حب زانشتکار، پہ معیاریء درجونی، پہ بصیرتء دیدوک، پہ لاجکء راسبند، پہ عقلیء استدلالیء زانتگیں، پہ ماہر نفسیاتء زانہز۔ انت، پہ شعورء زرخہء، پہ تزکیہء نفسء گنگ بوجگ، پہ مفروضہء گمان بریگ، پہ مطالعہء گہوانی، پہ ذہنی دباوۂ نا ایتیء دگہ بازیں انچیں اصطلاحء گالبند۔

ہے گالبند انی تہا لہتیں انچیں گالبند انت کہ ایوکء پہ بن لفظء ٹاہینگ بوتگ انت بلتے گوں آئی، ہمگر انچیں گالبند انء دگوش دیگ نہ بوتگ، یا بن لفظء سازگء وہدء دیمء لفظ سازوکء گمانء نہ بوتگ انت چوش کہ کریکٹریا کردارء گالبند انت۔

پہ کریکٹریا کردارء باچکار، یا کارستء گالبند است انت بلتے پہ مین کریکٹریومی ریس کریکٹری، (مزاحیہ کردار)، سپورٹنگ کریکٹری، سپاٹ، گولء فلیٹ کریکٹری، یا کریکٹری اسیزیشن، اشانی بلوچی نیست انت یا جوڑ کنگ نہ بوتگ انت البتہ میر عاقل خان مینگلء اے نیمگاشریء دگوش گور کرتگ۔ گوں آئی جوڑ کرتگیں اصطلاحاں اختلاف دارگء ابیدہم۔ 8

گالبندء جوڑینگء گونڈ نویسی المء چارگ لوٹیتء لہتیں گالبند انچیں انت کہ آ جملہء حد انت۔ چوش کہ پہ محققء پٹء پول کنوک انت، اے اگاں ایوکء پولکار بوتیں تہ جوان ترات۔ (لوزانکی ایرادگیری۔ از میر عاقل خان مینگل)

دگہ لہتیں گالبندء اصطلاح انچیں انت کہ پہ یک گالبندےء جوڑ کنگ بوتگ انت چوش کہ پہ تنقیدء شرگداری، ایرادگیری، نگدکاری، چکاس۔ پہ علامتء چیدگ، چہر یاشبین۔ پہ اظہارء درشانء درازگاز۔ پہ کردارء باچکار، کارستء کار بند پہ ترجمہء رجانک، رجینک، بدل، پہ ہیروء بامرد، شامردء دگہ دومی انچیں گالبند۔ لسانیات یا زبان شناسیء ردا یک زبانیء تہا پہ یک لفظےء دگہ دگہ ہم بزانتیں بازیں لفظ بوت کن انت بلتے گالبند علمانی تکنیکی زبان انت ہمیشکہ پہ ایشی لفظء دودآ وڑکار نہ دنت۔

ہے وڑا عینیتء بلوچی بدل چم گندوک کنگ بوتگ۔ بزوں گالبند سازوکء اے اصطلاح تچکء عین بزوں چمء نیمگابرتگ، ویدیکہ اے پہ مثالء

رؤت ء مثالیبت بیت کہ اے آئیڈیلزم ء بزانت ء دنت۔ اے ٲیمیں گالبنداں چہ انچو
 زانگ بیت کہ عایں لفظی بزانت بلداں چہ بلوچی ء رجینگ ء کمک زورگ بوتگ ء
 انچو کہ پیس ترا گوشگ بوت کہ گالبندانی بزانت چہ لغتی بزانتاں شاہیگان ترانت۔

ہے وڑا Agnosticism ء گالبندانت کہ اُردو ء ایشی ہم بزانتیں گالبند
 الحادانت ء اے پہ ہمانی گوشگ بیت کہ آچہ دین ء نیکراہی ء گمراہ بہ بیت یا بے دین بہ
 بیت۔ یا پہ متشکک ء گالبند ء کہ آخدا ء استی ء سراسک بہ کنت، وہدیکہ اے گالبندانی
 تہا Agnosticism ء لاادریت ء ایشی بلوچی بدل بے سمائی آرگ بوتگ۔ ء۔ بے
 سمائی ء عمل مخصوص نہ بیت ء آزند ء بازیں تک ء پہناتاں چاگرد کنت۔ اے ٲیمیں
 بازیں دگہ گالبندانت کہ آوانی بابت ء یک رندے پداچار ء بچا رکنگ لوٹیت۔

اے گیشتر گالبند چہ اُردو ء رجینگ بوتگ انت ء ہے سبب انت کہ چہ
 ایشاں بازینے یکے وتی سرجمیں مفہوم ء بزانت ء دات نہ کنت انت ء دومی اُردو ء بازیں
 گالبندوت تحچک نہ انت ء آوانی سراجت ء باوست بوہگ ء انت۔

بلوچی ء تنیگت ء گالبند ٹاہینگ ء لیکہ ء سانسسی راہبندانی ردارواج نہ کپتگ ء
 ماتا انوں رجینگ ء پدیاکاناں۔ اگاں گالبندانی مفہوم ء سرجمیں بزانت ذہن ء بہ بیت
 ء فکر کنگ بہ بیت کہ بازیں گالبندانی ہم معنائیں لفظ، ترکیب، سرنامہ یا چہر ء شین
 بلوچی ء رست کن انت پرچیکہ گالبند لیکہ ء یکوئی ء تچک کنگ ء لفظی نشان ء نام انت۔
 چہ ایشی ابید باید انت گالبند یات ء علم ء راپٹ ء پول ء بن گپ جوڑ کنگ بہ بیت ء
 بلوچی ء گالبندی یک ٲیمی ء رارجانک ء راہبندانی رداہم چارگ ء ٲتپاسگ بہ بیت
 تنکہ اے تجربہ ء واروار بوہگ ء گوں بلوچی ء گشتگ ء تچکیں گالبند (Abstract Term)
 9۔ دیما بیان۔

اے نز آرتگیں گالبندانی ردا من اے ہم مارتگ کہ منے گیشتریں نبشتہ
 کاراں اُردو یا گڈ انگریزی گالبندانی رجینگ ء نیمگا دلگوش داتگ۔ آہاں ٲتپاسگ
 ء چارگ ء پولگ ء جست کنگ ء جہد نہ کرتگ کہ منے وتی زبان ء پہ ہے گالبنداں

ہمدیں لفظ است یا نیست؟۔ چونکہ اندیم گوشی انت کہ پہ ابہام ء سازگ بوتگ۔ اندیم بلوچی ء وتی بزانتاں گوں کارمرزبیت کہ اے گوں ابہام ء چچ وڈیں نزیکے یے نہ کنت۔ اندیم بوہگ ء سیادی گوں چمان انت ء گوں مردے ء، چیزے ء نسبت داریت۔

یک دگہ جبرے ایش ہم است انت کہ مئے نبشتہ کاراں گالبندانی رجبینگ ء مروچگیں بزانتی امکانات چارتگ انت۔ ذی مصور ء بزانت نزا تنگیں پیے ء بوتگ بزاں ایوک ء پہ عکس کار ء کشگ بوتگ۔ بلتے مروچی آئی معنی ء تہا شاہ گانی اتنگ۔

اے ہم بوتگ کہ مئے نبشتہ کاراں بازیں جاگہاں ہمدیں لفظ ء سازگ ء بدل ء گالبندانی بزانت داتگ انت۔ چونکہ پہ حاضر راوی ء ”وت گونیں بیان کنوک“ انت۔ یا پہ گالبنداں انچیں لفظ گچین کرتگ کہ آوت گوں وتی سرجمیں بزانت ء دگہ معنی دینت چوش کہ زکان ء گالبند انت پہ مواد ء کارمرز بوتگ۔

ماننیگت ء لفظ سازی ء رجانک ء مرحلہ ء گوزگاہاں ء اے مرحلہ ہما وہدا آسر بیت کہ ما ایشرا علم ء تکنیکے ء ردابہ تپاساں۔ بلوچی ء تنیگت ء پہ اصطلاح سازی ء سرجمیں کار راہبند (نظام) رواج نہ گپتگ، ایوک ء لفظ ء سازگ ء مرکبات یار جینگ ء را اصطلاح سازی سرپدباں وہدیکہ چوش نہ انت۔

تنیگت ء بلوچی ء اصطلاح سازی معیار بندی ء حداسر نہ انت ء اے مرحلہ ء آہگ ء وہدیم انت۔ وہدے معیار بندی ء مرحلہ کئیت چہ ایشاں (گالبنداں) گیش ء گیوار کنگ ء گچین دیم کئیت۔ ہے مرحلہ ء لہتیں گالبند زورگ بنت ء لہتیں یلہ دنیگ بنت، لہتیں تراشگ ء گہتر کنگ بنت۔ یلہ داتگینانی جاگہ ء نوکیں گالبند ٹائینگ بنت کہ آوتی سرجمیں Concept یے دار انت۔

پہ اے مول ء مرادانی دست ء آرگ ء زانشتی ادارہ ء ماہتاک ء تاکبند یک مزنیں کردے پیش داشت کن انت تنکہ اے بن گپ ء سرحال بحث ء باوست ء عمل ء تہا بہ گوزریت۔ اصطلاح علم ء زانت ء سرا کتاب ء گالبندی بزانت بلد ء کار ء دیمہ برگ ء سمائی جہد (شعوری کوشش) بزاں اصطلاحات نگاری یا Terminography ء

ردا جہد ہم شریں ء دل سر دیں آ سرے دات کنت۔

دیم ء بہر ء تہا بازیں ماہتاک ء تا کبند ء کتابانی تہا نبشتہیں لفظ ء گالبند
زورگ ء دیما آ رگ بوتگ انت کہ لہتیں سازگ ء جوڑ کنگ ہم بوتگ انت کہ اے
چہ آ ہاں ابید انت ء چد ء پیسر دیمانہ اتلگ انت۔ من وتی ذاتی تب ء راچہ اے لفظ ء
گالبنداں ء اشانی بزانتاں دُورداشتگ ء جہد کرتگ کہ اے تیمیں گالبندے کجام
مردے ء کجانویس اتگ، من آ راہما پیما دیما بیارین۔

3- گالبنڊانی بزانت (گالبنڊیات)

(Terminography)

انگریزی	اُردو	بلوچی
Plot	پلاٹ	آڈال
Suporting character	شریک	آڑ
Short Story	افسانہ	آزمانک
short story Writer	افسانہ نویس	آزمانکار
Short Story Writing	افسانہ نویسی	آزمانک کاری
Special Edition for Short Story	افسانہ نمبر	آزمانک نمبر
Story Element	افسانویت / کہانی پن	آزمانکی
Test-Experiment	تجربہ	آزمود
End-Conclusion	اختتام / انجام / نتیجہ	آسر

Affect	اثر	اثر
Suspence	تذبذب	اجکہ
Art	فن	ازم
creator	تخلیق کار	ازم ساج
Artist	فنکار	ازم کار

Artistic	فنی	ازمی
Artistic means	فنی حیثیت	ازمی بالاد
Technically	فنی لحاظ سے	ازمی تک
	فنی تکمیل	ازمی سرپور ہی
	فنی خوبی	ازمی شری
Creation of Art	تخلیق فن	ازمء ساچشت
Optimism/Hope	یاس / امید	امیت
Optimist	رجائی / رجائیت	امیتبند
Optimism	رجائیت / یاسیت	امیتبند یگ
Suspicion	ابہام	اندیم گوشہ
Criticism	تنقید	ایراد
Critics	نقاد	ایرادگر
Criticism	تنقید نگاری	ایرادگری (گیری)
Critical	تنقیدی / ناقدانہ	ایرادی

ب

Heroin	ہیروئن	باجن
Character	کردار	باچکار
Introspection	مطالعہ باطن / مشاہدہ باطن	باطن زانتی
Hero	ہیرو	بامرد

Mathology	صنمیات / اسطوریات	باورزانتیگ
Realiability	اعتباریت	باوریگ
Feeling	جزبہ	باہند
Sentimental	جزباتی	باہندی
Icon	بت شکنی	بت پروشی
Static	جامد	بداتگیں
Translations	ترجمہ	بدل
Translator	مترجم	بدل کار (بدلینوک)
Evil Character	منفی کردار	بدیں باچکار
Subjective	موضوعی	برجہیگ
Point of view	نقطہ نگاہ	بُرچار
Syblimemtion	ارتفاع	برزبالادیگ
High note or Tune	بلند آہنگی	برزبیانی
Dictionary	لغت	بزانت بلد
Expert	ماہر	بلدکار
Nature	فطرت	بن تب
Main Character	مرکزی کردار	بخجایی باچکار
Main Character	مرکزی کردار	بخجایی کارست
Unconscious	لاشعور	بزنہ

Nature	فطرت	بوتن
Aghast	حیرت زدہ	بہمانیگ
Phobia	فوبیا	بے بزانتیں ترس
Tension	تناؤ/الجھن	بے چاڑ
Agnosticism	لاادریت	بے سمائی
Insignificant	لایعینت	بے معنائی
oral Tradition	زبانی روایت	بیانی روایت
Extrovet	خارجیت پسند	بیرون پسند
Creative Stylistics	تخلیقی اسلوبیات	بیوکیس وڑپجاری

پ

Explanation	تشریح	پرارتج
Explanatory	تشریحی	پرارتچی
Discovery	دریافت	پولگ
Awareness	آگہی	پوہی
Maturity	پختگی	پھہستی
Comprehension	فہم	پہم
Abstract	تجرید	پہنیا میں
InsightApperception	بصر، ادراک	پیشچار

First time	پہلی نظر	پیشچا رنگدگ
Insight/Apperception	بصیرت، ادراک	پیشچا ریگ
Objective	معروضی	پیشداشتیگ

ت

Edition/volume/issue	شماره	تاگ
Attitude	روئیه	تبرئج
Psychiatrist	ماہر نفسیات	تبزانت
psychology	نفسیات	تبزانش
psychological	نفسیاتی	تبزانشی
Trend/Tendency	رجحان، روئیه	تبئمیل
_____	ما فوق الفطرت	تبءبالائیں
Dialogue	مکالمہ	ترانبازیگ/تران بہر
Translation	ترجمہ	ترانک
Translator	مترجم	ترانک کار
Translation	ترجمہ نگاری	ترانک کاری
Narrative	بیانیہ	ترانگیگ
Flat	سطحیت	تڑپلی
Relief	تسکین	تربگ
Translated	ترجمہ کیا ہوا	تڑینک

Translator	مترجم	ترینوک
Phoniumm	مسوت	تکبند
Technique	تکنیک	تکنیک
Technique	تکنیک	تکنیکی روان
Dark age	عہد تاریک	تہاریں عہد
Psycho- Analysis	تحلیل نفسی	تہ پرر پیچیگی
Iner Feelings	داخلی احساس	تہی مارشت

ط

Creation	تخلیق	ٹاہشت
Creative	تخلیقی	ٹاہشتی
Analysis	تجزیہ	ٹپاس
Symbol	علامت	ٹیک
Symbology	علامت نویسی	ٹیک نویسی
Group	اجتماعی شعور	ٹولی عزانت
Consciousness		

ج

Compostion	ترکیب	جاڑ (جتک لفظ)
Deter minism	عقیدہ جبریت	جبریت ء سنگ
Self Discovery	خودشناسی	جنذزانتی

Individualism	خود پرستی	جندواہی
Movement	تحریک، حرکت	جنز (جنزشت)
Setting	ترتیب	جوڑشت
Romanticism	رومانیت	جوزگی جاور
Fanaticism	جزباتی طرف داری	جوزہی بنء بوہگ
Emotional Relief	جزباتی تسکین	جوزہی ترہگ
Essence	ماہیت	جوہر
Universal	آفاقی	جہانگیریں
Decline	تنزل	جہلادگیں جاور
Subjective	موضوعی	جہی (جہیگ)
Soliloquy	خود کلامی	جیرگ

چ

Pleasure	حظ، لذت	چس
To derive Pleasure	لذت اٹھانا	چس آگ
	حظ حاصل ہونا	چس بوہگ
	حظ حاصل کرنا	چس گرگ
Criticism	تنقید نگاری	چکاس
Critics	نقاد	چکاس کار
Critically	تنقیدی	چکاس کاری

	نظر نما تر	چچار
	مکمل مشاهدہ ہونا	چچار بوہگ
	مکمل مشاہدہ	چچار کنگ
Perception	بہ نظر غائر، ادراک	چچار یگ
	عمینیت پسند	چمگند وکی
Review	تبصرہ	چمشانک
climax	کلائمکس	چنبال
Metaphor	استعارہ	چہر
Metaphor/ Symbol	استعارہ و علامت	چہر، شبین
Symbol	علامت	چیدگ
Symbolist	علامت نگار	چیدگ کار
Symbolism	علامت نگاری	چیدگ کاری
Symbolic	علامتی	چیدگی
Subconscious	تحت الشعور	چیرزخہ

ح

Philosophy	فلسفہ	حب زانتکار
Philosopher	فلسفی	حب زانشتکار

خ

Imagination	تخیل	خیال
Imaginative	تخیلی	خیالی
Imaginative Identification	تخیلی شناخت	خیالی پجّار
Imaginative Power	تخیلی قوت	خیالی واک
Imaginative Time	تخیلی وقت	خیالی وهد

د

Structurism	ساختیات	دار بست زانتی
Story	قصّه	داستان
Antistory	انٹی اسٹوری	داستان پھریز
Naretive	بیانیہ	دپ گالیگ
Chapter	باب	در
Express	اظہار	درا نگاز
Standered	معیاری	در جوئی
Express	اظہار	در شان
Style	اسلوب	در شان داب، در شان رنگ
Form	ہیت / شکل	در وشم

Introvet	داخلیت پسندانہ	درون پسند
Tradition	روایت	دود
Sight/Insight	بصیرت	دید
Vision	وژن	دید
Idealogy	نظریہ	دیدانک
Insight	بصیرت	دیدوک
Insight	بصیرت	دیرگند
Compreation	مماثلت	دیم پے دیمی

ڈ

Land Scape	لینڈ اسکیپ	ڈپہی گوپت
------------	------------	-----------

ذ

Rhythm	آہنگ	ذیل ء بام
--------	------	-----------

ر

Logic	لاجک	راسبند
Realism	حقیقت پسندی	راست واہی
Translation	ترجمہ	رجانک
Translator	مترجم	رجانک کار، رجوک، رجینگ
Translation	ترجمہ	رجینگ

Translated	جو ترجمہ ہوا ہو	زجینتگیں
Prose	نثر	ردانک / رم
Prose Writer	نثر نگار	ردانک کار / رم کار
Prose Writing	نثر نگاری	ردانک کاری / رم کاری
History of Prose	نثری تاریخ	ردانکی راجد پتر
Compielator	مرتب	ردکار
Complelation	مرتب	ردء بند
Vision	وژن	رژن
Communicate	ابلاغ	رسانک
Diary	ڈائری	روچ نامگ
Inalist	تجزیہ کار	ریز کار
Inalitically	تجزیہ کاری	ریز کاری

ز

Wisdom	دانش، عقل، فہم	زانت
	شعور تک پہنچا ہوا۔ استدلال	زانتیگ
Rational	استدلالی، عقلی	زانتیگیں
Verbal / Oral	زبانی	زبانی
Oral literature	زبانی ادب	زبانی لبرانک

Movemnet	تحریک	زر مہشت
Conciusness	شعور	زرنہ، زرخ
Psychologist	ماہر نفسیات	زخمر. انت
Psychology	علم النفسیات	زخمر. انتیگ
Psychological	نفسیاتی	زخمر. اتیگیں
Psychological	نفسیاتی، شعوری	زخی
Psychoanalysis	تحلیل نفسی	زخی چاروچکاس
Aesthetics	جمالیات	زیبہ داری
Rythem	آہنگ	زیل

س

Form	ہیت	ساج
Technique	تکنیک	ساج رہند
Creation	تخلیق	ساجشت
Creator	تخلیق کار	ساجشت کار
Creative	تخلیقی	ساجشتی
Creative Process	عمل تخلیق	ساجشتی عمل
Creative Literature	تخلیقی ادب	ساجشتی لبرانک
Normal Life	نارمل زندگی	سارین زند
Entire	کل	سر پورہی

Foreconscious/ Preconscious	تحت الشعور 11	سرما
Hero	ہیرو	سرکار بند/سرکرد
Biography	سوانح	سرگوست
Biographer	سوانح نگار	سرگوست نویس
Diction/Autobiography	ڈکشن	سر نمشت
Imagination	خیال	سسا
Creation/creator	تخلیق/تخلیق کار	سسا ساج
Creative	تخلیقی	سسا ساجی
Consciousness	شعور	سما
Consciousness	شعور	سمانک
Sketch or Roughdraft	شعوری	سمانکی
Denouement	سلجھاؤ (پلاٹ کا)	سنگرگ
Three Diemantional	سہ بعدی	سہ تنگی
Script	مسودہ	سیاہگ
Script Writer	مسودہ نویس	سیاہگ نویس

ش

Hero	ہیرو	شامرد
Metaphor	استعارہ	شبین
Metaphoric	استعاراتی	شبینی

Symbol	علامت	شبین
Critics	نقاد	شرگذار
Criticism	تنقید	شرگذاری
Master Peace	شاہکار	شہسٹا
Mattarielist	مادہ پرست	شہسپیرست

ف

Nature	فطرت	فطرت
Natural Flow	فطری روانی	فطری روانی
Thought/Idea	فکر	فکر
Natural Development	فکری نشونما	فکری ردوم

ق

Story	کہانی	قصو (قصہ)
Climax	کلائمکس	قصہ طُلّ
Plot	پلاٹ	قصہ ہی ردء بند
Fiction	افسانوی ادب	قصہ ہی لیزانک

ک

Character	کردار	کار بند (کارست)
Characterization	کردار سازی	کردساچی

Characterization	کردار سازی	کارست سازی
Character	کردار	کرد
Quantity	مقدار	کساس
Quantitative	مقداری	کسائی/کسائیں
Drama	ڈرامہ	کسمانک
Drama Writer	ڈرامہ نویس	کسمانک کار
Drama Writing	ڈرامہ نویسی	کسمانک کاری
Inferiority Feeling	احساس کمتری	کسملیکی
Story	کہانی	کسو (کسہ)
Conflict	کشکش	کش چیل
Supporting Character	مددگار کردار	کمک کاریں کرد

گ

Term/Termnology	اصطلاح	گالبند
Termnological	اصطلاحی	گالبندی
Termnology	اصطلاحیات	گالبندیات
Diologue	مکالمہ	گپت
Selection	انتخاب	گچین
Selected Short Story	منتخب افسانے	گچین آزمائے

Selector	منتخب کار	گچین کار
Selected	منتخب شدہ	گچینی
Novel	ناول	گدار
Catharsis/ Katharsis	تذکیہ نفس/ تنقیہ ذہنی	گٹ بوجگ
Interview	انٹرویو	گلگدار (گندہ نند)
Hypothesis	مفروضہ	گمان بریگ
fantasy	واہمہ	گمانیگیس من
Realism	حقیقت نگاری	گواچن نویسی
Diction/Style	اسلوب بیان	گوشگ وڑ
Short form Writing	مختصر نویسی	گوٹڈ نویسی
Study	مطالعہ	گہوانی
Folk	لوک	گیدی
Folk Story	لوک کہانی	گیدی قصہ

ل

Writer	ادیب	لبزانت
Literature	ادب	لبزانک
Writer	ادیب	لبزانک کار
Literary	ادبی	لبزانکی
literary Movement	ادبی تحریک	لبزانکی جمنز

_____		لبرانكى زرمبشت ، لبرانكى جمبشت
History of Literature	اڊبى تاريخ	لبرانكى راجڊپتر
Literary Tradition	اڊبى روايت	لبرانكى ڊوڊ
Literary Criticism	اڊبى تنقيد	لبرانكى نگڊڪارى
Table of contents	فهرست	لڙ
Folk collective wisdom	لوڪ دانش	لس زانشت
Idealogy	نظريه	ليڪه نظر
Ideological	نظرياتي	ليڪه

م

Feeling	احساس	مارشت
Sensational Consciousness	حسى شعور	مارشقى زانشت
Novel Of Sensibility		مارگى ناول
Superiority Feeling	احساس برترى	مزن سامى
Exist	وجود	مانگ
Struggle for Existence	وجود برقرار رکهنى کان نظريه	مانگ ۽ ليڪه
Abstract	تجرید	مانگشنگين
Abstract Art	تجریدی فن	مانگشنگين ازم
Complex	الجھن	مانگشنگ

ن

Hopelessness	مایوسی	نا ایتی
Essay	مضمون	نبشتا نک (نوشتاک)
writing	تحریر	نبشتا نک
Pen	قلم	ند
Scene Writing	منظر نگاری	ندار کشی / ندارگ کشی
Scene	منظر	ندارگ
Writer	قلمکار، ادیب	ندکار
Symbol	علامت	نشان
Criticism	تنقید	نگد
Critics	نقاد	نگدکار
Criticism	تنقید نگاری	نگد کاری
Style	اسلوب	نمشواج
Modern	جدید	نوک
Morenism	جدت پسندی	نوک کاری
Writer	ادیب / مصنف	نویسوک

و

Book	کتاب	وانگی
Monologue	خود کلامی	وت جیڑگی
Self - Accusation	خود ملامتی	وت ڈُ بھی
Hypothesis	مفروضہ	وتگڈھ

Fictional	افسانوی	وتساچی
Auto Biography	خودنوشت	وت نبشتی زندقصو
Egotism	خودپسندی	وت واہی
Time and Space	زمان و مکان	وہدء پاسء ہندء ابیل

ط

Reasoning	استدلال	طج
Exist Being	وجود	طستی
Balance	توازن	ہمسنگی
Local Colour	مقامی رنگ	ہندی رنگ
Art	فن	هنر
Stream of consciousness	شعور کی رو	حیال رتج

ع

Unity of Imperssion	وحدتِ تاثر	یکوئیء تاثر
---------------------	------------	-------------

سید گنج ۽ لہزانکی گال بند

سید ظہور شاہ ہاشمی ۽ بلوچی زبان ۽ لہزانک ۽ شاہگان کنگ ۽ لہزانکی تہرانی راہ ۽ تچک کنگ ۽ وتی وس ۽ بے کسا سیں جہد کرتگ۔ سید گنج ہم آئی جہدانی بروردانت کہ پہ ایثی سید ہاشمی ۽ پریں بیست ۽ پنج سال جہد ۽ جفا کشتگ۔ ”سید گنج ۽ تہاشش صد ۽ پنجاہ دست کش ۽ قدرتی بتاں ابید ہزارانی گال بند اں (محاورہ Idioms) ہبده ہزار بنگالانی کم ۽ گیش بیست ۽ شش ہزار گالانی بزانت گشینگ بو تگ انت۔“

اے بزانت بلد (ڈکشنری) ۽ تہا چہ عا میں لفظاں ابید سید ہاشمی ۽ پہ زند ۽ بازیں تک ۽ پہناتاں گال بند در گیتنگ ۽ سازتگ۔ زراعت ۽ کشت ۽ کشاری، زمین ۽ مالداری، ستک ۽ مذہب، زر ۽ کور ۽ شیب، لیب ۽ گوازی، نادراہی ۽ علاج، زبان شناسی، سانس ۽ ٹیکنالوجی، چا گردی زندمان ۽ دگہ بازیں۔ غرض آئی وسیں جہد کرتگ کہ زند ۽ ہج تک ۽ پہناتے پشت مہ کپیت۔ ہمہ پیا ”سید گنج“ ۽ تہا لہزانکی گال بندانی ہم مزنیں گنجے است انت کہ چہ ایشاں لہتیں پیسرا چہ است انت ۽ گیشتریں سید ہاشمی ۽ وتی سازتگین انت۔

بازیں انچیں گال بند کہ آفلن آرٹس، فلسفہ، نفسیات ۽ دگہ تک ۽ بہرانی انت گول لہزانک ۽ ہوار کپتگ انت اے چینیں تک ۽ تہا اے پی میں گال بند ہم ہوار انت۔

آ زمانک: داستان، وت جوڑ کرتگیں کسہ، انچیں وسا چیں داستان کہ زندمانی درورہ بیت۔ آ زمانک۔

آ زمانکار: ہماند کار کہ آ زمانک نبشتگ کنت۔
آ سر: کارے ۽ گڈ سر، کار ۽ جوانیں گڈ سر، کٹ انگلیں سر، بزاں چہ یک سرے ۽ بنگنج

بیت دومی سرء کٹ ایت ہے دومی ”آ سر“ انت۔

آ سگال: ہما کہ گال ء گپ نئے چو آس ء سو چوک انت، ترند گال ء آ سناک گالیں لچہ کار یا ندکار۔

آلم: دنیا، جہان، مہلوک، مردم۔ بتل: گوہر انت گوں آلم ء بہر انت (تازی: عالم)۔
آلہ: ماں بلوچی لچہاں ”ا لہیں گردن“۔

ابرهام: ابدم، ہبدم، بنگلش، (فطرت۔ Nature)۔

ادب: ندکاری، زبان ء جوان تریں لچہ کاری ء ر مکاری (Literature)۔

آزمانک: آ زمانک۔

اسمانک: آ زمانک۔

اندری مارشت: نفس۔

باجن: تامرء لیبانی باجن (انگریزی Heroine)۔

بامرد: داستان، جنگ یا تامرانی تہا ہما مردم کہ سر جمیں کار ہمانی ء سرء انت ء مستر میں کارانی کنوک انت۔ اے گال بندرء ”باج + مرد“ ”باج مرد“ انت بزاں باج بروک۔ جنین ”باجن“ انت۔

بتراش: ہما کہ سنگ تراش ایت ء بُت شرکنت۔

بتکار: ماہتاک یادگہ انچیں چاپ اتگیں وانگیانی بتانی رد ء بند کنگ ء کار مستر، پہ بتکش یا بتگر ء ہم کار مرد بیت۔

بتکش: ہما مردم کہ پہ ند، کلم یا پہ رنگو بُت کش ایت۔

بتگر: ہما مردم کہ چہ سنگ، آسن یا برنج ء بُت جوڑ کنت۔ (Statue Maker)۔

بتگیر: بُت گرگ ء دز بوج، ہما دز بوج کہ گوں آئی ء بت گرگ بیت۔ (Camera)۔

بچیلک: بلوچی داستانے کہ آئی ء بامرد ء نام بچیلک انت ء پہ ہے نام ء زانگ بیت۔

برھکار: نما کار، تراز کار، ہما کہ سمبہینگ ء براہدار کنگ ء کار ء بلد انت۔ ماہتاک ء

برھکار۔ ہما کہ ماہتا کہ ۽ زبیدار کنگ ۽ کارہائی سرء انت۔ تا مرائی برھکار، ہما کہ تا مرائی جوڑ کنگ ۽ کار کنوکانی یا کہ ہر چیز ۽ جا گے ۽ تا مرگگی انت آہانی ڈولدار کنوک ۽ سمبہینوک۔

بڑال : بٹال، کسہ، گپ، یک مزنیں کُرتگیں کارے ۽ رند گپ۔

بزاملد : بزاملد، بزانت بلد۔

بزانت : یک انجیں گالے کہ زانگ نہ بیت کہ چے انت پہ مردم ۽ سر پد کنگ ۽ ہمیشی ۽ جند ۽ مٹیں آساں تریں گالے گوشگ یا کہ گوں دگہ گالاں آئی ۽ گیشوار کنگ ۽ گوشداروک یا دانوک ۽ چہ مراد ۽ سر پد کنگ، ہے آسانیں ”گال گیشوار“ ہما گال ۽ بزانت انت، (Meaning)

بزانت بلد : بزاملد، ہما وانگی کہ آئی ۽ تہا گالانی بزانت ۽ مراد کشینگ بیت، (Dictionary-lexicon)

بزتا کہ : بزتا کیں کتاب یاد پتر کہ آئی کا گد بز بہ بنت۔ ہے بزیں کا گد کہ آئی سرا نمدی نبیس انت ۽ بٹال ۽ دیم دینت یا کہ ہما بزیں کا گد کہ وشیں روچاں پہ کسے ۽ پہ مراد باقی یا کہ پہ لونک ۽ دیم دینت۔

بلد : زانتکار، زانوگر، کارزانت، زبر، مردمے کہ یک کارے ۽ زانتکار بہ بیت۔ کار بلد، کارزانت۔ راہ بلد : راہ زانوک، سوہو، زہگ، چُکانی بارہ ۽ زانوگریں مردم یاد وانگی۔ بلد تر : زانوگر تر، زانتکار تر، بزیاں گیشتر زانوک ۽ بلد۔

بلد کاری : زانتکاری، شیواری۔

بلدی : زانوگری، زانتکاری، کارزانتی۔

بنتاک : بندریں یا ہنچھی تاک، وانگی یا کہ دپتر ۽ پوش ۽ تاک بزیاں سر بُر ۽ بزتریں تاک۔

بُتران : بُتران : گپ ۽ بن، تران ۽ بُن۔

بُرد : بُن رد، ہنچھی رد، ہنچ رد۔

بنگپ : گپ ۽ بُن، گپ ۽ جبر ۽ بنگیجی سر، گپ ۽ بنیاد، ہما گپ کہ آئی سر ۽ گپ ۽ تران

کنگ بیت۔

بنگیجی : بنگیج ۽، اولی، ہما وانگی کہ در بر جاہاں بنگیج ۽ وانینگ بیت۔

بوگ : گالے ۽ یکتواریں بہر۔ ”در بر جاہ“ سے بوگ انت ”در + بر + جا“ ہے
رنگ ۽ لچہ ۽ بندے بوگ بوگ کنگ بیت : ”کجا انت گل کہ گلزاراں بچاراں“ ”کجا
انت گل + کہ گلزاراں + بچاراں“۔

بیان : یک چیزے ۽ یا کارے ۽ بارہ ۽ گوشتگیں سر جمیں گپ، بیان کنگ : سر جمیں
گپاں پہ گیش ۽ گیوار گوشگ،

بے بزانت : نزانکار، نازانت، ہما کہ بزانت ۽ نیست۔

پاکسما : پاک سسا، پاکدل (صوفی)

پاکسمائی : سسا ۽ سماء پاک بیگ (صوفیانہ: صوفی گری)

پاکناچ : ہماناچ کہ پہ نیکراہ ۽ حاترا کنگ بیت انچوش کہ گوروتی ربالانی بتانی دیم ۽
کن انت۔

پاکنازینک : ہمالچہ کہ حدایا کہ آئی ۽ پا کر بال ۽ گلا ۽ ساڑا ۽ پر بندگ بوتگ۔

پر بند : سوت، نازینک یا ہالو ۽ ہما بند کہ پر بندوک ۽ گوش ایت (۲) لچہ ۽ پر بندگ
۽ رہند۔

پر بندگ : لچہ ۽ بندگ بزاناں لچہ ۽ جوڑ کنگ (۲) نازینک یا سوت ۽ مجلساں
پر بندوک ۽ گالاں گوشگ۔

پری : داستانی دیہانی جنین کہ سک شر رنگ انت ۽ بانزل اش ہم پرانت۔

پساوند : لچہ ۽ پیشرد کہ ایشی ۽ تہنا ”وند“ ہم گوش انت نلا بہادر مر استانی گوش ایت۔
دادوزانتگ شیر ۽ وند“ اے گال ۽ ردکیگ ۽ ”بند“ ۽ بزانت ۽ زیرگ نہ لوٹ ایت۔

پسو بند : لچہ ۽ یک بندے ۽ پسو ۽ گوشتگیں بند، لچہ ۽ ہما بند کہ دگہ بندے ۽ پسو ۽ گوشگ
بوتگ۔

پشتاک: وانگی، دپتر یادگہ انچیں چیزے ء پشت ء تاک۔

پشتگال: پشتگال: ہماگپ کہ وانگی ء کٹگ ء رند آئی ء گڈ سر ء وانگی ء بارہ ء نبشتگ
انت۔

پکر: پکر، خیال، سسا، ترانگ۔ گم واری (چہ تازی: فکر)۔

پلگور: لچہ کاروتی لچھانی بانور ء گوش ایت۔ پہ مردین ء پلگد گوش انت۔

پوش: وانگی ء پوش: وانگی ء سر بر ء مانپوشنگیں بھر یا جتا پیلک رنگیں گد کہ وانگی ء آئی ء تہ
ء کن انت۔

پوشاک: وانگی (کتاب) یاد پتر یادگہ انچیں چیزے ء سر بر وری تاک کہ آئی ء پوش
ایت۔

پیشرد: ماں لچھاں ہماگال کہ دومی بند ء یا کہ ہریک بندے ء گڈ سر ء کابنت ء ایشانی
یک یادویا گیشتر گال ہمتوارین انت۔ کھتین ء رند ء پد ء رد کئیت بلے اے رد ء گال
مٹ نہ بیت انچوش کہ

دریگتیں گوں توگپ ء تران مہ کتیں

بے بہائیں دلوں زیان مہ کتیں

اے دوئیں بنداں ”تران“ ء ”زیان“ پیشرد انت ء مہ کتیں رد انت۔

پیشگال: چہ بندریں گپاں پیسر آ یانی بارہ ء کمیں گپ جنگ۔ وانگیانی بنگیجی ء ایشانی
جند ء بارہ ء نبشتگیں گپ کہ اشانی رند ء وانگی ء جند بنگیج بیت۔

تا کار: ہما مردم کہ روتا کہ ء مھتا کانی کار ء کنت۔

تا کبند: روتا کہ: پتگی، نیم ماہی، یا کہ ماہتا کہ ء یک دانگے۔

تامر: ہے تنکیں کا پور وڑیں کا گد کہ بنگیرانی تہ ءے مان کن انت ء مردم ء بت ء

گر انت کہ در آ مدیں زباناں ”فلم“ (Film) ءے گوش انت۔ ہمالیب ء داستان ء

ہم گوش انت کہ ماں ہمیشی ء بتان انت کہ ”تامر جاہ“ ء پیش دارگ بیت۔

(تامر بت۔ تا مہر بند۔ تا مہر تالار۔ تا مہر جا۔ تا مہر جار۔ تا مہر جاہ۔ تا مہر چار۔ تا مہر در۔ تا مہر زانت۔

تاُمرستار۔ تاُمرشانک۔ تاُمرشنگ۔ تاُمراکار۔ تاُمراگر۔ تاُمراگس۔ تاُمراگل۔ تاُمراگیر۔
تاُمرا (۔)

تب: میل، واہشت، حب۔ ہیل۔

تبچار: ہما مردم کہ دگرانی ہیل ء تب ء میل ء جوان چار ء گند کنت۔

تبزانٹ: تبزانوگر، ہمازانتکار کہ مردمانی تب ء ہیل ء میل ء جوان زانٹ کہ چوکہ
درماکار ء مردمانی تب ء زردی ء سسائی نادراہی ء زانٹ۔

تبزانٹکار: ہما تبزانٹ کہ تبنا درپانی توجیل ء کنت۔

تبزانٹی: ہمازانتکاری کہ مردم ء ہیل ء تب ء زانگ ء بارہ ء انٹ۔ سسا ء زرد ء
نادراہی ء زانتکاری۔

ترازگال: ہماگپ کہ ترازگ ء برہدارکنگ ء بارہ ء جنگ بیت۔

ترندگال: ہمالچہ کار کہ آئی ء لچہ ء گال بازترندانٹ۔

ترینک: ترجمہ کرتگیس (Translated)۔

ترینگ: سیاہے ء چہ یک زبانی پہ دگہ زبانی ء ترینگ بزاں مٹ کنگ (ترجمہ
کنگ) (To translate)۔

ترینوک: ترینگ ء کار ء کنوک۔ (Translator)۔

تکست: لچہ ء راستے، اگاں یک لچہ کارے پہ کجام نیون ء پہ کسے ء ”ایرجنہ“ پر پہ
بندیت ء رند ء وتی ردی ء سمائے کپ ایت ء گول آدم ء سہل ء تران کنت ء نی پد ء ہما
”ایرجنہ“ ء گڈگ ء دگہ لچھے پر بندایت اے دومی لچہ ء ”تکست“ گوش انٹ۔

تلمل: لچہ ء بنبج ء بند کہ ایشی ء تازی ء ”مطلع“ گوش انٹ تلمل بند = مطلع۔ مقطع
بلوچی ء کہرباندانٹ۔

تھتاک: دپتر یا وانگی ء تہ ء تاک۔

تہمیات: پگر، سسا۔

جبید: گمان، اندازگ، پہ گمان پہہمگ یا سر پدیگ ء پھربندگ۔

جبتک : لچہء گیشتر دستونک ء دوبند۔

چھدیم : تا مء بٹ ء کوردیم ء شپدیم۔ (Nagative)۔

محم : داستانی بادشاہے ء نام انت۔

جور جواب : زہر جواب، زہر حبر، ہما مردم کہ آئی ء گپ چو جور ء تہلگ ء انت کہ اشکنوک ء نک ء تہل کن انت۔ بلوچی کھنیں دپترانی تہ ء مز نایں رندے ”جاڑو“ بوتگ کہ پہ ”جاڑو جور جواب“ زانگ بیت۔

جوک : لچہ گوشے ء ہمالچہ کہ دستونک نہ انت ء سرگالے داریت ”نظم“۔

جیڑگ : شور کنگ، پگر جنگ، گوں دل ء جیڑگ، وڑوڑی کنگ۔

چاچ : چاچا، چستان۔

چار بندی : (رباعی)۔

چاڑ : حُب، ہدوناک، بے کسائیں دوستی، بے ساری، گیگ۔

چکاسبند : سنجبند، گرہند۔ (طرح مصرعہ)۔

چمتران : ہماوانگی یا ماہتا کہ بٹ چاپ ایت ء مردم گیشتر ہے بتان چارانت ء

جاور ء زان انت۔ ایشی تہ ء بٹ گیش ء نبشنگ کم انت۔ (illustrated - pictorial)

(pictorial)۔

چمشانک : گوں جوانی چارگ ء کار، چار ء تپاس۔

چستان : چاچ، انچیں جوڑ یتگیں گپ کہ آئی ء گال دگران تہ ء مراد دگران تہ۔ ہمالچہ کہ

ہے رنگ ء جوڑ کنگ بیت۔

داستان : کسہ (افسانہ، کہانی)۔

دانا : داناک، بلد، زانکار، ہوش مند۔

داناک : زانکار، بلد کار۔

دپتر : تاریخ، لچھانی دپتر۔

دپترزانت : دپتر نبشہ کنوک ”مورخ“ (Historian)۔

در: کتابء در (باب) (Chapter)۔

درشان: بیان کنگ، پڈر کنگ، زاہر کنگ، درشان کنگ۔

درشانگ: گپء درشانگ (Regurgitate)۔

درنگاز: درشان، سہرا، زاہر، ہنگیج، کاتم۔

درونت: عربی: درس، انگریزی (Lesson) پہ وانینگء دربرجاہاں وانگیء تہء

ہر بہرے کہ پہ یک رندے وانگء گشینتگ آئیء ”درونت“ گوش انت۔ بزاں

وانگء دربرگء چیز۔

دستانگ: کسانیں لچہ، کسانیں سوت۔

دستونک: ہمالچہ کہ عربی، اردوء فارسیء آیاں غزل گوش انت۔ دستینک۔ یا

دستونک (Love Song)۔

دسرنند: دست رند، ہر کسی وتی نشتنگیں (Hand writing)۔

دسنام: بزاں ”دست نام“ گول وتی دستء نشتنگیں نام۔ (Signature)۔

دسنبشت: پہ دست نشتنگیں بزاں چاپ نہ کرتگیں (قلم خط) (Handwritten)۔

دلی دلی: دلیدانی۔ شیرء زبیر، زہیریک۔

دوبندی: لچہ کاریء ہمالچہ کہ ہر دوبندء ردء پیشردیک انتء آدگہ ہر یک دوبندے

ہے رنگء جتنا جتنا انت۔

دوپتگی: پانزدہ روچی۔ (Biweekly Paper)۔

دیھ: مزن جون، ہے دیھ کہ ماں کسہان انت کہ جونے مزن انتء کانٹے

پر۔

ڈنیو: بچار ”ڈنیو“۔

ڈنیو: بلوچی زبیرے چو کہ نازینک، سوت، زہیریکء۔

راجد پتر: ہما وانگی کہ آئیء تہء راجانی سرا کپتگیں احوال نشتنگ انت۔

راج لچہ: ہمالچہ کہ پہ راجء بودنا کیء بابتء پر بندگ بہ بیت یا پہ آئیء سرء سوجء۔

راسبند : منطق (Logic)۔

راسبند گر : راسبند گر۔ راستیں (Correct) بند (Reason)؛ گر بزاں
گروک، راسبند (منطق) logic۔ راسبند گر ”Logician منطقی“۔

راستیبنک : پہ یک کارے ۽ راست بیگ ۽ بارہ ۽ چیزے نیسیگ کہ ہر کس آئی ۽
راست بمن ایت۔ (تصدیق نامہ) (Certificate)۔

رجانک : رج اتگیں۔ دگہ زبانی ۽ ترتیبنگیں (Translation)۔
رجانک کار : ہما مردم کہ رجینگ ۽ کار ۽ کنت۔ رجینوک، چہ یک زبانی ۽ ماں دگہ

زبانی ۽ ترتینوک۔ (مترجم) (Translator)۔
رجینک : بچار ”رجانک“۔

رجینوک : ہما مردم رجینگ ۽ کار ۽ کنت۔ رجوک۔
رد : ستر (سطر) line۔ ترتیب ردیف (لچہ کاری ۽)۔

رد بندی : فہرست، ترتیب۔ (To Edit)۔
رد کار : ہما مردم کہ روتاک یا مھتا کے ۽ چاپگ ۽ رد ۽ بند ۽ کنت (Editor)۔ مزن

رد کار (Chief Editor)۔ تراز کار۔
رکاٹ : باجائی تین (Record۔ اسطوانات۔ صفحہ)۔

رکش : ہما پس کہ بال کنت بزاں سکیں مزن زوریں۔
رم : نبشنگ ۽ تہ ۽ نثر بزاں ہما گال کہ لچہ نہ انت (Prose)۔

رم کار : ہماند کار کہ ”رم“ جوان نبیس ایت۔
رند گیر : رند رو، رند ۽ روگ، پد گیری کنوک، منوگر۔

رود پتر : ہما پتر کہ آئی ۽ تہ ۽ ہموچی سرگوست نبیسگ بنت۔ (Dairy)۔
رہ بند : کارے ۽ کنگ ۽ راستیں نمونگ، راہ ۽ رہ بند۔ گرامر (Grammar)۔

رہ پد : کشک، راہ، پد ۽ رند۔
زانت : زانگ ۽ جند، زانت ۽ سما۔ دگہ گالانی رند ۽ کیت ۽ وتی پیسری گال ۽ زانتکاری ۽

منین ایت۔ زبان زانت، ملک زانت، جبر زانت، کار زانت، بے زانت۔

زانتکار: زانوکیں مردم، سھیک، ماھر، مالوم، مالومداریں مردم۔

زانتکاری: زانگ ۽ کار، سھیک، زبری، بلدی۔

زانگشود: زانگ ۽ شودگ۔ زانگشودکنگ: کسے ۽ انچوش کنگ کہ آوتی پیسری

زانت ۽ سساء بہ شמוש ایت۔ (Brain washing)۔

زانوگر: ہا مردم کہ باز زانت، ہشیار، زانتکار، بلد۔

زبانپول: ہا مردم کہ زبانانی بندر ۽ بیہانی شوہار ۽ گردانت۔

زبانزانت: زبان زانوگر، زبان زانوکیں مردم، زبان کو اس۔ (Linguist)۔

زبر: جوان، شمر، بلد، زانتکار، ڈولدار (Good, fine, Nice)۔

زردال: زرد حال: دل ۽ گت، دل ۽ احوال کہ زاہرنہ انت، راز، دل ۽ تہ ۽ حال یا

حیالات۔ (Thoughts)۔

زیر: زور، زرد ۽ زیر یا کہ زرد ۽ زور (پاری: زیر) (اوستائی: زیری، ویری) بلکیں ہم بلوچی ”زہیریگ“ ۽ گال چہ ہمیشی ۽ دراتنگ کہ ہالچہ یا زیر کہ پہ کسے ۽

یات ۽ گوشگ بیت کہ ایشی ۽ گول گم ۽ سیادی است ۽ گم مردم ۽ زرد کنت۔

زمانگ: دنیا، زمانہ، امروز، ۲۔ وہد، دور ۽ باریگ۔

زہگ لچہ: ہالچہ کہ گول آسانیں ۽ سادگیں گال ۽ مراداں پہ گونڈیں چکانی سر پد کنگ

۽ پربندگ بنت۔

زہیروک: زہیریگ: ہا سوت کہ آئی ۽ تہ ۽ سوز بہ بیت کہ پہ دوست ۽ یا ملک ۽

ترانگ ۽ یات ۽ گوشگ بیت۔ لچہ ۽ زاتے۔

زہیریگ: بچار ”زہیروک“

ساتر: جنینے ۽ گول دگہ جنینے ۽ چوکہ مرد ۽ جن ۽ وپت ۽ واب کنگ۔

ساتری: ہا جنین کہ چومردین ۽ گول دگہ جنینے ۽ وپت ۽ واب کنت۔

ساج: جوڑ کر تگیں یا کنوک، انچوش کہ: ”وساچ“ بزاں وت جوڑ کر تگیں ہے رنگ

ءوت جوڑ کنوک۔

ساچک : تبء کپک، ساگار بوگ۔ ۲۔ اڈکنگ، جوڑکنگ۔

ساڑا : ہالچہ کہ پہ کسے ء ساڑایگ ء پر بندگ بیت۔

سازگ : ساچک، جوڑکنگ۔

سالتاک : ماہتاک، روتاک یا پتنگی ء ہاتا کبند کہ گوں سال ء سرجم بیگ ء پہ سال

ء نام ء انت کہ چوشیں تا کبند ء سالے یک برے شنگ کنگ بنت ء چہ انچائیں

تا کبند اں دوہمنچک مستر بیت (Annual Namber)۔

سپت : ساڑا، توسیپ، گلا ء ستا۔

سج بند : چکاس بند (مصرع طرح) گر ھ بند۔

سجخل : چم، بلوچی دومی دور ء لچہ کاری ء کار مرد بوتگ۔

سُد : سما، زانگ، زانتکاری۔

سر بند : لچہ ء بنگی۔

سر پد : زانتکار، زانوگر، پھیں مردم، سر پد بیگ، زانگ، زانتکار بیگ، پھمگ، پوہ

بیگ۔

سر پدیں : زانتکاریں، زانوگریں، پھیں، سر پدیں مردم: زانتکاریں مردم، الکاپیں

مردم، پھیں مردم۔

سرتاک : پتنگی، مھتا کساوانگی ء سر بڑء تاک ”سورق“۔

سرتران : مجلس ء دیوان ء بنگی گشتانک، سرگپ، سری تران۔

سر کتاب : سروانگی مزن وانگی (کتاب ء بنگی) پیشگال، دیباچہ۔

سرگال : عنوان، سرخی۔ (Head line)۔

سرنبشت : وتی سرکپت ء نیسیگ، ہرچی کہ وتی سرء کپتگ ہائی ء نیسیگ۔

سروگان : پیشوک، چیزے ء بنگی کنوک۔ ۲۔ ہاکس کہ سوت گوش ایت جوابی

جواب دینت۔

سر حال : پیش حال، معلوم دار، زانتکار، گزارش (Report)۔

سسا : پگر، سما، حیالات۔

سسسا سارچ : سسا، پگر + سارچ: جوڑ کر تگیں یا جوڑ کنوک۔ بزاں جوڑ کر تگیں پگر (تخلیق) یا پگر جوڑ کنوک (تخلیق کار)۔

سما : مارشت، زانت، سما بوگ: زانگ مالوم بوگ۔ سہیگ بوگ، ”احساس“ یا حس بوگ (Feel)۔ مزن سمائی: احساس برتری، کساس، احساس کمتری، کپتہ سمائی: احساس زلالت۔

سمسبلاں برتو: بلوچی ء زانتگیں داستانے ء بامردانت۔

سنج : پاکی، پھکی، الکاپی، سلک ء پلگاری ء زانت۔ (بے سنج: بے پلگاری) شری، لائق۔

سنچہ : کالب، لچہ ء بند ء سنچہ یا کالب یا وزن۔

سنگ : لچھانی سنگ بزاں زیمیر ء یک بیگ۔

سوت : ہما ساز ء آواز کہ مردین گوں جوابیاں جن انت ءے کہ کونزگ آئی ء مستریں سازانت کہ مروچاں ڈھل ہم زیر انت۔ جنین سیراں سوت جن انت۔ ہے رنگیں لچہ۔

سوتی : سوت جنوک، ہما کہ گوں سوت ء سیادی کنت۔

سیمرگ : شاہنامہ ء رستم ء داستان ء کار سواریں مرگ کہ رستم ء پت ”دستاں زال“ ہمانی ء رودینتگ۔

شامل : لیب لچہ: کُو کُو! کُو کُو! کُو کُو! چنکی برتگ انت! شو میں شو انگ ء! دست ءے منڈ ببات! چم ءے کور ببات۔ لچہ کار ء ند کار دوست ء شامل ء نام ء پر کن انت۔

شاہ تب : بادشاہ تب، بادشاہ سسا، مزن سسا، مزن حیال۔

شاہر انت : مزن زانت۔

شنکار : شنگ ء تالان کنوک، شنگ کار۔ (Publisher, Distibuter)۔

شنگجہ : نشر گاہ، ریڈیو یا ٹی وی اسٹیشن (Broad casting House)۔

شنگ کار: شنگ ۽ تالان کنوک۔

شونکار: شون دیوک، سر ۽ سوج کنوک + هوکین کار + په ایڈیٹر (ردکار) ۽ ہم کار مرد بوگ ۽ انت۔

شھبند: دستونک ۽ جوانتریں بند۔

شھزانت: مزن زانت، کواس ۽ بلدیں مردم۔

شھزانتکار: ہما مردم کہ ہر چیز ۽ بارہ ۽ پہ جوانی زانتکار انت بزاں آئی ۽ ”جنزل نالج“ شزانت۔

شھزانتکاری: (General Knowledge)۔

شھسنا: مزن سسا۔

شھلچہ کار: بزاں لچہ کارانی مزن بادشاہ ملافاضل۔

شیر: لچہ۔

کارزانت: زانتکاریں مردم، کسے کہ کار پہ جوانی بزانت۔ استاد (Artist)۔

کاگد: کر پاسک، ہے کاگد کہ آئی سر ۽ نیس انت، وانگی ۽ کاگد انت روتاک، ماہتاک، درست کاگد انت۔ ۲۔ نمدی۔ کاگد ۽ کراچ: نمدی ۽ کلوه۔

کالب: سنجہ۔ لچہ ۽ وزن۔

کپتہ سمائی: احساس زلالت۔

کتاب: وانگی۔

کتابک: کسانیں کتاب۔

کتابی: ہما کہ گوں کتاب ۽ سیادی کنت۔

کر پاسک: چہ کر پاس ۽ جوڑ کر تگیں تنکیں کاگد کہ پہ بنشنگ ۽ کار مرد بیت ۽ وانگی، ماہتاک، روتاک درست چہ ہمیشی ۽ جوڑ بنت۔ کر پاسک، کر پس، کپسک۔ کاگد

(کاغذ، قرطاس Paper)۔

کساں سمائی: احساس کمتری۔

کسر : سوتی مجلس ء سوت گوش وتی سوت ء گوش آیت ء دگہ لہتیں جواب دینت
ہما جواب ء کسر گوش انت - ۲۔ مالدیانی گور ء یک کسانیں مالدے ء نام انت۔

کسنگ : کسہ۔

کسمانک : ڈرامہ۔

کسو : کسہ، داستان۔

کو اس : زانوگر، زانتکاریں مردم،

گال : بلوچی ء لچھانی ہریک بندے گالے۔

گال بند : محاورہ (Idiom)

گپتار : گوشنگیں گال یا لچہ۔

گچینی : درچتگیں، گچین کرتگیں، جوانیں، شریں۔

گڈی بند : لچہ ء گڈی بند۔

گرھبند : پھلچہ ء ”چکاسبند“ مصرعہ طرح۔

گزل : تازی ء ”غزل“ ء بلوچی گالوار۔ دستونک، گزل پر بندگ، گزل جنگ : پھ

زیر گوشگ۔

گشت : درونت ء یکرندے ء وانگ (Repeat)۔

گشوار : تفسیر، یک گپے ء پھ گیش ء گوار سرید کنگ، پھ شمری گشینگ۔

گلبانگ : گل خان نصیر ء لچھانی بنلیچی وانگی + کوہنیں لچھاں پھ ”سرور“ گوشگ

بوتگ۔

گلنام : لچہ کار چہ وتی جند ء نام ء ابید یک دگہ نامے وت ء پر کن انت کہ ماں لچھاں

آئی ء کار مرد آسان بیت۔ آرات، زہیر، جگر، شات۔ تخلص۔ ایشی ء ندنام ہم گوش

انت بلے ”ندنام“ پھ سرجمیں ندکارانی گلناماں گوشگ بیت۔

گمان : شک، زانگ، سما، گت، امیت، گت ء گمان۔

گنجی گنجلان : بلوچی داستانے ء باجن انت ہے داستان گوے نام ء زانگ بیت۔

گندند: یک بنگے، بارہ گپ جنگ، حاترادیوان کنگ۔
 گیا بانسوت: گیا بانی سوت (دیہاتی گیت) گیا بانسوت لچہ، راستے۔
 گیدی: جہان، دنیا، گیتی۔

لاڑو: ہمالچہ کہ سورانی و ہدء گوشگ بیت، پے ہمے مرادء پر بستگ بلے لاڑو، جنین گوش
 انت اے مردینانی سوت، مٹ انت۔

لچہ: ندکاری، تہ، ہمانبشتگ کہ رم نہ انت۔ آئی سنگ، ردء پیشرد است: ”شعر“
 ”دلظم“ لچہ، راست بزاں (۱) دستونک (۲) جوک (۳) نازینک (۴)
 پاکنازینک (۵) گیانبان سوت (۶) سوت (۷) آلو، ہالو (۸) لاڑو (۹) موتک
 (۱۰) گلا (۱۱) ساڑا (۱۲) ایرجن (۱۳) تکست (۱۴) ندرگ (۱۵) راج لچہ
 (۱۶) جنگ، مڑائی (۱۷) ڈیرو، لیکو، لٹیکو، ڈنیکو (۱۸) زہیریگ (۱۹) لیب لچہ
 (۲۰) چیبستان (۲۱) زہگ لچہ (۲۲) مڑائی۔

لچہ دیوان: لچہ دیوان (مجلس مشاعرہ)۔

لچہ کار: ہماندکار کہ لچہ پر بندایت (شاعر Poet)۔

لچہ کاری: لچہ پر بندگ، شاعری (کوہنیں لچہ کاری، نوکیں لچہ کاری، آزادیں لچہ
 کاری)۔

لچہ گوش: ہماندکار کہ لچہ پر بندیت، لچہ کار، (۲) ہامردم کہ لچہ پزیر گوش ایت۔

لڑو لاڑو: نازینک، سوتانی زیل گال۔

لڑینگو: نازینک، سوتانی زیل گال: ”لڑینگو! سالونک منی چم، روک“۔

لٹیکو: لیکو، ڈنیکو، ڈیرو۔ وش زیملی، لہتیں گال پے یاتے، گوشگ۔ بلوچی زیمیل
 زاتے، ہمالچہ کہ پے ہمے مرادء پر بندگ بوتگ۔

لیب لچہ: ہمالچہ کہ گونڈیں چک ماں لیبان اش گوش انت۔

لیکو: پے کسے، ترانگ، سوتے گوشگ + ڈیرو، لٹیکو، ڈنیکو۔

لیلو: ٹنک، واپینگ، نازینک کہ پزیر گوشگ بیت۔

ماہتاک : بچار ”مہتاک“۔

مراسا : مراگہ ء سسا بزاں چہ کارے ء کنگ ء پیسر آئی ء کنگ ء رھبند ء سمر ء سسا کنگ کہ چون کنگ بہ بیت۔

مراگش : ہما شور ء بنا کہ پہ ”مراگہ“ ء ”دیوانے“ ء بارہ ء کنگ بہت کہ چے کنگ بہ بیت۔ (Programme)۔

مراگہ : وژدلیں دیوان، گل ء شادانیں مجلس ء دیوان، مراگش، دیوان ء مراگہ۔
(Programme Party and Programme)۔

مردم گری : اخلاقیات۔

مزن تاک : ہما کتاب کہ تا کہ ایمے مزن انت۔

مزن زانت : شھر. انت، زانتکاریں مردم۔

مزن سمائی : احساس برتری۔

منگول : ہما مردم کہ ترانت ٹلک گول انت ء ملکانی بارہ ء دپتر نیس انت۔

موتک : مودگ، ہما زہیرگ کہ کسے ء مرگ ء جنگ بہ بیت، ہے زیر کہ موتک ماں

ایشی ء گوشگ بنت۔ ہما لچہ کہ پہ موتک آرگ ء پر بندگ بیت۔

موتکار : موتکی، موتک آروک۔

مودگ : موتک آرگ (گریوگ)۔

مہتاک : ماہنامہ Monthly Paper۔ ہما چاپ اتگیں وانگی کہ ہر ماہ شنگ

بیت۔

ناٹک : سینما کہ آئی ء تہ ء تا مڑ پیشدارگ بیت یا کہ تھیر کہ مردمانی جند آئی ء تہ ء لیب

کن انت۔ (۲) مشکر ابازیں مردم ء ہم گوش انت۔

ناچ : سھبت۔

ناچو : ناچ کنوک۔

نازینک : لچہ ء رنگے کہ پزیمیل بانور یا سالونک ء گوشگ بیت۔ نازینکیں مردم۔

نازینک : نازینک جنگ، ساڑاگ، گلاگ۔

ناماور : نام آور، نامدار، نام پرشنگیں، مشہور۔

نامیگ : ہما کہ آمیگ نہ انت بزاں ”مجاز“ انت ”حقیقت“ نہ انت۔ آمیگ ء

چپ ”غیر فطرت“ ہما کہ فطرت نہ انت۔ (Unnatural)۔

نامیگی : ہما کہ ”حقیقت“ نہ انت۔ ”غیر فطری“۔

نبشت : ”نبیسگ“ گوست گال۔ ۲۔ نبشتگیں: دست نبشت، زر نبشت۔

نبشتانک Article : ہرچ چیزے ء بارہ ء نبیسگ بیت، ہر نبشتگے بہ بیت۔

نبشتگ : نبشتگیں چیز۔

نبیسگ : گپ ء حبراں ماں کر پاسک (کاگد) ء سیاہ کنگ۔

ند : کلم، نب، نبیسگ ء کار بوج۔

ندارگ : زید، جم وش، تماشا۔ سیل ء ندارگ۔

ندکار : ادیب، ہما مردم کہ نبیسگ ء زبر انت بزاں شریریں رم نبشتگ کرت بہ کنت،

ادیب یا شاعر۔

ندکاری : ادب یا ادبی۔ ندکاری دیوان : ادبی دیوان کہ آئی ء تہ ء ندکار بہر زور انت۔

انچیں دیوان کہ پہ ”ندکاری“ ء کارے کنگ بہ بیت۔

ندکش : نبیسوک، کاردار، کتابت کنوک۔

ندنام : ہما گیشیں نام کہ ندکارے پہوت ء ءے زیرایت ابید چہ وتی بندریں نام ء۔

نزار : نزا روک (مولف)۔

نژ آرگ : یکجا کنگ، جم کنگ، شنگیں چیزاں یکجا کنگ۔

نگدکار : (اے جُتک گال ء لہتیں ندکار پہ ”نتقید نگار“ ء زورگ انت بلے ”نگد“

بندر ء عربی ء ”نقد“ انت بلوچی ء وتی جند ء بے کچیں گال ”چکاسکار“ انت۔

نمادوار : نمائش (Exhibition)

نماکار : ہما مردم کہ چیزے ء نمادار کنت۔ نمادار کنوک، سمبھینوک (Decorator)

پہر و تاک ء ماہتا کاں | Art editor یا Producer

نمدی: کا گد، کراچ، کلوه ء سلام ء درہباتی کا گد (خط، مکتوب، رسالہ) (Letter)۔

نوبت: دور، باریگ، و ہد۔

نو ک زانت: ہما کہ نو ک زانت ء کپتگ۔

نیم زانت: ہما کہ آئی زانت نیم بندگ انت۔ نیم ملا۔

واناک: ہما نبشتا نک کہ شری ء وانگ بہ بیت۔ نما دار۔

وانگس: وانہ گس۔ لائبریری۔ (Reading Room)۔

وانگی: کتاب، ہر کتابے، (Book)۔

واہگ: دل ء دوست تر یں لوٹ ء واہشت۔ دلکش، دوستی ء گڈی حد۔ اشک،

مجت (Love) لوٹگ، سکیں لوٹگ، سکیں دل دوستی، مجت، بے تاہیریں مجت،

واہگدار: ہما کہ دل ء ءے واہگ ہست۔

واہگدار: دوست، لوٹوک، ہدوناک، آشک، شیدا، واہدار۔

وزبت: حداء پاکیں ربال مہتر محمد ء واہگ ء گوشنگیں لچہ، پاکنازینک۔

وش نییس: ہما مردم کہ گالاں پہ پیمنیس ایت۔ ندکش، (کاتب)۔

وش نییسی: ندکشی، (کتابت)۔

وند: ”داد و نذراننگ شیر ء وند“ بزاں پیشرد (قافیہ) بچار ”پساوند“

حالتاک: ہما تا کبند کہ ماں آئی ء ملکانی حال چا پگ ء شنگ کنگ بنت۔

ہالو: ہمانا زینک کہ پہ سالونک ء نازینگ ء جنگ بیت۔

حیر زانت: ہما کہ گپ جنگ ء بلد انت۔

پہنتگی: ہفتہ وار (Weekly paper) بزاں ہما تا کبند کہ پہنتگی یکے شنگ بیت۔

ہلو ہالو: سالونک ء نازینگ ء ہنکیجی گال۔

ہمبا: مید مردم ء گیشتر بوجیگ ء مردمانی دریائی سوت کہ کار ء و ہد ء گوش انت ء۔

ہمبزنانت: ہما گال کہ بزانت اش یک انت۔ یکیں بزانت داروکیں گال۔

ہمبند : لچہ گوشی ء ”ہم زمینیں“ لچہ۔
ہم سسا : ہم خیال۔ یک پیمیں سسادارو کیں مردم، ہم پگر۔
ہوش : زانگ، اگل، سما۔ ترانگ۔ یات۔
خیال : سما، زانگ، سسا۔ (تازی: خیال)۔
پیگر : یک پگر۔ ہم خیال، ہم سنت۔ ہم سٹک۔ ہم سسا۔

بن نبشت

- 1- ابوالاعجاز حفیظ صدیقی - کشف تنقیدی اصطلاحات تا کدیم۔ 13
- 2- سید وجیہ الدین سلیم - وضع اصطلاحات تا کدیم۔ 2
- 3- ڈاکٹر عطش ڈرانی - اصطلاحی جائزے تا کدیم۔ 13
- 4- ایضاً - تا کدیم۔ 8
- 5- واحد بزدار - بلوچی راجمانز اتیگ گال بند
- 6- واحد بزدار - بلوچی گال بند
- 7- ولی محمد رخشانی - سیاسی - سماجی بین لغت نامہ
- 8- میر عاقل خان مینگل بلوچ - لوزانکی ایرادگیری تا کدیم۔ 274
- 9- ڈاکٹر الہی بخش اختر اعوان کشف اصطلاحات لسانیات۔ تا کدیم۔ 14
- 10- ڈاکٹر محمد اسلم قریشی - اصطلاحات ڈرامہ تا کدیم۔ 17
- 11- صوفی گلزار احمد - کشف اصطلاحات نفیسات۔ تا کدیم۔ 344
- 12- سید ہاشمی - سید گنج

آسر (Conclusion) ء شوندارى كتاب (Bibliography)

1- آسرى گچينين جبر

2- شوندارى كتاب- (Bibliography)

2.1- اردو كتاب- (Urdu Books)

2.2- بلوچى كتاب- (Balochi Books)

2.3- انگريزى كتاب- (English Books)

2.4- فارسى كتاب- (Persian Books)

3- ماهتاك ء تاكبنڊ- (Journals/periodicals)

3.1- اردو ماهتاك ء تاكبنڊ- (Urdu Journals/periodicals)

3.2- بلوچى ماهتاك ء تاكبنڊ- (Balochi Journals/periodicals)

4- بزانت بلد/گالبنڊ يات/انسائكلو پيڊيا

(Dictionary/Terminography/Encyclopedia)

5- ويب سائيس (Web Sites)

1- أس

(Conclusion)

1- آسری گچینیں جبر

لہذا نک راجے ء درشان ء ہمارے وسیلہ انت کہ ایشی تہا نہ ایوک ء آ راج ء
 ہواریں زندہ ء آئی زندگوارینگ ء راصہ بندانی ء آوانی ہواریں تب ء نفسیات ء ء جوزہ ء
 مارشٹانی پدرانئی ء درانگازی بیت بلکن ء راجے ء ہواریں زانت ء سرپدی ء آوانی دور
 گندی ء ذہانت ء آوانی بلدی (انٹلکچوئل) جاور ہم ہے لہذا نک ء آدینک ء وتی
 پیشداری ء کن انت۔ ہواریں درشان ء ہمرائی ء جندی ء ذاتی جاور حال ء تجزیہ ء تحلیل ہم
 لہذا نک ء بہرے۔ درانگاز ء درشان ء رپک ء راہ چہر زوران ء شعوری نیمگ ء تک ء
 سر بوتگ انت کہ ایشی سبب ء انچیں ساچشت (کہ سر جمیں عہدے ء راستیانی نہ
 ایوک ء چار ء بیچار ء کن انت بلکن ء تپاسگ ء کارے ہم وتی اگدہ ء ذمہ ء زرتگ) ودی
 بوتگ ء دیما اتلگ انت کہ آہاں عہد ء تہے سازتگ ء انچیں ساچشت کہ آ عہدے ء
 ہواریں لاشعور ء پد رچی ء نسلی سرگوستانی رنگ ء سمائی جہدانی برورد ء دروشم ء سر کردگی ء
 سرو کی کنگ ء انت۔

نہشتہ ء لہذا نک سازی گران ء سنگین ء سنجید ہیں عملے ء اے انچیں عملے کہ نہ
 ایوک ء پندرکار ء شاہیگانیں زانت ء لوٹ ء داریت بلکن ء چہ وانوک ء در بروک ء ہم
 پوہ ء سرپدی ء واہگ دارانت۔

بنی آدم ء راجد پتر ء چارگ ء پولگ ء تپاسگ ء گوں اے جبر تچک بیت کہ
 گوں ساچشتی عمل ء آئی قدیمیں ء تہذیبی نزکی ء تعلقے بوتگ ء است انت۔ وہد ء
 گوزگ ء گوں اے نزکی ء ساچشتی رنگانی داب ء دروشم و بد لینتگ بلئے آئی وتی حب ء
 دلچسپی گوں ایشی بہہ نہ سستگ۔ اے نہ سدگ ء سبب ہمیش انت کہ ایشی روتگ سک
 جہل ء دراج شتگ انت۔ ایشی ابید بنی آدم ء ساچشت ء یک انچیں فکری کمٹ منٹے
 بیت کہ بنی آدم ء پندرشان ء درانگاز ء لاچار ء مجبور کنت۔

وہدے درشان ء درانگاز ء جبر بوت تہ اے گشگ ردنہ بیت کہ اے بنی آدم ء

بوتن ۽ نیچر ۽ ہوار انت ۽ آرا بے ایشی نہ بیت، ساچشت ۽ ہمے درشان و ہدے چہ عالمیں
 درشان ۽ دیما روت ۽ ساچشتی درانگا ز ۽ رنگ ۽ زوریت نہ ہمے کمال کائنات ۽ تہا بنی
 آدم ۽ بستار ۽ گیش کنت ۽ وڈینیت۔

قدرت ۽ داگ ۽ بخشا تگیں اے داد پہ یک گچینیں راجے ۽ ہند ۽ علاقہ ۽ یا
 مردے ۽ گیشنگ نہ بوتگ بلکن ۽ چہ ایشی ہمک راج ۽ ہند ۽ مردماں نف زرتگ ۽
 وتارا ہے عمل ۽ تہا ہوار گیتنگ۔ یک زندگیں راجے ۽ جہت ۽ یک زندگیں زبانی ۽
 واہند بوگ ۽ بلوچ ہم ہجر چہ اے عمل ۽ جتا ۽ گستانہ بوتگ انت بزاں اے راج ۽ را
 قدرت ۽ چہ درشان ۽ اے عمل ۽ دراں رد یا شید ۽ بید نہ کرتگ۔ درشان ۽ ساچشتی عمل ۽
 بنداتی وڑ ۽ ڈول ۽ دروشم ۽ راہبند بلوچانی ۽ بلوچی لبزانک ۽ تہا ہم گندگ بنت۔

قصہ لبزانک ۽ بابت ۽ جبرانی دیما برگ ۽ ساری جاو ۽ تچک کنگ ۽ حاترہ
 یک ۽ دو جبرانی گیشواری الہی انت پرچیکہ صنف ۽ تہر ۽ ردا گشتگیں جاو ۽ نزیکی گوں
 راج ۽ قومانی وتی وڑیں رد ۽ بندیاں گوں بیت۔

یک جبرے بلوچی ۽ افسانہ ۽ ناول ۽ بابت ۽ انت، آیش کہ جہان ۽ لبزانک
 ۽ چارگ ۽ گوں رد ۽ بند ۽ ردا ناول چہ آزمانک ۽ پیسر انت بلے بلوچی لبزانک ۽ تہا
 افسانہ پیسر نویسگ بیت ۽ ناول ردا پہ وت ۽ ہند ۽ جاہے ٹائینیت۔ بے شک اے
 چشمیں مزینیں بحث ۽ باوستے نہ انت بلے ایشی نف ۽ شرمی پہ بلوچی لبزانک ۽ اے
 بوتگ کہ آزمانک ۽ رند دیمآ ہگ ۽ نوکیں قصہ ۽ (آزمانک ۽ ناول) نویسگ ۽
 راہبند تچک تر بوتگ انت۔

پہیشکہ بلوچی ناول گوں وتی از می نزوریاں ابید ہم چو اردو ناول ۽ وڑا بنداتی
 رنگ ۽ چہ تمشبیلی قصہاں کمک نہ زوریت بلکن ۽ تچک ۽ بلوچی ناول وتی نوکیں حیاں ۽
 Concept ۽ ردا نبشتہ کنگ بیت۔

دومی جبرایش کہ داستان کجام ہم بن گپ ۽ سر حالے ۽ سرا بہ بیت آ بلوچی ۽
 منظوم انت۔ نہ ایوک ۽ ایش بلکن ۽ دومی زبانی تہا داستان سرگوست ۽ واقعات ۽

کردارانی ردا فرضی ء خیالی دروشمے داریت و ہدیہ بلوچی ء داستان ء سرگوست ء واقعہ ء
کردار گیشتر راستین انت۔

اُردو ء فارسی ء داستانانی بن گپ ء سرحالاں چہ بلوچی ء داستانانی بن گپ ء
سر حال شاہیگان ترانت ء ایشی تہا جنگ ء ابید، عشق ء، پنت ء سوج ء، دومی راجد پتری
سر حال ہم درا نگاز کنگ بوتگ انت۔

داستانانی گوشدارگ ء وانگ ء چہ داستان گوشکانی معلوم داری ء بازی ء گیشی
، گوشگ ء بیان کنگ ء وڑ ء پیم ء آوانی راستین جاورانی سرا بوہگ ء رداروانی ء سلاست
بندات ء تا آخر ء وتی پیشداری ء کن انت۔ بلوچی ء اے داستانانی تہا نہ ایوک ء
ہمروچیکیں زبان ء جاورال بیان کنگ بوتگ انت بلکن ء گوں مثال ء گوشتن ء گالبند ء
بتلانی کارمرزی ء اے گیشتر براہ دار ء ڈولدار کنگ بوتگ انت۔ ہے سبب بوتگ کہ
اے کتاب ء تہارد ء بندی قصہ ء دیم پہ آ زمانک ء پدا پہ ناول ء آرگ بوتگ۔

قصہ گوشگ ء اشکنگ ء تاریخ کہن ء قدیم انت ء کساس ہمک راج ء قومانی
تہا ایشی دود ء ربیت گندگ بنت۔ بلوچانی تہا ہم قصہ ء ربیت مارا چہ قدیم ء گندگ ء
کنیت کہ چہ اے قصہاں بازی نے چنگ ء نزا آرگ ء ریکارڈ کنگ بوتگ انت ء
تنیگت ء بازی نے سیدگانی باہوٹ انت۔ اے ردا بلوچی اکیڈمی، کونٹہ ء چہ کلیں دومی
لبزانکی گل ء ادارہاں گیشتر جہد کرتگ۔ دیہہ ء جن ء بلاہانی قصہاں ابید، جناورانی قصہ
، عشق ء عاشقی قصہ، مرط ء جنگی قصہ ء سبق دہ ء سبق زوریں قصہ مارا اے گیدی مڈی ء تہا
دست کپ انت۔ اے ہم منگی جبرے کہ بلوچاں چہ دومی راج ء قوماں اشکنگیں قصہ
بلوچی ء رجیننگ ء گوں وتی چا گردا ہدپ کرتگ ء دیمآرتگ انت کہ گیشتر چہ فارسی
ء انت۔

بلوچانی قصہانی ازمی ء تکنیکی راہ ء رپک یا آوانی گوشگ ء گوشداریننگ ء وڑ
ء پیم ہم چو افریقہ، سنٹرل ایشیاء، چائنے، سنٹرل یورپ، انگلینڈ، انڈیا، آئرشن، نیٹیو
امریکن، رشین ء اکالٹش قصہانی پیمانہ انت۔ گوں مخصوصیں لفظ ء جملہاں بندات، گوں

مخصوصیں لفظ ءِ جملہاں قصہ ءِ دیما برگ یا گوشداروک ءِ دلگوش ءِ وتی نیگا گور
کنائینگ یا گڈ اقصہ ءِ راہلاس کنگ ءِ راہ ءِ رپکانی ردا۔

گیشتریں بلوچی قصہانی عہد و گشیننگ نہ بنت بلئے لہتیں قصہ انجیں ہم است انت
کہ آوانی واقعہ ءِ کرداران ءِ راجد پتر ءِ گشیننگ ءِ ہے سبب ءِ آقصہانی عہد ءِ دور ہم
زانگ بنت۔

بلوچی لبرانک ءِ نوکیں قصہی لبرانک ءِ گوں پجاروکی ءِ وہد ءِ را پنجاہ ءِ شش یا پنجاہ ءِ
ہفت سال بوتگ کہ اے بے شک کسانیں وہدے نہ انت بلئے ایشراچشیں مزنیں
وہدے ہم بئے کنگ نہ بیت پرچیکہ دیروی کرتگیں لبرانکانی عہد ءِ دورانی تہا بہر ءِ بانگی
ءِ صد ءِ پنجاہ سال کساس گوستگ، اے عمر ایوک ءِ بلوچی آ زمانک ءِ عمر انت وہدیکہ
بلوچی ناول ءِ عمر سی ءِ یک یا سی ءِ دو سال انت ءِ اے عمر پہ ناول ءِ وڑیں صنف ءِ تہرے ءِ
دیروی ءِ دروشم زورگ ءِ کسانیں عمرے زانگ بیت ہمیشکہ ایشی اثر بلوچی ءِ ناول نویسی
ءِ تہا ہم گندگ بنت کساس ءِ ردا بہ بیت کہ بلوچی ءِ ناول تنیگت ءِ لنکانی سرا حساب
کنگ بنت یا گڈ اسٹنڈرڈ ءِ معیار ءِ ردا بہ بیت کہ تانوں ءِ آ ناول تخلیق کنگ نہ بوتگ
کہ آ رانگد کار ہمک وڑا سرجم ءِ برجم سر پد بہ بنت ءِ بز ان انت۔ ناول ءِ جبر دی متر بیت
بلئے بندات ءِ بلوچی آ زمانک ءِ بابت ءِ لہتیں پجاری جبر۔

چوناول ءِ وڑا آ زمانک ہم بلوچی لبرانک ءِ تہا یک در آ مدیں تہر ءِ صنفے ءِ جہت ءِ
زانگ بیت کہ ایشی بنداتی رنگ ءِ دروشم مارا گوں ماہنامہ اومان
- کراچی (1951ء) در آ ہگ ءِ گوں گندگ ءِ کنیت۔ بلوچی ءِ آ زمانک نویسی ءِ اے
ہما بندات انت کہ آ زمانک ءِ از می تک ءِ پہناتانی نیگا سر پدی ءِ زانت ءِ پھتہی
گندگ ءِ نیت ءِ نیکہ نوکیں آ زمانک ءِ چہر ءِ دروشمانی ردا بلوچ نویسوکانی تہا ایشرا
مننگ ءِ بئے کنگ یا گڈ اتجر ہے ءِ حداد یما آ رگ، گندگ بیت۔ ہے سلسلہ ءِ را
ماہتا ک بلوچی، کراچی (1956) شتر تریں وڑے ءِ دیما بارت۔ اے ماہتا ک ءِ نہ
ایوک ءِ آ زمانک ءِ معیار ءِ شتر تر کنگ ءِ جہد کرت بلکن ءِ آ زمانک نویسی ءِ حوصلہ

افزائی ہم کرتے گیشتر آ زمانک نویس ودی کرت۔ دسمبر 1961ء و ہدے ماہتاک اولس چہ کوئٹہ ء چاپ ء شنگ بوت تہ بلوچی ء وانوکان ء شرتریں وڑے ء گوں نوکیں آ زمانک ء دیم پہ دیم بوہگ ء موہ ء موقع رست ایوک ء اے نہ بلکن ء اے ماہتاک ء میاں استمانی لبزانک ء جنز ء آوانی ساچشت کارانی کاراں چہ ہم بلوچی ء وانوکان ء سہی ء سرپد کرت۔ بلوچی ء نگدکار آ زمانک ء ازمی نکاں گوں ہمگر نچی ء ردا بلوچی آ زمانک ء بندات ء چہ ہمے ماہتاک ء کن انت۔ ہمے عہد ء دور ء بازیں میاں استمانی فلشن نویسانی آ زمانک بلوچی ء رحبینگ ء چاپ ء شنگ کنگ بوت انت۔ رحبینگ ء عمل پیسرا ہم است ات بلتے اینکس سمائی ء شعوری لیکہانی سرانہات چہ اے عمل ء یکے و بلوچی ء آ زمانک ء موادزیات بوت انت تہ دومی نیمگا بلوچی ء آ زمانک نویساں دومی زبانی آ زمانک دیما کرت ء آ زمانک نویس ات۔ چد ء رند دگہ بازیں تا کبند ء ماہتاک دیما تک انت کہ آہاں آ زمانک ء ردا خاصیں تاک ہم شنگ کرت انت۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ اے ردا ہم چہ آدگہ لبزانکی گل ء ادارہاں دیما تر ات کہ اے ادارہ ء آ زمانکانی بازیں مجموعہ چاپ ء شنگ کرت انت۔

مروچی اگاں بلوچی لبزانک ء ردا کنی تہر ء تک ء پہنات چارگ بہ بنت تہ اے گوشگ ردنہ بیت کہ آ زمانک ہما یکیں تہر ء صنف انت کہ ایشی بلوچی لبزانک ء تہا گوں وتی تہذہبی ریدگاں دیروی کرتگ ء دروشم ء بالادے زرتگ۔

بلوچی لبزانک ء تہا آ زمانک ء مقابلہ ء ناول نویسی بازپشت ء پدنتگ انت تنیگت ء بلوچی ء یک چشمیں ناو لے نویسگ نہ بوتگ کہ نگدکار آئی سرادست ء ایر بکنت ء آراجہان ء لبزانک ء گوں دیم پہ دیم کنگ ء ہمت ء بکنت۔ بلوچی ء ناولانی چاپ بوہگ ء کساس سک کم انت بزاں تنیگت ء کل دہ (10) ناول ء ناولٹ (نازک، نل ء توار، سوب، مہر ء ہوشام، چھیدغ، ہر ساعت چکاس، ریکانی تل ء ہلکے، بلے کہ ماہ بکپیٹ، جہد ء کاروان، آسکلک) کتابی صورت ء رنگ ء چاپ ء شنگ بوتگ انت و ہدیکہ چار ناول ء ناولٹ رسالہانی تہا قسط وار چاپ بوتگ انت یا گڈا

بوہگ ء انت کہ ایشانی تہا عبدالستار مطاہر ء دوناولٹ ”ڈھل ء توار“ ء ”آمین ء ڈکال“ (لبرانک۔ حب)، منیر احمد بادینی ء واہگانی ساکندن (ماہتاک بلوچی زند) ء ڈاکٹر اسلم دوستین ء سوٹکال (سہ ماہی دُرد) ہوار ہوار انت۔

البتہ رجینتگیں ناول ء ناولٹانی جاور کے چہوت نبشتیں (طبع زاد) ناول ء ناولٹاں گہتر انت کہ اے گہتری ہم ماہتاک ء تا کبندانی منت ء انت پرچیکہ کتابی دروشم ء تنیگت ء ایوک ء پنج رجینتگیں ناول (سادگیں تاک، بنگ ء مسافری، کاندیت، آجوتی ء چراغ ء پلانی ٹوکری) دیما آتنگ انت ء آدگہ سیزده ناول ء ناولٹ رسالہانی تہا قسط وار چاپ بوتگ انت کہ لہتیں سرجم ء لہتیں ناسرجم انت اے پیما اے کلہیں ناول ء ناولٹانی تعداد ہژده انت۔ ایشانی تہا پیر مرد ء زر، صدف، حاجی مراد، بنی آدم ء بخت، جمیلہ، کوریں بوم، جوان، درآمد، یک بے نام ء تواریں جنکے ء نمدی، کلیدر، بے چارگ ء بزکاریں مردم، تنگویں ڈگار، الیکیمسٹ ہوار انت۔

اے پیما بلوچی ناول ء سی سال ء عمر ء اگاں جمع ء تفریق کنگ بہ بیت تہ اے گوشگ رد نہ بیت کہ چاپ ء شنگ ء اوسط ء حد کساس سہ سال انت۔ بزاں یک ناوے سہ سال ء سراچاپ بوتگ۔ اے پیم بوتیں ہم جوان ات (افغانستان ء چاپ بوتگیں سوہ ء ابید) بلتے چوش ہم نہ انت بلوچی ء اولی ناول نازک انت کہ 1976 ء چاپ ء شنگ بوتگ وہدیکہ دومی ناول نل ء توار انت کہ ایش 1987 ء چاپ بوتگ بزاں پڑیں یازده سال ء رند دومی ناول ء وتی پیشداری کرتگ۔ اے کلہیں دل پدردیں جاوراں ابید ہم بلوچی ناول ء آتنگ تہار نہ انت پرچیکہ رندا نبشتہ بوتگیں ناولانی نایوک ء کساس زیات انت بلکن ء ازمی جہت ء ہم ناول نویسی ء جہد جوان ترگندگ بنت ء چاپ ء شنگ نہ بوتگیں ناولانی (وت نبشتیں ء رجینتگیں) ردا ہم جوانیں گمانے دیما کئیت۔ بلوچی لبرانک ء دگہ دہ سال ء مسافت ء سفر اے جاوراں کے جوان تر کنت۔

دلگوش کرزیں جبر (سفارشات)

بلوچی ء چاپ بوتگیں قصہانی کساس سک کم انت ء تنیگت ء گیشتریں قصہ مردمانی سیگانہ باہوٹ انت۔ بایدا انت ادبی گل ء ادارہ اے نیمگادلگوش بہ دینت تنکہ اے قصہ گار ء گور بوہگ ء بہ رکھ انت۔

اے قصہ پہ نوکیں او بادگاں سرکنگ بہ بنت، اشان ء چاپ کنگ ء ابید آوانی دیمادرشان کنگ بہ بنت، اشانی سراڈ رامہ جوڑ کنگ بہ بیت، اے پیما اے قصہ ریکارڈ ء کابنت۔

بلوچی ء نہ ایوک ء رجینتگیں قصہانی روتگ پنگ ء زانگ بہ بنت بلکن ء اے قصہان ء بن گپ ء سرحال ء رواجتا کنگ بہ بنت کہ اے عمل ء چہ قصہ (وتی ء زرتگیں) وتی تہذیبی روتگانی رداوتی بالاد ء ٹائینیت۔

بلدکاری ء اسپشلایزیشن ء جہت ء نبشتہ کارانی شرتر حوصلہ افزائی کنگ بہ بیت تنکہ پٹ ء پول ء سائنسی راہ ء رپک رواج بہ گرانت۔

وت سازتگیں آزمانکانی ہمرائی ء رجانک ء نیمگ ء دلگوش زیات کنگ بہ بیت ء اے درگت ء ہما سرحال ء موضوع دست ء زورگ بہ بنت کہ آمنے چا گردی ء تہذیبی رگ ء ریشگاں گوں یک پیم ء ہمدپ انت۔

تا کبند ء ماہتاک ہمک سیاہگ ء مواد ء آزمانک ء نام ء چاپ کنگ ء پیسر شری ء چار ء تپاس بکن انت تنکہ آزمانک ء اسٹنڈرڈ برزتر بہ بیت۔

آزمانک ء ازم ء نیمگادلگوش گور کنگ بہ بیت تنکہ نبشتہ کنوک ء وانوک ء نیام ء ابلاغ ء رسانک ء جیڑہ پشت مہ کپیت۔

تا کبند ء ماہتاک سال ء سرا آ آزمانک نمبر چاپ ء شنگ بکن انت کہ چہ ایشی آزمانک ء اسٹنڈرڈ ء گہتر کنگ ء کمک رسیت ء آزمانک ء رواج دیگ ء راہ ء درتچ بنت۔

ازمی راہ ء رپکانی ردا بلوچی ناول یک رندے پدا چار ء تپاس ء تہا برگ بہ
 بیت تنکہ بلوچی ناول ء را یک شرترین بنیاتے بہ رسیت۔
 ناول ء ازم ء پوہ ء سر پدی ء راہ ء در شو ہاز کنگ بہ بنت۔
 گیشاں چہ گیش ناول نویسگ بہ بیت تنکہ بلوچی ناول ء ازمی تک ء پہنات
 پھتہ تر بہ بنت۔

ہما دستان (عشقی ء جنگی یادومی بن گپانی سرا) کہ بلوچ چا گردا است ء وجود
 دارانت، آوان ء بلوچی ناول ء ردا دیما آرگ بہ بیت کہ چہ ایشی قصہ ء نہ سدگ ء
 کردارانی گار نہ بوگ ء مسلسل عملے بہ بیت ء اے عمل دیتر بلوچی ناول ء را گوں
 دومی قصہ ہانی بیان ء کمک دنت۔

فلشن ء گال بند ء اصطلاحانی ردا سرجم ء برجمیں کار دیما آرگ بہ بنت کہ اے
 درگت ء تا کبند ء ماہتا کاں ابید علمی ء لیزانکی گل ء ادارہ جوانیں کردے پیش داشت
 کن انت۔

لیزانک ء ہمک تک ء پہنات ء بورتاچی ء بدل ء گچینیں مردم وتارا ایوک ء
 گوں فلشن ء ہمگر بچ بکن انت ء وتی پچار ء شناخت ء ایوک ء ہے جوڑ بکن انت۔

بلوچی ء لیزانک ء وانگ ء وڈینگ ء روایتان ء چارگ ء تپاسگ بہ بیت ء
 اشانی نوکیں وڑے ء رواج دیگ ء توجیل سازگ بہ بنت۔

نویسگ ء ردا تر پلی ء بے علمی ء حوصلہ شکنی کنگ بہ بیت ء گرانی ء سنگینی ء رواج
 دیگ ء جہد کنگ بہ بیت۔

نگد کاری ء تک ء نویسوکانی گیشواری بہ بیت تنکہ نگدی راہ ء رپکانی سرا بلوچی
 فلشن ء راہاٹی ء آکسیجن بہ رسیت۔

2- شوندارى كتاب

(Bibliography)

2.1۔ اُردو کتاب۔ (Urdu Books)

سال	چاپ و شنگ کنوک	کتاب نام	رد نمبر نبشته کار نام
1997	شعبہ اردو۔ دہلی یونیورسٹی۔ دہلی	اردو فکشن کی تنقید	ارتضیٰ کریم، ڈاکٹر۔
1980	کاروان ادب۔ لاہور	ادب اور سماجی عمل	اشرف، اے۔ بی
1995	مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد	کشاف اصطلاحات لسانیات	اعوان، الہی بخش اختر ڈاکٹر
1983	سنگ میل پبلیکیشنز۔ لاہور	علامتوں کا زوال	انتظار حسین پروفیسر
1994	دنیاۓ ادب کراچی	فن تحقیق	اوج کمال
2001	دالشعور لا۔ لاہور	لسانی فلسفہ اور فکشن کی شعریات	ایڈوکیٹ، یونس خان
1991	فکشن ہاؤس۔ لاہور	یورپ کا بہترین ادب	بخاری، سجاد
2004	علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی۔ اسلام آباد۔	بلوچی، براہوئی زبان و ادب	بزدار، واحد
1978	پاکستان آرٹس کونسل بلوچستان	بلوچی لوک کہانیاں	بلوچ، بشیر احمد
	گوشہ ادب۔ کوئٹہ	بلوچی دیوان	بلوچ، علی دوست، ڈاکٹر

1985	رائل بک کمپنی - کراچی	نئی تنقید	جالبی، جمیل، ڈاکٹر	11
1998	نیشنل بک فاؤنڈیشن، اسلام آباد	موتی	جان اسٹین بک / الطاف فاطمہ	12
1990	ملکتہ دانیال - کراچی	ادب اور روشن خیالی (سبط حسن)	جعفر، احمد سید	13
1988	عظیم اکیڈمی - لاہور	داستان کی داستان	چودھری، آرزو	14
1997	انجمن ترقی اردو - کراچی	آزادی کے بعد اردو ناول	خان، ممتاز احمد، ڈاکٹر	15
1988	بک وائزر - لاہور	اردو مختصر افسانہ فنی و تکنیکی مطالعہ	خان، نگہت ریحانہ، ڈاکٹر	16
1998	مقتدرہ قومی زبان - اسلام آباد	اصطلاحی تڑے	دُرانی، عطش، ڈاکٹر	17
1999	ایچ میگزین - کراچی	تجزیہ	راؤ، پروین افشاں	18
1986	مقتدرہ قومی زبان - اسلام آباد	اردو زبان میں ترجمے کے مسائل	راہی، اعجاز	19
1990	سنگ میل پبلیکیشنز - لاہور	گفت و شنید	رضوی، حسن	20
1991	سنگ میل پبلیکیشنز - لاہور	داستان اور ناول	سلیم اختر، ڈاکٹر	21
1921	انسٹی ٹیوٹ علی گڑھ کالج	وضع اصطلاحات	سلیم، وجیہہ الدین، سید	22
1993	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گچین (کسمانک)	شاہوانی، عبدالقادر، اشیر	23

1989	سنگ میل پبلیکیشنز۔ لاہور	ادبی مزا کرے	شیما مجید	24
2000	علم و عرفان۔ لاہور	مقالات اجمل	شیما مجید (مرتبہ)	25
1995	اکادمی ادبیات۔ اسلام آباد	نازک (سید ہاشمی)	صابر، غوث بخش (مترجم)	26
1996	مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد	بلوچی زبان و ادب کی مختصر تاریخ	صابر، غوث بخش	27
2005 (دوئم)	اکادمی ادبیات۔ اسلام آباد	بلوچی زبان و ادب (ایک جائزہ)	صابر، غوث بخش	28
1985 (دوئم)	مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد	کشاف تنقیدی اصطلاحات	صدیقی، ابوالعجاز، حفیظ	29
1964	اردو کیڈمی۔ سندھ	اردو کی ادبی تاریخ کا خاکہ	صدیقی، ابو للیث، ڈاکٹر	30
1999	اردو کیڈمی۔ سندھ	فن ناول نگاری	عبدالسلام، ڈاکٹر	31
1988	نگارشات۔ لاہور	مضامین جمالیات	فاخر حسین (مترجم و مولف)	32
2004 (دوئم)	شہر زاد۔ کراچی	افسانے کی حمایت میں	فاروقی، شمس الرحمن	33
1986	شعبہ تصنیف و تالیف - جامعہ کراچی	تاریخ ادب انگریزی	فاروقی، محمد احسن ، ڈاکٹر	34
1989	اردو کیڈمی۔ سندھ	اردو شکرانی ارتقاء	فتح پوری، فرمان، ڈاکٹر	35
2000	ایجوکیشنل بک ہاؤس - علی گڑھ	اردو داستان تحقیق و تنقید	فریدی، قمر الہدی	36
1992	مکتبہ صریر۔ کراچی	آراء	فہیم، اعظمی	37

1971	پنجاب یونیورسٹی لاہور	تاریخ ادبیات مسلمانان پاک و ہند (چودھویں جلد)	فیاض محمود، سید	38
2001	بیکن بک۔ ملتان	جدید نثر کے فکری اور تخلیقی رجحانات	قادری، شوکت نعیم	39
2001	ساہیتہ اکادمی نئی دہلی	آزادی کے بعد اردو فکشن (مسائل و مباحث)	قاسمی، ابوالکلام	40
2002	ذکر یہ یونیورسٹی۔ ملتان	اُردو نہ اور اساطیر۔ شعبہ اُردو۔	قاضی عابد، ڈاکٹر	41
1976	بولان بک کارپوریشن کوئٹہ	بلوچی ادب کا مطالعہ	کامل القادری	42
1990 (دوئم)	مطبوعات النساء کوئٹہ	بلوچی ادب بلوچ ثقافت	گئی، سلیم خان	43
1993	پاکستان بکس اینڈ لٹریچر ساؤنڈز۔ لاہور	فکشن گیلری (جدید پاکستانی افسانہ) (1990-92)	گورا، طاہر اسلم	44
1994	مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد	تحقیق کافن	گیان چند، ڈاکٹر	45
ندارد	ملکتہ اردو ادب - لاہور	آدمی کافن	مائیٹنل شولونخوف / قرت العین حیدر	46
2004	قوات پبلیشرز۔ کوئٹہ	بلوچی زبان و ادب	محمد خان طاہر	47
2003	قوات پبلیشرز۔ کوئٹہ	گندم کی روٹی	مری، شاہ محمد، ڈاکٹر	48

1993	شعبہ تصنیف و تالیف اردو کالج۔ لاہور	افسانہ اور علامتی افسانہ	ملک، علی حیدر	49
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	قدیم بلوچی کہانیاں	ندیم، عبدالغفار	50
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	پریوں کی کہانیاں	ندیم، عبدالغفار	51
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	بلوچی عشقیہ کہانیاں	ندیم، عبدالغفار	52
2004	بک ہوم۔ لاہور	کاندید	والٹیر/سید سجاد ظہیر	53
1970	ملکتیہ اردو زبان، سرگودھا	تخلیقی عمل	وزیر آغا، ڈاکٹر	54
1966	اردو مرکز۔ لاہور	فن اور فن کار	وقار عظیم، سید	55
1990 (چہارم)	اردو اکیڈمی۔ سندھ	داستان سے داستان تک	وقار عظیم	56
	فیروز سنز۔ لاہور	جرمن ادب پارے	ولف گینگ لیئجن بوشر/ڈاکٹر محمد اسلم فرخی	57
1991	سنگ میل پبلیکیشنز۔ لاہور	اصناف ادب	ہاشمی، رفیع الدین	58
1986	سید ہاشمی اکیڈمی۔ کراچی	بلوچی زبان و ادب کی تاریخ (ایک جائزہ)	ہاشمی، ظہور شاہ سید	59

2.2۔ بلوچی کتاب۔ BALOCHI BOOKS

2002	سید لبرائگی مجلس متحدہ عرب امارات	میتا پین تران	آزات، م۔ ص	60
1996	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	شدیکین سنگ	اختر ندیم/غوث بخش صابر	61
1983	بلوچی پبلیکیشنز۔ کوئٹہ	آجونیء گژن	الفقت نسیم	62
2003	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	آجونیء چراغ	اکرام اللہ/غوث بہار	63

1996	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	سادگیں تاک	امرتا پریتیم / غوث بخش صابر	64
1993	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	ریکانی تلء ہلکے	بادینی، منیر احمد	65
1996	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	بلے کہ ماہ بکپیت	بادینی، منیر احمد	66
1996	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	آگہیں چمانی و اب	بادینی، منیر احمد	67
2001	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	چھذغ	بزدار، خدا بخش	68
1970	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گیدی کسو (پنچی)	بزدار، مومن، حاجی	69
1973	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گیدی کسو (ہشتی)	بزدار، مومن، حاجی / اسحاق، ساجد	70
2003	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	بلوچی راجمانز انتیگ گال بند	بزدار، واحد	71
2004	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	بلوچی گال بند	بزدار، واحد	72
1981	قلات پبلیشرز - کوئٹہ	نودورغام	گبٹی، عزیز محمد	73
2004	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	سچکان	بلوچ، بیزن، ڈاکٹر	74
1970	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گچین (آزمانک)	بلوچ، حکیم	75
2000	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	آسءچہر	بلوچ، حکیم	76
2000	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	سنگ لرزراں	بلوچ، حکیم	77
1999	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	شرک ء پال	بلوچ، عبدالصبور	78
1994	بلوچی لبرائنکی دیوان - کراچی	اجگیں کشار	بلوچ، غلام فاروق	79

1989	نوائے وطن پبلیکیشنز۔ شال	نودی شل	بلوچ، منیر عیسیٰ	80
1990	نوائے وطن پبلیکیشنز۔ شال	کپند	بلوچ، منیر عیسیٰ	81
1990	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	لوزانکی ایرادگیری	بلوچ، میر عاقل خان	82
	بلوچی ادبی دیوان کراچی	گچین		83
2003	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	کرکینک	بہار، غوث	84
1988	ندارد	زرگوات	بہار، گوٹ	85
1364ھ	افغانستان	سوب	پردلی، ستار	86
1995	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	بے منزلیں ماپر	پرواز، غنی	87
1997	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	مہر پہ بہا گیت نہ بیت	پرواز، غنی	88
1997	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	لبزانکی شرگداری	پرواز، غنی	89
1992	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	سائکل	پرواز، غنی	90
2000	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	مہرء ہوشام	پرواز، غنی	91
2001	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	مرنگلیں مردء پچیس چم	پرواز، غنی	92
1357ھ	مرکز زبان ہا ادبیات۔ افغانستان	بنگء مسافری	ترہ کئی، نور محمد	93
2004	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	ٹپی نیں گوبام	حسن آبادی، حفیظ	94
2007	ادبی کمیٹی بلوچ ویلفیئر ایسوسی ایشن۔ کراچی	پانی ٹوکری	خالد، عبدالحالق	95
1962	ندارد	مئے لبزانک	دشتی، کریم	96

1963	ندارد	شرگداری	دشتی، کریم	97
2001	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	زامرین زند	رزاق نادر	98
1989	ندارد	جہدء کاروان	رضا، محمد جان	99
1991	بہارگاہ پبلیکیشنز۔ کراچی	ادبال	زیمی، عباس علی	100
		میرگند	سید ہاشمی	101
		سستگین دستونک	سید ہاشمی	102
1976	ندکارچاپ شنگ۔ کراچی	نازک	سید ہاشمی	103
1980	بلوچی ادبی بورڈ۔ کوئٹہ	شیرء شکار	صابر، عبدالرحیم	104
1973	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	ملگزار	صابر، غوث بخش	105
1996	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	نگرہ درنز	صابر، غوث بخش	106
1997	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	نگدکاری	صابر، غوث بخش	107
1994	عزت اکیڈمی۔ پنجگور	ہون ہوشام	صبا دشتیاری	108
1999	سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ کراچی	انگریں واہگ	صبا دشتیاری	109
2001	سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ کراچی	ترانگانی بن زہ	صبا دشتیاری	110
2002	سید ہاشمی کتابجاہ۔ کراچی	بے تواریء دریا	صبا دشتیاری	111
2003	سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ کراچی	بلوچی زبان ء لہزانک	صبا دشتیاری	112
2000	سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ کراچی	واہگ ء مرگ	طاہر، تاج محمد	113

2003	بلوچی زبان واوانگ ء تنظیم۔ کراچی	سندباد جہازی	عبدالکریم/محمد حنیف	114
1987	لہزائی سرچمگ۔ تربت	نل ء توار	عنبر، پنجگوری	115
1996	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	نمیران	عنبر، پنجگوری	116
1971	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	گیدی کسو (سیبی)	غازی، امان اللہ	117
1983	رخشانی نیوز ایجنسی پنجگور	جلار	غنی، طارق	118
1997	ندارد	گژن ء کاروان	غنی، طارق	119
2000	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	میڈیا (پوری پیڑیز)	فضل خالق، ڈاکٹر	120
2005	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	ہر ساعت چکاس	فضل خالق، ڈاکٹر	121
2007	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	بتلگ انت سنج	فضل خالق، ڈاکٹر	122
1968	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	گیدی کسو (اولی)	لانگ ورثہ ڈیمز / ملک محمد پناہ	123
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	مورینک، موکو، بینگ ء مکسک	م سلطانہ	124
2003	دران پبلشرز۔ جیونی	جنتیں زند ء دوز ہیں دروشم	مجروح، یاسین	125
1969	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	گشین (ردانک)	مری، صورت خان	126
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	عہدی کسہ	مری، صورت خان	127
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	پریانی کسہ	مری، صورت خان	128
1980	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	عشقی کسہ	مری، صورت خان	129
1971	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	گیدی کسو (چاری)	مری، گلزار خان	130
1974	بلوچی اکیڈمی۔ کوئٹہ	گیدی کسو (نہمی)	مری، گلزار خان	131

1971	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گیدی کسو (ششٹی)	مری، محمد خان	132
2007	گام پبلیکیشنز - گوادر	ماہکانء جلشک	مقبول انور	133
1973	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	گیدی کسو (ہفتی)	مینگل، عاقل خان	134
2003	لیجنڈ پبلیکیشنز - کراچی	دارء اسپ	ناگمان	135
	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	نگدانک	ناگمان	136
2001	بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ	کاندیت	والٹیر/حکیم بلوچ	137

2.3۔ انگریزی کتاب (English Books)

138. Baloch, Mohd Baig- The Prize - Balochi Academy,
Quetta-1996

139. Devid Lag-Language of fiction-
London- 1967

140. Edwin Muir-The Strucrer of the Novel- London- 1957

141. Elen Casti-The Shape of fiction- U.S.A - 1967

142. Elen Rodway- The Truth of fiction-
London- 1970

143. E.M. Foster -The Aspects of the Novel-
Penguins-England-1968

144. Gechki-Naymatullah, Dr. Shooting star. Academy of letters.
Islamabad.

145.Kenth Grahim- English Criticism of the Novel-

Oxford-1965

146.Robert Ledol-some Principles of fiction-

Newyark-1954

147.Robert scholes- Approaches to the Novel - University of

Virginia Press-U.S.A-1961

2.4- فارسی کتاب (Persion Books)

148- برهانی، عبدالواحد/سیدظهورشاه ہاشمی نازک کتابخانہ ملی ایران

پاییز ۸۲

3۔ ماہتاك ءتا كبنء

(Journals /Periodicals)

3.1۔ اردو ماہتاك ءتا كبنء

(Urdu Journals/Periodicals)

3.2۔ بلوچى ماہتاك ءتا كبنء

(Balochi Journals)

3.1۔ اردو ماہتاک و تہتا کبند (Urdu)

(Journals/Periodicals)

2002	جولائی	اسلام آباد	اخبار اردو	ماہنامہ	1۔
—	—	لاہور	ادب لطیف	ماہنامہ	2۔
1990	نومبر	لاہور	ادب لطیف	ماہنامہ	3۔
1986	شمارہ (11.12)	لاہور	ادب لطیف (گولڈن جوہلی نمبر)	ماہنامہ	4۔
—	—	لاہور	ادب لطیف	ماہنامہ	5۔
1985	جولائی	کراچی	اسلوب (خصوصی نمبر)	ماہنامہ	6۔
2001	دسمبر	کراچی	سخنور	ماہنامہ	7۔
1999	اکتوبر	الہ آباد (انڈیا)	شب خون	ماہنامہ	8۔
		الہ آباد (انڈیا)	شب خون (حصہ دوئم)	ماہنامہ	9۔
2004	جنوری	لاہور	ماہ نو	ماہنامہ	10۔
2006	دسمبر	لاہور	ماہ نو	ماہنامہ	11۔
		کراچی	آہندہ	سہ ماہی	12۔
1995	(جلد 2۔)	اسلام آباد	ادبیات	سہ ماہی	13۔

—	—	اسلام آباد	ادبیات	سہ ماہی	14-
2000	خزاں	اسلام آباد	ادبیات	سہ ماہی	15-
—	—	اسلام آباد	سیپ (سہ ماہی اشاعت خاص)	ماہنامہ	16-
—	—	اسلام آباد	سیپ (اشاعت خاص)	ماہنامہ	17-
—	—	اسلام آباد	سیپ (سہ ماہی اشاعت خاص)	ماہنامہ	18-
1966	—	سالنامہ (اشاعت خاص)	(اضاف ادب نمبر)	نگار	19-
1968	—	سالنامہ (اشاعت خاص)	(مسائل ادب نمبر)	نگار	20-
—	—	لاہور	فنون	سہ ماہی	21-
—	—	کراچی (خصوصی نمبر)	روژنابی	سہ ماہی	22-
—	—	کراچی (خصوصی نمبر)	روژنابی	سہ ماہی	23-
—	—	کراچی (افسانہ صدی نمبر۔ حصہ اول)	روژنابی	سہ ماہی	24-
1992	ستمبر	کراچی	قومی زبان	ماہنامہ	25-

3.2۔ بلوچی ماہتاک ءتا کبند

(Balochi Journals/Periodicals)

1951	فروری	کراچی	اومان	ماہنامہ	1-
1952	جنوری	کراچی	اومان	ماہنامہ	2-
1952	فروری	کراچی	اومان	ماہنامہ	3-
1952	جون	کراچی	اومان	ماہنامہ	4-
1952	اگست	کراچی	اومان	ماہنامہ	5-
1952	ستمبر	کراچی	اومان	ماہنامہ	6-
1952	اکتوبر	کراچی	اومان	ماہنامہ	7-
1967	8 جون	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	8-
1967	16 جون	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	9-
1967	16 جولائی	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	10-
1967	24 جولائی	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	11-
1967	یکم اگست	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	12-
1967	یکم اگست	کوئٹہ	نوکیں دور	ہفت روزہ	13-
1957	جولائی اگست	کراچی	بلوچی	ماہتاک	14-

1957	ستمبر	کراچی	بلوچی	ماہتاک	15
1957	اکتوبر نومبر	کراچی	بلوچی	ماہتاک	16
1992	جولائی	کراچی	بلوچی	ماہتاک	17
1992	نومبر	کراچی	بلوچی	ماہتاک	18
1993	اگست	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	19
1999	جنوری	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	20
1999	فروری	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	21
1999	مارچ	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	22
1999	اپریل	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	23
1999	جون	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	24
2004	فروری	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	25
2004	اکتوبر	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	26
2005	فروری	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	27
2005	اپریل	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	28
2007	جولائی	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	29
2007	اگست	کوئٹہ	بلوچی	ماہتاک	30
1974	دسمبر	کوئٹہ	زمانہ	ماہتاک	31

2005	اگست	گوادر	ندکار	ماہتاک	32_
2001	مارچ	نوشکے	بلوچی زند	ماہتاک	33_
2001	مئی	نوشکے	بلوچی زند	ماہتاک	34_
2006	نومبر	نوشکے	بلوچی زند	ماہتاک	35_
2007	جولائی	ناصر آباد- تربت	چمگ	سہ ماہی	36_
2001	اگست تا دسمبر	ناصر آباد- تربت	چمگ	سہ ماہی	37_
2002	جون	کچ	شپانک	سہ ماہی	38_
2003	جنوری تا دسمبر	گوادر	درد	سہ ماہی	39_
2001	ستمبر تا نومبر	گوادر	درد	سہ ماہی	40_
2002	دسمبر 2001 تا فروری	گوادر	درد	سہ ماہی	41_
2002	مارچ تا مئی	گوادر	درد	سہ ماہی	42_
2002	جون تا دسمبر	گوادر	درد	سہ ماہی	43_
2003	جنوری تا دسمبر	گوادر	درد	سہ ماہی	44_
2005	اپریل تا ستمبر	گوادر	درد	سہ ماہی	45_
1995	جنوری	تربت	آساپ	ماہتاک	46_
1995	ستمبر... اکتوبر	حب	لبزانک	ماہتاک	47_
1996	ستمبر	حب	لبزانک	ماہتاک	48_
1997	مئی	حب	لبزانک	ماہتاک	49_

5۔ بزانت بلد/ گالبنديات/ انسائیکلو پیڈیا

(Dictionary/ Terminography/ Encyclopedia)

1. Oxford Advanced Learner Dictionary (7thEd) A.S.

Hornby- Iran-2002.

2. A Dictionary of Modern Critical Terms: Roger fowler

Landon and Newyark.

1984 3۔ اردو انسائیکلو پیڈیا۔ فیروز سنز۔ لاہور۔

1985 4۔ کشاف تنقیدی اصطلاحات۔ مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد۔

2000 5۔ سید گنج۔ سید ہاشمی سید ہاشمی اکیڈمی۔ کراچی

2003 6۔ بلوچی راجماز انتیگ گالبند۔ واحد بزدار۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

2004 7۔ بلوچی گالبند واحد بزدار۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

1983 8۔ سیاسی۔ سماجین لغتنامہ۔ ولی محمد رخشانے۔ افغانستان

9۔ کشاف اصطلاحات لسانیات۔ ڈاکٹر الہی بخش اختر اعوان۔ مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد

10۔ کشاف اصطلاحات، نفسیات۔ صوفی گلزار احمد۔ مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد 1993

11۔ اصطلاحات ڈرامہ۔ ڈاکٹر محمد اسلم قریشی، مقتدرہ قومی زبان۔ اسلام آباد 1984

12۔ فیروز اللغات (نیا ایڈیشن)

4-ویب سائٹس (WEB SITES)

1. <http://www.reference.com/browse/columbia/novel>
2. <http://www.thefreedictionary.com/novel>
3. <http://www.nvee.edu/home/ataormina/novel/history/define.htm>
4. <http://www.musik-therapie.at/pederhill/structureandplot.htm>
5. <http://www.infoplease.com/eeb/ent/ao860064.html>
6. <http://www.britannica.com/eb/article-50991/novel>
7. <http://en.wikipedia.org/wiki/fiction>
8. http://encarta.msn.com/encyclopedia_761556135/folktales
9. http://www.pitt.edu/dash/type_0092.html
10. www.anthro.wayne.edu